

Paedg. O.

4664.

Paedg. O.

4664

59°

201

GALYFÜZÉR

A NEVELÉS VIRÁNYLIGETÉBŐL.

ELVEK, ESZMÉK, IRÁNYZATOK, NÉZETEK ÉS ADATOK

A KISDEDVILÁG, ZSENGEKORI NEVELÉS ÉS ÓVODÁK
ÉRDEKÉBEN.

„SZIRMOK“ CIMŰ ADALÉKKAL,
GYERMEKEK SZÁMÁRA.

IRTA
NEY FERENC.

ELSŐ FÜZET.

GALYFUTAR

A NEVELÉS VÁRSÁGI KÖNYVTÁRÁRÓL

ÉS A KÖNYVTÁR MUNKÁIRÓL

A KÖNYVTÁR MUNKÁIRÓL

MAGYAR AKADEMIA
KÖNYVTÁRA

1912

NYELV ÉS IRODALOM

1912

NYELV ÉS IRODALOM

1912

1912

1912

Előszó helyett, melyet csak a negyedik füzet kíséretében adandok, vegye szívesen a nyájas olvasó e pár sornyi nyilatkozást.

E füzet megjelenése elkészésének okát leginkább abban méltóztassék keresni: hogy a szándékolt mennyiségnél valamivel többre terjedett a füzet tartalma.

Ha itt talán túlnyomólag az óvodák köréből meritém tárgyaimat, a jövő füzetekben, ezek mellett, különösen a család kör-házi és magánnevelésre vonatkozó cikkekre is terjedend ki figyelmem.

A 'Szirmok' szerkesztésében eltértem azon gondolatától, hogy csupán kisdedeknek való darabkákat adjak, azt hívén, hogy a nagyobbacska gyermekeknek is nyújthatok egy-egy kedélyképző, mulattató olvasmányt; miért is kisebb és nagyobb gyermekek számára vegyes tartalmu füzetkéket szándékozom, valamint most, úgy ezentúl is, mellékelni.

Igazat szólva, még eddig nem igen nagy részvét nyilatkozott e munkám iránt. De én az ígért négy füzetet mindamellet is ki fogom adni, ha szinte tetemes veszteség kilátásával is. Azt hiszem, bár elhagyatva maradjak, a zsenge nevelés ügyének áldozattal is tartozom. Azonban legyen szabad reménylenem, hogy a t. közönség ezentúl is méltatand még némi gyámolításra, s ez áldozatot lehetőleg megkönnyítendi.

ceit, melyek tetejéről a dölyf szór le gúnyos káromlást a völgybe, elsodorva, a bűn posványit, melyek szélein a káröröm sir krokodilli könyüket, kiszáritva szemlélhetné? Nem-e inkább a legmagasztosabb öröm dagasztaná kebleinket, ha ezt mind így valósultan látnók? nem-e a legfényesb diadallal ünnepelnők a csudálatos munka bevégzését, és szent ihlettséggel tüznök fel a világosság győzelmének zászlaját az emberiség köztemplomának kupjára?!

Még messze van ugyan e boldog, e dicső idő; de közelébe jutandnak, ha mi nem is, utódink, mitse kétkedjünk; lehetőleg elérendi azt az emberi nemzet: csak kövessük hiven és józanon, mire a korszellem hathatós szózata int, mit egyik szövetséges szellemtársának fényszóvétneke előnkbe jelel. Igen, neveljük a hon serdülő nemzedékét.!

Régen mondák a bölcsek: az embert nevelni kell. Igen helyesen, de nem az egész világ állt bölcsekből, s így történt, hogy nem minden embert tartott a világ embernek, legalább nem olyanak, kit nevelni is kelljen. S föllépett most a korszellem; s fölriasztá hatalmas szavával az alvókat, s léptei alatt megrendült a föld, s riadá: minden embert nevelni kell! S kapkodott mindenki, sürgölődött, hogy az új parancs szerint éljen, de legtöbben nem érték, föl nem fogák a szellem nagy célzatát, s azt hívék, hogy az embert, már miután testileg emberré felnőtt, lelkileg is lehet rögtön mint varázshatalommal, emberré nevelni. S lön zavar, míg végre a korszellem egyik segéde, a nevelés szelleme meg nem fejté a nagy rejtvényt: a gyermeket kell célszerű módon, s állapothoz alkalmazva emberré nevelni. S így igen helyes a korszellem hathatós parancsa; igen, minden embert kell nevelni, minden gyermeket kell emberré célszerűleg nevelni.

De itt meg nem állapodott a működő nagy szellem. Magas eszméjét még nem látá tökéletesen teljesíteni úgy, mint szeretné; hézagot lát a nagy gondolata valósításában, s pillanatra megállapodék. Gondolá: nem szóval: — tettel; nem elméleti szabályokkal: — gyakorlatilag adandom tudtára az emberiségnek magasra törő célzatomat. S kilépett egy árva mezőségre, felkapott egy rongyokba burkolt, szennyes tekintetű kisdedet a bitangul elszóródott gyermek-csoportból, s árnyas ligetnek vevő utját. A kisded sirt, sívalkodott, az óriási lénytől ijedten fordult el. „Mért félsz gyermekeim?“ szólt a szellem. „Ah! dajkám és anyám mindig mondák,

hogy az óriások megeszik a gyermeket? — rimánkodék a reszkető kisdéd. A nagy szellem mosolygva vivé őt kertje árnyiba, s megnépesíté a kertet játszó társakkal, hogy nem sokára kedvenc helyévé lön az a kisdéd népcsoportnak. Rövid idő múlva jött a nevelés szelleme a liget-kertbe, munkájára ujoncokat keresni, s elbámolvá látá, hogy itt nem talál szennyes alakot, nem vadult kinézet, nem torz tekintetet, nem állatias szilajságot, nem eltörpült, elsatnyult lényeket: hanem vidám, tiszta, jókedvű, egészséges gyermekeket, kik nem ijednek meg tőle, hanem örömmel üdvözlik, s körülfogva őt szívesen szólítják fel játékkobani részvétre. És játékközben észreveszi, hogy a kisdedek lelki állapotja külsejökhez mindenben hasonló; annyi alapját az erkölcsi önérzetnek, annyi nyilatkozatát apróbb erényeknek tapasztalja, annyi előkészületet szerény ismeretekre talál itt, hogy alig bírja korlátozni bámulatát. S egy óriási fa árnyékában az azóta más világrészek látogatásából visszakerült nagy szellem mosolyog, s kezén szende szellemhölgyet vezetve imígy szól: „Ez az én művem! E kisdedek az én vezérletem alatt lőnek ilyenekké — ez im segédem, felavatott helyettesem! ki van egyengetve az út: most a további nevelés bizton haladhat, — el van készítve a föld: az erény s tanítmány magva jobban foganzik.“

Ki volt mondva a nagyhatású szó: Kisdéd óvás. Igen, az apró kisdedeket kell megóni testi veszélytől és lelki métetlytől, az apró kisdedekbe kell csepegtetni az erkölcsiség szent érzetét, az apró kisdedeket kell előkészíteni korukhoz mért némi ismeretekkel a későbbi tanítmányok befogadására, előkészíteni a tanodára. Ez volt az új feladat, s a szellem már eddig is csudákat művelt, hová elhatott, vagyis inkább, hol vissza nem löketett, hol elfogadtatott fényének jótékony sugára! Megérték számosan a korszellem hatalmas intését, s szerinte cselekedtek; a nevelés szelleme újabb, tágasabb körben kezdte működni, — s nemde a nevelés szelleme egyik anyyala korunknak? Megérték számosan a nagy szózatot, hogy épen s leginkább az elhagyott, szennyes, elhanyagolt, szegény kisdedeket, az elhagyott, testi- s lelkileg szegény nép magzatit kell testi s lelki ápolásra felkarolni, — s egyesültek e szent célra és sikeresen működtek; — s nemde a részvét, könyörület, segélyezés, jótékonyosság megannyi anyyala korunknak? Megérték számosan a nagy szellem célzatát, miszerint helyetteseül az új

munkánál szellemhölgyet, nőszellemet választja, jelöl, hogy valamint a legzsebébb gyermekeknek ápolása legjobban sikerülhet női kezek közt: úgy e szent ügy pártolása is leginkább azon gyöngédszívű lényeket illeti, kik minden bajra, minden emberi szenvedésre érzékenyebbek, minden fájdalom megértésére alkalmasbák, s a részvétre buzdító szent sugallatra engedékenyebbek minden alkalommal; — igen megérték a nagy szellem akaratját, s főleg nemesszívű hölgyek karolák föl eleinte ez ügyet nálunk is, mely most már szép virágzásnak indult; — s nemde a nemes szívű, jótékony hölgyek is mindannyi angyalai korunknak?

Ugy van; korunknak vannak angyalai; ily angyal maga a kiseddóvás szelleme, — a melyről, — ilyenek az azt pártoló nemeskedélyű hölgyek, a kikhez ezuttal pár szót intézni szerencsém van.

Gróf Széchenyi István nagy szót mondott azon hitét fejezván ki, hogy Magyarország — lesz. Ezen 'lesz' természetesen a létnek, a 'lenni'nek minden egyes ágait magában foglalja; s így legyen szabad nekem a nagy szövedékből egy fonalkát kihuznom, s kifejeznem abbéli magasztos reményemet: hogy Magyarhazánkban a nevelés 'lesz'. És lenni kell, ha a nemzet közboldogulását őszintén ohajtjuk, és lenni fog, ha a megkezdett pályán hiven és józanon tovább megyünk. De folytonos kapcsolatban, szakadatlan összefüggésben, testvéri egyetértésben legyenek azok, miket e mezőn cselekszünk, ha jó eredményt akarunk látni; mint ugyanegy láncolatnak gyűrűi tapadjanak egymásba az intézkedések; mint ok és okozat szükséges sorozata kövessék egymást a lépések: különben csak félszeg lesz, a mit mivelünk, s mikor aratni akarnánk, éretlen kalászt vagy üres szalmát találna az arany reményekre edzett sarló.

Nem úgy értem én ezen mondatot: nálunk a nevelés — 'lesz' —, mintha eddig semmi vagy semilyen nevelés sem volt volna hazánkban; hanem annyit mondhatni, s annál bátrabban, mivel köztudomásu dolog, hogy bizony a nagy tömeg. az alnép nevelési állapota nem igen jó lábon állt. S pedig vajmi kár a nép nevelését, következőleg erkölcsiségét elhanyagolni. Tagadhatlan, hogy a népnél van az anyagi erő, azaz: maga a nép az anyagi erő; ha ezen erő nyers, szilaj, durva, erkölcstelen, embertelen — mi jót várhatni tőle? mi könnyen felbőszülhet a szilaj, nyers erő! s mily

borzadályokat vihet véghez e böszület, ha erkölcsi érzelem nem szelidíti, nem fékezi? Ezt soha sem kell szem elől veszíteni. Nincs kegyetlenebb, pusztítóbb ellensége a hazának, mint saját vad erkölcstelen népe.

Kisdedovás nélkül a népnevelés egész rendszere légben libeg csak; nincs tökéletesen biztos alapja, mire támaszkodjék. Meggyőződésemm ugyanis: hogy mindaddig nem fogunk az elemi tanodákban, néptanodákban sikeresen nevelhetni, míg ott csak elvadult, megrögzött rossz szokásu, erkölcstelenséggel elmételyelt, semmi előkészültséggel nem bíró gyermekeket vesz át az oktató, s így idejének részét, ha csakugyan nevelni, legalább negative akar, az átvett gonosz irtására, másik részét pedig szorosan vett tanításra kellend fordítania. Azért az én felfogásom szerint a kisdedovásnak kellene minden nevelésnek alapját, talpkövévé képeznie, valamint okosan vitt házi nevelésnél valóban képezi is. A kisdedovás legyen azon talapzat, melyen az egész nép gyermekei elférjenek, a gúla fokozatos lépcsőzetein rendben foglalván helyet a tanitmányok magasabb nemeiben részesülők. A mesterségek, művészetek, tudományok ezerágu különfélesége ezerféle részletes kiképzést, oktatást igényel: de erkölcsileg nevelve minden embernek kell lenni multhatatlanul. Vésznek indul előbb utóbb azon ország, melynek erkölcsileg nevelt népe nincs! De mikor fogja inkább befogadhatni az erkölcsiség magvait az ember, mint zsenge korában, mikor gyöngéd lelke és szíve még oly idomítható? Igen, ez egyik főszüksége köznevelési rendszerünknek. Kapcsoljuk tehát össze mindenütt, hol csak lehetséges a tulajdonképi tanodákat kisdedóvó intézetekkel!

Mily széles, mily dicső cselekvési mező nyílik itt számotokra, gyöngédkeblű, nemeslelkű hölgyek! Hány ezer meg ezer helységre van hazánkban, hol még kisdedóvó intézet nincs! Pedig mindenütt, legalább a népesebb helyeken mindenütt kellene lenni! Mennyi alkalom kínálkozik itt nemes működésre részint saját jószágaitokon, részint más helyeken. Ápolás, pártfogás, segélyezés, buzdítás, a szülőknék ez ügy iránti felvilágosítása, hajlékonyítása, serkentés, jutalmazás stb. stb. mennyiféle utja van az emberszetetnek ez áldásos pályáni cselekvőségre!

Nagyságtoktól sokat vár a haza; s önöktől, kik már eddig is szépen hatottak tettel, példával az emberiség ügyeire, méltán is

várhat a hon még többet, sőt gyöngédtelenség, bizalmatlanság, sértés volna önökre nézve, ha nem akarna önközl az édes közanya ezentul minél jelentékenyebb, minél nemesb honleányi áldozatokat várni, sőt kérni is! — S önök bizonyosan teendnek is! Nem nézhetendik e hon népét, hogy ugyszólván lelki eledel nélkül tenyészsen minden szellemibb emelkedés nélkül; önök nem nézhetendik e hon szegény gyermekeit, hogy testi lelki vésznek adva martalékul elsorvadjanak, eltörpüljenek. Ha általán véve magasabb szempontból kell tekinteni a nevelés ügyét, ugy a kisdedek nevelése is abból tekintendő; — s kétségkívül önök is ily szempontból veszik azt föl, érezvén, hogy minden, akár testi- akár lelkileg megmentett gyermekkel egy polgárt nyerünk a földnek, egy lelket tartunk meg a mennyeknek.

E ennek meggondolása remélteti, hogy hazám nemeskeblű hölgyei valamint eddig, úgy ezentul is pártolandják a lassan bár de elvégre virágzásnak indult kisdedóvási ügyet; hogy versenyezve alapítandnak óvodákat a hon különféle vidékein, városiban, falvaiban; remélteti, hogy a pesti intézeteket is folytonos, s talán az eddiginél sikeresebb pártolásra méltatandják. Mert, valljuk meg, némelyike a budapesti kisdedóvó intézeteknek épen nincsen fényes, de még csak biztos állapotban sem. Ily pártfogás közeledést is szülend a fővárosi és vidéki óvodák közt. S kívánatos is, hogy némely kiszögellések kiköszörültessenek, némely eltérések kiegyenlítettessenek, s bizonyos elvegyformaság állapítassék meg, melyen bizton indulhasson minden kisdedóvó, nehogy ide s tova kapkodva üdvtelen tarkaság fészkelje meg magát, mely csak az új tan alapossága iránti bizodalatlanságot szülhetne némely csupán a dolog felületét vizsgálókban.

Igy lassankint minden jobbra fejlődik, s azon ügy, mely még nem egészen három évtized előtt teljesen ismeretlen külhoni nővény vala, s már is szépen virágzik, idővel pompásan diszlandik; pompásan — nem ugyan külső csillogvány tekintetében, mert ez ügy maga a szerénység bélyegét viseli, hanem pompásan lelkileg véve, belső fényvel és jelentőséggel.

Helyesen kiképzelt kisdedóvók vannak az ország több vidékein; van némelly fenálló intézetek közt testvéri öszhangzás s egységi szellem is, mely főleg megszilárdíthatja hazaszerte ez ügy benső életerejét; nincs tehát egyéb kívánni való, mint az,

hogy e hazának minden rendü lakosai, főleg pedig a nemeslelkü hölgyek, kikhez ezuttal különösben is kívántam intézni e soraimat, minél számosabban, minél nagyobb buzgalommal vegyék a kisedévás ügyét nemes pártfogásuk alá; alakítsanak, alapítsanak, teremtsenek minél több óvodákat, segítsék a központi egyesület ebbeli törekvéseit is, és — mi főtekintetet érdemel — iparkodjanak a kisedévást a néppel minélinkább megkedveltetni, hogy ez önerejéből is hajlandó legyen a magzatok iránti emberi kötelességek legfőbbikét versenyge teljesíteni!

A kisedévó hatáskörének fontossága.

A kisedévás szent ügyének üdvös hatását bizonyítani ez alkalommal mellőzzük. Érezzük mi azt mindnyájan, kik a fejletlen nép sanyarú lelki állapotát felkarolva, rajta anyagi és szellemileg segíteni iparkodunk; érzi minden emberbarát, ki a nevelés szövétnekének fényét nemes szívvel üdvözli; érzik különösen azok, kik az óvás pályáján erejüket, fáradozásaikat az édes közhonnak szentelik; sőt érezniök kell azt azoknak is, kik e pályára készülvén, csekély bár, de erejük szerinti nagy, és nemes lélekből fakadózó áldozataikkal kívánják gazdagítani a hazát. Ezt tehát, t. i. a kisedévás üdvös hatását, napfény viláगतól dicsőített oly megdönthetetlen s elismert igazságul tiszteljük mindnyájan, hogy azt ez alkalommal, midőn ügy- és szakemberekhez szólunk, okfókkal támogatni annyi volna, mint reá a gyöngeség bélyegét ütni akarni meggondolatlan kezekkel.

S ily ügy, — melytől a felserdülő nemzedék testi s lelki fejlesztése függ, mely közvetve a nép ezreinek s millióinak erkölcsi és szellemi fölnemesítését munkálja, mely magának a kereszténység isteni alapítójának tanain, példáján épülvén égi áldást ohajt önteni az ártatlan kisededek életösvényére, — ily ügy mikép nem lelkesítne a legemberszeretőbb türelemre, a legpéldásabb önáldozásra, a legfáradhatlanabb munkásságra? — Nem is kételkedünk, hogy a kisedévás mezején működök mindegyike bensőleg át van hatva állásának azon fontosságától, melylyel az a kiseded nemzedék,

a nép, az ország irányában bir; s nem is hihetjük, hogy valaki annyira megfélekedznék saját emberi s hivatali becséről, és a gondjaira bízott embernővénykéek lelkiismeretes ápolásáról, miszerint vétkes és kárhozatos hanyagsággal intézetének hitelét csökkenteni, sőt magának az ügynek szívére halálos dőfést irányozni akarna. Mert hiszen a gyermekek szeretete, szelidség, de azonfelül lelkeség és buzgóság azon mulhatlanul szükséges tulajdonai a kiseded-óvónak, melyek nélkül nem csak intézetet vezérelni, de alárendelt szerepben is foglalkozni e mezőn teljes lehetetlen.

Ámde lehetnek körülmények, melyek közt a kiseded-óvó ügye, az illető óvónak leghőbb ügyszeretete s buzgalma mellett sem virulhat föl kellő diszre. Ily visszás helyzet fenékokát a szükséges eszközök nem ismerésében vagy helytelen alkalmazásában gyanítjuk rejleni. Mert mit ér a bár legszentebb akarat eszköz hijával? Az úszni nem tudó meg nem mentendi a vízben fuldoklót csupa jó szándékkal: sőt ha még is elragadja őt az emberbaráti hev, amazt is magát is bizonyos vész örvényébe rántja.

Nem akarjuk ugyan egyedül és kizárólag óvói hanyagság- vagy ügyetlenségnek tulajdonítani, ha valamely intézetre mostoha sors nehézkedik; mindazáltal úgy vagyunk meggyőződve: hogy bármely intézet jelene- és jövődjére a kiseded-óvó maga-alkalmazása, személyessége, magaviselete, szóval, egész egyénisége igen nagy befolyással lehet és van; miért is tekintetbe vevén az állás fontosságát, a főnebb említett mellőzhetlen lelkesség és buzgóságon fölül még ezeket látjuk különösebben kiemelendőknek: —

Három irányban nyilatkoznak a kiseded-óvó helybeli viszonyai, előljárók, kisededek, s ezeknek szülői iránt, miért is e három irányban kell kötelelességeit teljesítnie. Magában értetik egy részről, hogy az előljáróság, — pártfogók, védnökök s egyéb ügyvezérők — irányában a kiseded-óvó minden tisztelettel, s mindazokban, mik a dolog lényegébe nem ütköznek, okos engedékenységgel fog viseltetni; más részről pedig fölteszszük, hogy mindazon tulajdonokkal bir, melyek a kisededekkel célszerű, ügyes, és szorosan vett kiseded-óvási bánásmódra és foglalkozásra szükségesek, mert hiszen ezek nélkül e pályán föl sem léphetne. De épen a harmadik viszony — a szülők, a nép irányában — az, melyet ha kellő figyelemre nem méltat az óvó, nem csak saját intézete bomlását siettet, de egyáltalán az üdvös ügy terjedhedésének is gátot vet fonák ta-

pintatu eljárásával. Mert a kisededővő működésének egyik legmagasztosb irányzata éppen abban áll: hogy ne csak megszerettesse az ügyet a néppel, hanem ezt annak üdvös voltáról, szükség- és nélkülözhetlenségéről annyira meggyőzze, s annak pártolására, gyámolítására annyira felbuzdítsa: miszerint legalább a tehetősb helységek lakossága ön erejéből is kész legyen óvintézetet fentartani, különben is elég tér maradván emberbaráti jótékonyagra a szegényebb sorsu helységek ilyszerű segélyezésében. Igen, ti vagytok ez ügy természetes terjesztői, apostolai, oszlopai, ti kisededővők! Nektek kell minden lehető elkövetnetek, hogy szilárd, megingathatlan, féreg- s rothadástól ment gyökereket verjen az; — ezt várja tőletek az emberiség s a haza legszentebb érdeke!

Tudván a kisededővő, hogy az ügy virulóbb jövődjé nagy mértékben magától a néptől függ, s viszont a nép szellemének irányzása a maga saját kezeire bízott a kisededővő nemtőjtől: tartózkodni fog mindenekfölött oly cselekvésektől, mik a népet akár az ő személyétől akár az általa képviselt ügytől elidegeníthetnék. A lelkiismeretes kisededővő mindenekelőtt hajszálnyit sem tér le az igaz, tiszta és szigorú erkölcs ösvényéről. Rendíthetlen hiva ő a mocsoktalan erénynek. Példányképe ő a vallásosságnak, polgári és családi fertőzetlen életnek, meg lévén győződve, hogy e tulajdonok nélkül nem csak magát tenné ki szegénykőre és közgűny tárgyává, de az ügytől is melyet képvisel, a nép bizalmát s ragaszkodását botorul elorozná. — A lelkes óvó nem különzendi el külsőleg magát végkép a néptől, nem kíván fénykedni fölötte, sem öltözetben sem életmódban. Egyszerűség, szerénység az ő jelszava; ő szegény akar s tud lenni a szegények közt, csak így remélhetvén bizalomteljes összesimulást. — A buzgó kisededővő egyes vallásu helységekben nem elegyedik vallási surlódásokba; ilyeket pedig éppen fölhini, szítani vagy ápolni valóságos bűnnek tartja, jól tudván, hogy a gyűlölködés, melyet ily értetlen módon a zsenge keblekbe szivárogtatna, tiszseresen boszulandná meg magát a felnövelkedendők folebaráti szeretetén. — Az okos kisededővő — bármennyire szent is előtte saját nyelve felvirulása — idegen ajkuak közt nem erőszakolja ezen nyelv gyakorlását; hanem minden lehető kellemes és édesgető módokon részt keres, hogy a nyelv nemcsak a kisededővő ajkain hanem a szülők szívében is visszhangra találjon; — éppen ezért nem veti meg gögösen a nép közt

divatozó nyelvet, sőt ha azt maga nem tudná tökéletesen, mindenkép fáradozák annak megtanulásán. Így jó példát mutat, tetteleg megkezdi a simulást, melyet eszközteni akar, s jó szándéka iránt bizodalmat gerjeszt. Mikép is találna utat a kisededek szive és értelméhez, ha magát illően megértetni nem tudná? — A szelidlelkű óvó nem barátja a civódósnak s élesebb sértegető vitatkozásnak, ha szinte saját és intézete ügyét védi is. A helybeli előbbke őket, ha ellenkező véleményen volnának, jó móddal törekszik felvilágosítani, s ha ez legott nem sikerülne, az időtől s eljárásának eredményitől várja véleménye diadalát. — Az ügyes tapintatu óvó még az intézeti játékok közé sem hoz be olyanokat, melyek iránt a népesség természetes ellenszenvvel viseltetik, mindaddig, míg nem sikerült a szülőket az ellenszenv alaptalanságáról meggyőznie. — Így a lelkes és buzgó kisededóvó szerényen elvegyül, elsimul a nép között, hol az t. i. az erény ösvényén jár; nyájasságával mindenkit lekötelez, részvételével mindenkit vigasztal, felvilágosításaival mindenkit oktat. Minden alkalmat felhasznál az ügynek kelendő fénybe állítása- s megkedveltetésére. Példánya ő a mértékletesség- és elégtűségnek, példánya a türelem- és fáradhatatlanságnak. Intézetének atyja; a községnek barátja. Szenved a szenvedőkkel, nélkülöz a nélkülözőkkel, nem annyira saját anyagi javát nézi, mint az ügy fejlődését; mindig csüggedetlen; s ha kell, önmagát is áldozni kész. — Így nyeri meg a nép szeretetét, tiszteletét, így köli a nép szivére a kisededóvás ügyét, — s áldás leng az ő léptein!

S így élni, így működni nem lehetlen. A kisededóvó elzárkozik a világ zaja- és pompájától; őt meg nem kábítja a hívságok tengere, őt el nem lántorítja utjáról a csillogó semmisségek szélvihara. Magasztos célját — emberképzést — tartván szemei előtt ihletetlen halad pályáján. A zsenge gyermekek, kiknek üdvét részben ő intézi, megannyi virágok az ő kezei alatt, s a tér, mely működésre adatott, egy gyönyörűséges kert. Tudja ő, hogy e kert az Ur szőlőkertjének része; ki pedig az Ur szőlőjét munkálja, az kedves az Isten előtt.

Minél gyakrabban, sőt szünetlen lebegjen e kép önök lelke előtt, hazánk lelkes kisededóvói! ezt szivünk bensőjéből ohajtjuk s kívánjuk a legdúsabb siker reményében.

Jelen szöveget még 1847-ben irtam a központi kiseddóvó egyesület felszólítására és annak nevében, mely is külön nyomtatványban valamennyi óvónak megküldetett választmányi határozatból. Azt hiszem, most sem fölösleges ennek újabb fölemlítése, mint-hogy oly eszméket és elveket tartalmaz, melyek neveléstani szempontból — a köznevelők irányában — örökké érvényesek.

A testgyakorlat jelentőségéről.

Tekintettel a kiseddóvásra.

„Korcs nemzedék vagyunk!“ kiáltanak a moralisták. És sok tekintetben igazuk van; mert valóban oly sok s annyiféle kórjele tünik fel az erkölcsi szülyedésnek, a lelki elfajulásnak naponkint, társadalmi viszonyaink hullámtorlatán, hogy a lelkesebb alig tudja, örüljön-e a kivételkép feltündöklő erénypéldányoknak? örüljön-e annak, hogy mégis él még ennyi nemesebb nyilatkozat közöttünk, vagy sirjon-e fölöttök? a fölött t. i., hogy csak ennyi magasabb törekvésű tisztább szellemiség működésével áldá meg századunkat a végzet.

S korcs nemzedék vagyunk mi testileg is, kivált mi nagyvárosiak, azaz: elpuhult, elgyengült, bágyadt, törékeny alkatuak, már születésünkkor ezernyi kóranyaggal terhelve, ezerféle nyavalya és gyöngeség csiráit hozva magunkkal az élet küszöbére. S ez átka az elfajulásnak, mely az ártatlan nemzedékekben sujtja gyakran az apák bűneit! — Igen, fajult, törpe nemzedék vagyunk, testünk erőtlensége, izmaink rugalmatlansága, idegeink ingerlékenységése, csontvelünk betegessége, agyvelünk szédülékenységével; törpék és gyöngék a hajdankor ama hős nemzedékéhez képest, mely hadakat vert s országokat alkotott.

És jö most a sokféle ujjászülő csudaszer: hidegvíz, légfürdő, orosz zuhany stb., hogy valamennyire neki erősödjünk. Késő! A gyermeket kell férfiává edzeni!

Ujabbkori nevelésünk azon fonák nézetből indulva ki, mintha csak a hadsínak kellene erősnek, izmosnak, szilárd testalkatúnak,

időviszontagságot tűrőnek lenni; mintha csak a nehezebb, s fárasztóbb mesterségekkel foglalkozóknak volna szükségök kemény csontokra, feszülékeny, rugalmas izmokra: a szelidebb foglalkozások körében működők számára majd egészen elhanyagolá a célszerű testi fejlesztést, szilárdítást, tökélyesítést. Tanodáink — gymnasiumaink, — épen azt feledék ki tanítványaik, gyakorlataik sorából, mi lényegöket képezhetné: a gymnastikát. Legyen bár sápadt az arc, beteges a test: csak tudjon „declinálni“ a fej: oldva a feladat. Sorvadjon bár az egész termet, törpüljenek el a tagok: csak ismerje az agg Quintilian — nevéről: s kész az oktatás remeke! Így vala ez, így volt ez, s így volt vala ez sok, sok időig. De hála az ébrékeny század ébredő szellemének, ezen dicsőségtelen mult mindinkább a régen mult idő szürke homályiba szorul hátra; s haszinte nálunk nem ott tétettek is érelyes lépések e dolog körül, hol leginkább — nomen et omen szerint — kellene, (mert mi magyarok ritkán kantározzuk a lovat ott, hol kell): de mégis a nevelés általános körében kezdett már meghonosulni a józanabb elv: a testi és lelki nevelés lehet egyensúlyának elve.

Felvilágosodott századunknak vala fentartva azt hamvaiból feltámasztani s általánosh használatra emelni, mit az őskorban Sparta gyermekei nevelésének alapjául tön. A sok és sokféle könyvek ártottak a tudománynak; a sok s főleg célszerűtlen tanulás előli a tudást. Csak erős testben lakhatik — aránylag — erős lélek: beteges testben — egyes kivételekkel — a szellem is beteg, vagy legalább lankadt. S mi nekünk soha sem kellene felednünk, hogy harcias nemzet valánk. Nem kellene felednünk, hogy szellemi mezőn is annyi teendő van előttünk, mit csak erős test által munkálásiban gyámolított erős lélekkel végezhetünk — ha az Isten is úgy akarja — ohajtott sikerrel. Azért magzatink testi fejlesztését, erősítését egyik főtényezőül kellene tekintenünk a nevelésben. Részemről azt ohajtanám, hogy nemcsak elvétve találkoznánk ittott hazánkban a testgyakorlat egyegy árva intézetével, hanem hogy oly alapokon nyugodnék ezen fejlesztési s — ha szabad úgy neveznem — oktatási ág: miszerint mindenkinek megközelíthető legyen, mindenkinek nélkülözhetlen szükségévé s így mindinkább közönségesé váljek.

Súlyedt nemzet volt a francia; puhaság, fényűzés, elasszo-

nyosodás és bujálkodás fertőibe merülve, mindinkább közeledett az erkölcsi végveszély örvényéhez. S annyira elterjedt már ezen erkölcsi nyavalya, hogy szinte az egész nemzet, sőt a nép vérébe is átmenne, minek maradványai maiglan is zsarnokoskodnak a nemzet szellemén, s az ország határain túl is hatalmasan eláradtak. Mert mi egyéb a túlfinomult, túlművelt, ugynevezett galanteria — bármikép szépítsük is az illedelem és udvariasság zománcival, bármennyire fessük is be a lovagiasság fénymázával — mi egyéb ez, mondom, mint szomorú maradványa ama tetszelgő, kacéerkodó elpuhultságnak, amaz incselkedő s csábító hódolgasznak, a korlátain túlcsapongó nemi ösztön ama féktelen, zabolátlan s bachanti örületben szédelgő uralmának? Igen, a francia nemzet fajult és süllyedt volt, s közel állt erkölcsi sirjához. És felállt Rousseau, s kikiáltá a természeti nevelés rendszerét. Kiáltása nem hangzott el a pusztában. Kaptak az új tanon; és sokan a nagyok közül, kiknek leginkább szólt a lecke, mohón követték szabályait. Ohajtott siker nem koronázá a fáradságot, részint mivel kellőleg föl nem fogták az ezme tisztaságát, részint mivel a nemzedékek folytán elkorcsult vér nem bírta meg a rögtöni szigort, részint mivel maga a rendszer is sok tekintelben erőtetett, túlszigázott vala. Az eredmény tehát meg nem felelt e részben a reménynek. De felrázá Rousseau hatalmas szava a korcsulás párnáin szendergő, a kábító műveltség ölén ringatott nemzetet; látá ez, mennyire tért el a józan ösvénytől; látá, mily közel táltong az örvény torkolata, s visszatérni kezdte a természetszerűség útjára. És pedig Rousseau rendszere mindenek fölött ajánlá a test célszerű fejlesztését, — ez volt alapja a természeti rendszernek. A szenderből felrúzás rázkodtatást vont maga után; mert annyira volt felhalmozva már a kóranyag, hogy valamint a vulkánemű anyagok kirontása nem történhetik földrengési mozgalom s lángolás nélkül: úgy az átnevet és felküzdés a fajultság mótelyes posványiból a tisztábblegű szirtfokra csak erőszakos mozgásban történhetett; csak forradalom iszonyaiban dörögheté el e nép önmaga elutálásának szörnyű haragját, csak vérengzésekben talált részt a fajultsággal mindig határos vadság, csak ily borzadalmak közt lökheté el magától, s irt-hatá ki kebléből a bűnös anyag förtelmeit. De beállt a józanulás hajnala, s Európa színe előtt mutatá meg e nemzet: mit bír a jobb irányban indult, puhultság gyáva bilincseit lerázott néperő; mit

bir szentebb érdekek iránt felhevült, föllelkesült nemzetszellem. S e lelkesedés nagyrészből Rousseau szavának volt eredménye, s e hősi tetterő nagyrészből a gondosabban fejlesztett test erejében lelte támaszát, eszközét, végrehajtását.

S mily hasonló volt pedig ehez, mily rokonnemű ezzel saját létünk hervadása; mily hasonló volt eredményeiben — haszinté nagyrészből másnemű tényezők által is előidézett — siralmas sülyedése e haza nemzetének, kihez koszorús Berzsenyink így kiálta fel lángoló lelkesültségben: „Romlásnak indult hajdan erős magyar!“ Igen, romlásnak indult a magyar, s „rút sybarita váz“ gyanánt meredtek szemei a kaján sirórvényre, mely mintegy irigyelve lételét, s egyszersmind boszulandó önmaga ellen elkövetett bűneit, őt mármár elnyelendő vala. De küldje Isten őrszellemeket. Találkoztak lelkesek, kik a nemzet életeért saját életüket szellemi munkában feláldozni nem irtóztak. Berzsenyi szózata gyümölcsözni kezd. Szerencsére itt nem gyűlt meg annyira a bűnös kóranagy. A haza szellemi és anyagi fejlesztésére, művelésére fordulnak minden nemesen érezők és gondolkozók gondjai, a haza emelésére a honnak s vele egyesülten a fejedelemnek törekvései. A szellemi és anyagi fejlődés eszközeinek sorából pedig nem szabad kifelednünk a nemzet célszerű testi fejlesztését sem, annál kevésbbé, mivel csak a testileg ép, egészséges szilárdított és edzett nemzet fog a szellemi cselekvőségnek is azon polcára emelkedhetni, melyen egyéb művelt, előhaladt és szellemileg erős nemzetek közt díszszel, becsülettel, hatálylyal és dicsőséggel megállhatand. S pedig nem szabad ezt kifelednünk azért sem, mivel egy más koszorús költőnk — szívrazó szózatát így harsogtatja: „...rendületlenül légy híve o magyar!“ A hűség szép erény magában, s különösen a nemzeti hűség — dicső, isteni. De mit ér a hűség erő és erély nélkül? Mi üdvöset mível a gyáva hűségre, ki csak azért ragaszkodik híven az ezerévi tölgyhez, hogy őt el ne sodorja a dühöngő szélvész? Nemde, csak az működhetnék hűségéhez méltólag, ki megragadva erős karral a fa törzsökét, azt magát is támogatni volna képes izmai feszültségével az agyarkodó vész ellen? Mit ér annak hűségre, ki szóval mondja, tán szívvel is érzi: hogy híven szereti fejedelmét, honát, hogy ennek sorsában, üdvben, vészben osztozni kész, de ki tetteleg nem birná hebizonyítani keble mélyein ápoltságos erényét? Mit érne oly hű fia e hazának, ki, ha pusztító

vészfellegek tolnának egykoron e hon szép egére, nem merne, vagy tán nem is birna kiállani a gátra védelmező elszántsággal, vagy ha kiállana is, az első rohamtól könnyű helyként elsodortatnék? Nem nem, ily pusztá hűség nem boldogítja, nem védi meg a hont. A hű férfitú bátor is legyen, s legbátrabb a vész legnagyobb fergetegében. A hű férfitú erős is legyen, mert gyöngé, elpuhult testben bátorság nem honol. Erősekké kell képezni e hon fiait, hogy bátrak legyenek, erősekké, hogy a szellemi munkát annál fényesebben megbirhassák! S e két szempontból, t. i. a szellemi súly és lelki bátorság szempontjából, de még azonfelül pusztán a test épsége és egészsége szempontjából is nagy és fontos jelentőségűek a testgyakorlatok.

Az újabbkori gymnastika német növény. Mert noha Rousseau-n kívül egyéb nemzeteknél is ajánlották a testgyakorlatokat jeles orvosok és nevelők: az tetteleg mégis először Németthonban lépett életbe, midőn Basedow már 1776 körül a gyermekek oktatásának körébe vonta azt. Követte példáját Salzman, nevelőintézetében. Rendszerített alakba első önté Guts-Muths, 1783ban, s ez időtől számítandó a testgyakorlati rendszer felhajnalodása. Legcselekvőbb bajnokául a gymnastikának Jahn lépett föl végre 1810ben, ki azt Poroszthonban meghonosítá. Ez idő óta elterjedt e gyakorlatok megszeretése nemcsak Németföldön, hanem Francia-, Olasz-, Angolországban is, hol különösen a test erősítése, s a helyes tagidomításnál fogva, szépítése tekintetéből, a leánygyermekekre nézve is alkalmazhatónak s hasznosnak itélék a testgyakorlatokat.

Hazánkban is egy külföldinek vala fentartva a testi nevelés egyik ágát, a szorosán vett testgyakorlatot szokásba hozni, megkedveltetni, s valljuk meg őszintén, sokak előtt még csak megismertetni is. Hogy pedig ezen megismertetés és kedveltetés körül csak lassu léptekkel s bajosan haladhatott a mester, mutatja azon körülmény: miszerint eleinte — — kivéve némelly főrangú házaknál adott magántanítását, csak igen csekély számú növendékeknek örvendheté. De lehet-e ezen csudálkoznunk, midőn a testgyakorlat saját bölcsőjében is, Németthonban, — hol pedig szinte nagy szükség volt reá, mert a ferde nevelés és elpubulás már annyira burjánzott, hogy sokan a főbranguak közül már saját lábaikon járni is alig tudtak, — ha mondom Németthonban is anyyi s pedig tetemes bajjal, akadálylallyal, ellenzéssel kelle meg-

küzdenie az új rendszernek, — lehet-e csudálkozni nálunk lassu haladása fölött? — Az első nyilvános testgyakorlati tanoda Pesten, pártoló részvényeken lön megalapítva, s most már számosb mindkét nembeli növendéket mutat föl azon intézet. —

Mintegy százhusz növendék a testgyakorlatok főnyterén! Mily csekély szám ez illy városban, hol a lakosok száma 100 ezer, hol a serdülő gyermekek és ifjak száma több ezerre megy. Mily szégyenes, mily visszajeszto arány! — Vagy tán csak ezen 120 magzat van fővárosunkban, ki a test rendszeres fejlesztése s erősítésére rá szorul? a többi mind megannyi herkulesi ivadék, megannyi serdülő Kinizsy? Ne higyétek. Ezen növendékek közt van számos, ki tán inkább nélkülözhetné ezen gyakorlatokat, mint az azokban nem részesülők nagy serge. Vagy azt mondjátok: ott van az uszoda, a lovagpálya, a víterem, s számosan ott nyerik városunk ifjai közül testi kiképeztetésüket? Vagy tán épen a táncteremre hivatkoztok, hol télen öt százan meg százan gyakorolják magokat a gymnastika egyik díszes, oly igen magasztalt ágában — a táncban? Sőt tán még az anyyira megkedvelt, s tán vesztünkre megkedvelt — gyermekbálok is jutnak eszetekbe, hol a fiatal nemzedék oly gyönyörűen forgatja testét, s bele okul az izletes taglejtésbe?

Igen, az úszás, vívás, lovaglás és tánc mindannyi ága az általános testgyakorlatnak; de nem kell feledni, hogy ezek egy-szersmind megannyi különálló mesterségek, ha szabad ugy nevezni, művészetek; — hogy ezek csak ugy érnek valamit, csak ugy birnak saját becszel, ha lehetőleg tökélyesen tanulatnak meg; — hogy mindegyike ezeknek — az úszást tán kivéve — sokkal költségesebb, hogysem csupán a test fejlesztése tekintetéből kellene sajátunkká tenni; végre nem kellene feledni: mily bajos az emberekkel a határvonalt megtartatni, melyen innen a tánc való-ságos testgyakorlati jótékonyssággal bir, s melyen túl inkább test-és egészségrontó, sőt erkölcsmetelyző silánysággá fajul; mert hiába — az emberek gyarlók. Ehez járul, hogy valamint az olvasásra a betűk ismerete, a festészetre a rajzolás tudása, a szónoklat s költészetre a nyelv tökéletes bírása mulhatlanul szükséges, s am azok annál fényesebb sikert mutathatnak, minél alaposabbak az előzmények — szintugy, ha nem épen mulhatlan szükséges, de mindenesetre oly lépcsőt, oly fokozatot képez az általános test-

gyakorlat, melynek segédelmével ezen különálló ágakban is sokkal könnyebben lesz elérhető a kellő jártasság.

S ime itt vagyunk azon ponton, hol kimondhatjuk, hogy míg a vivás, uszás, lovaglásban és táncban csak egyesek fognak jeleskedni: addig az általános testgyakorlatban akárki is a jelességnek bizonyos fokára juthat; míg a különálló, ha szabad úgy mondanom, testi művészetek csak egyeseknek szükségesek, és kiválólággal hasznosak; addig az általános testgyakorlat bárkinek, sőt mindenkinek szükséges, és tetemes hasznára szolgál; míg a vivás, uszás, lovaglás inkább csak egyes körülményekben tüntetik fel lényegök jelentőségét: addig az általános testgyakorlat bármikor, bárhol, az élet bármi viszonyaiban, sőt a látszólag legcsekélyebb, és észrevétlenül felmerülő s letűnő körülmények közt is reánk árasztja hatását, s hogy úgy mondjam, áldásait; míg amazok inkább csak egyes tagok kiképezését, idomítását, tetszékenyítését, hajlékonyítását tűzik ki czélokul: addig az alaptestgyakorlat nem csupán egyes tagok kizáró művelésével foglalkozik, hanem az egész testben, minden tagok közt erőarányt, súlyegyent törekszik kifejteni, s akkor, midőn látszólag csak külsőképen hat s munkálkodik, csak tagidomítás és szilárdításra, érzék-edzés s erősbítésre irányul, egyszersmind a rejtekben munkálkodó életműszerekre, a test belső élete-, épsége-, s egészségére árasztja jótékony működését. Szóval, itt vagyunk azon ponton, hol röviden kimondhatjuk: hogy az általános testgyakorlat egyszersmind közönséges és egyetemes; oly polcon áll ez a testi nevelés körében, minőn a szellemi nevelés körében az olvasás, mely nélkül lehet ugyan élni és tenyészni, — de minden igénye nélkül a képzettségnek. Egyetemes kincs ez, olyan, melyre mindnyájunknak van jogunk, kincs, mely mindnyájunk sajátja. Keményíti a munkás csontjait a munkára, edzi a harci izmait a harcra, emeli a tudós és művész szellemi élénkségét, kiköszöböli s kiirtja sok alig sejtett nyavalya lapangó csiráit, s épekké változtatja igen gyakran a hibás, ferdült, nyomorék tagokat, mikép ezt a gymnastika eddigi története, s számos példa fényesen tanúsítja. S ily oktatmány nem birna általános s közönséges jelentőséggel? Ennyi érdek mellett is felülmulatni engednök magunkat még tovább is a vad népektől, kik a test helyes kiképezését jobban méltányolják nálunknál? Igaz, hogy ily népek nevelése szomorúan egyoldalú, mivel csupán és egyedül a

test szilárdítására összpontosítják minden figyelmöket, s ez bizonyára nem követendő példa. De azért a műveletlenség ezen egyoldalúságának ellene szegezzük-e a műveltség egyoldalúságát, — hol minden ügyekezett csupán az értelem képzésére pontosul össze? Szomorú verseny! dicsőségtelen harc! boldogtalan ellentét! — Miért ne egyesíthetnők a két külön irányu működést? annál is inkább, minthogy a szerteágzás csak látszólagos; voltaképen pedig a testi és szellemi képzés egymást testvéreleg segíti, gyámolítja, emeli. Miért ne követhetnők ebben is, mint sok másban, a művészetápoló Athene dicső példáját, mely szelidebb szellemtől ihletve, mint a durvább Sparta, a testi és lelki művelést virágzó koszorúban szerencsésen összefűző, gyermekei s ifjai nevelésében? Igen ezt tennünk kell, e példát követnünk kell mulhatalanul; csak így felelhetnünk meg az ujlag ébredt józan nevelési elv követelésinek, a testi s lelki nevelés egyensúlyi elve párancsinak. — — —

De nézzünk némely részleteket.

Az ős időkben minden nemzet inkább harcias volt, mint ma, s minden fenálló s élő, minden holt s letűnt nemzetnek van vagy volt, többé kevésbé dicső, de mindenesetre cselekvő harcias multja. Oly körülmények közt, midőn minduntalan s minden nyomon ellenséges elemekkel kelle küzdeni, habár a pusztá lét fentartásaért is, természetesen fő s majd egyedüli szerepet játszott a testi kiképezés, és szilárdítás; s ebből ismét igen természetesen következik, hogy a testgyakorlatok különféle nemei mindenütt divatoztak, egyiknek vagy másiknak kiváló túlsúlyával a szerint, mint azt a népek természeti hajlamaik, véralkatuk, körülményeik, viszonyaik s lakhelyök, hozták magokkal. Innen egyik kitünőleg a lovaglásban, másik a vívásban, nyilazásban, kopjvetésben, másik a parittyázásban, ismét másik az uszásban jeleskedett; s így tovább.

A harcok vad időszaka szelidült, s vele halványult a harcias, a hősi szellem is. De fenmaradtak némi töredékei a harcjátékokban, vitézi multságokban, csajkászversenyekben stb. míg végre ezek is lassankint enyésztek. S pedig mindezek megannyi gymnasztikai tusák valának.

Ma már, hála az égnek, leginkább béke munkáira fordítjuk erőnket. — Ma is lovaglunk, de csak élvezetül; vívunk, de, fáj-

dalom, gyakran csak azért, hogy párbajt víhassunk; úszunk, de nem annyira azért, hogy netán fuldokló embertársunkat megmenthessük, mint inkább azért, hogy hőségünket lehűtsük; táncolunk, hogy — hódítsunk. Ime ezek divatos végcéljai — divatos testgyakorlati művészetinknek! — De ha már ez jelleme a jóléért küzdő, s jólétre vergődő századnak, hogy mindenben élvezetet keres: ha már ez elkerülhetlen átka az anyagi tényezők halmain fényre emelkedő műveltségnek, hogy mindenütt az önzés tüzi ki vigan repkedő lobogóját: miért nem terjesztik ki tehát ezen élvsóvárgók és önzéskórosok figyelmöket saját kedves testökre, miért nem saját drágalatos magzataikra is? Vagy nem pótolhatlan élvezet-e ép egészséggel, erős szilárd testtel birni? S van-e valami, mi közelebbről érdekelhetné öket, mint saját testök jóléte, magok jólérsése? Vagy annyira elfajult-e már az önzés, hogy saját véreik, saját gyermekeiktől is irigylik az ép tagok, viruló egészség, s testi ügyesség élvezetöt? s mi által érhetni el ezt könnyebben, hamarébb s biztosabban, mi által áldozhatnának hívebben az eudamonistikus — élvadászó — elv e bálványistenének, mint a testgyakorlatok által? — De nem; hagyjuk ezt. A tárgy sokkal komolyabb, hogysem a gúnynak bár elevenére is találó fulánkjai vele megférhetnének!

S most tekintsünk kissé szét hazánkban.

E hont általában véve, ép, egészséges, erőstermetü nép lakja, mely napi szakmányát rendszerint elvégzi, s földi rendeltetésének megfelel a nélkül, hogy erre testgyakorlat által idomulnia kelljen, maga a munka lévén a leghatályosabban képzö testgyakorlati tényező. De vizsgáljuk kissé közelebbről a dolgot. Nem fogjuk-e tapasztalni mikép némely vidékeken erős ugyan a nép, de azért még erősb, idomosb is lehetne? Vagy elégséges erő-e az, mely épen csak annyi, hogy a szakmányi munka által egészen fölemésztetik, kimerítetik, oly annyira, hogy mi sem marad nemesb emelkedésre, szellemibb munkálatra, értelmi s kedélyi nemesbülésre? — Igenis. tagadhatlan, hogy vannak vidékek e hazában, hol bizonyos bélyege a lassu elnyomorodásnak, elsatnyulásnak vehető észre a nép természetén. S mi oka ennek? Egyéb erőgyilkoló s lélekölö visszaéléseken s bünökön kívül gyakran kétségtelenül azon körülmény is, hogy a zsenge gyermek idő előtt szorítottatik erejét felülmuló munkákra. Az erőtetés nem neveli az eröt: csak a józan,

okosan vezérlett, fokozatos erőfejlesztésben rejlik üdv és boldogulás. — Vajjon ártana-e ezeknek, ha célszerű testgyakorlattal megismerkednének? miután éppen a fokozatos fejlesztés egyik megbecsülhetlen titka a gymnastikának. — De tegyük fel, hogy a nép általában véve, nem igen szorul művészeti szabályok szerint fejtt testgyakorlatokra. — Ma már, mint főnebb emlitém, jobbadán a béke gyümölcseit érleljük és élvezzük. De ki áll jót, hogy ez soká, hogy ez mindig így leend? S ha valamikor — ne adja Isten, hogy hamar legyen — vész körzi e hazát, mit ér, ha ama tömeg, melynél a testi erő, nem tud lelkesülni s buzdulni a honért, mivel nincs nevelési egyensúly testi képzés s értelmi művelés közt, — azon számosoknál pedig, kik lelkesülni tudnak, nem áll megfelelő arányban e buzgalommal a testi, a végrehajtó erő, ismét, mivel nincs nevelési egyensúly szellemi képzés s testi edzés közt? Mit ér a leghőbb lelkesedés, a legbuzgóbb ohaj, a legszentebb akarat, ha gyöngé a műszer, mely az akaratot tetté szentesítse? Mit ér, mint a szentírás is mondja, ha erős a szellem, de a test gyarló? Miképen fog ily két egészen különböző elem vegyületéből összeforrasztott nemzet harcolni a hazáért, mikép védendi meg a trónt, mikép ontandja vérét fejedelmeért? Oh, szomoruan fog elhangzani akkor a nemzetrázó szózat: „Hazádnak rendületlenül légy híve, oh magyar!“ — Ily gyászos korszak bekövetkezhetését minden módon, minden eszközzel gátolnunk, akadályoznunk kell; ezt tennünk szent polgári kötelességünk. A veszély ellen legbiztosb, leghatályosabb fegyver, ha készen állunk minden percben a vész férfias fogadására. A férfiasan edzett erő visszarettenti a borongós fellegeket! Vad erejében bizakodó műveletlen csorda halomra dönt bár milliónyi művelt, de gyöngé, gyáva nemzeteket! — Igen, de mikép eszközölhetjük azt, hogy a finomul művelt nemzetrésztíleg erős, s így lelkileg bátor is legyen? Nem máskép, mint a szellemi s testi nevelés kellő egyensúlya által. S mi a testi nevelés főtenyezője? A gymnastika.

Ha már ezek szerint nem tagadhatni, hogy a testgyakorlatok ügye országos és nemzeti fontosságú: térjünk már most le szűkebb-korlátu mezünkre, — a kiseddóvásra.

A kiseddóvás valóságos működési köre: a testi és lelki fejlesztés. Minden, mi ezen tölcsapong, megsérti az eszme-tisztaságát, vótkezik a feladat célja ellen. Kik szoros értelemben vett

tanítást tűznek ki itt munkálkodásuk céljául, nincsenek tisztában önmagokkal, nem értették soha, s nem értik a kisededóvás lényegét. Ennyit megjegyezni elég arra, hogy a kisededek célszerű testi fejlesztését egyik főfeladatnak, vagyis inkább az egész feladat felének vallhassam. S nem vagyunk-e kötelesek erre minden lehető alkalmas eszközt felhasználni, ha azt akarjuk, hogy ohajtott siker koronázza fáradságunkat, hogy lelkiismeretünk ítélőszéke előtt magunknak jó bizonyosságot adhassunk? De ime e szó „siker“ felkelti aggodalmamat, hogy tán valaki a kézzelfogható, s gyakran csak szemkábitó, ámitó siker értelmét vélhetné lappangni e szóban. A kisededóvás körében nem teszünk, nem szabad tennünk semmit a látszólagos, a fitogtatási eredmény kedvéért, s így a testi fejlesztése körül sem. Azért minden próbatét, minden szinpadias mutatóvány innen szigorúan kiküszöbölendő. A kisededóvás a legszerényebb mesterségek egyike; kisededóvának soha sem szabad büszkélkedve, vagy öntetszőleg felkiáltania: „Ime e gyermek általam lőn azzá, a mivé fejlődött!“ Ez elszentetleníté az eszme érdekét. Siker ránk nézve az, mi a jövőben fejlék. Az elvetett mag nem marad mag, ha gyümölcsözni akar, hanem gyökérré változik, s a kéz, mely veté, sem ismer rá többé. A legfényesb palota, a legmagasb torony is alapokon nyugszik, s az alapokat nem látja a világ. Mi alapokat készítünk a zsenge lélekben és testben, alapokat, mik eltemetkeznek a leendő ember lényébe, s mikén öntudatlanul emelkedik a jellemfejlémény. — A testi fejlesztésre igen alkalmas eszközül használhatjuk a testgyakorlatot.

Nem céloim itt fejtegetni, mely nemei az efféle gyakorlatoknak célirányosak a kisededóvás körében; itt csak azt kell megértenem kitűzött feladatomhoz képest, hogy a testgyakorlat jelentősége egészen le a kisededóváshoz terjeszkedik. Vagy ki merné mondani, hogy a gyöngé kiseded nem szintoly gyermeke a hazának, mint a serdülő ifju? hogy nem tartozunk annyit tenni az ő egészsége, az ő erősítése s ezáltal életbentartásaért, hogy fölnevelkedvén valaha ő is munkás részt vehessen az állam életében, — mint amazért, ki már közelebb áll a cselekvőség e korszakához? Nem, nem, ily gondolat nem férközhetik a józan elmékhez.

De igen, mondhatná valaki: minek tehát a testgyakorlat a kisedednek, miután abból eredményes haszna nem lesz, sőt, ha kisededéin túl nem folytatja, bizonyosan elfeledendi a gyakorlatok

minden nemét? Ez korlátolt felfogású ellenvetés volna. Szabályt nem önmagáért tanulunk, hanem hogy szerinte tegyünk; meglehet, elfeledtük valamely nyelv szabályait, de gyakorlatban azért tudjuk a nyelvet. A kiseded is feledendi tán részben a gyakorlatok végrehajtását, de megmarad az alap, mint munkáló tényező teste időmaiban, izmai fejleményében, egészsége szilárdulásában, észrevétlenül. S ez maga is, ha szinte folytatás által mi sem járulna többé hozzá, kibat aránylag az életbe, — ha pedig folytonos fejlesztés követi később is, épen üdvös hatályu alapul szolgálанд. S már mondám, mi a jövőnek dolgozunk, minden csillogó eredmény követelése nélkül. Vagy nem legmagasztosabb feladata-e a nevelésnek az: hogy nem csupán az egyénre, hanem az egyénben az egész fajra, az emberiségre; nem csupán az egyén művelésére, hanem benne és általa az összes emberiség fölnemesítésére munkál? S kik kövessék tehát e dicső elvet, ha mi nem, kik a neveléssel legközelebb foglalkozunk, kiket a hon, a nemzet, a község, a szülők, gyermekeik nevelésével, s mennyire tölünk telik, boldogításával megbíztak. Igen, nekünk minden kisededben egy leendő honpolgárt kell szemlélnünk, s így minden gyermek ápolása s művelésében az emberiség, s közvetlenül az édes hon nemzetének fölnemesítésére működünk. Ezen tudat legédesb, legjutalmazóbb díjunk. Igen, s ezt tennünk is kell, mulhallanul; csak így mondhatván el egykoron részünkről is a költővel: „Szent hazánk! megfizettük mind, mivel csak tartozánk!”

Óvodai ünnepélyek.

I.

Gyakran fordult elő az eset, hogy óvóintézetekben ünnepélyeket rendeztek, s ezeket rendszerint próbatétellel, vagy legalább némi próbatétellel — mikép a rendezők magokat kifejezék — hozták kapcsolatba.

Erre nézve akarok néhány szót elmondani.

Rendületlenül áll azon igazság, hogy a megóvás, erőfejtés és üdvös szoktatás elvei képezik a valódi, el

nam ferdült és tiszta szellemü kisededóvás valódi talpköveit. Ezekből önkényt következnek azon igazságok, mellyek a logika alapján ingathallanul állanak, t. i. hogy az óvodának — a pozitivitás terén — főleg a l a k i képzés körül kellvén forognia szoros értelemben vett tanodává lennie elvileg lehetlen. Minélfogva a tanodát különösebben bélyegző külsőségektől is — minő a többek közt a próbavizsgálat tartása — menten kell maradnia. Sokan ezt vagy nem tudják, vagy nem szeretik hinni, s ezért kívánják az óvodai próbatétek megtartását.

Hogy félre ne értessem, szükséges magamat részletesebben kifejeznem.

Ily s hasonló intézeti ü n n e p é l y e k n e k én egyáltalán ellensége nem, sőt barátja vagyok, a mennyiben igen jó alkalmul szolgálhatnak arra, hogy a szülőket az intézethez, s általán véve a közönséget az ügyhez minél szorosabb kötélekkel kapcsoljuk, pártolásra s terjesztésre megnyerjük. S ha csupán rajtam állana, ily éven tes ünnepeket a képző- s példányintézetben is eszközölni, ez bizonyára egyike leendő legörvendeztetőbb törekvéseimnek. De midőn az ü n n e p é l y t elvben s gyakorlatban is szívesen elfogadom sőt célszerű- s üdvösnek vallom, akkor az óvodai p r ó b a v i z s g á l a t mellett még elvben sem nyilatkozhatom. S épen ez oka annak, hogy egyfelől az intézetek vezérői irányában — kik ismételt bevallás szerint ily ünnepeket semmiképp sem akarnak próbatétek tekintetűnek — köszönetet, — s másfelől méltánylatot kifejezni el nem mulaszthatom oly kisededóvók irányában, kik néha eléggé szerencsés tapintattal tudják egyeztetni a pillanat igényeit az elv lényegével: hogy az egész inkább mindennapi, szabad mozgalmu foglalkozás- és gyakorlathoz, csak kissé rendezettebb „egymásután“ alakjában, mint próbatétekhez hasonlít.

Azonban valamint az akaratról a tette, úgy néha a vonakodástól a kényszerűségre, a jeltől a tárgyra, a némilegességről a valódiságra csak egy lépés van. S meglehet, hogy mi még ma mintegy jelképileg kielégítő, holnap már teljes művöltában fog követeltetni; vagyis, meglehet hogy azok, kik kezdetben valamely, a próbatétekhez némileg hasonló gyakorlatot megnyugvólag fogadnak, később szigorú értelemben vett vizsgálatot igényelnének az óvodában is. De már ez ellen — az elvhűség szempontjából — minden kitelhető módon küzdeni, és szilárdul megállani kellene!

Nézzük a dolgot gyakorlatilag. — Mi birja többnyire az óvodák vezérlőit azon határozatra, hogy az éves ünnepély és számadás alkalmával egyszersmind a kisdedeknek nem annyira előhaldottságát mint inkább foglalkozási módját a közönség előtt bemutassák? Nemde, azon körülmény, hogy — noha az intézet mindig és mindenki előtt nyitva áll —, a szülők nem eléggé számosan látogatják időközileg az óvodát az itteni működésről meggyőződést merítendő, mert különféleképp el levén foglalva minduntalan időt arra nem szánhatnak; de egyszer egy évben még is csak akad pár órája minden szülőnek, kit gyermeke miképeni képezetésének kérdése érdekel, ez iránti tapasztalás szerzésére. Ilyenkor tehát „a nyilvánosság“ elve a fő tényező; s a jelenlevők leginkább is azt láthatják: mi és miképen történik itt a gyermekek fejlesztésére, mintsem a külön egyénekben feltűnhető képzettségi eredmény felmutatását. S ez helyes, sőt szükséges is. De vajjon meg fog-e itt állapodni a közönségnek magára hagyott, s hatályos vezérelvektől, alapos nevelési felvilágosultságtól nem támogatott követelése? Én attól tartok, hogy nem. Mert ha valamiben, úgy bizonyára a nevelési értelmiségben nagy hiányt szenvedünk, főképp pedig az összhangzó, összeolvadó egyelvűség, az egy magasabb irányzathoz kisugárzó egyetértés a fehér hollók legfehérebbike. Megtörténhetik, hogy kit ma az óvodai modor megörvendeztetett, év multán, az időnek mennyiségi aránya szerint, — nem is figyelvén gyermekének szélesebb alapot nyerendett képességeire — tudj' isten micsoda tömeges tudást követelend. Azért, kik az ügy élén állanak, fölfegyverkezve legyenek: hogy a szétágazó véleményeket s kiáradozó követeléseket elvszilárdtság, irányzellel, és célzati öntudat segélyével medreikbe visszaterelhessék. S erre vonatkozólag közlendők némely megjegyzéseket.

A sokat tudás követelésének hibája korunk ferde irányában fekszik. Mai időben legtöbbször tudása s nem jelleme szerint becslük az embert; loginkább csak azt kérdezik (ha mégis kérdezik): ki mit és mennyit tud? nem pedig azt: minő erényekkel jeleskedik? S a tudásra nézve is a sokféle ségnek inkább mint az alapos ságnak nyújtják a koszorút. Így tehát a tudás mezején véli mindenki legkönnyebben feltalálhatni az életét diszitő virágokat. Sokat tudni, sőt nem is annyira sokat mint sokféle tudni, — ez lesz a jel-

szó. S a tudásnak ekkép összegyűjtött csillámdarabjait kiválólag — műveltségnek nevezik, s készek érte cserébe adni a jellem tiszta aranyát, az erény gyémántjait, épen úgy mint az amerikai vad népek holmi üveg- s tükör-cserepekért marékkal oszták a legnevesb fémeket. Műveltség! ez-e a te országod? Nem kell-e jellemben, erényben, szépeletben egyiránt műveltoknak lennünk, hogy a te fénynevedet teljesen s igazán megérdemeljük? — Igen, de erre a mai kor-igény keveset hajt. A század szelleme műveltséget követel minden áron, bár fél, vagy koros, bár mázas vagy ál, vakító vagy csalárd legyen, mindegy! csak a műveltségnek legalább nevét fitogtassa homlokán. Századunk valóban a zománc százada. Ál-arany, ál-ezüst, ál-gyémánt, ál-gyöngy és ál-arc mindenütt és mindenfelé! s a mérges fémdékekből, ha másképp nem férnek az ember véréhez — mert az is m e r e tek cerberusa örködik — legalább — szemvakító és velökábitó zománcot készítenek. A mérges növény nedvét gyógyszerül alkalmazzák, de viszont annyira mentünk, hogy az elkoresult nemzedéken a gyógyszer is méreggá változik. — S mindezeknek igazatója? — a sokat tudás ördöge.

Szándékosan élek e szóval: tudás; — s mellözöm e szót: tudomány. Erre okaim vannak. A tudomány rendszeres, összefüggő tudás egésze; — ez nem kell az embereknek. A pusztá tudás összehalmozott, összerabolt, bármí töredékes, össze nem függő darabkákból állhat; — s ez tetszik a tömegnek. Tudással lehet esillogni, ámítani, vakítani: tudománynyal csak az ész birodalmában tehetni foglalásokat. S észszel hol találkozunk a társadalmi társalgás lepkéinek ezreivel? Ki hallgatja meg az ész szavát? Csupa kivétel, ritkaság. De a tudás buborékaival milliók szívesen játszadoznak, rajtok milliók gyönyörködnek, — igen mert olly könnyedek, és — szívárvány színeik oly édelgöen ragyognak. Tehát a tudás a század bálványa, mely előtt térdre hull a könnyelmű meggondolatlan sereg; — a tudomány nehézkes rém, mely már árnyával is mérföldekre riasztja a lenge szárnyu bábitádókat.

Valóban gyönyörű kilátás a jövőbe. Sem erény, sem jellem, sem tudomány nem vethet oly nagy súlyt a mérlegbe a tömegek szeméi előtt, mint a tudás, — s pedig ezt — aránylag — még legjobb esetnek kell vallanunk, — mert gyakran a tudás sem vétetik tekintetbe hanem — születés és — pénz. E három ely esaláz az uralomért,

bármelyik győzzön — ha mind meg nem bukik, — cseppet sem lesz boldogabb a világ. A tudási irányzatot legfőlebb mint átmeneti hidat üdvözölhetni örömmel, a mennyiben azon elvnek törekszik győzödelmet kivíni: hogy az emberbecs saját fáradsággal szerzett érdemeken alapuljon s e megszerezhetés lehetősége minél löbbekre kiterjeszkedjék; holott születés a személy saját érdemén kívül, pénz néha épen vétkes vagy bectelen szerzési működés alapján tulajdonit becsét az embernek. De mint mondám, ez csak átmeneti hid, — ezen meg nem állapodhatni. Kell végre oda fejlődni az emberiségnek, hogy erény, jellem, szépelet — hova tudomány, kedély, s művészet is tartoznak — víjjon ki legkivált becsét és érdemet az ember számára. S e szempontból kell felfogni mindenkinek az emberiség fejlődésének ügyét, ki e fejlődést elősegíteni, s nevelésileg intézkedni akar. — Mit kell tehát tennie, kinek ily intézkedhetés szerepe jutott a társadalomban? Mindenekelőtt le kell mondania azon kényelemről: hogy a mindennapiság közfolyamával úszszék, sőt, ha szükséges, homlokegyenest harcoljon a rögzött balszokások ellen, erélyes s lankadatlan támadással ostromolja a ferde köz-előítéletek táborát, s a fonák egyéni elvek mozdulatlan csigaéletü várait. Igen, csatára kell szállnia; meg kell küzdenie a számtalan nevelési hibák fényes és rongyos öltönyü legioival! Siettetnie kell az időpercet, hogy minél hamarébb keresztül léphessünk az átmeneti hidon, — hogy se csupa születés vagy pénz, se csupa tudás ne bitorolja a világuralmat, hanem tudomány és erény, jellem és szépelet nyerjék el valahára a megérdemelt díjkoszorút!

Ki így cselekszik, az nem hallgatand korunk ferde irányu követelésére, a sokat- vagyis sokféle tudás nagyszáju hangjára, hanem néma mellőzéssel büntetvén a lármás álhöst szilárdul járand pályáján nagy célja felé.

Igy történik-e ez ma? Nem. A század sokattudási követelése békóra verte az egyéni elvönállóságot, s mint bilincsben fetrengő rab szerintezi gyakran tetteit még a jobb meggyőződésü is a nagy tömeg úgynevezett korszelleméhez. Ez oka annak, hogy minden áron a sokattudás koszorúja felé irányozzák a fiatal nemzedék figyelmét.

S mikép vélik ezt legkönnyebben elérhetni — ? A korai tanultatás által. Azt gondolják a jámborok, hogy mivel a tudás

útja oly igen hosszú, mindenesetre annál nagyobb darabot fog rajta megfutni valaki, minél korábban lép e titokteljes ösvényre, épen úgy mikép sokkal nagyobb darab földet bejár az, ki hajnal előtt megindul s késő estig jár, mint az, ki csak 8 vagy 10 óra tájban indul el újtára. De az anyagi világban ezen teljes érvényességű gyakorlati elv a szellemi világra nem oly bizton alkalmazható. A szellemi világban folytonos és rendszeres hosszú útra hajnal előtt megindulni semmikép sem lehet. Hajnalodni kell előbb a lélekben, mintsem a hosszú rendszeres útra megindíthatnók a szellemzarándokot. Mert a még hajnal előtt fárasztóan igénybe vett szellem, ha megindul is a nagy útra, s eleinte tán szinte óriási léptekkel támasztja fel a nézők bámulását, délben már eltikkad, s pihenni száll, azaz megállapodik, további fejleményt és haladást teljesen lehetlenitvén. A szellem, még mielőtt tova indulna, körültekint, minden nyomon megállapodik, minden virág, fűszál, kavics, minden szín, hang, alak, minden harmatcsepp, minden pille és csiga, minden fény és árny leköti figyelmét; a homályos köd s a biboros felleg, a röpke fénybogár s örökfényű csillag, a pávak játszi tükre s a távolban kékellő bércorom egyiránt érdeklik őt; a lápla, mely a testet ápolja, a mez, mely azt földi, a hajlék mely azt óvja, egyképen ingerlik kíváncsiságát. Mikép távozhatnék ő e bűbajos körből, mely minden gondolatát levarázsolja: mikép vágyódnék ő az ismeretlen messzeségbe? mikor itt is annyi ismeretlen tárgygyal találkozik, melyek közt, ha egyszer megismerkedik velök, mulatnia oly jól esik; — mikép bilincsezhetné magát kizárólag egyikhez, hogy róla hosszas, kimerítő, tudós ismeretet gyűjtsön, midőn itt már ez mosolyog, már az integet, s amott meg már ismét ujjabb örömtárgy várja enyelét, csókját, ölelését. Nem, nem, az teljes lehetlen, hogy a kised ebredő szellemélete gyönyört leljen holmi száraz rideg úton, hol jobbról posvány, balról sziklafal zárja el szabad mozgásait. Ő nem csak előre, — hátra is szeret tekinteni, ő nem annyira jární mint futosni szeret, ő nem csak édes gyümölcsöt szedni de lepét is szeret fogdosni. Ide s tova csapong vidor kedvében; hol árnyat lel, megpihen, hol nap ragyog, örvend életének, s minden szava dallá változik, mely versenyt a csattogány énekével dicsőíti a nagy Teremtőt, ki szellemének e hajnalodását ily csudásan fejleszti ki a mult szender, a születés előtti éjnek karjaiból. Igen, gyönyört kell lennie a kisednek

élete első évein, gyönyört szellemének ébredésén; hol ez ártatlan örömet az ösztökölés szigora, a megfeszítés komolysága tova riasztja, ott veszve minden remény a jövő célszerű fejlesztésére.

Adjunk alapot a kiseded szellemének, melyre majdan sokat, nagyot, alaposat építhessen; képezzük alakilag a szellemet, hogy bárminek is későbbi befogadása- s feldolgozására sőt kihatására is alkalmassá tegyük, előkészítsük —: de az, mit már a legzsenyébb évek értetlen szellemföldjén, melyet még a hajnal sugára sem melegít, fitogtatólag előteremtünk, vagyis üvegházilag természetünk, az csak értetlen gyümölcs lehet. Mit ér aztán, ha egyik másik óvó-növelőt, a dologhoz nem is értő avatlan vendég vagy jó barát egekig magasztal, s az „angyali kisedeknek“ „különféle tudományokbani (!) készütségét“ fennen dicsérgeti? Mi ez egyéb, mint ködpára, ködfátyolkép!

Igen de, a sokattudás ördöge izgatja a gyarló, dicséret és pártoltatás után áhító embert, s ő megteszi, mit a század szelleme megkíván. És eljönnek a gyermekeikben hiuskodó szülők, és a kisedek hitárják a mit — tanultak. És van öröm és taps; sugdosnak, mosolygnak-, és folynak az illetődés könyüi! S miért mind e diadal? Oly kincsek ámitó csillogványaért, miknek pár hónap, pár év múlva nyoma, hire, hamva sem leend. S az általános képzés, az alaki fejlesztés, a sokoldalú képe s i t é s hol marad? — a kerítésen kívül. S miért? — mert a század szelleme nem tekint előre, nem nyugszik meg azon: hogy majd jövőben fogunk annál többet tudhatni, ha most jó alapot nyerünk, hanem azt követeli: hogy most tudjunk, ha szinte csak addig is, míg a szó ellebben ajka-inkról. — O fonáksága a balul értett szellemfejlődésnek!

Vélemény a kisedeknek szánt mesék tárgyában.

Több évvel ezelőtt egy könyvecske jelent meg, mely különösen kisedóvóknak volt ajánlva.

Élénk érdekekkel vonzódván mindenhez, mi gyermek-, különösen kised- nevelés körébe vág, örömmel fogadtam a munkácskát. Hetven elbeszélését — többnyire mesét — foglalt magában a könyv, s ez szolgáltatott alkalmat jelen cikk írására. Hogy csak most közlöm azt, az mit sem változtat az elven, melyből kiindultam.

Igaza volt ama könyvecske szerzőjének az előszóban a többek közt azt mondván: „nagy tévedés volna azt hinni, hogy a mi a felnőttekre nézt unalmas, az a kis csemeték költőies kedélyének épen jól!“ De hát az épen jó-e a kis csemetének, a mi a felnőttek épen neveléses? — „Curtman elsőrangú nevelésügyi író és gyakorlati tanító“ nevével nem ért célt a tisztelt szerző; becsüljük, tiszteljük az érdem tekintélyeit, s az érdemből valamit levonni akarni gyávaság volna. De az elzúzó tekintélyek ideje lejárt. A balfogást a tekintélyes név sem ütheti helyre. Nekünk logika alapjain kell indulnunk, ha nevelési emancipációra akarunk vergődni; ki kell bontakoznunk — s pedig logika segítségével — a nevelési eldöntések rabbinlincseiből, ha szinte évezredek hosszú sora, és dicsfényben tündöklő tekintélyek nevei gyámolítanak is a balfogásokat. Minden kornak megvannak saját divatjai, nézetei és elvei. A testgyakorlatokat hajdan nevelési alapul vevék, azután elhanyagolák, feledék, sőt szándékosan mellőzék, ma ismét fölébresztik s dicsőítik, és méltán. Volt fényszaka nevelésben a testi sanyargatásnak, volt a zárdai fenyítéknek, volt az emlékezet-csigázó zsarnokságnak, volt a szolgálai gépiességnek, és így tovább. Mindezek letűntek s letűnnek. Épen így volt és van még most is fényszaka a mese-dicsőségnek, — s ennek is le kell, legalább részben, tennie. A logika cherubjának lángpallosa üzeni, s kell hogy üzze tova a mese agyrémeit a rég és sokáig bitorolt birodalomból. S épen ez azon balfogás — a mese általános alapjára épített kedélyképzés — melyről most szólni akarok.

Elvem és meggyőződésem szerint, valamint „az olvadozva édelgő, folytonosan okoskodó vagy épen politizáló verselések (ama könyvecske szerzője szerint is) teljességgel nem képesek a kisedek szellemére hatni vagy kedélyöket megtermékenyíteni“ — : épen olly kevésbé alkalmasok a minden megválasztás nélküli mesék a kised-kedélynek művelése s nemesítésére; még kevésbbé illenek pedig nevelési eszközökül az összes emberi erőalap általános s mindenoldalu kiképezésének magasztos tervébe.

Hogy e tekintetben félre ne értessem, szükség magamat bővebben kifejeznem.

Kedély az embernek egyik legkiválóbb, s mondhatni legemberibb sajátsága. Kedély nélküli ember nélkülözi azon tulajdönt, mely embert legméltóbban jellemezni képes; nélkülözi minden társias és emberiségi erények magvát; nélkülözi a szeretet alapját. Kedélyen épülhet föl egyedül valódi emberi jellem. Miért is a kedély művelése a nevelésnek egyik főbb fontosságú feladata. De midőn a kedélyt műveljük, nem szabad elhanyagolnunk egyéb szellem- és jellem-tényezők művelését sem; sőt épen csak mindnyájának teljes öszhangzása, — következőleg öszhangzatos művelésök teremtheti elő az ohajtott nevelési üdvöt. — Hogy bárhol és bármiben is öszhang állhasson elő, kell lenni egy fő eszmének, egy vezérlő szellemnek, mely az összes és egyes részeket átlengje s öszszeolvaszsa, mely mintegy rá üsse az egész mű-szerkezetre az egyöntetűség, az öszhang bélyegét. Ily főeszméül a nevelés művében vagyis művészetében az igazságot üdvözlöm.

Igen is, az igazságot — (nem: igazságosság) — tartom én az összes emberi képzés, s az egyes erők és sajátságok képzésének ös alapjául; az igazságot, melyet számos sőt majd minden erények kezdetének vallhatni. — Igaznak kell lenni az embernek szóban, tettben, jellemben, ha meg nem akarja gyalázni az ember-nevet. Azért van mai korban annyi képmutató erény, annyi tettetett jellem, annyi ál-buzgalom, ál-lelkessedés, ál-vallásosság, annyi túlbizakodás és babona, annyi vakhit és önámítás, annyi képzelgés és érzelgés, annyi vakítás és vesztegetés, annyi csel és ármány, gúny és árusítás, annyi csalfa szó, csalárd tett, csalóka hittegetés, ámitó biztatás, vakító reményébresztés, s örvénybe csaló lidérc-fény, — mert nem vesszük kellő figyelembe az emberi képzés első és múlhatlan alapját — az igazságot.

Igazság alapjain kell megindulni a kedélyképzésnek is. A kedélyt szorosb értelemben a nemesb érzemények összegének szeretném nevezni. Kedély mindig érzeményekből fejlődik, s viszonyt fejleszt érzeményeket. Ha az, miből az érzemény fejlődik, nem való, nem igaz: maga az érzemény, noha magában véve legnemesb és tisztább, bensőjében meg lesz mérgezve. Érzemény csak ismeret és képzelet alapján keletkezik. Ha valamely dolgot más színben ismertetnek meg velünk, mint a milyen valósággal, termé-

szetesen egészen más érzemény fog bennünk szülemelni, mint szülemlett volna akkor, ha a dolgot a maga igaz valóságában ismertük volna meg. Így szinte, ha másnak képzelünk valamit, mint a minő, az így fakadó érzemény egészen különböző lesz a helyesen képzelt dolog alapjain fakadandott érzeménytől. Az ekkép tév-
 utra vezérlett érzemény tévelygő irányu vágyat költend a szivben, s a balirányu vágy helytelen tetre izgatandja az akaratot. Így a ferde erkölcstelen cselekvényeknek, szándéknak, célzatnak, boldogtalan kába tervezeteknek ős forrása igen gyakran ott keresendő, hogy a nem igaz ismeret s képzelettől félrevezetett kedély nem birta eltalálni a cselekvő erőt ösztönző vágyaknak helyes irányzását. —

Ha ezen igazsági elvet a mesékre alkalmazom, vég-
 eredményül azt húzom le: hogy a szoros értelemben vett mesék az első vagyis zsenge kiseddkorban — az egyéniségekrei megválasztó szigorubb tekintet nélkül — kedély-képzési eszközül nem alkalmasak.

Előre kell bocsátnom a megkülönböztetést, melyre már főnebb céloztam, s melyre most a szoros értelemben vett mesének említése által felhivatva vagyok. — Gyermekes irányában sokfélélt szoktunk mesének nevezni, mi tulajdonképen nem az; köz szokás szerint tartozik e rovatba mindenféle apró elbeszélés, eseményrajz, allegoria és voltaképeni mese. A kellő megválasztás tehát ezek közül föltétlenül használhatókul az elbeszéléskét s eseményrajzot szemelendi ki, (in thesi t. i. — mert a tárgy ujjabb vizsgálatot igényel); az allegoriát már csak igen csinyján használandja, a meséket pedig ujjabb és szigorubb vizsgálat alá vetendi, hogy kitünjék: melyek illenek az igazsági alapon megindult kedély-képzési tervbe, s melyek nem?

Ugyan is e szempontból indulván ki a meséknek két nemét különböztetem meg: az epikai s drámai szerkezetű meséket. Epikainak azon mesét nevezem, melyben a tények és cselekvények egyszerűen elbeszélésileg adatnak elő — legyenek e tények hősei akár állatok, akár egyéb életműves vagy életműtlen lények. Drámainak pedig nevezem azon mesét, melyben az elbeszélést még indulat- s jellem-festő párbeszéd vagy magánbeszéd is kíséri, az oktalan, érzékellen s holt természet lényeinek részéről. S ezt értem a szoros értelmű mese nevezete alatt. Az epikai mesét, mely a va-

lődi elbeszéléstől inkább anyagra mint alakra nézve különbözik, tétova nélkül elfogadom, — ha egyébiránt az illető szereplőkkel történeteknek mondott események azoknak saját viszonyi körét s természetét túl nem haladják; — mert hiszen itt csak fejlemények, változások, átalakulások mondatnak el, mik valóban megtörténnek vagy megtörténhetnek. Azonban itt is elsőseget adok az életmozgalmi lehetőséget magokban rejtő lényeknek, a teljesen holt természet — eseményeket is csak gyéren eredményezhető — lényei fölött. A drámai mesét azonban — bármik legyenek a szereplők: — állatok, növények, ásványok, bútorok vagy bármi természeti s készítményi lények — e nemű mesét mondom, melyben beszélőleg hozatnak fel lények, — a z s e n g e k i s e d e d k o r k é p z é s i e s z k ö z e i k ö z ö l — általán véve — egyenesen s határozottan tova tiltandónak, s csupán kivételesen, sajátos egyéniségekhez arányzottan, alkalmazhatónak véleményezem. Ezen fő s majd egyedüli okon t. i. a beszélgetésen — kívül s nélkül is pedig kizárási okul még azt veszem, ha ily oktalan s érzéketlen lényeknek, az ő viszonyaik-, helyzetök-, s tehetségeikből, szóval: természetökből sehogy sem származható, vagy azokkal teljességgel össze nem hangzó tények vagy események tulajdonittatnak.

E véleményemet — a főnebbiek nyomán — következőleg indokolom.

A szoros értelemben vett mese olyasmit ad elő a mi anyagilag nem igaz, s egyszersmind úgy a mint nem lehet igaz, vagyis olyasmit, mi nem is valószínű. Vagy elhiszi a gyermek a mese tartalmát s pedig úgy, a mint előadva van, azaz szórul szóra — anyagilag —, vagy nem. Ha nem hiszi —: minek az egész előadás, mint melynek sikere úgy sem várható? miután az alak — a szellemi — igazságot csakugyan nem (legalább minden kisedet bizonyosan nem) bírja még felfogni. Ha pedig elhiszi: ferde és helytelen sükert nyerünk. Igen is, oly sükert, mitől megőrizni, megóni a kisedet egyik főbb kötelességünk. Meglehet ugyan, hogy a kised is — azaz n e m e l y t e h e t s é g d ű s a b b k i s e d e t — felfogja s megérti már a mesének szellemét, az úgynevezett tanulságot, azonban ez nem bizonyos (mert a tanulságnak betanult elmondása erre nem biztosíték); de már az kétségtelenül bizonyos, hogy a mesének alakja — külseje — erős benyomást tesz lelkére, s pedig mindegyikére. Így tehát a tartalom szelleme mellett —

vagy tán épen a nélkül is — elhiendi azt is: hogy az állat, kő villám, hold, fa stb. így meg amúgy beszélgetett, okoskodott, így meg amúgy — emberi módra, s emberi indokok szerint — tett, cselekedett. Arra ne támaszkodjunk, mikép ezen hatást azzal semmisíthetjük meg: hogy tudtára adjuk a kisedednek, miszerint ez csak alak, ezt nem kell betüröl betüre így érteni a mint mondva van. Mert hát akkor meg azt nem foghatja meg: miért választjuk épen ezen alakot, holott ugyan azon igazságot más alakban is elmondhatnók. S mihelyt erre nézve zavarba hozzuk, már azon veszedelemnek teszszük ki, hogy az alakkal együtt a szellemet, a tanulságot is mellőzi. — A kiseded lelkében nincsenek még tudat és képzemény oly határozott vonalokkal elkülönözve egymástól, hogy egyik a másikat felvilágosítani bírná saját ereje szerint, — sokkal gyakrabban mosódnak el egymásba a valónak és képzeltnek határ-i, hogysem ezeknek önállóságáról teljes világos öntudattal bírna. Így tehát bizton várhatjuk, hogy a mesének alakját is elhiendi úgy a mint adatik, legalább a korlátoltabb elme-tehetségű; pedig ilyenek száma ezerszerre felülhaladja az éles, élénk és mély tehetségűek sergét. Sőt az igen igen eleven képzelődésűekre nézve még inkább áll ez eset lehetősége. S ekkor mit nyerünk? Azt, mit főnebb érintettem, — oly eredményt, melytől megóni a kisededet legszentebb kötélyeink egyike. Önakaratlanul bár — készítettük elő a földet, melyben mindenféle erkölcsi dudva dúsan burjánozhatik; elősegítettük az agyém és babona könnyű megfogamzását; kaput nyitottunk mindenféle képtelenség és hitetlenség tömeges berohanásának a gyermek agyába és szívébe. Csak szikra kell meggondolatlan szó vagy célzás által — mi bizony értetlen omberek, cselédek stb. részéről ritkán hiányzik, s mit legnagyobb gond mellett sem fogunk mindig ellávolithatni —, csak szikra kell, mondom, s kész a veszedelem. Ha lehetséges az: hogy mindenféle állat beszél, a fa gondolkozik és beszél, a hold fűszál, pillangó beszél, a csupor és bot gondolkozik, beszél, jár-kál és cselekszik, ha mindez lehetséges: miért ne volna lehetséges: hogy rémek járnak, lelkek visszajönek, lidércek táncolnak? miért ne hinné el aztán a gyermek, hogy ama krampusz, melyet a jobb érzet botránnyára a cukrászoknál is oly bőségben kirakva lát, valóban élő lény, s több efféle. Igen is, ilyenféle mesék legegyszerűbb okai annak: hogy a babonát. idéltlen félelmet és rettegést, s

emberméltóságot szégyenítő gyávaságot vallás, ész és természet-tudomány dacára mai napig sem birtuk kiirtani Európából. — S mindezek alapja az első benyomások csudálatos és alig elírtható erejében fekszik. Magam is emlékszem még kisdéd koromból ily hatásokra, sőt ily hatás-szülte álmainra is, mik egész lényemet megrázkodtaták.

S itt helyén lenni látom, némely igen szokott ellenvetéseket figyelembe vevén, még határozottabban nyilatkozni.

Mindenekelőtt megmondom, mit akarok én e szóval: 'igaz' kifejezni. Nem értem én azon merev, száraz, rideg igazságot, mely a megegyezés törvényét mindig az anyagra utalja: hanem érvényesnek ismerem a szellemi, — a költői — igazságot is, — sőt ebben fekszik egyik leghathatósb báj. A mi igaz akar lenni, annak szükségkép meg kell egyezni valamivel, vagy önmagával, vagy valamely kivülről fekvő anyaggal, vagy valamely fölülte levő eszmével. Az első állítja elő a való t, a második a hasonértékű t, a harmadik a valószínű t. Például: az eleven ló, mely előttem van, való, — a ló képe mely emlékemben marad, vagy annak festett képe, a mennyiben a lovat magát képzeletemben fölteremteni bírja, hasonértékű, — a ló egész élete folyásának elképzelése — a mennyiben tigris- vagy galamb-életet nem fogok rá — valószínű, mert nem épen ezen bizonyos és egyetlen ló, ezen ló-egyén eseteit képzelem magamnak, hanem azokat, mik e fajnak bármely egyénével — a ló-természet törvényei s helyzeti viszonyok szerint — megtörténhetnek; itt tehát a ló képzelt életfolyama megegyez a ló-élet általános eszméjével, s e tekintetben ez életrajz eszmeileg — költőileg — igazgá vá lesz. De ha azt mondom, hogy a ló vérszopó lön mint tigris, vagy röpkedett mint galamb, vagy beszélt mint ember: ez a lófaji természet eszméjével sehogy sem egyez, eszmeileg nem igaz, s egyénileg nem valószínű. — A valószínű t a költészet hasonértékűvé emelheti s emeli, — de valóvá soha; a mi nem valószínű, azt hasonértékűvé sem teheti; a mi egyszerűen nem igaz, azaz, sem valóság sem hasonérték, sem valószínűség igazságával nem bír, azt a költészet még csak valószínűvé sem teheti, t. i. a maga körében, de teheti az átvitel, rávitel és hasonlóság útján, — s ez alapja az allegoriának és mesének. Az az: ha a költészet valamit, mi önmagában semmikép sem lehet valószínű, mégis valószínűvé — azaz egy magasabb

eszmével megegyezővé — akar tenni, mindenekelőtt más viszonyokat és helyzeteket kell képzelgetnie, mint a melyeket előállít, oly viszonyokat, melyek alatt a célzott magasabb eszme létez, vagyis, csak köntösül használhatja a valószínűtlen külsőt, hogy éreztesse, mikép e tény, vagy esemény — mely így a mint adatik nem lehető ugyan — változtatott tényezők mellett az átvitel s helyzeti hasonlóság mezején nagyon is lehető, vagyis eszmeileg igaz. Ezt törekszik megoldani a mese, különösen az emberileg cselekvő és beszélő állatokat stb. előállító mese; miből kiderül, hogy a léleknek a mese helyes felfoghatására kettős munkálatot kell tennie, mi nagyon is nehezíti a világos működést. Először is a mese alakját kell párhuzamba tennie az ő anyagával, s ott egyezést, valószínűséget kutatnia, de ha ezt itt föl nem leli, anyagot és alakot összeforrasztván az egészet egy újabb alaknak vennie, s mint ilyentől várnia az egyezést valamely fölötte létező eszmével. Mivel azonban ezen eszme a mese lényeiére, mint nem erkölcsi lényekre sehogy sem alkalmazható, a meséről az eszmén keresztül más — erkölcsi — lényekre kell átvinnie a tényt mint melyekre egyedül illik az eszme, s így e lényekről ismét az eszmére visszavezetni a tény célzását, s csak ha itt lel egyezést vagyis eszmei igazságot, csak akkor nyughatik meg a lélek fáradalmas röpte után. Mily bonyolodott munka ez gyakran, eléggé kitetszik némely magasabb irányzatú mesék boncolgatásakor, miket korlátozottabb elméü felnöttek is csak alig vagy épen nem bírnak megérteni. De maradjunk könnyebb célzatú mesék mellett, mik kisednek még is igen bonyolodott feladatuak. Nézzük példában. A róka meghijja lakomára a gólyát, de lapos tálokban vendégeli őt; a gólya viszont szük száju korsókban teszi ezt a róka meghívásakor. Itt a mese alakja s anyaga közt nem létez egyezés, nincs valószínűség. Állatok, főleg különmemü és fajú állatok nem hijják egymást lakomára, nem terítnek oly pompásan stb. Ha csak eddig hatol a kutató lélek, megnyugvást nem lel. De a tény alatt eszme lappang, a gúnyos csalás és megtorlás eszméje. Ez eszmének állatok irányában nincs élete. De vannak lények, melyekre nézve az eszme áll. E lények az emberek. A ravasz fukar — nem is épen ezen, de hasonló módon — játszja ki embertársát, s ez ismét hasonló módon boszulja meg magát. Így a tény valószínűvé lesz, vagyis az eszmével egyezővé, eszmeileg — más szóval: költőileg igazzá.

Hányadik ki s de d fogja mindezt így keresztül elemezni a kijelölt fokokon? Lesz-e képes ezt tenni? — Vagy mi elemezzük helyette minden részletességben? Ekkor újabb veszélynek teszszük ki őt, annak t. i. hogy megismerkedik az ember ezerszinű hibái s vétkeivel — (pedig többnyire vétkeket rajzolnak a szokásos mesék) még mielőtt a jónak, az erénynek ismerete s megszeretése megszilárdulhatna lelkében; — azt mutatjuk fel előtte, hogy az emberek tettei mily gyakran nem igazak erkölcsileg, azaz, nem egyeznek az erény eszméjével, mely ravaszságot, boszút stb. nem helyesel. — Vagy tán nem elemezzük, s megelégszünk, hogy a kised jó izüt kacag például a róka és gólya furfangos tettein? Vane ekkor irány és cél? s ha nincs, minek a mese? képezhet-e kedélyt irány, — eszmei irány nélkül? S nem vagyunk-e éppen ekkor azon lehetőségben, hogy a tényt mint pusztán tényt vevő kised éppen a betűszerinti elhívés örvényébe sodortassék?

A midőn tehát a költészetet akarjuk a zsenge kebelben meghonosítani, mindig magasabb célnak kell szemünk előtt lebegnie. Oly költészeti alakok, melyeket csak mi érthetünk teljes lényegök szerint, a kisedre hatást nem gyakorolhatnak, vagy ha teszik, az igen gyakran ferde hatás lesz. Nem kívánom én a költészetet a kised-világból kiküszöbölni, sőt ettől éppen egyikét várom a legál-dásosabb hatásoknak; de e költészet legyen a kised lelkével öszhangzó, sőt abból merített.

Igaz, hogy a gyermeknek költészete a valóság, s valósága költészet, — de ez az anyagok, nem az eszmék költészete. E költészet nem kivüle, hanem ő benne él, e költészet alanyi nem tárgyilagós. Ellenmondásnak látszik, s még is úgy van. S éppen ez oka annak, hogy a kettőt — valót és költőt oly gyakran összezavarja s a legcsudálatosb ugrásokban szokik át a tárgyról a képzelemre. Midőn a gyermek fa-katonáit járattja, kifaragott vagy festett állatokkal s más tárgyakkal mulat, a homokdombon mindenfélét készít az egyszerű homokból: hegyet, kertet, várat, virágot, embert stb. egyegy papirszeletből, fadarabkából vagy szalmaszálból a legkülönneműbb tárgyakat véli alkotni, — mindannyiszor a maga eszményies, költői világában van ő. De mindezek anyagok, s a tények miket általok véghezvitet, anyagi természetűek és irányuak. De mindez ő benne van, nem az anyagokban. Nem katonái járnak, hanem ő járattja őket, nem ők beszélnek, ő beszé-

helyettök; állatai helyett ő morog, ő dalol, ő visit, stb. — Mivel a gyermek oly könnyen összezavarja a valóságot a költészettel, azt is, a mi csak költőileg mondatik, valóságnak veszi, a mikor t. i. még nem tudja a mi költészetünk irányát, célzását felfogni, s megkülönböztetni a valótul. Az ő költészete egészen más mint a mienk, s hogy valaha alaposan felfoghassa a mi költészetünknek mindig igazra célzó, igazat leplező szellemét, kell az ő költészetét is az igazzal — de nem a lehetlennel — támogatni; különben a felnöttek költészete is csak hatástalan mese lesz előtte, valamint mi megengedtük, hogy az övé semmi valót ne jelképezzen, semmi igazat — neki érthetőleg — ne derítsen föl. Miért oly csekély a valóságos, a nemesb költészetnek becse és becsülése az emberek közt? holott pedig mindenki átélte a gyermek költészeti időszakát. Épen azért, mert kisded és gyermekkorában túltelítve lön a lélek a valószínűtlenség költészetével, mi nem egyéb mint üres képzelem. Ráunt a gyermek, ráundorodott ezen költészetre, s örvendett, midőn pályáiból szabadulnia sikerült. Azóta valamikor költészeti fény kísérténé meg agyát, nemével a megvetésnek utasítja vissza azt, mondván: „mese az!” E magyar közmondás eléggé mutatja, mennyire vérévé vált az embernek azon hit, hogy minden a mi mese, nem igaz, s a mi nem igaz, az mese; igen mert az alak mögött soha sem tanulta, nem bírta felismerni az igazat, az eszmei irány igazságát. — Ellenkezőleg nem onnan van a most uralkodó száraz számítási irány s költészettlen hidegség az emberek közt, mintha tán a képzelő tehetség nem volna eléggé foglalkodtatva, s nem volna elégséges költői anyag. Sőt ez nagyon is nagy bőségben van jelen, s eléggé foglalkodtatja a képzetet; de az a baj, hogy csak a nyag — szellemi alak nélkül. Vagy nem ezt bizonyítja-e a sok ábrándozó, az ábrándozás minden nemein keresztül egész és főleg a pénz-ábrándig? Akár az elméleti, akár a gyakorlati ábrándot vegyük, mik ennek tárgyai? Dolgok, mik nem léteznek, tervcek, mik lehetlenek. A valószínűtlent valónak képzele, a lehetlent létesíteni akarja. Ez aztán nem költészet, hanem a képzetnek betegsége, azon képzeleté, mely megszokta ilyfélékben menedéket keresni az igazság világának követeléseivel szemben. Vagy a sok szerencsétlen, holdogtalan, elégedetlen nem azért ilyen-e, mert annak képzele magát, mert helyzetét rosszabbnak képzele mint a minő, s mert olyannak eléréseért ábrándozik, á-

hítozik, mit soha nem fog elérni? Az életuntság, embergyűlölés vajjon nem annak szülötte-e nagy részben, hogy a szebbnek képzelt élet ki nem bírta elégitni a keblet, s azon sok költői anyag, mely eldoradók s utopiák álmaival előzőnlé a lelket, nem szedődhetett kellő költői alakba, mely megszépíteni birná a tán kissé mostohább valót is? Hát a rajongás, bódulás, örülés, öngyilkolás nem az ábrándos lélek kinövései-e leggyakrabban? Oh a képzelő erő eléggé munkás most is a világon, anyag van elég mely tüzelje, — de nem azon alakban, mely ez anyagot költészetté nemesítné. Igen, mert ez anyag átszarmazott a gyermekorból már s mindinkább szaporodott, de az alak feledve lön; nem volt jötevő kéz, mely azt a felserdülőnek ö n t u d a t á b a átültette volna. Maga a gyermekori mese is — mely mint az eszme-igazság jelképe összesen véve csak alak — nem mint alak, hanem egészben véve mint anyag származott át az életbe; igen mivel oly korban nyújtott tápul — megválasztás nélkül — a léleknek, mikor ez még csak az anyagon rágódott, de a szellemi alakot önmagába átszellemíteni nem bírta.

Még igen sokra terjeszkedhetném ezúttal, de sejtem, hogy ügyis lesz még alkalmam azokról, mik lelkemben mint oceán hullámai özönlének, bővebben nyilatkozni. — Ezúttal a mondottak alapján abban nyilvánítom meggyőződésemet: hogy az eszmei igazság szempontjából kised irányában nem az fontos: vajjon megtörtént-e valami így? hanem az: vajjon megtörtén h e t e t t - e ? Erre kell hogy a felelet megnyugtató legyen. Ha a gyermek azt kérdezi: i g a z - e , hogy ez így megtörtén h e t e t t ? erre kell tudnom habozás nélkül és tiszta lelkiismerettel felelnem. - Nagy súlyt szoktak vetni arra: hogy a kised nem eszmélkedik oly élesen, nem kombinál, nem reflectál oly bölcselmileg. Szorosan véve ez igaz. De néha meg épen oly csudálatosan meglepő és váratlanul sújtó észrevételeket tesz a gyermek, melyekre a kitérengő vagy ki nem elégitő válasz soha nem is sejtett zavart vagy bizalmatlanságot, vagy önfürkésző nyugtalankodást idézhet elő. Ez alkalmakat minél inkább gyéritni paedagogiai kötelesség.

Egyes esetekrei hivatkozások szoktak történni, melyekben az ilyféle mesék — (mindig drámaikat értek) igen jó sőt gyógyhatással vannak egyik másik egyéniségre. Ki merná tagadni az ily kivételes eseteket? De azért a nagyobb számra nézve áll-e a kivétel szabályul? Leginkább ó v o d á k a t tartok szemeim előtt. A ma-

gánnevelő vagy szülő, ki kisdédének természetét, hajlamait kiismerte, bármit is alkalmazhat választékosan; de például ó vodában, hol 100 gyermek van jelen, ki áll jól, hogy valamely mese, noha tán 10-re jó hatást tett, 90-re nem fog, pedig tán 90-féle módon rossz hatást gyakorolni? Vagy azért, hogy a tiznek használjunk, tehetjük-e nem hallottat a többire nézve? s mivel a 6 éves tán már jól tudja megemésztetni, a két, harmadfél, és három évesre nézve is elvállaljuk-e a garantiát?

— Áttérek immár tárgyam további fejtegetésére.

Másképp áll a dolog nagyobb gyermekek irányában. S itt ismét egy szokott ellenvetés merül föl lelkem előtt. A gyermek azon fokok szerint fejlődik kicsinyben, mint maga az emberi nemzet. Előbb a mese, a költészet időszaka van, aztán áll be az eszmélet, a valóság időszaka. S azért inkább a kis gyermeknek valók a mesék, mint a serdülőnek, kinek már tiszta igazságot, valóságot kell adni lelki tápul. — Elismerem ez észrevétel fontosságát, de ez el nem üt elvemtől. A kisdéd költészete, a mennyiben a valót, a létezőt költőileg átalakítja, nem egyéb, mint saját é r z é k i érzeményei és vágyai szerinti kiszépitése az életnek, — a mennyiben pedig a nem létezőt valónak képzei, inkább ábránd mint költészet az, miután eszmékhez nem igen emelkedik, — a költészet pedig, mely nem eszmékért s eszmékre dolgozik, nem is költészet. — Mindkét esetben munkás szerep jut a nevelés tudománya — s művészetének. Első esetben nem hagyhatja a nevelés pusztán magára a gyermeket, hogy amaz é r z é k i világ kizárólag elfoglalja belsejét; s lényegébe mintegy beleforrjon, belerögözzék a csupán é r z é k i érzemény és vágy mint legfőbb s egyedüli indok: hanem törekednie kell az első bármi gyöngéd s még alig melegítő szellemi sugárokat híníteni a zsenge kebelbe, hogy a nemesb indokok, a szellemi és erkölcsi érzemények és vágyak — mik egyedül eredményezhetnek valódi tiszta szellemi és erkölcsi tényeket — lehetőkké előkészíttessenek; iparkodnia kell az első bár még csak igen finom szellem-erkölcsi szálatokat magából ezen é r z é k i élet-költészetből kifonni. De mikép történhetik meg ez, ha mi magunk is soha nem nyújtunk szellemibb érdek-fejlődésre alkalmat, ha mintegy szándékosan és tervszerűleg izgatjuk a kisdéd bel-életét azon pontok felé, hová amugy is és önkényt hajtják azt a minden külröli ráhatást megelőzőt ösztön-szerű vonzalmak? Mikép történhetik meg az, ha a mesében ismét

csak és kizárólag azt nyújtjuk a gyermeknek, mit önnön ereje bő-
ségben fölteremt, az anyagi és érzéki érdeket? miután a mesének
rejtett kincseit, a szellemi irányt, és eszmei igazságot csakugyan
el nem éri még az alig pislogó lelki hajnalcsillag halovány sugára.
A második — vagyis gyermeki ábrándozás esetében pedig ismét
kötelessége a nevelési működésnek ezen ábrándnak határozott irányt
kijelölni, hogy majdan magbarátkozván lassankint a valóban vagy
eszmeileg létező tárgyakkal megszűnjön ábránd lenni, de valóság-
gos költészetté emelkedjék, a mennyiben a képzelő erő ugyan ta-
lálhat akkor is kielégítést azon, hogy nem lévén a csupán anyagi-
lag való tárgyak létezéséhez bilincsezve szabadon és játszilag csa-
ponghat szerte az önalkotta képeknek, önteremtette lényeknek
ezerbájú világában: de viszont egy fő eszmének, a szellemi igaz-
ságnak ellenörködése alatt elveszítse ábrándos fulánkját, mintán
ama képek és lények, noha az anyagi világban sehol sem találhatók,
léteznek mégis az eszmék, az eszmei igazság honában, s épen
ezen eszmei világosságtól átszellemülten jótékony módon sugároz-
tatják vissza bájszerű hatásuk gyöngéden szépitő színeit magára az
anyagilag létező valóra. De mikép történhetik meg ez, ha a kised
kornak ábrándait magunk szitjuk és élesztjük mindenféle ábrándos
anyaggal, mely anyag épen az által lesz ábrándossá, hogy benne
az alakit erőt feltaláltatni feledjük vagy még nem birjuk? mikép
történjék meg az, ha a mese tényeivel folytonosan tüzeljük a —
nem csak költőire de képtelenre is egyiránt hajlandó kisedi képze-
lődésnek lobogásait? — Felfogásom szerint leginkább ily bánásmód
a természetszerű fejlesztés és erő-használásnak nem legáldásosabb
faja. — A gyermekben a költői erő működik, tehát ezen erőt ápolni
művelni, és segítségével kell célunkhoz jutni iparkodnunk, —
miért is azt mellőzni vagy épen ellenére dolgozni célhoz nem ve-
zethet, s természet elleni nevelést tanusitna. Így szól egy újabb
ellenvetés. — Megjegyezvén erre azt, hogy a költői erő alatt —
kised korra vonatkozólag — pusztán képzelmi erőt értek, elismer-
rem, hogy a természetszerűség szempontjából azon erőket kell fel-
használnunk és jól irányoznunk, melyek önkényt ébredveznek, velök
és általok kell céljaink felé haladnunk, nélkülök és ellenökre mire
sem mehetvén. De a természetszerűség kívánja az összhangot is,
vagyis minden erőnek egymás melletti lehető képezését, kívánja azt,
hogy a lassabban, restebben ébredező erők ébredését előkészítsük

és segítsük; s nem kívánja, hogy egyik erőt a többiek rovására kiválólag műveljük, s neki túlnyomó uralmat biztosítsunk a többiek fölött; nem kívánja, hogy csak egyik vagy másik erőt, mely önkényt is nagy mértékben mutatkozik s fejlődik, minden lehető eszközökkel még inkább szítsuk. tüzeljük; nem kívánja tehát, hogy oly eszközökhöz nyuljunk, melyek e vagy amaz erőt kiválólag képezik egy másik szinte fontos erőnek elhanyagolása mellett, mindaddig míg oly eszközöket is találhatunk, melyek e külön célnak is eleget tesznek ugyan, de a mellett más célokra, más erők fejlesztésére is közreműködnek, más szóval: a nevelési eszközök annál tökéletesebbek, minél több erőre fordítják figyelmüket s hatásukat, mert annál jobban munkálnak közre az összhang előállítására, — s viszont annál egyoldalúbbak és alsóbb rendűek, minél kizáróbban működnek a különálló s másokkal össze nem függő vagy összefüggésbe nem hozott erők és célok művelésére.

Ha ezeket a mesére alkalmazom, kétségtelen, hogy sokkal tökéletesebb lesz azon neme a mesének, melylyel nem csupán a képzelmet, emlékerőt és szóbeli előadás tehetségét művelem és gyakorlom, hanem ezenfelül még az anyagi vagy eszmei igazság érzetét, a tiszta erkölcsiség megismerését s megszeretését is művelem vagy legalább előkészítem, s így a valódi s tévutakra nem vezetett nemes kedély megalapulását s fejlődését lehetővé teszem, — ilyszerű mese, mondom, sokkal tökéletesebb lesz (nem szerkezeti ügyességről hanem irányról szólok most) mint az, mely vagy csupán képzelmet, vagy e mellett emlék- és beszédtehetséget is művel, de az igazság és erény megismerését mellözi, vagy éppen az igazság érzetének a kebelbe nyomulhatását durva lehetlenség és képtelenség hadaival gátolja, vagy tán csupa balszokások, gyarlóságok és vétkek megismertetésével a fejledező kedély tisztaságát megmérgezi. Részemről legalább föl merném vállalni a divatozó mesék nagy, s tán legnagyobb részének (mert némelyek végkép kitörlendők volnának) akkénti szerkesztését, hogy, kihagyván az igazság és erény elvét sértő kihagyandókat, ugyanazon élénk hatás gyakorolhatnék a képzelemre, emlék- és előadási tehetség ugyanazon tápanyagot nyerné mint előbb, de a kedély biztosabban képezetnék a jó és nemes és igaz irány felé, mint azelőtt. S éppen azért, ha ily szerkezetű mesék vannak, azokat e szerkezetből kivetkeztetni, s külső hatásukat az anyagi vagy eszmei

igazság rovására vagy ennek durva megsértésével fokozni akarni, s e szerint a fejledező kedély tisztaságát pusztá véletlennek dobní martalékul, nem tartom paedagogiai tapintatnak. Erre példát mondok. Ki nem ismeri ama mesét a „galamb és méhecské“-ről, melyben amaz ennek mentő levelkét dob a vízbe, ez viszont hálából csipése által megmenti amazt a vadász lovásától? Sokféle alakban, versben s prózában van az feldolgozva, — s epikai szerkezetében teljes és gyönyörű hatást szül a kised és gyermek kedélyére. Kérem már most: mit nyert e mese a dramatizáló szerkezet által? mit nyert azzal, hogy a méh beszél, sőt „rákiált“ a vadászra, mielőtt cselekednék? s mit nyert azzal, hogy végül még igéri a galambnak máskor is hasonlólag cselekedendni? holott ez lehetlen, következésképp a való és valószínűség igazságával ellenkezik, miután a csipés által fulánka-vesztett méh elhalni kénytelen. Sőt mennyivel nagyobb a hatás, ha ez ígélet mellőztével a képzelet által fölmelegített rokonszenvnek szabad tért nyitunk oly módon, hogy a méh hálája oly élénk színben tükröződjék, miszerint hálából életét is feláldozni nem sajnálta. A hála többfajú állatoknál (például kutya, ló,) bebizonyított tény, miért ne lehetne ezt a méhre is átvinni? ezzel az eszmei igazság meg nem sértetik; — de ama — hogy úgy mondjam történetileg bizonyított háláu — állatok nem beszélnek, midőn halájakat kijelentik, — miért kell tehát épen a méhnek „kiáltani“, mi mindenesetre a való igazságával ellenkezik, s így az eszmei igazság hatását is gyöngítheti. — Az, hogy kisedek önkényt kívánnak meséket, mikben az állatok beszélnek, csak azt mutatja, hogy azok már valahol hallottak ilyesmit: miképp állatok is beszélnek a mesékben. Az pedig, hogy a kised maga beszél az állatokhoz, játékaikhoz s egyéb tárgyakhoz, sőt azokat — természetesen saját szájával — beszélteti, épen arra int bennünket, hogy azon erőt, mely ily élénk mértékben önkényt, min hozzájárulásunk nélkül, ébred és működik, cseppet sem kell tüzelni, hanem csak irányozni a szebb, a valóban kultúri felé, sőt néha épen hűtni, lohasztani kötelességünk, nehogy ábrándos kinövéseket, önkényt ébredő, más által nem is készített (mert ez is történik) ijedelmi, rettegési stb. hajlamot eredményezzen; miután tudjuk: hogy a valódi költészet és szónoklat lehető legmagasb képzelmi élénksége épen akkor áll be, mikor holt tárgyakat vagy távollevőket megszólítunk, vagy épen megszólaltatunk.

De másképp áll a dolog, mint mondám, a nagyobb gyermekekre nézve. — Miután a gyermek lelke annyira világosodott, hogy alak és anyag, célzás és szellem mivoltát s különbözőseit teljesen be tudja látni, már akkor a józanul megválasztott rege és mese igen célszerű kedélyképző eszközül ajánlkozik s használtathatik. A gyermek ekkor már megértheti: hogy a mese csak alak, csak köntös, a benne szereplők csak jelképezik az embereket, a tények, jó vagy rossz tulajdonok csak figyelmeztetnek az emberek hasonló gyarlóságai-, hibái- vagy erényeire. Ha megvetettük szilárdul az igazsági alapot a kisedd lelkében: a serdülő gyermeknél nincs mit tartani veszélytől. Az, hogy a mese cselekvénye úgy mint adva van nem lehetséges, meg nem ingatja már hitét az iránt, hogy emberek közt — kikre célzás történik — nagyon is lehető sőt fordulnak is elő hasonló viszonyok és cselekvények; — s épen ez által emelkedik a tanulás tökéletes, öntudati tisztaságra, jó tanács, intés, buzdítás vagy ovakodásra irányzás alakjában. Ekkor áll be a mese valódi élvezhetésének időszaka, s annál vonzóbb és keresettebb képzési eszközzé válik az, minél inkább mulattat, gyönyörködtet a tréfás játszi köntösben a mély és komoly igazság. A képzelmi erő már külön saját tért igényel cselekvőségének, szeret és tud foglalkozni a nélkül, hogy minduntalan átesapna az értelem körébe, azzal elvegyülne, azt tiszta működésében megzavarná, vagy viszont tőle megzavartatnék. A képzelő tehetség magának tartja kedves tápul a mi őt illeti, s átadja az értelem- s észnek saját feldolgozásul a mi ezt érdekelheti. Igen, mert ekkor már megközelíti a gyermek azon kort, melynek számára a mese legtulajdonabbul létezik. Eredetileg felnőttek számára lőnek költve ő s időkben a mesék, nem kis gyermekek számára; legtöbbszörre felnőttek vétkeit, rutságait, bűneit sujtja, ostromolja a mese, vétkeket, minők a kiseddkorban még az ismeretlenség szent fátyolával takarandók. Az újabb kor karolta fel kiválólag a meséket ifjúság-képzési eszközül, gyermekvilági hibákat és jó tulajdonokat is adván nekik alapul, — és helyesen; de a legzsenébb kiseddkorra is oly nagy előszeretettel alkalmazni azokat — tévedés.

Tévedés pedig, sőt szerintem valóságos nevelési hiba, a főnebb kifejtettek nyomán azért, mert lényege szerint a mese, főleg a drámai, nem igaz, nem való; a valószínűség pedig csak az eszmében rejlik, a hova a kisedd még föl nem emelkedhetik. S itt külö-

nősebben kell megemlékezni a valószínűségről, melyet már főnebb érintettem. Leghatározottabban azon nem-igazat kárhovatatom kiseded irányában, mi egyszersmind nem valószínű; mert én az igazat nem anyagi valóságban hanem az eszmében kereselem. A mi nem való, lehet azért igaz — az eszmében, ha mégis valószínű; de a mi nem is valószínű — sőt lehetetlen, az nem lehet igaz még eszmében sem, magát az illető tárgyat érdeklőleg, hanem lehető rávitelileg, képlegesen valószínű, — mit azonban a kiseded még nem ért. Ezen képleges valószínűség honába — mint melynek elfogása oly bonyolodott lelki munkálatot kíván a főnebb kifejtettek szerint, — ezen képleges valószínűség körébe — mondom, a kisededet felragadni nem ohatom. Az ő számára anyagiakra nézve anyagi valószínűséget kívánok, mi azonos a hasonértékűséggel. Ha valami, mint történt dolog adatik elő, mi ugyan nem történt de történhetett, eszmeileg igazgá lesz; mert ha az adott körülmények mind beállanak úgy a mint előadotnak, az esemény vagy tény megtörténésének mi sem áll utjában, sőt meg kell történnie épen úgy a mint a körülmények kívánják, s ekkép tényleg igazgá válik. Ez oka annak, hogy azon nemét a mesének, melyet epikainak neveztem, kisededek irányában is elfogadom, — mert itt a megtörténhetést logikai ellenmondás nem gátolja, vagyis: a megtörténés valószínű alakban tűnik elő. Ezen valószínűséget bizvást igazságként adhatjuk elő a kisedednek; mert nem a körül forog a dolog: hogy e vagy amaz esemény valósággal így vagy amúgy megtörtént legyen, hanem inkább a körül: hogy az előadás ne ellenkezzék a megtörténhet és igazságával. E szerint főleg az eszmei igazság, a lehetőségi igazság az, mit kisededeknek szánt mesében keresek, — s ily igazság a kedélyképzés igényeit teljesen kielégíti. De hol a lehetőségi igazság is hiányzik — mint például a kövek és botok beszélgetésében — ott a sikeressé lenni akaró kedélyképzés semmi biztos alapra nem talál.

Ekkép, nem tagadhatni, a mesének épen azon nemétől fosztatik meg a kiseded, melyben különben legtöbb vonzó bájta találna az életmozgalmi hatásnál fogva, miután a gyermeket kétszerte érdeklő mindaz, miben életet, cselekvőséget, mozgást lenni tapasztal. De azért e vonzolómnak az igazsági alapot feláldoznunk még sem szabad, annál kevésbbé, mert lehet az élet és mozgás ezen bájait más alakokban eléggé feltüntetni a gyermek előtt; — s még azért

sem, mert a kiseded játszián költőies lelki életét nem szabad túlságosan tüzelnünk, sőt gyakran lohasztó, hűtő szerekre van szükségünk, nehogy a tulcsapongó képzelődés beteg ábrándokat, rajongó álmakat szüljön. A kiseded szelleme amúgy is nagyon hajlandó a csudálatos, rendkívüli és megfoghatatlan utáni kapkodásra; ebbeli mohóságát nem kell még mindenféle füszeres tápszerekkel ápolni s nevelni, hanem inkább azon lenni, hogy rendes útján, s ne túlnyomólag fejlődjék a képzelődés, mi könnyen megzavarhatná az értelmi s érzelem-vágyi tehetségnek fokozatos de őszhangzó fejlődését. E fejlődésre az igaz és jó mellett a szépnek is kell befolynia; de a kiseded eleinte inkább az érzéki szépnek fokaihoz szokik; a szellemi szép csak később veheti igénybe figyelmét. Már pedig a szellemi szépnek legmagasb foka a költészetben van kifejezve; mikép lehessen tehát — már csak e szempontból is — józanul remélni: hogy a kiseded a mesét, főleg a drámai mesét, mint valódi költészetnek terményét, tisztán s ellántorodás veszélye nélkül élvezhesse? —

Ha az eddig mondottakhoz még némely gyakorlati észrevételelt csatolok, elméletem alapossága annál inkább ki fog tűnni, támogatatlán az élet mezején szedett tapasztalások által.

Ilyféle mesék nem csak a házi körnek hanem egyszersmind az óvodáknak volnának szánva. S én legkülönösebben az óvodákat tartom szemeim előtt. — Az óvodák egyik leglénnyegesb feladata a kedélyképzésen kívül az értelemfejtés is. Ha ez utóbbit hiven és okszerüen eszközöljük, s e mellett ily meséket is akarnánk használni, a lehető legélesebb ellenkezőség s ellenmondás terére lépének. Az értelmi fejtés munkájának minden részleteiben mindek fölött igaznak kell lennie. Inkább keveset vigyünk be a kisedek ismeret-körébe, de e kevés alapos és igaz legyen, különben nem lesz áldás munkánkon. — Ezen elvnel fogva történik, hogy már az óvodai kiseded megismerkedik ezen s hasonló igazságokkal: hogy az ember érez és gondolkozik; hogy csak ő tud beszélni; hogy az állat is érez de csak hiányosan bir gondolkozni; hogy a növény él ugyan szinte mint amazok, de érzékellen; hogy minden egyéb természeti lény vagy készitmény teljesen élettelen, érzékellen, s önkényes mozgással sem ezek sem a növények nem birnak. S mind ez gyakorlatilag, a legkézzelfoghatóbb érzékeltetés útján bizonyíttatik be, úgy hogy a kiseded nem csak hiszi, de tudja mind-

ezeket saját tapasztalása és meggyőződése szerint. Figyelem-edzésül néha oly kérdések vagy felszólítások is intézhetnek a gyermekcsékhöz: hogy vajjon ha e vagy ama bütört, pálczát, képet stb. elhinók, eljönne-e? ha a kutyának, macskának stb. ezt vagy amazt mondanók, megtenné-e? — s így tovább. Legderültebb kedvre szokta ilyesmi indítani a kisdedeket, s mindig helyesen válaszolnak. Már most ilyféle mesékben kísértük meg épen ellenkező tanokat terjeszteni; — mi lesz ennek a vége? —: vagy zavar, vagy hatástalan tréfa. Kisértse meg bár valaki fejtegetéshez szokott kisdedek óvodájában, s kezdjen olyasmit beszélni: hogy a kecske, farkas, hold, csupor, pille stb. beszélgetnek, sőt még a pálca is gondolkodik és sétálgat önkényesen, — nem fog-e valamennyi gyermek egyszerre a szemé közé kacagni, s magát elkiáltani: „hiszen ez nem lehet! ez nem igaz!” —? Vagy talán az lesz erre a felelet: mikép ép ez a cél, hogy a gyermek észrevegye a játszai csalódást, s ez által jó kedve, derűltége annál inkább fokoztassék, miután a lelki derűltég a leghathatósb eszköz minden jó és szépnek befogadtatására? Ez esetben, igaz, fölösleges volna eddigi egész beszédem; de én ellenkezőleg azt tapasztaltam az életben, hogy ily s hasonló dolgokkal nagyon is komolyan azaz céltűzőleg szoktak bánni, szülők, nevelők és tanítók. Ehez járul, hogy némely könyvecske előszavában is irányeszméül azt látom kifejezve: hogy ilyfélék a gyermek saját kedélyes világából vannak merítve, érdekekkel bírnak, megtartásra, reáemlékezésre s emlékeztetésre méltók.“ Itt tehát sokkal komolyabb a cél, mi abból is kitűnik: hogy ily könyv szerzője szerint úgy kell e meséket elbeszélni, a mint írva vannak. Az ellenmondás tehát az okszerű fejtegetés és ilyféle mesék közt kétségtelen és elkerülhetlen. Mi következik ebből? vagy az: hogy hát hagyjunk fel óvodákban az okszerű fejtegetéssel — mit józanul senki sem kívánhat, — vagy az, hogy módosítsuk a meséket akként, hogy őszhangban legyenek a fejtegetéssel. S ez lehető. Egyes kisdedekre nézve elismerem, hogy egyiknek netán lomhább képzelődését mesei úton is kell élesztetni; de óvodai kisded-sereg n él az általános szükségét és lehető kárkerülését kell szem előtt tartani. Lehet az óvodai élet vidor, s a gyermeket költőileg boldogító a nélkül, hogy ily mesékhez folyamodnánk, s a nélkül, hogy száraz pedantismusba súlyednénk:

Összefoglalván a mondottakat röviden így fejezem ki nézete-

met: Kisdedeknek, főleg óvodai kisdedeknek szánt mese, azonfelül hogy a képzeletnek, emléktehetségnek, és előadási gyakorlatnak illő tápot nyujt, legyen egyszersmind igazság alapjain kedélyképző, és erényi irányban — mellözve a csupa vétkek rajzait — művelő és nemesítő; miért is, ezen elvem szerint, az állatokat beszéltető s élettelen lényeket cselekedtető mesék használása, átalán véve, a gyermek egyéniségéhez mért szigorú megválasztás nélkül, nem célszerű, sőt káros következményeket okozható.

Ezen elv kérdését illetőleg nem harcolni a mesék szerzőivel, sőt kézfogásra szeretném őket fölkérni. Midőn ők közre bocsátják meséiket, a közszokásnak hódolnak. Én ellenben egészen saját eszmével lépek elő. Ha ők hibáznak, nincs mit szégyelniök: hiszen egy világnemzet összege — mondhatnám — áll mellettök és mögöttök; ha én hibázok, ám legyen! könnyen türom a gáncsolást, hiszen senkit sem rántok magammal az osztolás veszedelmébe. S gyanítom is, hogy alkalmasint darázs-fészekbe nyúltam, midőn műveltek s műveletlenek századok óta átszarmazott egyik kedvenc és kegyenc-tárgyát ekkép megtámadni nem átalítottam. De bármint legyen, én bevárom — a jövőt.

Azonban ha az mit elmondék, némi figyelemre érdemes, kérem ujabban is a mesék tisztelt szerzőit: ne sajnáljanak velem kezét fogni eszmémnek gyakorlati életbeléptetésére; mert úgy hiszem itt az idő: hogy a százados előítéletek súlya alatt nyögő nevelési ügyet lassankint kiszabadítani kezdjük bénító nyügei- és zsibbaszoló békóiból. Tegyük ezt a logika és nevelési bölcseség segítségével. A mit ez tanácsol, azt hangoztassuk szabadon, tartózkodás nélkül. Ne rettegjünk a bár ezredévü bemohosult és penészes megszokottság medúza-fejét. Vizsgáljunk, ítéljünk, és cselekedjünk! Sőt a családi körben megrögzött régibb ballfogásoknak az óvodáilai átültetése épen csak a legujabb kor kísérlete. Ezt gátolhatjuk idején, s elejét vehetjük. S azért újra mondom, s hangosan kiáltom: harcot kell üzeni a megválasztás nélküli kisdedi meséknek!

De még sem mellőzhetek hallgatással egyikét példát, melyből ki fog tűnni, hogy némely mese igen vastag hibákat tanusit, nem csupán az imént fejtegetett elveim, de közszokásilag is elfogadott elvek ellenére. Mutatványul csak kettőt közlök az ezerszerü darabokból.

„**A Tengelic.** Mikor a jó Isten a madárkákat teremté, ada nekiök lábacszkákat szökdelésre, szárnyacszkákat repülésre, és ki-nyuló orras száját vagy csőrt evésre és dallásra. És midőn már mind készen valának s körülette állottak, vön egy nagy festékes ládát, s tarka tollakat festett nekiök. Most a galamb kerüle sorra, és nyere kék nyakat, vöröses szárnyakat: a kánári oly sárga lön mint a citrom, a billegény pedig szürke, fekete sujtásos és fehér foltu tollruhát kapa. És így minden madarat pompásan megfestett maga rendi szerint. Csak egy maradt hátra, mivel a többek mögött állott és nem akart élétolakodni, ez a tengelic volt. Mikor rá került a sor, már a jó Istennek elfogyott volt minden festéke, csak az üres csészék voltak. Sirni kezdte a szegény madárka, hogy már nekie nem lesz oly szép tollzata mint a többieknek. A jó Isten megszáná és így szólt: „Légy nyugodt, még minden csészékben maradt egy parányi festék, felmosom az ecsettel és tollaidra kenem.“ És úgy tön, és megfesté a tengelicet egy kis veres, egy kis kék, egy kis fekete és egy kis zöld színre, mindenik csészécskéből vön egy keveset, úgy hogy a tengelic legtarkább lett a madarak közt.

Rendkívül nagy lön a tengelic öröme és megköszöné a jó Istennek, hogy őt oly széppé tette.“

„**Rest Gyurka.** Egyszer volt hol nem volt egy urnak egy justa bérese, kit a faluban rest Gyurkának hittak. Mikor a zab megért, így szólott az ur: „Gyurka, végy sarlót iziben, menj ki a mezőre s mihelyt a zabot learattad, itthon teremj!“ Gyurka élveszi a sarlót, a zabföldhez megy, hanem látván, hogy az aratni való nagy darab, ő bizony restelte hozzáfogni, egy fa alá ül, ásítani kezd, és elalszik. Hogy Gyurka csak nem jött haza, nyugtalan-kodni kezd gazdája, s minthogy nem vala ember, kit utána küldjen, elküldé pumiját, hogy Gyurkát addig marja, míg a zabot learatja s hazajő. Hanem a pumi nem volt oly marakodó. Látván, hogy Gyurka jóízűen alszik, ő is melléje sandarol és elszünyad. A zab még mind nem vala levágva, Gyurka csak nem jött haza, s a pumi sem. Most az ur még inkább nyughatatlankodott; s így szólott magyarópalcájához, mely a szögletben állott: „Édes pálcácskám, siess, szaladj ki a mezőre, verd meg a pumit, hogy marja meg Gyurkát, hogy Gyurka arassa le a zabot, s aztán mind a hárman jöjjetek haza!“ A pálca odaszalad, de látván, hogy a pumi szépen horkol, gondolá magában: „hiszen megvárhatom míg fölébred,

ugy is még jól elpáholhatom.“ Így ő is a többi mellé savanyodék és elalvék. Hogy a pálcá sem érkezék haza, az ur végtére türelméből kifogyott. Haragosan maga mene ki, s csudálkozva látta, hogy a zab még aratatlan, s három küldöttei mellette hevernek és hortyognak. „No hiszen mindjárt lábra állítom Gyurkát,“ mond az ur s azzal megragadja a pálcát, jókat sóz a pumira, a pumi ordítva felugrik, marni kezdi a Gyurkát, ugy hogy ez tolvajt kiált. Hanem hogy gazdáját megpillantá, eszébe juta a zab, sarlót kap frisen, és ozsonnára már le volt az egész zabföld aratva, és Gyurka, a pumi s a pálcá megint haza menének. Az ur pedig így szóla. „Az-tán tudjátok meg, máskor is ugy tesztek.“

Ha ezeket elemezni akarnám, mindenek előtt azt kérdehetném: hol van itt az erkölcsi irány? A szépség megkívánása, hiuság ébresztése-e azon œél, mely felé kedélyképzési munkánkban evezni kell? Vagy azzal alapítunk-e ragaszkodást, vonzalmat a munkassághoz vagy embertársink s felsőbbek iránt, ha a gazda parancsát senki de senki sem teljesíti jó szántából, hanem csak rabszolgai kényszerüségből? De mellözve ezt, vajjon úgy nyer-e érdeket a tengelic története (mely közbevetőleg, már tengelic volt még mielőtt tengelicé lett!), ha az Istent festékes ládával és csészécskével, és ecsettel forgolódni látjuk a madarak megfestése körül, mint valami kontár szobafestőt? Ebben áll-e az érzékeltető ismeretadás az Istenről? az Istenről! kit legnagyobb, legnemesb s legméltóbb módon kell képzeltenünk mindenha? Hiszen így egyenesen rossz, ferde fogalmakat adunk a kisednek a legfőbb lényről, s a tiszta eszméi igazságtól mérföldekre távoznak. Az Isten teremt, — de itt részletes ecsetelésre szorul műve; az Isten mindentudó, de itt elfeledi, hogy még van egy madár hátra, mert elő nem tolakodott; tehát e mellett még a szerénység a kárszenvedés veszélyének lehetne hitéve Isten előtt; az Isten mindenható, de itt egy kis ujjab festéket sem bír előteremtteni, hanem kénytelenségből festi tarkává a madarat a festékmaradványokkal. A tengelic sír hogy már nem lesz szép tollzata, s az Isten, ki csak legnagyobb, legszentebb ügyekben szól az emberhez, ezt oly fontosnak tartja, hogy szávaival megvigasztalja a hiusága miatt siránkozó madárkát. De végre hát jutalom volna a szerénységért e megkülönböztetés, s e jutalom mi? — a tarkaság. Tehát a tarkaság Isten kezében kincseső válik, mely után kiválólag sovároghatni, — s így tovább. — A rest Gyur-

ka után kutyát küld a gazda, hogy marja meg; így tehát az eb-uszítás helyes dolog, — s gyermek ezt vajmi könnyen megkedvelheti ám, holott ilyesmitől minden áron óni kell őt. Még a magyarópálca is utána megy, hogy marásra nógassa az ebet; de gondol egyet magában, s ő is elalszik. Végre valahára a gazda gondol egy okosat, s megy maga sürgetni a dolgot; de ismét nem cselekszik okosan, nem emberileg, mert nem szava erejéhez folyamodik, hanem igazi kaffer-zsarnokként megmaratja a szolgát az ebbel, hogy munkára serkentse; s ez embertelen tetteben oly gyönyört lel, hogy hasonló eljárását máskorra is igéri. Valóban, ez nem csak nemtelen, de póriás is. Mi van itt, mi érdekekkel bír, mi emlékezés- és emlékeztetésre méltó? Sőt tüzre legott ily mesével!

A balirányu mesékkal tehát hagyjunk fel, ha a kisednek szellemi és erényi képzését, de egyszersmind költöies boldogságát kockáztatni nem akarjuk. —

Végtisztelet.

Nem vagyok ugyan azon véleményen, hogy csak annyit érünk mennyit mutatunk, s hogy e szerint annál inkább növekedhetnék értékünk, — minél jobban felfujjuk magunkat: de azt mindenesetre alaposnak tartom, hogy, ha mi magunkat sem becsüljük meg, másoktól még kevésbbé várhatunk becsültetést.

Ez okból közlöm itt e pár sort, melylyel a példány-óvodának 1846ban meghalt ápolónőjét elbucsuztattam, az intézet óvó-növénydekeinek jelenlétében. Azt hiszem, csak kellemes benyomást tehet az óvodák vezérlőire, ha látják: mikép az érdemet — haszinte csak alárendelt szereplőé volna is — méltányolni célszerűnek tartjuk.

A rövid beszédke itt következik:

— Álljunk meg kissé e halott tetemei mellett; ne engedjük oly hidegen, érzéketlenül távozni körünkől: — hisz némileg pályatársunk vala ő.

E komolyság, ez ünnepélyes csend, mely környez bennünket, egy más ünnepélyes órát juttat eszembe.

Alig szentelők fel e házat —, a kisededek e szeretet-templomát, nincs még teljes két éve —: síme már gyász lepi el azt, gyász egy személynek elvesztése miatt, ki ez intézetnek munkás tagja volt.

S így nem hibáztam, azt mondván: hogy pályatárs az, kit eltemetünk.

Azért, kihez illenék inkább, megadni a halottnak a végtiszteletet, mint hozzánk, kik tanúi valánk fáradhatlan munkásságának, a kisededekhez viseltető szeretetének, — hozzánk, kik láttuk őt, mint végzé a gondos anya kötelességeit — annyi kiseded körül; — igen, minekünk kell azt tennünk, kikkel a boldogult a kisededóvás kellemeiben és bajaiban híven osztozott.

Főleg hozzátok szólok, kik e pályára készültök, fiatal barátim. A népnevelő, a kisedednevelő sorsa, fájdalom, úgy is sok tekintetben árva, elhagyott. Hol találjon kellő vigaszt, ha saját nyája is hidegen elfordulna tőle? Nem, ezt tennünk nem lehet, nem illik, nem szabad.

Kell élnie azon meggyőződésnek a kisededek nevelésével, ápolásával foglalkozónak lelkében, hogy vannak, kik megértik őt, kik elismerik, méltányolják fáradozásait, hogy lesz egy pár emberszerető kebel, mely sirja fölött is elhintendí a rokonérzet virágait.

Harangszó kíséri végső utjában a vándort. A latin: „vivos voco, mortuos plango, fulgura frango“ — jelentékeny hatást gyakorol ránk e komoly órában.

Legyen e harangszó, mely elhúnyt társunkat kíséri, mely a halottat gyászolja, oly szózat ránk élőkre nézve, mely pályánk annál erőteljesb folytatására hí fel bennünket, — szózat, mely erőt adjon megtörni a kisededóvás szent ügye ellen torlaszkodó fellegek villámain.

Ismételve mondom: pályatárs az, ki körünkből távozik, s mint ilyenek mondunk szíves istenhozzádat.

Menj békén, kifáradt vándor; tiéd a koszorú, melyet példás türelmed — s gyöngéd ápolásoddal kiérdemlél. Pihenj meg a sirban fáradalmid után: hantod fölött a diadal, a béke szent jele, a főn séges kereszt virasztand, s mi imánkkal szenteljük meg a röögöt, melyet kezünk takaróul szór a kisededeket annyira szerető szivedre.

Neveljünk az utcán!

Minő gondolat! mily képtelenség! — Igy kiált fel egynémely e cím olvastára. Pedig ha mélyebben, s mi fő dolog, elfogulatlanul tekintünk e tizenhat betű hézagai közé, nem oly igen nagy képtelenséget fogunk ott felfödözni.

Nézzük a dolgot gyakorlatilag.

Két kérdés vetődik utunkba. Első: vajjon látunk, tapasztalunk-e az utcán is oly dolgokat, melyek a nevelési közbeszólás vagy közbenjárás fáradságát megérdemelnék? Második: Ha csakugyan vannak ily dolgok, vajjon lehetőséges-e az útbaigazító, gátló vagy irányzó, szóval nevelői föllépés?

E kettő körül forog az egész kérdés. Mert ha van baj, melyen segíteni kellene, s ha a segítség lehetséges: már akkor szó sem lehet arról: hogy így tenni valódi kötelesség is.

S a baj jelen van, pedig eléggé nagy mértékben. Nem bossátkozom most azon számtalan okok taglalgatásába, melyek úton útfélen a felnőttek részéről merülnek föl, rontva és aláásva, mérgezve és pusztítva gyermekeink tiszta, ártatlan, szüzi erkölcsiségét. Megannyi botránykövei ezek az utcai közéletnek, a durva, trágár, miveletlen, meggondolatlan nyilvánulásoknak, — óriási kövek, melyeknek elhengerítésére még ezúttal nincs szándokom vállalkozni. Szoritkozom tehát csupán azon jelenetek- és jelenségekre, melyeket maga a gyermekvilág szolgáltat bűségben. Teszem pedig ezt tekintettel az elhárítás, kevesbités lehetőségére azon meggyőződésben: hogy midőn a felnőttektől eredő rontó befolyások közönbösítése majdnem átgázolhatlan nehézségnek mutatkozhatnék: másfelől magoktól a gyermekektől származó bajok elhárítása vagy éppen megsemmítése körül több remény kínálkozik.

A baj tehát létezik, — mindig a gyermekvilágot érte.

Igen is, a baj megvan. Vagy nem találkozott-e már mindenkünk az élethen számos oly ténynyel, eseménynyel, melyek a kisebb gyermekek alakuló, képződő jellemét alapjaiban megrontják? mely tények s események annál botrányosabbak, annál kedélylázítóbbak, mivel szinte — gyermekektől származnak. Ki nem hallott még mosdatlan száju, trágár beszédü, szitkozódó, káromkodó

gyermeket? Ki nem látott oly gyermekjátékokat, melyeket a nagyobbak rendszerint a kisebbek csalására, vagy fölöttüki hatalmaskodásra használnak fel? ki nem látott még kegyetlenkedő testvéreket, kik nagyobb anyagi erőket gyakran kiméletlenül éreztetik kisebb testvéreikkel? Ha csak Pestre szorítkozunk is észleléseinkkel, — mennyi botrány, mennyi vérlázító szemtelenség, mennyi utálatot gerjesztő erőszakoskodás! Az utcák sarkain gombozás, a csöndesb utcákon és téreken a lábdázás és bígejáték, megannyi alkalom e szomorító tapasztalatokra, megannyi tárlata a közneveltség gyászos hiányainak. A kisebb testvért óvodába vagy tanodába kísérő nagyobb testvér, inas, vagy — gyakran szinte még csak gyermekéveket élő — dajka vagy szolgáló, megannyi példánya a személyesített gyáva ravaszsnak, álnok csábításnak, böszült kegyetlenkedésnek. A szülője vagy gazdája előtt szolgálilag hunyász-kodó gyermek vagy cselédke minden lehető ravasz fogásokhoz nyúl, hogy a kiseddet akarátának teljesítésére bírja, hogy tőle valamit elcsaljon. — ígélet, fenyegetés, ütleget, lökdösés, hajcibálás, megannyi kényelmes eszköz a zsarnoki kény támogatására; s ha eléri célját, vízonti szolgálatalul ő is kész valamit ígérni, valamit adni, a kisednek valami csinyját ehallgatni, palástolni, szépíteni, — sőt valami újabb csiny elkövethetésére segédkezet nyújtani stb.

Ily tények úton útfélen fordulnak elő naponkint. Nekem mindannyiszor hajam szála áll föl, midőn kisebb gyermekkel ily lelkiismeretlenül bánó nagyobb gyermeket vagy cselédet látok; midőn hallom a szegény picinykét kiméletlenül szidalmazó, káromló, istentelen szóözönt; midőn látom, mint veri agyba föbe, mint löki hátba mellbe a hajdankor zsarnokainak ily utálatos tükörképe, a kegyetlenkedő basáknak ily miniatüre-kiadásu példánya.

S ha csak azon körre szorítkoznának e tények, melyben történnek! ha csak azon egyéneket illetnék és érintenék, a kik ez aljas bánásmód szerencsétlen tárgyai! — De arra sétál egyik is másik is gyermekével, kisebb nagyobb fiával, leányával — : s a gyalázatos tény szemek előtt, fülök hallatára megy véghez. Mit ér az ellensúlyozás, a közönbösítés, melyet úgy törekszünk elérni, hogy elmondjuk: mily csúnya, aljas, gyalázatos, istensértő az efféle eljárás, az efféle magaviselet? Mit ér bár legcemekebb zsarnoki tehetségünk érvényesítése, hogy e botrányoknak fulánkját

vegyük? Mind hiába! A tény megtörtént; s a gyermek, mint szemmel látó, füllel halló tanu akaratlanul és öntudatlanul is merit magának példát hasonló szenvedélyességű kitörésekre. A tény ereje, a példa mérge észrevétlenül beszívárog a kis szem- és fültanu vérébe, kedélyébe, s megtompítja bármi mesterileg szőtt erkölcsi tanítmányunknak legüdvösebb élet is. Igen, ezen tőlünk nem függő, általunk el nem hárítható, elkerülhetlen utcai példák és tények megannyi lerontói, rombolói bár legszentebb törekvéssel, legüdvösebb számítással intézett nevelési fáradozásainknak, — elveinknek, oktatmányainknak.

S e nyilvános, e köz méreg nem érdemelné-e meg, hogy ellenmérégről gondoskodjunk — saját érdekünkben?

S ha még csak odáig terjedne e botrányok hatása, a hol és mikor történnék! — De az erkölcsstelenség mint az egymásból folyó, egymáshoz kapcsolódó láncszemek, tovább tovább füződik, mint a szemétdombra elvetett bürökmag tovább burjánzik — a végtelenségig. A rászédett, jogtalanul megfenyített gyermek lelke fenekén megmarad a sértő, bántó, kellemetlen benyomás; a gyermek, kin kegyetlenkedtek, zsarnokoskodtak a pillanatnyi szenvedély kényét követő s arra épen nem jogosított társak, testvérek, cselédek, följegyzí szíve mélyében a tapasztalt bántalmak keserűségét; a gyermek, ki botrányos, istenkáromló, vad kifakadásokat, tajtékozó ajakról özönlő szidalmakat, saját maga kis eszét, ügyetlenségét korkoló, egész lényét megrendítő aljas megtámadásokat hallott, folyvást hallja azokat keble belsején visszazengeni, — s a mely mértékben meg-megrezg idegzete, azon mértékben forrong vére folytonos pezsdülésben. Talán akaratlanul, talán minden öntudata nélkül annak, a mit cselekszik, de az ösztön hatalmától vontatva, löketve fölteszi magában, hogy adandó alkalommal hason mértékkel fizetend, milyennel neki mérték. Alig várja az időt, hogy nekierősödvén ő is éreztethesse kisebbekkel öklei súlyát, nyelve élőt, haragjának hatályát; sőt még kisebbek, még gyöngébbek irányában már is alkalmazza felsőbbségének gyászos hatalmát. S így azon erkölcsiség, melynek folyvást javulni, emelkedni, nemesülni kellene a nemzedékek során, örökös tévkörben mozog, s belőle az származik, hogy minden tanodáztatás, erkölcsi szónoklatok, vallásos gyakorlatok dacára ma ép annyi durva, aljas beszédű, rakoncátlan, istenkáromló, kegyetlenkedő gyermekkel,

illetőleg fiatalsággal, birunk, mint századokkal ezelőt. Tegye bár lelkét ki a buzgó tanító növendékeinek oktatására: a tanodából kilépő gyermekcsapat már veszekszik, káromkodik, trágárkodik, — játszani megy, s ismét ugyanazt cselekszi, — tanodába jön, s a tanító megjelenése előtt hasonló zajgással, illetlenséggel, erkölcsatlenséggel mulatja magát.

S ily pusztító mérég ellenében ne akarnánk-e ellenmérget alkalmazni — a közerkölcsiség, a javítandó közélet, a veszélyeztetett nemzedék, a sülyedő emberiség érdekében?

De igen, ezt tennünk kell, minden áron, — ezt akarnunk kell minden módon; máskép tenni, máskép akarni emberileg nem szabad. Ezt elbanyagolni a legnagyobb bűnnek egyike, mit az emberiség ellen elkövethetünk, — ily hanyaglás nem csak emberi, nem csak nemzeti, de közemberiségi, világhűn!

Igen, de hol a gyógyszer? hol a segédeszköz, hol az ellenmérég?

Tanulmányozzuk a természetet, s kövessük a természet intéseit!

Én mindig azt tapasztaltam, hogy gyermekre az idegenek hatása minden alkalommal erősb, hatékonyabb, s hogy úgy mondjam, mélyebbre járó. A legpajkosabb, sőt legrakoncátlanabb gyermek is, idegenek közé kerülvén, eleinte, hosszabb rövidebb ideig meghúzza magát, világért sem akarván mindjárt elárulni a belsőjében lappangó titkokat. Oly szerény, hunyászokodó, hallgatag, jámbor, hogy az ember szinte hajlandó volna azt hinni, miszerint hüvelyót sem tudja megkülönböztetni mutató ujjától; csak később jó aztán világosságra, hogy öklének is vajmi jó hasznát tudja venni. Ama hallgatag, jámborkodó pillanataiban ő tanulmányozza ismeretlen környezetét, kitudandó: találhat-e rést, melyen fékről bocsátott indulatait szellőztethesse, — kitudandó: van-e s melyik az, ki előtt veszély nélkül kimutathassa foga fehérét. S ha aztán, még nem eléggé erős lélekbuvár létére egyszer másszor csalódik, ha az engedékenynek hitt körben olyanra akad, ki kitörő illetlenségeit, pajzán tréfáit, durva fogásait, romboló kedvét komolyan és méltósággal, sőt szigorral, s az ő netáni kiméletlensége esetében szinte kiméletlenül visszautasítja, rendre igazítja, s kellő medrébe tereli vissza: akkor ép úgy megjuhászodik, mint előbb, megszögyenyülését azzal iparkodván közönbösíteni, hogy csak tréfa

volt, hogy nem úgy akarta stb., — s más alkalommal, ha ismét összekerül azzal, kis mesterének kelle ismernie, önkénytelenül is szembetűnő tartózkodás vehető rajta észre, nem tudván, mely pillanatban sújt le ismét reá az elzúzó korholás.

Továbbá azt is tapasztaltam: hogy rokoncátlankodó, veszedő sőt verekedő gyermekek csoportja, mely szülők, ismerősök, szomszédok, pajtások közbeszólása —, intései —, sőt bármi mérgesnek látszó kiabálására mit sem hajt, egyegy idegennek föllépése, rosزالó észrevétele, csilító beszéde vagy épen dorgáló szava által sokkal könnyebben és hamarébb tér észre s az illedelem és rendszerőség korlátai közé.

E két tapasztalás a természet, a lélektan ujmutatása. Ezen alapra fektessük erkölcsjavító rendszerünket.

Mennél bizonyosabb az, hogy az idegenek befolyása — jóban és roszban egyiránt — a fiatalságra egyáltalában, s különösen a gyermekre nézve is nagy képző- vagy illetőleg rontó — erővel bír: annál bizonyosabbnak s nagyobbannak kell lenni az eredménynek, ha ily befolyások, hatások — most csak a jókat értvén — minél gyakrabban s minél több oldalról ismétlődnek. Növelendi e hatás súlyát az, ha oly időben, s oly helyen, hol és mikor a gyermek nem is várja, nem is sejtí, egészen véletlenül áll elő, úgy hogy a sajátképeni erkölcsi hatást még a minden emberre, még a rögzött gonosztevőre is oly megrázó meglepetés ereje fokozza.

A szülők természetesen meg szokták róni gyermekeiket az elkövetett hibákért; (mindig oly szülőket értve, kik tudnak is, akarnak is nevelni; mert ha nem is akarnak, nem is tudnak, az ő hatásuk úgy is semmi vagy roszzabb a semminél). Tehát a szülők megróják gyermekeiket; de ez igen gyakran történik, néha talán nem is kellő modorral s kellő értelemben; s a szülők utóvégre is mindig ugyanazok; e szerint az ő szavok, intéseik, sőt büntetéseik hatása észrevétlenül gyöngül, — míg végre — a szerencsétlenebb lelki alkatu gyermekeket értve — egészen közönyössé válik, úgy hogy akármit beszélnek, akárhogy lármáznak, akár mennyiszor ütnek és vernek, — a gyermek föl sem veszi. Ehez járul, hogy tőmérdek hely és alkalom van, — például az utcai játékok, csoportozások — hol és mikor a szülők, saját napi szakmájokkal levén elfoglalva nem észlelhetik magzataik magokviseletét, s így nem is tudják, mit és mennyiben kel-

lene útba igazítani. Sőt még azon igen közönséges és elterjedt bal-fölfogást sem szabad felednünk, mely szerint azzal szoktak gyakran előállani: „Mi is így tettünk, — mi sem voltunk jobbak!” — De kérem alássam, — már ebből tehát az is következne: hogy a gyilkosnak valamennyi utódja századokon át mindig gyilkos legyen, — mert hiszen az ős apa sem volt jobb! S mivel tehát az apa is már káromkodott hét éves korában, káromkodjék a fiú is? mivel az apa is már bujálkodott tizenöt éves korában, tegyen úgy a fiú is? Iszonyú eszmezavar, rettenetes romlott felfogás!

A második, ki a fiatalságot rendre utasítja, — a tanító. De mennyi ideje van a tanítónak a tantárgyak előadása mellett arra, hogy erkölcsi, erény- s illemtani oktatmányokra kiterjeszkedjék? Lát-e, hall-e, ismer-e mindent, a mi a tanodán kívül, a családi körben, az utcán, a társak gyűlhelyein történik? S ha előforduló alkalmakkor megrója ezt vagy amazt, s a legszentebb hévvel ijeszti is vissza a gyermeket hasonló tények elkövetésétől: de elősorolhat-e minden lehető különös és legkülönösb eseteket, sőt csak gondolhat-e minden lehetőségekre, miket egyik másik furfangos, agyafurt gyermek egyszer másszor kitalálhat? Az általános szabályokból különös szabályt az egyes esetekre levonni a gyermek még nem képes, — mert az elvonás — az abstractio — tehetsége a gyermekben még leggyöngébb, s annál gyöngébb, minél fejletlenebb átalában a lélek, minél gyöngébb az eredeti erők alapja. Felnőtt emberekénél is — a néptömeg legnagyobb részénél — tapasztaljuk, hogy csak azon egy specialis, különös esetre jegyzi meg magának a szabályt, mely már életében egyszer előfordult. Ily embereknek, s még inkább a gyermeknek mindent összesen — *in concreto* — kell előadni, megmutatni, bizonyítani, hogy érthesse, s használni vehesse. S végre itt is azon eset áll elő, mely a szülők irányában emelkedik erőre. A tanító mindig ugyanaz, mindig csak ő beszél; a gyermek megunja, megszokja; a hatás elkopik. Aztán meg — azt is gondolhatja a gyermek — talán csak a tanító oly fekete vörű, talán csak rossz kedvében korhol, mert lám más senki sem szólal fel, vagy talán épen csak kötelességből teszi — mert hiszen azért fizetik! Igen igen, ilyféle okoskodás és fordul meg a gyermek agyában.

E szerint nincs más mód, nem marad egyéb hátra, mint az: hogy minden előforduló rendetlenség, illetlenkedés, erkölcstelen-

ség, vétek esetében legyen ki rendre igazítson, intsen, dorgáljon, szégyenítsen, ha kell.

De ki tegye ezt? Minden gyermek mellé egy mentort adjunk? minden gyermekcsapathoz egy rendőrt állítsunk? Hisz ez lehetetlen.

De hát ki végezze ezen valóban szükségessé vált köznevelői tisztet? — Mi, kiket műveltséggel s a fiatalság iránti meleg ember szeretettel áldott meg az Isten. Igen is nekünk kell ezt tennünk, kik a gyermekvilág, a közerkölcsiség, az emberiség igaz barátjai vagyunk. S azt hiszem, nem vagyunk oly kevesen, hogy a számcsékélységén megijednünk kellene. Ez legalább igen igen szomorító volna. Úgy van, tegyük meg mi, a minek okvetlenül meg kell történnie, ha nem akarjuk tovább is közönyösen nézni a sülyedő emberiség gyászos sorsát, — tegyük meg a közjavulás, saját magzatainknak a botánytól megóvhatása érdekében, tegyük meg min magunk, véreink érdekében. Neveljünk az utcán!

Ezt így képezem.

Ha például a magas kormányánál akadályra nem találna, összeállhatna hazánkban egy nagy országos, vagy öt kerületi társulat, melynek tagjai évenként például egy forintot, vagy körülmények szerint csak egy huszast fizetnének alkalmas könyvek kiadása és ingyeni kiosztása tekintetéből, s erkölcsileg, szent ígéretszó mellett arra köteleznék magokat, hogy: bárhol és bármikor találjanak gyermekcsapatokat vagy egyes gyermekeket, kik kisebbek irányában kegyetlenkednek, kik trágár vagy káromló szókat ejtenek, kik bármi vastag illetlenséget, botrányos tetteket elkövetnek, — azt szó nélkül nem hagyják, intőleg, feddőleg, körülmények szerint szigorubb hangon is lépnek föl, sőt ha kell, a netán ellenszegülő hibásakat a szülőknek vagy épen az illető hatóságoknak is feladják. — Csak így volna remélhető a botrányos közélet kevesbitése, csökkentése.

Ijedten kiált itt föl egynémely: „Hisz ez egész rendőrség! Újnému rendőrség!”

Igen is: erkölcsi köz-rendőrség, — mindnyájunk rendőrsége — mindnyájunkért!

S időszerint ez a legsürgetőbb szükség, a legelmaradhatlanabb teendők.

Soha sem kell megijedni!

Vagy nem vérző szívvel látja-e minden jobb érzésű ama gyászos csapatokat, melyeket naponkint kilenc óra tájban — csak Pestet véve például — a rendőrhivatalok felé kísérek? S kevésbül-e ezen csapatok száma? Nem. Én legalább ma is ép azon mennyiségben látom elhaladni a gyászvitézek e csapatait, mint ezelőtt három évvel. Tehát segíthet-e rajtunk, javíthatja-e népünket a megtorló, a büntető rendőrség, mely csak akkor teszi kezét az emberre, midőn a vétek már végre van hajtva? Nem. A nép javítását egyedül csak az előző, a nevelő-rendőrség eszközölheti gyökeresen, — mely nem vár addig, míg a büntény megtörtént, hanem mely minden módon törekszik elejét venni a történhető véteknek. Ezt kívánja a valódi, nem szinlett, nem csak szavakban áradozó, de benső, hő, igaz emberszeretet.

S honnan került ama gyászos csapatok népessége? Mit tett ama csavargó, ama tolvaj, ama naplopó, amaz erkölcstelen nőszemély, kit ott kísérek, mit tett gyermekkorában? Csavargott akkor is, megszokta a henyelést, játszott az utcán és csalt, káromkodott, veszekedett is verekedett, elvonult zugokban, szemétdombokon fetrengett, idő előtt ismerkedett meg a trágár tréfákkal, az álnok és csábító fogásokkal, a botrányos szemtelenkedéssel, — erőszakoskodott, hatalmaskodott, csent krajcárt, gyümölcsöt, apróbb tárgyakat, megszerette az ingyenszerzés, az állati élv, a henyesség, a botrány álkát. Igen, az ekkép serdülő nemzedékben van a — börtön tenyészdéje.

Tehát közfigyelem, közügyelet, köznevelés, — csak ez javíthatja nemzedékeinket, — csak ez mentheti meg a világot a közsülyedtségtől.

De e terv létesíthetlen, — ellenvetik sokan, talán mindnyájan. E fölött nem vitázunk.

Ha az egyesülés, a társulat eszméjében van a nehézség, ám legyen. De az ellen már csakugyan nem gördülhet semmiféle nehézség: hogy — társulati kötelék nélkül — minden jóra való, értelmes, erkölcsi érzelmű, erényszerető, botránygyűlölő, szóval minden becsületes ember — nyíltan vagy némán, társias körökben, baráti találkozásokkor, látogatás alkalmával stb. — becsületszóval kötelezze magát egymás irányában: hogy minden előforduló eset alkalmával a rakoncátlan, szemtelenkedő, csalárd, verekedő, káromkodó, botrányt okozó gyermeket megintse, szeliden, atyailag,

barátság, nyájas hangon, vagy ha kell, dorgálja szigorun, keményen, kiméretlenül. Ez zel is lesz téve valami. Gyöngébb, csekélyebb hatályu, kisebb credményü lesz ugyan az ily eljárás, mint az előbbi módon; de még is lesz hatás, még is lesz eredmény.

S ez talán oly igen lehellen, vagy képtelenség? Nem tapasztaljuk-e most is, hogy egyik másik — nem ám csak valami magas miveltségü, tudós egyén vagy épen pedáns tanító, — hanem, jó érzésü, erkölcsi érzésü egyszerű polgár, ha már egyszer megsokalja a sokat, itt is amott is megszólít egy-egy rondaszájú, botrányt üző gyermeket, s ha máskép nem, a „betyár“ szóval bünteti? Ha ezt tehetik néhányan, mért ne tehetnék mindannyian? Csak az van benne, hogy nem kellene — restelni a dolgot. Egy kis kellemetlenséggel jár a dolog, nem tagadhatni, — de van e csak arány is egy kis személyes kellemetlenség és — az emberiség üdve közt? Vagy mikép fogjuk megóvni önnön kedves magzatainkat a lelköket, szívöket megrontható botrányos gyászos befolyásoktól, ha e kis kellemetlenségre nem vállalkozunk? Ha arról van szó, hogy egy két forintnyi veszteségtől megóvjuk vagyonunkat, minden követ megmozdítunk, hogy elhárítsuk a veszedelmet; ha egy ezüst kanalat lopnak tőlünk, bíróságtól bírósághoz járunk, hogy visszanyerjük kedves ékszerünket: s midőn arról van szó, hogy gyermekeinket, szívünk kedveltjeit, jövőnk reményeit a lelki mérgezésről megóvjuk, vagy arról, hogy visszaszerezzük az emberiségnek elvesztett ékszereit, az ártatlanságot, az illemet, az erényes magaviseletet, — akkor sajnálunk egy kis fáradságot, egy kis kellemetlenséget? Magzataink erényes élete, romlatlan szive hát nem érne pár forintot? az emberi nemzet nemesbülése, az emberi lélek legfőbb ékszerei nem érnének föl ezüst kanalunkkal?

Kétségtelen, hogy a társulati alapon egyesült erő sokkal szélesebb mérvü eredményeket hozhatna, — már csak azért is, mivel az emlitemem forintok vagy huszasok árán kiadandó könyveket, melyeknek épen a gyermekvilágban előforduló mindenféle külön eseteket kellene tárgyalniok, ajándékuul lehetne adni ép azon gyermekeknek, kiknek a tárgyalt esetek és saját hibáik viszonya szerint arra legnagyobb szükségök volna, s így a gyakorlati intéssel az elméleti képzés is karöltve járna. De azért, egyébnek nem létében, a második móddal, a jólelkü emberek önkényleges összeszólalkozásán alapulható cselekvőséggel is megelégedhetnénk egyelőre.

Erősen hiszem, hogy ily intézkedésnek üdvös eredményei csak pár év múlva is észrevehetők sőt szembetűnők volnának.

Összehatna itt mindazon mozzanat, mely a gyermek lelkét meghatni képes. Az intők idegenek volnának, s nem mindig ugyanazok, s véletlenül, hol az illető nem is gyanitná, lepnék meg a hibásakat. Ez végre azon meggyőződést szerezné meg a botránykoztatóknak: hogy az, mit elkövetnek valóban — rossz, mert ime annyi ember roszalja; hogy nincs hely, idő, és körülmény, melyben biztosak lehetnének a megfeddetés ellen. Ez azon erkölcsi erő, melynek hatása elől nincs menekülés.

Azért ujabban is azt mondom: ha ohajtjuk, ha igazán, melegen kívánjuk a serdülő nemzedéknek, s általa az emberiségnek nemesbülését, erkölcsi javulását, — ha ezt elérni komolyan akarjuk is: neveljük az utcán!

A központi kisededővő-egyesület jótékony hatása.

Minél inkább szaporodnak napjainkban oly részvényes egyletek, melyeknek tagjai a részvény után anyagi hasznot várnak saját személyökre; — az emberbarátnak figyelmét annál nagyobb mértékben érdemlik oly társulatok, melyek tagjai egycsenes azon célból teszik le áldozataikat a haza oltárára, hogy ezek által ember- és honfírtásaiknak egyik, vagy másik osztályát bizonyos jótéteményben részesítsék a nélkül, hogy magokra valami haszonnak visszaháramlását csak remélhetnék is. — A jótétemények lehetnek vagy anyagiak vagy szellemiek. Nincs szándékom itt tudósnak látszani akaró vitatkozásba bocsátkozni enmagammal: vajjon melyike a jótétemények e két nemének nagyobb tekintetű, és fontossága; mert hitem az, hogy körülmények, helyzetek s a pillanat súlya szerint majd egyik majd másik nemű jótétemény lesz nagyobb fontossága. Azon egy azonban tisztán áll előttem: mikép mindig csak azon jótétte lehet a magasabb pályalomb, mely célzaiban, hatása- és eredményeiben aránylag emberibbnek bizo-

nyúl. E szerint tán tétova nélkül kimondhatjuk, hogy — caeteris paribus — azon jótét érdemel nagyobb méltánylatot, mely szellemileg, erkölcsileg hat a föld fiaira, — ha ugyan tagadni nem akarjuk, hogy az erkölcsi hatás mindig maradandóbb az anyaginál, s hogy épen az erkölcsi működés az, mely az embert — magasb eredeténél fogva — (ellentétben a pusztá állatissággal) valóban emberileg jellemzi.

De bármennyire emelkedjék is e tétel cáfolására az ellenvéleményüek szózata; abban alkalmasint mindnyájan megegyezendnek: hogy bátran versenyezhet a diszkoszorúért, s pedig az elsők sorában, oly jótévőség, mely mind szellemi mind anyagi tekintetben hat a polgártársakra, melynek tehát mind a mindennapi élet anyagi körében, mind az erkölcsi világ magasztosabb honában egyképen igénye van az elismertetés- és méltányoltatásra. Ilyszerű jótévőséget tűzött ki magának a kisededővő intézeteket Magyarországon terjesztő egyesület, melyet rövidség okáért, minthogy egyegy kisededővő intézetet ápoló kisebb társulatok nagyobb számmal vannak vidékszerte is, ez pedig az ország minden részeiből számlál tagokat s a központban székel, — csupán ez okból s nem tehát valami centrálizáló ábrándból, központinak is nevezhetünk. Igen is, mint mondám, a központi kisededővő-egyesület mind szellemi s erkölcsi, mind anyagi módon törekszik jótékonyságát a haza gyermekeire kiárasztani, s azt valóban tennie már is nagy mértékben sikerült. — S im-ezen alaptétel az, melyet jelen alkalommal behizonyítani igyekvendem.

Nincs az erkölcsi lét lényegébe mélyebben vágó szellemi működés, mint a nevelés. Ki ennek bármely stadiumát illetőleg szellemi erőit a serdülő nemzedéknek, az fontos szellemi tényezővel járult az emberiség képezéséhez. A köznevelésnek lehető legelső stadiuma a kisededővás. Ki tehát a kisededővást mozdítja elő, ennek fejlődését s terjedését elősegíti, az diszes áldozatot hoz az emberiség oltárára. Említsem-e még ama másik tekintetet is, melynél ogva a legelemibb köznevelés — a kisededővás — különösen nálunk kiválólag szükséges, — s melynél fogva tehát ily működés nálunk az általános emberiségi érdemen felül még különösen honfiúi érdemmel is bír. Ha valahol, bizonyára nálunk nagy szükség van a legelemibb nevelésre, mely által az emberről és hon-

polgárrá képezést kellőleg előkészíteni s mintegy lehetővé tenni iparkodunk.

Ha ez így van — minek bővebb fejtegetését ezuttal mellőzöm, — szép és nemes munkát vállalt magára a központi kisededővő egyesület, midőn a kisededővás ügyének terjesztését vevé célba. Ezt pedig jobban eszközölhetni nem gondolá, mint az által, ha alkalmas kisededővókat képeztet egy ezen célra külön alapított intézetben; mert így a vidékeken keletkező óvóintézetek, az óvás valódi elveivel s modorával megbarátkozott egyéneket nyerhetvén vezérlőkül, az óvás tiszta eszméje s jótékonyága természetesen napról napra inkább terjedhet s megszilárdulhat e hazában. Arról tehát, hogy az egyesület ez úton lényegesen segíti elő a nép legelemibb nevelését, úgy hiszem, nincs többé kétség, — következőleg az is áll, hogy a haza népének irányában valóságos erkölcsileg s zellemi jótékonyaságot gyakorol.

De e vonalon az egyesület meg nem állapodik. Tehetsége szerint anyagilag is járul a dicső cél megközelítéséhez. Jól tudván, hogy sok fiatal ember keblében él a vágy e pályára léphetni, de, hogy szűkebb anyagi körülményeinél fogva a képezetés ideje alatt magát nem élelmezhetvén, e vágyának teljesítése lehetlenné válnék, — ennél fogva segélydíjakban részesíti az e pályára készülő egyéneknek némelyeit; s e szerint az, hogy kisededővók képeztetethetnek e haza számára, gyakran csupán e segélydíjtól, ezen anyagi jótéteménytől van föltételezve, mely nélkül az illetők tán soha sem léphettek volna e pályára. Azonban senki se higye, mintha az egyesület ezen segítséget csak oly anyagi- és szellemileg ügyefogyottakra vesztegetné, kik minden egyéb pályáról leszorulván csupán itt keresnek — mintegy kétségbeesve — végmenedéket; megválasztja ő körülmények szerint az egyéneket, jól érzvén hogy ezen pénzeket illő sáfárkodással kell kezelnie. Szinte kétségtelen tehát ez oldalról az egyesületnek anyagi jótételemvősége.

Ha ehhez hozzávesszük azt, hogy a kisededővás gyakorlati alkalmazásában is bizonyítja jótékonyágát az egyesület, erkölcsileg ugyan a képzőintézetével összekapcsolt példány-óvóintézetbe járó kisededek legelemibb nevelésével általában, anyagilag pedig itt is különösen a szegényebbeknek ingyen óvatásával, — kétségtelenül kiviláglik: mikép ezen egyesület mind az ügyterjesztés elméleti,

mind az óvás gyakorlati mezejön szellem-erkölcsi s anyagi jótéteményekkel egyiránt járul a haza fiatal nemzedékének emberibb értelembeni felvirágoztatásához.

S e szempont az, melyet sokan talán nem méltatnak egész figyelemre, — e szempont az, melyre a melegkeblü hazafiaknak részvétét különösebben fölkérni bátorkodom. A központi kiseddóvó egyesület tagjai oly ügyre áldozzák évenkénti hat, vagy örökítő száz forintjokat, mely mind szellem-erkölcsileg, mind anyagilag jótékonyan hat a hon nemzedékére, a köznevelés ügyének előmozdítására. E pénzek oly tőkét képeznek, melynek kamatját a hazában működő kiseddóvók fíradozásai, s a felserdülő ifjuság emberibb képzettsége, észrevétlenül bár, de százszoros apró adományokban fizetendik vissza a haza jólétének. S van-e, lehet-e valaki annyira elfogult, hogy ily célu, ily hatásu egyesületet más, bár szinte igen nemes célu, igen jótékony hatásu egyesületek mellett, háttérbe szorítani s mintegy feledni akarna? Nem, nem lehet; mert el kell valahára ismerni azon igazságot, meg kell hallgatni a haladó időnek intő szózatát: hogy a legegységibb köznevelés Magyarországon a legsürgetőbb közszükségek egyike! S igen, voltak és vannak is e hazának számos lelkesei, — kik amaz igazságtól bensőleg áthatva évek óta oly helyzetbe tevék az egyesületet, hogy szép céljának férfiasan megfelelhessen, s üdvös hatását — haszinte néha küzdelmek között is — eredményesen eszközölhesse. Mellőzve most azt, hogy az egyesület, ha még jobban pártoltatnék, még teljesebben működhetnék céljai megtestesítésére, — lássuk, mennyire nyilatkozott hatása eddigelé azon erő szerint, mely a hazától az ő sáfárlatára bízott, mind szellemi mind anyagi tekintetben; mit legcélszerűbben egy kis statistikai összevetéssel tehetünk.

Úgy hiszem, minden csillogó phrasis nélkül is kellő világosságba helyeztem a k. o. int. terjesztő egyesület jótékony hatását, de kitünteltem azt is, hogy koránsem akarom nyegle módon ez egyesületet dicsőíteni, más jótékony egyesületek rovására. Szándékom csak az: hogy figyelmeztessem az úgymenethez tán kevésbbé avatottakat: mikép ezen egyesület mind szellemi irányba mind anyagi cselekvőségénél fogva méltán foglal helyet bármely egyesületek mellett, s hogy a haza felvirágzását őszintén ohajtó honfiak, midőn más egyleteket pártolnak, épen nem érezhetik magokat mintegy az

„egymásután“ és „súly“ megfontolásánál fogva felhivatva ezen egyesület mellőzésére. — A szellemi és anyagi hatás mekkoraságát azonban — mivel számok legbiztosabban szólnak — legjobban ki-
tűntethetik némely adatok. Lássuk ezeket.

A képzőintézetnek 1837 oktob. 7-én Tolnán történt megnyitása óta — közbeesvén annak 1843 oktob. 15-én Pestre áttelepítése — 1855-ik évi július végeig, a képeztetésben — vagyis az intézet szellemi jótékonyágában részt vett 187 növendék. — Ezek közt volt néhány olyan, ki vagy fel nem fogván e pálya szentebb célzatait, vagy egyáltalán magát arra alkalmasnak nem érezvén más életmódot választott; némelyek, különben is tanítói pályán foglalkozván, azon dicséretes szándékkal töltöttek több kevesebb időt az intézetben, hogy a kisedóvással megismerkedjenek; mások pedig egyenesen az intézetből alkalmaztattak házi tanítókul. Valóságos óvóintézeli vezetéssel pedig 56 egyén ruházlatot föl.

Azonban a képzőintézetnek a vidékekre kiáradó szellemi hatása nem csak a még most is tetteleg működő, s egyenesen ezen intézetből kikerült óvók által képviseltetik; sokkal feltűnőbb lesz ezen hatás a közvetett eszközés által. Míg t. i. 1829 óta 1837-ig tudunkra mintegy 7 intézet keletkezett az országban: 1846 végén Magyar és Erdélyországban 61 ily intézet létezett. A jelenleg létező intézetek számát, fájdalom, még nem tudhattam. Ezekre pedig a közvetett hatás nem csak gyanítható; hanem sokra nézve kétségtelemné vált az által: hogy a képző intézet útmutatásai nyomán keletkezett némely intézetek ismét másoknak szolgáltak mintául. Így az erdélyiek nagyobbbrészt az almási és zсібól szerint, három felsőmagyarországi pedig a kassai szerint, alakultak.

Az ügy terjedésének tehát, mint érintém, legszólóbb bizonyítványa az intézetek szaporodása. — Igaz, hogy csekély e szám; igen csekély, mondhatnám, busítólag csekély, ezen országok terjedelmé- s népességéhez mérve. Azonban épen ez kiáltja hangosan: mennyi még a hiány, mennyit kell még tennünk, hogy az országos műveltség igényeinek kellőleg megfelelhessünk. De kétségbe esnünk épen nem kell a lehető fejlemény fölött, ha tekintetbe vesszük az arányt, melyben a szaporodás történt. Nézzük csak. 1829-től 1843-ig keletkezett 34; ezek közül megszűnt 2; 1843 óta 1846 végeig keletkezett 30, melyek közül egy megszűnt. Fenállt tehát akkor az első 14 év alatt keletkeztek közül 32, az utóbbi 3

év alatt létesültek közül pedig 29, azaz összesen 61. E szerint a szaporodás aránya kedvezőnek mondható. Adja isten, hogy kedvező körülmények újabb lendületet adjanak ez ügynek.

Ez az, mit a képzőintézet, s illetőleg egyesületnek szellemi hatásáról számadatokban akartam ezuttal röviden közleni.

De az anyagi érdekek barátját sokszorta nagyobb mértékben meglependi az, mit az intézetnek a növendékek irányában gyakorlott, anyagi jótéteményeiről mondandó vagyok.

Előre kell bocsáinom, hogy a képzőintézet, alapíttatásakor, hat rendes segélydíjt osztogatott folyvást, mindaddig, míg pénzbeli körülmények által kényszerítve látá magát a hatot négyre alászállítani, míg végre ezen számot is kettőre csökkenteni kényszerült. Ime egy szerény ujmutatás: mennyivel több jót tehetne az egyesület, ha bővebben partoltatnék örökítvények és adományok által! — Képezik pedig a rendes segélydíjt: lakás, bútor, ágybéli, gyertya, fűtés és havonkinti 8 pft. De mióta az egyesület intézeti háza Pesten fölépült, t. i. az 1844ik év nyara óta úgynevezett félsegélydíjt is létesített az egyesület, mely minden előbb említett javadalmakból áll, a 8 pftot kivéve. Ily félsegélydíjas most rendszerint csak kettő van; korábban három, úgy hogy az akkori 4 segélydíjjal együtt folyvást 7 ifju lakott az intézet épületében.

Ha már most, nem is tekintve a gyertya- és butoratra menő költségeket, csupán a rendes segélydíjasoknak nyújtott havonkinti 8 pft készpénzt vesszük számításba, a következő eredményt nyerjük. — Rendes segélydíjasa volt az intézetnek 1837 október óta. 1855 jul. végeig 62. A 62 segélydíjasnak nyújtott segélypénzek összege, miután ki hosszabb ki rövidebb ideig, némelyik egész két vagy egy évig, másik csak néhány hónapig vagy hétig huzta — igen szép mennyiségre rúg. Kiosztatott ugyanis 1855 julius végeig 665 hónapi segélydíj vagy is 5320 pft. készpénzben! Ha meggondoljuk hogy ezenfelül némelynek az egyesület rendkívüli segélyzést is nyújtott, nyugodt lelkiismerettel mondhatjuk: hogy ama szent pénzeket az egyesület valódi jótékonyaságra használta.

Hátra van még pár szóval megérinteni az egyesület jótékonyaságának azon részét, melyet példányóvóintézete által gyakorol kisdedek irányában. E jótékonyaság szellemi oldala maga a megóvás, vagyis intézeti legelemibb nevelés. Vön pedig részt az intézet ápolásában Tolnán 6 év alatt anyakönyvi folyó szám szerint: 335,

Pesten 1843 okt. 15ke óta 1855 jul. végeig, szinte anyakönyvi kimutatás szerint: 1106. Az anyagi jótéteményt illetőleg már maga a csekély havi díj (20 pkr. fejenkint), nemét az emberszeretetnek föltételezi, miután ily kevés jutalomért annyiféle s oly célszerű alkalmazásban csak emberszeretet részeltetheti a gyermeket. De tényleges anyagi jót is éreztet az intézet a szegény gyermekek szülőivel, midőn 10 év óta — (ez elv csak 1845 elején fogadtatván el — 110 szegény kisdedit óvásdíjmenten fogadott szerető kebelébe.

S ily egyesület, mely ennyire szíven hordozza a hazának erkölcsi érdekét, mely ennyire buzdúl a fiatal nemzedék lelki nemesítéseért, nemcsak, hanem ez üdvös szándéknak életbeléptetéseért, a szentebb vágyak sugallatain kelt ige megtestesítéseért szellemet és gondosságot, pénzt, időt és lelkességet áldoz a hon oltárán; ily egyesület, melynek hatása a jótékonyság mind szellem-erkölcsi mind anyagi mezején felvirágozik; ily egyesület nem érdemelné-e, hogy az első közt említessék, valahányszor e nemzet felvirágoztatásáról van szó? Sőt igen. Bármilyen szerény-csendesen folytassa is munkálkodásait: a gondolkozó hazafinak és emberbarátok figyelmét ki nem kerülheti. Valamint egyes ember kebelében, úgy vannak nemzetek életében is a zajtól megpihenő pillanatok, melyekben a komolyan nyájias kegyelet angyala derült nyugalommal tekint szét az emberiség kalászdús vetésein, hogy harmatoztassa oda malasztját, hol arra legnagyobb szükség nagyon. Ily pillanat kell hogy megvizsgálja egykor ez egyesület lételét, — s a nemzeti kegyelet angyalának ily pillantása örökké áldásossá teheti minden működését. — Addig is, míg ez történnék, egyesek akarati szilárdságában találhatja fel az ápoló erőt. Igen, ti hazámnak lelkesei, a ti keztekben ez egyesület jövője. Ne hagyjátok azt elhervadni. Az emberszeretetnek oly gyümölcse ez egyesület, melyért, ha sorvadnia kellene, töletek, kikre áldással mosolygott az ég, kérend számot a nemzet nemtője Isten színe előtt!

T a r t a l o m.

	Lap szám.
Kisedővás, szózat a hölgyekhez.	1
A kisedővás hatáskörének fontossága.	7
A testgyakorlat jelentőségéről.	11
Óvodai ünnepélyek.	22
Vélemény a kisedeknek szánt mesék tárgyában.	28
Végtisztelet.	50
Neveljünk az utcán.	52
A központi kisedővás-egyesület jó t e k o n y hatása.	61

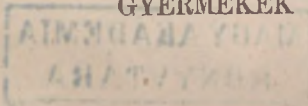

NEVELÉSI
GALYFÜZÉR.

„SZIRMOK“

CIMŰ ADALÉKKAL.

GYERMEKEK SZÁMÁRA.

IRTA

NEY FERENC.

MÁSODIK FÜZET.

TARTALOM.

GALYFÜZÉR.

ELSŐ FÜZET.

	<i>Lap szám.</i>
Kisdedóvás. Szózat a hölgyekhez	1
A kisdedóvó hatáskörének fontossága	7
A testgyakorlat jelentőségéről	11
Óvodai ünnepélyek. I.	29
Vélemény a kisdedeknek szánt mesék tárgyában	28
Végtisztelet	50
Neveljünk az utcán!	52
A központi kisdedóvó-egyesület j ó t é k o n y hatása	61

MÁSODIK FÜZET.

A kisdedóvás ügye.	
I. Az intézetek létezése	69
II. A pártolásról	71
III. A pártolást csökkentő okok	74
Miklós estéje. Családi rajz a kisdednevelés körében	82
Bot, vagy cukor — ? Fricska, vagy csók — ?	92
A képek	110

A kisedóvás ügye.

I.

Az emberszeretet egyik leggyöngédebb nyilatkozata a k i s e d ó v á s. Hazánk is megérté az emberiség kegyeletos szózatát, s ápolni kezdé az új növényt részvéte melegével, s öntözgeté áldásának harmatcsöpjeivel. — Virulatnak is indult már a zsenge ültetvény, midőn hirtelen meglepte a vihar. Sok ágacska letört, sok galyat elsodrott, sok életnedüt megsemmisített a váratlan fürgeteg; sok megindult hajtást csirájában fojtott el a zord hideg, több már kissé kérgesebb ágat elsatnyított annyira, hogy azóta csak tengeti árva életét. — 1848 óta számos óvó-intézet enyészett el, némelyike pedig, mintegy kegyelemfalaton tengődik.

Azonban szétfoszlott a sötét föllegzet, s a derü első sugarához, mely a viharéjen átlövellt, a remény hajnalpirja csatlakozék, hajnala azon reménynek, hogy a kisedóvás ügyére is még szebb napok viradnak hazánkban. Mit a vihar lerombolt: annak a csönd enyhe legében föl kell ujulnia; mit a harcok dühe elsodrott; azt a béke szelid kezének kell fölépitenie. A nevelés csöndes szerény munkája kizárólag az áldásos béke eredménydús müve. S a béke szent napderüje meghozza szentelt virágait, megtermendi, ég segélyével, holdogító gyümölcseit.

Ama szende és bizalomteljes remény nem maradhat eredmény nélkül a kisedóvásra nézve sem. Már az 1852. év föléleszté Pesten a Terézvárosban közel három évig szunyadott egyik intézetet, 1854 tavaszán pedig a terézvárosi polgárok a ke-repesi út tájékán a nyárutcában még egy óvodát alapítottak. 1853-ban K o m á r o m b a n és D o b s i n á n alapítottak a lelkes közsé-

gek ily intézetet. Legujabban 1855. október havában Marmaros-Szigeten éleszté föl újra az ottani egyesület az Erzsébet-óvodát. Így majd lassankint újabb lendületet nyer ez ügy, melyet a mostoha idő folyama pillanatnyilag majdnem végenyészettel látszott fenyegetni.

De nem is lehet ez máskép, hol a legmagasabb kegy ápolólag fogadja a kiseddóvás ügyét védszárnyai alá. Mindenekelőtt Ő cs. kir. Apost. Fölsége legkegyelmesebb Urunknak azon atyai kegyét kell megemlitenem, miszerint a kiseddóvó intézeteket valószínűs jótékony intézeteknek nyilatkoztatván, elrendelni méltóztatott, hogy az ily intézetre használt épületek adómentesek legyenek. Kinek szive ne buzdúlna őszinte hálára a Fölséges Fejedelem iránt, tapasztalván, mennyire hordja szivén a jótékony ügy felvirágoztatását. Ha továbbá azon tapasztalatokat vesszük figyelemre, miszerint a Fölséges uralkodó ház több magas tagjai tetemes özszegeket méltóztatott ajándékozni óvodák alapítására Ausztriában és Salzburgban, s hogy nem rég a Vajdaság és Bánság magas kormányzója felszólítást intézett ily intézet alapítása végett a polgársághoz, s hogy legujabban Ő fönsége Erzsébet Főhercegnő a Pest-Ferencvárosi óvodát méltóztatott magas pártfogó kegyeibe fogadni: lehellen azon meggyőződésre nem jutnunk, hogy a kiseddóvás ügye mindinkább érdemesül a legmagasb elismerés és pártfogás kegyeire.

Ily lelkesítő tapasztalatok és kedvező előzmények által bátorítva nem találnám célszerűtlennek, a magyarországi kiseddóvás ügyének ismertetését összefoglalva, egyetemes áttekinthetés, általánosb érdekgerjesztés és buzdítás végett, mind történeti mind statisztikai szempontból a t. közönség kezeibe juttatni. Ez okból fölkérem a Magyarországon létező k i s d e d - ó v o d á k tisztelt elnökeit, vezérlőit, nevelőit: sziveskedjenek a kezeik alatt létező óvodákról a d a t o k a t küldeni mindenre nézve, mi azoknak keletkezését és fenállását, anyagi és szellemi állapotát, történetét, fejlődését, viszontagságait s fölvirágzását illetheti. Idején lenni látom, hogy mi is birjunk honi intézeteinkről összefüggő, kimerítőbb, hiteles ismertetvényt, melynek közrebocsátásáról gondoskodni egyik kedvesebb kötelességemnek tartandom.

Jelenleg azt sem tudjuk határozottan: hol léteznek még

óvodák, s mennyi azoknak száma. A hírlapokban néha előforduló egyes és elszórt említések nem nyújthatnak biztos vezérfonalat azoknak összeírásában: tudományos fejtegetésnek pedig épen nem szolgálhatnak alapul.

Ennélfogva bátorodom előbbi kérésemet ismételni azon reményben: hogy az illetők főleg irodalmunk érdekében is szíveskedendnek segédkezet nyújtani.

II.

Érintém, mikép jelenleg azt sem tudjuk határozottan: mennyi óvoda létez most hazaszerte. Csak annyit tudunk bizonyosan, hogy a viharos idők alatt és után több ily intézet elenyészett.

Ez minden esetre sajnós körülmény. S e szomorú tapasztalás önkénytelenül is azon kérdést támasztja lelkünkben: „Mi lehet ezen sürü enyészetnek oka? s mint van, hogy az elhalt óvodák közül aránylag oly kevés ünnepelheti ujjászületését?”

Ily kérdésre rendesen amaz általános és sokat jelentő, de koránsem mindent kifejező közállitmánynyal szoktak válaszolni: „Nincs pártolás.” A tehetősek, a gazdagok, a községek nem méltatják eléggé figyelmökre ez intézetek üdvös voltát!

Kétségtelen, hogy az óvodák éltető napsugára a — pártolás. Mert miután az ily intézetek, noha nem kizárólag — mi mindenesetre hibás vélemény — de mégis fegföképen a szegényebb osztályok gyermekeinek legelemibb nevelésére szánvák, önkényt következik: hogy rendszerint (egy-egy kivételeket nem említve) az intézet elégtelen a kisdedektől fizetendő havi díjakból — óvásdíjakból — önmagát fentartani, s így szükségkép egyéb, az óvoda hasznai által közvetlenül és személyesen nem érdekelt emberbarátok segélyére szorúl. De ez egyszersmind egyik szebb oldala a kisdedóvásnak, hogy az emberszeretetnek, a részvét- és jótékonságnak is nyílt tért enged a cselekvőségre. Mi is lenne belőlünk, ha mindenütt csak a „do ut des, facio ut facias”-féle elvet akarnók érvényre emelni? — ha csak a haszon bizonyossága vagy nyereség reménye indíthatna valamely

ügy gyámolítására? Kell lenni folyvást oly tárgyak- és ügyeknek, melyek az embernek hogy úgy mondjam kedélyi idegzetét kellemesb, édesebb rezgésre ébreszszék. Az emberi természet ösztönszerűleg kívánja, keresi az ily ügyeket, alkalmakat, hogy vonzásával öszhangzólag egyszer másszor, egyben másban, kisebb nagyobb mértékben az adakozás, a jótékonyág erényét gyakorolhassa, a részvét és segédkezés kellemeit élvezhesse. Innen van, hogy valamely jótékonynak mutatkozó vagy éppen bebizonyult ügy felszólalása ritkán hangzik el egészen nyomtalanul a pusztában; — innen van, hogy a már létező emberbaráti intézkedések mellett az ujabban támadók is kész gyámolra, nyílt keblek- s tárt karokra szoktak találni.

Igen is, a pártolás tarthatja fen, élesztheti, terjesztheti egyedül sükeresen a kisededóvás ügyét. Erről hazaszerte meg vannak győződve a nemesebb lelkek, erre utalnak az előbbi cikkben tiszteletteljesen említett legmagasabb és magas példák. — S hogy van mégis, hogy e pártolás — egyesek és községek részéről — oly kiseded mértékben nyilatkozik?

Ha a pártolás e hiányának vagy hidegségének okait egyenkint taglalni akarnám, egész seregét kellene felsorolnem a körülmények- és mozzanatoknak, melyek bármi igazak legyenek is, hihetőleg keserűknek látszhatnak, — s melyek közt mindenféle alaptalan ürügyek nem csekély szerepet játszanának.

Ámde ezúttal minden kellemellen érintkezést kerülni akaráván, nem lehet feladatomban azokat hibáztatni vagy vádolni, kiknek nagylelkűségét fölkérni a kisededóvás egyenesen hivatva van. Figyelmemet csak azon okokra fordítom, melyek részint az ügy kezelőiben, meglehetően öntudatlanul is, részint azon ügyet elejtő vagy föl nem karoló közönség részéről, de ennek hibáján kívül, fődözhetők föl.

Szólok először is az utóbbiakról.

Kik a kisededóvás ügyét pártolhatják, vagy egyesek vagy testületek. Ezek ismét vagy községek, vagy egyletek. A pártfogás nyilatkozatának módja vagy adakozás, vagy évenkénti részvét, vagy alapítás.

Ha az egyesek pártfogásának csökkentését vesszük szemügyre, ennek okaiul többnyire a viharos időkben szenvedett

veszteségeket, s a még nem sikerült felüdülést halljuk emlegettetni. Egészben véve van ennek helyes alapja. Ámde, ha tekintetbe vesszük más részről, hogy például egy évenkénti 6 pftos járulékából egyegy napra nem esik több 1 pengő krajcárnál, s kisebb részvényekből aránylag még kevesebb, alig képzelhetni a kevésbbé vagyonosok közt is egyént, ki naponként minden megerőtetés nélkül, egy krajcárt ne nélkülözhetne. Itt azonban előáll egy másik ok: sokféle van gyámolítani való, ki ezt, ki amazt tartja nézeteivel összhangzóbbnak, s hiába! mindenre nem telik. Tökéletes igazság; sőt mindenkinek szabadságában áll semmit és semmire sem áldozni, kivált olyasra nem, mi által egyenesen s közvetlenül érdekelve nincs. Ez ellen sem lehet senkinek jogos ellenvetése. S így nem marad egyéb hátra, mint az ember-szeretetre, a nemeslelkűségre, a kebel azon isteni adományára hivatkozni, melyet részvétnek, humanitásnak nevezünk, s ezek nevében fölkérni hazánk áldottabb körülményű fiait és leányait!

Azonban itt is azon különösségre találunk, hogy ki nem csak a folytonos részvétől, de az egyenes közvetlen adakozástól is menekülni szeret, a közvetett adakozást sokkal jobb kedvvel teljesíti, — mert némi érdek, némi élvjő azzal kapcsolatba. Jótékony célokra, s így néha óvodák javára is, rendezett színi előadások, mutatványok, zenéyek, vigalmak néha igen szép eredményeket mutatnak föl. Tehát az érdek, az élv, a haszon, — századunk ezen Briaraeusa — ama varázs, melynek gyakran sikerül a részvétlenség fagyát felolvasztani. Ez arra mutat, hogy iparkodnunk kellene a részvétlenséget ezen oldalról is ostromolni, azaz óvodák pártolásával némi érdeket, némi, ha szabad mondanom, anyagi hasznot is összekötni. — Erről azonban más cikkben szólandok.

Majdnem hasonlólag vagyunk az egyesek által teendő alapítványokkal. Itt is a történet kárvallások, a sokféle ágazó s igénybe vett részvételre utaló ellenvetésekkel találkozni. Csak hogy itt a tehetségre hivatkozás még ingatagabb alapon nyugszik, mint előbbi esetben. Mert oly egyén vagy család, kitől földi javainak s javadalmainak mennyisége szerint egy-egy, például 100 pftos alapítványt remélhetni gondolunk, ezt sokkal kevesebb maga megerőtetésével teljesítheti — főleg midőn ily alapítványnak évenként csak kamatjait fizetné — mint a kevésbbé vagyonos az évi

részvény fizetését. Minden vagyonos vagy épen gazdag honpolgár kétségtelenül sokszorta nagyobb összeget ad ki évenként, észrevétlenül is, jelentéktelen apróságokra, semmiségekre, mint megnyit ily alapítvány kamatai tesznek. S így nem kerülne egyébbe az egész mint egy kis elhatározásba. Igen de ki fogja más valakinek élvezeteit, apró fantáziáit korlátozni akarni, ki fogja merni követelni, hogy valaki e vagy ama kis tréfát magától megtagadja csak azért, hogy öt hat forintot a kisdetek nevelésének érdekében áldozzon? — Követelni? Bizonyára senki. De minden erkölcsi okokat összefoglalva legalább is jogunk van reményleni: hogy azok, kik Isten áldása után az élet oly sok örömeit élvezik, egy szentebb sugaltnak engedve néhány fillér oda ajánlására lelkesülendnek a végből, hogy szegény, sok tekintben elhagyott kisdeteket az élet legelső s legszükségesebb áldásában — nevelésben — részesítsenek. Igen is, hozzátok van leginkább intézve ez elhagyott tengő ügy kérő szózata, hozzátok, kik példával, segélylyel leginkább irányozhatjátok, emelhetitek az erkölcsiség, a nemesebb művelődés, a köznevelés ügyét, — hozzátok, kiknek boldogságát e földön alig növelheti már valami inkább, mint egy véghezvitt jótett, egy nemes cselekvény isteni érzete!

De máskép áll a dolog a községekre nézve. Hol az egyesek segédkezése csökken vagy megszűnik, ott ily köz hasznu ügyek iránt annál inkább kellene ébredni a köz szellemnek, a testületi részvétnek. E testületek pedig főleg a községek lehetnek, annál is inkább, mivel a más fajta testületek — az egyletek — épen az egyesek visszavonulása által gyöngülnek, s vesztiik életcrejüket.

III.

Ha már az egyesek alapítványai mint egyleti alkatrészek szü-
nedeznek, — annál kevésbbé várható a sokkal nagyobb áldozatokkal járó intézeti alapítás, a midőn egyes jótévőkne vállaira ne-
hézkedik egy egész intézet kizárólagos föntartása, — annál ke-
vésbbé várható az most, mikor a föntérintett tohetlenségi okok ezen

mértőkre vonva sokkal nagyobb fontossággal s alapossággal bírnak.

A mennyiben igaz, hogy a hajdani földesur veszteségeket szenvedett, annyiban igaz másfelől az is, hogy a község, mint egyesek testülete, nyereségekben részesült. Hozzá járul az, hogy az egykori földesur, mint ilyen, mint jobbágyainak főnöke és atyja, erkölcsileg is kötelezettnek érezheté magát a falu népének erkölcsi javulásáról, nevelési képeztetéséről saját maga érdekében gondoskodni. Ellenben most a bár nagyobb birtokos részéről a kis birtokos, de hasonlólag szabad polgár irányában ily nemű kötelesség-érzet egyenesen megszűntnek tekinthető, hacsak közemberiségi magasb érdekek szózata kivételesen nem inti a nemesebb kebleket ilynemű önkényes cselekvésre. Így már most a községeknek vált erkölcsi kötelességökké saját gyermekeik neveltetési javáról erélyesen s következetesen, összefüggőleg s összehangzólag gondoskodni.

S még is annyi hidegség s oly kevés életjelenség! Ennek okául alig tehetni föl egyebet annál: hogy a községek még nem eszméltek föl eléggé ezen ügy fontossága iránt, — hогynem volt még alkalmuk mind azon közvetett s közvetlen hasznokkal megismerkedni, melyek a gyermekek testi és lelki megóvásából mind az egyes családokra, mind az egész községekre háramlanak. E hasznokról az illetőket meggyőzni természetesen egyes lelkések, avatottabbak hivatása; s valamint egyrészt nem akarok kétkedni, hogy nem vagyunk ily lelkések híjával, úgy más részt erősen hiszem, hogy mihelyt sikerül valakinek ama meggyőződést a keblekben megszilárdítani, minden község, mely csak teheti, sietni fog ez üdvös ügyet teljes buzgalommal fölkarolni, s Isten áldása koronázzandja műveket.

De térjünk át az ügykezelők részéről tapasztalható pártolás-csökkentő okok vizsgálására.

Azon okokat vévén szemügyre, melyek a kiseddévás pártolásának csökkentésére az ügykezelők részéről támadnak, mindenek előtt ki kell jelentenem, hogy az ügykezelők alatt tágabb értelemben mindazokat értem ugyan, kik az intézetek körül mint intézők, vezetők, rendezők működnek, legfőképp mégis az óvodák közvetlen vezérlőit, nevelőit tartom szemem előtt. S hogy itt

átalános tapasztalatokból indulva személyes vonatkozások nem lebegnek lelkem előtt, önkényt értetik. E szerint ama csökkenő okok soka közül következőket tartom. mint fölülöb-bebet, említendőknek.

1. Az óvó-nevelők hivatatlansága és képezetlensége gyakran tetemesen csökkenti a különben pártolásra hajlandók részvétét. Azonban e két tulajdont nem kell válhatlan kapcsolatban együtt létezőknek képzelni. Néha megvan a hivatás érzete, de képzettség híjával, néha pedig a különben képzett ügyes egyén a sajátlagos hivatás nélkül szükölködik. Hogy mindegyik eset kártékonyan hat a kisdedekre s hűtőleg az emberbaráti meleg részvétre; s hogy mindkét tulajdonnak, vagy is tulajdonsági hiánynak, egyesülte a legroszabb esetet állítja elé, — az természetes. — Ki hivatást nem érez magában arra, bármi képzett volna is, hogy számos kisdedekkel órákig kedélyesen elmulatva, köztök atyailag forgolódjék, s oktató figyelmét a bár legjelentéktelenebb tárgyakra is gyermekszerűen kiterjeszse, az ne lépjen e pályára. Lehet belőle igen ügyes nevelő, tanító, sőt tanár is, de kisdedóvó nem. Hogy ilyennek kedvetlen nehézkes eljárása, arcain tükröződő unottsága, vontatott fásult előadása, s feladatának mintegy napszámiás lemorzsolása, — mik önkénytelenül erőt veendnek rajta őrizetlenebb pillanataiban — a kisdedeket sehogysen villanyozhatja derült fogékonyságra, s hogy ennek nyomán azok, kik az ügyet leginkább fölkarolhatnák, szinte elkedvetlenülnek, igen megfogható. — Ki azonban valódi vonzalmat, hivatást érez magában az óvásnevelésre, az a világért se elégedjék meg ezen ugynevezett szent hevével, jó szándékával, törhetlen akaratával, hanem siessen magának a szükséges ismereteket, módszerei ügyességet s modori eljárást megszerezni, mert e nélkül — ha küiönben alkalmas tanító volna is — az óvodában nem boldoguland. S ez annál szükségesb, minél igazabb, hogy az elemi tanítás és óvodai működés közt igen tetemes különbség létezik. Ismertem már számos egyéneket, kik noha mint elemi tanítók már évekig voltak alkalmazva, s ott helyöket jól megállták, mint óvók egyáltalán nem voltak hasznavehetők. — S ki kell már ezuttal mondanom — mit tán igen sokan hinni nem akarnak, — hogy a valódi képzett óvának sokkal többoldalú ismeretekkel, s hasonlíthatlanul többféle ügyességgel kell birnia, mint a

rendes elemi tanítónak. A miért is nagyon helytelen az amolyan lenéző nyilatkozat: „hiszen csak kiseddévó!“ — minőt néha olyaktól is hallhatni, kikről leginkább fül kellene tennünk, hogy saját becséretök mellett a mások becsét is illően méltányolni képesek. Erre azonban vajmi gyakran látszik jogositni őket azon sajnós ügyetlenség, mely egyik másik óvó részéről tapasztalható, kit szinte megsajnál az ember, midőn legszentebb igyekezete mellett is minden lépten nyomon bakot lö. Ugy fárad, úgy izzad, — s mégis az eredmény ferde, fonák vagy semmi. Hogy ily egyének nem buzdíthatják a figyelmes s hozzáértő emberbarátot az ügy pártolására, sőt azt még inkább elidegenítik, az világos. Tehát hivatás és képzettség uraim! ez mindenek fölött a *conditio sine qua non*.

2) Nagy gátot vet néha az ügy fejlődésének, s a pártolók szaporodásának az óvó-nevelők állhatatlansága pályájokon. Mert van eset, hogy csak azért szűnt meg az óvoda, mivel az e pályáról lelépő ügyes, derék, közszeretethen részesült egyén helyébe hirtelen vagy épen nem, vagy ügyetlen, lelketlen embert lehet csak kapni, ki nem bírván a közvárákozásnak megfelelni, lassankint vagy épen rögtön meghűté a részvevő pártolók buzgalmát, ezek inkább semmi óvodát sem akarván fõntartani, semhogy gyermekeiket ügyetlen vezéreltetés veszélyének tegyék ki. Nem akarom én itt azt mondani, hogy az óvó örökké, mintegy oda láncolja magát óvói hivatalához, még akkor is, ha tán eddigi hivatáséretének elszenderültét észreveszi vagy ha tehetségeivel szinte összhangban álló s tán sokkal jutalmazóbb pályát lát nyilni maga előtt. — Mert hiszen ki nem örvendene, ha az óvók soraiból kilépett egyik másik egyént jeles magán-nevelővé, tanítóvá, tanárrá, város-tanácsossá, megyei hivatalnokká, vagy más részről tevékeny földbérlové vagy kedvező viszonyok közt épen földbirtokossá lenni lát? Ilyek, kik az óvás ügyével alaposan s gyakorlatilag megismerkedtek, megannyi nyereseménykül tekinthetők az ügypártolás terén. S van is rá példa, hogy ily férfiak a kiseddévóás segélyezése- s terjesztésében apostolokká lettek. Hálás elismerés illeti őket, s vád vagy szemrehányás semmi esetre. — Az érintettem állhatatlansági vád csak azokat illetheti, kik új pályájokon sokkal kevesebb időt töltöttek, hogysem azügynek megszerettetése, szilárdítására erejük szerint közremunkálhattak volna, s valami magyarázhatlan viszketetgtől megszállva kivágnak a világba, s

néha csak több évi ideoda kapkodás után állapodunk meg valamely, lelkiületökkel még sem öszhangzó, ponton. Ha ilyek meggondolnák, mily mély sebet ejtenek az általok eleinte, legalább látszólag, oly hön fölkarolt ügyön, kissé több állhatossággal vajmi nagyon elejét vehetnék sok részvétlenségi nyilatkozatnak.

3) Vizsgálataimban szomorú ponthoz jutottam, ki kellvén mondani azt: hogy megtörténik fájdalom! az is, mikép a különben tán igen lelkesnek nyilatkozott részvétet mint fagyaloló dér fonyasztja el egy-egy kisededóvó-nevelőnek bo trán y o s m a g a v i s e l e t e. — A jó erkölcsiség ugyan általános kelléül van nyilatkoztatva minden emberre nézve a vallás és erkölcsan által, — de ez rendszerint csak lengő szó s holt betü marad. Az életben egészen sajátyszerü osztályozást alapított meg az ugynevezett gyakorlat. Bizonyos életmódok és foglalkozásokhoz csak bizonyos specialis érények gyakorlatának követelését köti kiválóan a közvélemény; de abban megegyez minden ember — e követelés által mintegy saját moralitási szigorát akarván kitüntetni — hogy a pap, s a nevelő m i n d e n tekintetben feddhetetlen legyen. Ha hibát követ el a közérzület, az bizonyosan nem abban áll: hogy e két utóbbítól követelik a szigoros egytetemes erkölcsiséget, hanem inkább abban, hogy kivételesen csak ezektül hiszik azt megvárhatni. A követelés tehát igen helyes, jogos és alapos. S mégis annyi vizsga szem kémlelése, annyi avatott s avatlan erkölcsbiró örködése, oly sokszerü megrovatás veszélyének dacára, ily kényes helyzetben is, találkozik kisededóvó, ki fel nem fogván hivatalának szentségét, azt nyilvános bo trán y n y á fajuló ténynyel fertözteti meg. Nem akarom e tárgyat részletesebben fejtegetni; csupaérintése is eléggé kellemetlen. O tí, kiknek kezeire bizza gyermekei nevelését egy falu, egy város, egy község, gondoljátok meg az Istenért! hogy minden tény, mely a közvélemény, habár csak szinlett moralitásával is, ellenkezik, általatok elkövetve tizszeres sulylyá növekszik. Titeket nem csak mint embereket, titeket mint nevelöket is ítélnék meg. A divatos kaland, mely más egyéniség felöl szányra kapván könnyed mosolynál egyebet alig fakaszt a d i v a t o s a n erkölcsös tömeg ajkára, nektek komoly bünül rovatik föl. A bo trán y, mely különben a chronique scandaleuse kellemes anyagául s alanyául szolgál, ha nevelöröl vagy épen óvóruul jó forgalomba, irtózatot, undort gerjeszt. S ti ezzel nem csak magatokat bélyegzitek, de bemocskoljátok az ügyet, mely-

nek szolgálva avattatok magatokat. Ez kétségkívül tulzott kiterjesztése a hatásnak, de hiába, ez így van minden új dologgal, — mert a kiseddévás honunkban még mindig az új dolgok sorába tartozik. Minden új dolog, új tan, új elv képviselőire a szokottnál sokkal szigorubb mérvet alkalmaznak. Ha az első keresztyények oly botrányosan gyarló színben léptek volna fel, minöben most száz meg száz ezer keresztyény mutatkozik: az üdvös tan nem foglalandott el oly hamar oly terjedelmes tért. Kik az óvás ügyének papjaiul lépnek föl, mulaszthatlan kötelezettséget vállalnak azt mint a köznevelés egyik fontos tényezőjét, magokban s magok által is feddhetlen ügyül tüntetni föl. S ha az egész hazában csak egyetlen egy intézet enyészttét is ily féreg rágódása okozá, az, ki e férget a gyökérre bocsátá, menthetlen felelősséget rakott vállaira. Találkoznak a tanügy egyéb ágainak kezelői közt is egyesek, kikre a szigoru s feddhetlen erkölcsiség aranypróbáját nem lehetne teljesen alkalmazni; de mit árt az az ügynek? Az már megszilárdult, s kiállotta az idők viharait. A kiseddévás zsenge növény még, s egyetlen undok hernyó is képes azt eltorzítani, elhervasztani.

4) Nem csekélyebb gátul szolgál a pártolás dolgában nem ugyan a nagy tömeg, hanem az avatottabbak előtt, a nyegléség. Nem lehet tagadni, hogy majd minden pályán majd minden szakfoglalkozás körül találkoznak nyeglék, charlatanok, kik ámitó beszéd- és fogásokkal, csillogásra számított kápráztató külsőségekkel, a napirenden lévő, ha szinte tévedező fogalmakhoz simuló modorral s eljárással, a nagy közönség figyelmét magokra vonni, lebilincselni, s a szigorúbban vizsgálódó szemeket mintegy elaltatni törekszenek. Sőt, a mi gonoszabb, igen számos példa van rá, hogy ily nyegléskedéssel egyik is másik is szerencsére kap, s midön a világot vakítja, zsebeit jól megtömi, ezért még dicsérrettel is halmoztatik: mialatt a szerény, alapos ismeret, szilárd s egyenes jellem, a mellett, hogy napi szükségével folytonosan küzdenie kell, ráadásul még gúny-, gyanusításban, lenézésben, ócsárlásban részesül. Mert hiába a zajos föllépés, mely eleinte megdöbönt, később megszokottá válván, mintegy megigézi a könnyen hívő, rövidlátó screeget annyira, hogy az, ki legalább hasonló vagy még nagyobb robogással föl nem lép, észrevétetésre is alig számolhat. Nem csoda, ha ezen oly érvényesnek mutatkozó mód elszédlitvén egyiket másikat is, arra bírja őt, hogy a nevelés te-

rén hasonló eszközökkel induljon foglalást tenni, s így a nyeglés-kedés egész a kisededóvás köréig is néha elhatol. Annál csalókébb ez, minél gyakrabban látszik — legalább darab ideig — eredményre is vezetni. Mert hiába az emberek, s különösen a szülők saját gyermekeik irányában néha nagyon is gyöngék. Holmi szinpadiaszkodás, nyilvános megtáncoltatás, betanított negédeskedés stb. csaknem elkábitja őket, s örömtelt elragadtatásukban készek dicsőíteni aényt, mely észrevétlenül de gyakran maradandólag veti meg alapját magzataik jelleme ferdülésének. Az emberek rendszerint kedvelik, sőt vadászzsák a csattanós szinpadi hatásokat, s így a nevelés munkájában is leggyakrabban a pillanatnyi, rögtöni eredményeket keresik. Tudást, külső feltűnést, kűlmázat, kűlszint, ámitó ragyogványt szeretnek, s c fölött elérzékenyűlnek, könnyekre indulnak, mert hát ez hangzik, fénylik, vakit! Oly boldog szűlőkűl érzik magokat, mert lám gyermekök mily ügyes, mily okos, mennyit tud! S e fénykedés ő rájuk is kedvező sugárt vet, mert ime szűlöttében itélhetni meg a szűlő fényes, de tán szerénységből nem nyilvánuló, tehetségeit! — A jellemképzés — oh! ez sokkal csekélyebb érdekű dolog, hogysen szót vesztegetnének rá; hisz a gyermekkorban ugysem lehet még jellempróbákat mutatni, s amugy is föl kell tenni mindenkiről, hogy majd becsületes emberré leend. Igen, csak hogy ezer árnyalata van a jellemnek, mely a nyilvánosság előtt még mindig ugynevezett becsületesűl tűnhetik fel, noha egészben véve többé kevésbé eltér az igaz jellem kelletűl. S ily ezernemű eltérést vajmi könnyen előkészíthet kisededkorban már egy-egy roszul választott lépés, egy-egy ferdítő tény. — A nyerkémlő szemfülesség hamar észreveszi a szűlők ilyen gyöngéjét, s ha számításaiiba beléillik — hát fel is használja azt a kiseded nemzedék nem nagy épülésére. — De végre az avatottak, a hozzáértők komolyabb itélete elfordul az effőle vásári tárlatoktól, ez lassankint elszívárog más rétegekbe is, — s az illetők nagy panaszosan azon veszik észre magokat, hogy a dicsőítés tömjéne szűnedez, s ezzel a pártolás is enyészete kűszőbén áll. — Egyenességet uraim, őszinte nyilt eljárást, paedagogiai szigort s kűvclkezertes hajthatlanságot a kisededek lelkeinek, lelketűk s jelleműknek képezése körül!

5) Még csak néhányat a kérdésses okok közűl akarok ezuttal megemlítani. Ilyen az **i n t ő z e t** és az azt vezérűlő **s z e m ő l y ő s z**

s z e t é v e s z t é s e a segélygyűjtések körül, vagyis más szóval: ha valaki annyira azonosítja magát az intézettel, hogy az óvodának nyújtott segélyt egyenesen s kizárólag magára ruházza át. Ez leginkább magánvállalatoknál fordul elő; társulati, egyleti intézeteknél nem igen lehető. Hol az intézet főnállása nincs egy személyhez kötve, hanem az akép vezéreltetik, hogy bár nevelője meghaljon vagy eltávozzék, az intézet azért folytatja működését más nevelő ügyelése alatt, ott az i n t é z e t nevében kért s az i n t é z e t r e adott segélyek természetesen nagyobb bizalommal adatnak, mint ott, hol az intézet = óvó; mert az utóbbi esetben minden adomány csak addig él a hálás emlékezetben, míg az óvótulajdonosnak tetszik intézetét meg nem szüntetni. S mivel rendesen ily magánvállalatnál aránylag sokkal jobban is fizettetik magokat, mint közintézetnél, bizony nagyon is furcsán esik, e mellett még a nyilvános jótékonyásra is appellálni az intézet nevében, mely nem egyéb, mint a vállalkozó magánerszénye. Hogy ily eljárás csökkenti a tisztábban látók részvétét, önkényt következik, sőt mások hitelét is gyöngíti. — Az is vajmi nagyon árt a kiseddóvás ügyének, ha egyik másik óvónevelő a helybeli körülmények és viszonyok semmibe vételével homlokegyenest e l l e n k e z ő s b e teszi magát a k ö z k i v á n s á g g a l, például nemzetiségi, vallásgyakorlati tekintetben. Ilyenkor az elvszerű eljárással az óvatos bánásmód egyeztetendő, mit ha mulaszt az óvó, a kezeire bizott ügynek ássa meg időelőtti sirját. — Hasonló akadályt gördít az ügypártolás utjába egynémelynek t u l e s i g á z o t t i g é n y e. Ki nem akarja ismerni az önmegtágadást, a szerénységet, ki nem tud valamit nélkülözni is az ügy kedvéért, ki magát egy vonalba kívánja tenni azokkal, kiket a sors, bármi úton is, nagyobb jövedelmekkel áldott meg, kinek kizárólagos célja csak az, hogy mint mondani szokás, jól éljen, az ugyan egy kövel sem öregbitendi a kiseddóvás épületét, mert személyességétől idegenitvén el a vonzalmat, ennek csökkentését az ügyre is. elég ügyetlenül, átháritandja. — Végre egyik fő baj még abban is rejlik, hogy jóra való d a j k á k vagy is ügyelőkben nagy hiányt szenvedünk. A dajka ügyetlen rosz bánásmódja, az óvónak bármi erőfeszítése mellett is, rosz fényt vet az intézetre, s így az ügypártolók számát észrevétlenül apasztja. — E tárgyak némelyeire még visszatérendek.

Miklós estéje.

Családi rajz a kisdednevelés körében.

Bevezetés.

Annyi fonákságot látunk naponként feltűnni a családi nevelés mezején, főképp a köz- és alrendűek ölében, hogy a valódi és józan nevelés barátjának lehetetlen azokon meg nem ütköznie; sőt benső fájdalom tölti el a gyámoltalan kisdedek javáért dobogó szívét, midőn az apró nemzedék legjobb erőcsiráit célszerűtlen bánásmód által megvesztegettetni, s elsatnyittatni látja. Legsomorubb a dologban az: hogy legtöbbször tudatlanságból, a káros hatások nem ismeréséből, sőt éppen használni akaró szándékból követnek el sokan oly tetteket, melyek nevelési elvekkel, s jövőre számított, csak jövőbenhasznothajtható magasabb irányzatokkal homlokegyenest ellenkeznek. A szülőnek, nevelőnek s tanítónak soha nem szabad a jövőt kifeledni számításából, soha sem szabad megfellebbeznie arról: vajjon nem lesz-e a jövő kár sokkal nagyobb a talán jelenben mutatkozó, talán csak pillanatnyi hásszonnál, melyet ez vagy amaz bánásmódjával elérni törekszik, s elérni remél. S vajmi gyakran csalódik az ember már ilyszerű reményében is, úgy hogy a célzott és várt üdvös eredmény helyett legott a fonák csekvés pillanatában is borzasztó és szívszaggyaló eseményt lát kifejődni. Így bosszulja meg magát gyakran az iránytévészett bánásmód, a ferde erőszakolás, a rút s boldogtalan babona, S pedig mi szent kincs az ember élete! ezt szentetlen kezekkel megtámadni a legiszonyubb vakmerőség. Mily szent tehát a kis ember a gyer-

mek élete is, s főleg annak lelki, erkölcsi élete! S még is mily könnyelműleg játszunk néha a gondviselésünkre bízott ezen kincscsel, csupán azért, mert a szokás így hozza magával. Vannak a megszokottságnak századok óta belénk rögzött oly vélkei, melyeknek kiirtásáról már annál komolyabban kell gondolkoznunk, minél inkább kezdenek elharapózni azoknak mételyei a józan felvilágosodottság és műveltség valódi gúnyául, s minél lelkiismeretesebb eljárást követel a nép nevelésében is a mai szelidebb, emberibb század szelleme.

Ami káros fonáságoknak legelterjedtebb egyike kétségen kívül az ijesztgetés, rémités, rettegtetés, s ezeknek büntetés vagy javító eszköz gyanánt alkalmazása. S mit szólunk, ha ilyféle rémitgetés vallási színezetet magán viselő ünnepélyes alkalmakhoz csatoltatik? Ez nem egyéb mint eltorzítása a gyermek szívében ébredendő minden tisztán vallási érzelemnek. Ideje már, hogy erre is figyelmezzenek a magzatjaik boldogságát szívökön hordó szülők, -- miért is a közelkező jeleneteket szíves figyelmökbe ajánlom az illetőknek.

JELENET AZ ÓVÓ INTÉZETBEN.

Miklós ünnepe előnapján.

A n y a. (Bevezeti a intézeti terembe kis fiát és leányát.) „No csak be, rossz gyerekek ti! Ha nem akartok eljárni becsületesen az intézetbe, majd megtanítlak!”

Ó v ó. „Jó reggelt kedvesim. Hát nem akartok ide jönni a bácsihoz?”

(A gyermekek szégyenülten lesütik szemeket.)

A n y a. „Nem ám. Hogy nem adtam ma velök kalácsot, mert nincs, hanem csak egy-egy darabka kenyert, semmikép sem akartak eljönni.”

Ó v ó. (Halkan az anyához.) „Az talán azért van, hogy nagyon is rászoktatá már a kalácsra. A kis gyermeket pedig nem jó ilyenekre szoktatni.”

A n y a. (Nagy hangon.) „De mikor nem hagynak békét! Ugy kiabálnak mint a lidérc; inkább adok nekik ha van, csak hogy ne ríjanak.“

Ó v ó. (Halkan.) „Nem tanácsos mindenben a gyermek akaratának engedni. mert majd ő kerül felül, ő parancsol. Jobb, hadd sirjon néhányszor, hogy engedni tanuljon, sem hogy macskodó legyen.“

A n y a. (Nagyot kiáltva.) „Dejszen! majd megtöri makacságukat este a Miklós, — megígértem már nekik, ha roszak lesznek, elviszi őket.“

Ó v ó. (Félre vonva az asszonyt.) „De ugyan kérem, hogyan ijesztgetheti a szegény gyermekeket ilyesmivel? Hiszen látja, hogy már csak a pusztá említésre is szinte reszketnek.“

A n y a. „Ej nem árt az nekik, mástól úgy sem félnek, olyan pajkosok mint a — — — isten bocsáj — —

Ó v ó. „Na majd meglátogatom este; majd talán elutasíthatjuk szép szerével a kelleetlen vendégeket. Isten áldja meg.“

JELENET A CUKRÁSZBOLT ELŐTT.

Este felé.

A n y a. (Kis leányát karján tartva, fiacskáját kezén vezetve.) „Látod itt ezt a fekete ördögöt, ez a krampusz! Lát'd hogy viszi a gyermeket, mert rosz volt. Nini hogy hánykolódik, — szabadulna de nem tud. Úgy kell neki, miért viselte roszul magát. Hát te Pista nem is nézed, — semmirevaló gaz gyerek te — (megcsavarja a fülét) — nézd csak lám, hogy ragadja a krampusz a rosz gyerekeket. Titeket is majd úgy elvisz. Oda is adlak én, csak hadd jöjjön, nem szeretem én a rosz porontyot. — (Közelebb lépve.) — Huh, mindjárt oda doblak! — (A fiút oda erőszakolja) — Eredj eredj, menj csak.“

F i ú. „Én nem megyek!“

A n y a. „De el kell menned, — nézd, hogy mereszti rád a szemét, — ni mintha csak téged keresne, — meg téged Erzs! Brrrr! Ne, vidd el!“

(A leányka ijedelmesen kezd visongatni, a fiú keservesen sirni, hogy szinte remeg bele mind a kettő.)

Egy arra menő. „Na de szomszéd asszony! hagyja elmár!”

Anya. „No bizony árt is az nekik! mai világban az embernek az ördögtől sem kell félni, hadd szokjanak hozzá.”

Szomszéd. „De a mi sok, csak sok, Ha ezt megint az az áldott tanító ur látná.”

Anya. „Ej mit! Az nem is tud egyebet, mint présmitálni;— Tanítsa a gyermekeket, de ne engem. Ma reggel is már ilyesmit beszélt. Azért sem vittem délután oda a gyerekeket. Hadd lássanak legalább valamit.”

Szomszéd. „Már hiszen én nem értek hozzá, — de annyira igaz, hogy az a jó ember még soha sem adott nekem rossz tanácsot gyermekeimre nézve.”

Anya. Tartson róla szomszéd uram, a mit tetszik. de engem nem fog ám tanítgatni. Már még a kalácsot is eltiltaná. Majd bizony! Én azt veszek gyermekimnek, a mi nekem tetszik. Ezt a fekete ludvérczet is megvenném, ha pénzem volna, hadd ijesztetné folyvást ezeket a pondrókat.”

Szomszéd. „No de épen látom erre jönni a tanító urat.”

Anya. „Isten áldja meg szomszéd uram!” (Nagy léptekkel elsiet.)

JELENET A CSALÁDI KÖRBEŒEN.

Miklós napja estéjén.

Pista és Erzsi az asztal mellett guggolva néha néha félénkpillantásokat velnek az ajtó felé, honnan az annyiszor ígért ijesztőnek jönni kellene. Alig mernek sultogni egymással. Az anya a konyhán van elfoglalva, — az atya még nem érkezett haza napi foglalkozásából.

Egyszerre csak valami baljóslatu morgás, dörömbölés hallatszik kívülről. A zavart zajba mintha esörömpölés is vegyülne, olyan, minőt láncok rázódása szokott okozni.

A két gyermek remegve búvik össze, s egymást szorosan átkarolva lihegve várja a történeendőket.

Most megnyílik az ajtó s a küszöbön megjelen egy csúnya,

Galyfűszer.

torzalak, undok álarccal ábrázatán; feje tetején borzas vendég-haj, testén piszkos foszlányok, kezein csörgő láncok.

A torzalak. Hum, hum, hum! Hol vannak azok a rosszgyerekek? hadd vigyem el őket! Itt a mumus, itt a krampusz, brrr... brrr!

Pista és Erzsi iszonyu sikoltással robbannak szét, ki az ágy alatt, ki a szekrény mögött keresvén menedéket.

A nya. Úgy van, úgy, — vigye csak el azokat a gonosz porontyokat. Mindig enni kérnek, soha sincs nyugtom tőlök; sirnak, rínak, nyivákolnak mint a macskafiak, ha mindjárt nem adok nekik. Iskolába sem akarnak járni.

A torzalak. (Belép a szobába.) Ide velök, — Itt a zsákom; majd megtanítom én őket emberségre. — (A szobában körüljár, mintha keresné a gyermekeket.)

A gyermekek. (Versenyt sikoltva.) — Jaj, jaj! Anyám, mámi, mámi! Jó leszek, mindig jó leszek, soh' se kérek enni! Csak most engedj meg; — csak most ne adj oda a krampusznak! Jaj, jaj, mindjárt megfog! Jézus Mária!

Az utóbbi felkiáltás mintha megtörte volna a varázst. Az ijesztő nagy léptekkel siet el a szobából, s a küszöbön egy — festett papírból — püspöknek öltözött alakkal találkozik, ki borbácscsel jókat suhint hátára.

A püspök. El innen tisztátalanlélek! Ne bántsd az én kisedeimet. Majd megjavulnak.

S künn a konyhán és udvaron nagy röhögés és kacaj váltja fel az előbbi csörömpölést.

De a gyermekeknek semmi kedvök a nevelésre. Még egyre reszket mindegyikök mint a nyárfalevél, s fogaik is csak úgy vacognak.

A püspöknek öltözött egyén — ki valamint a másik, egy tizennégy-tizenöt éves kamasz a szomszédból — belép a szobába, s mindenféle apró játékszereket rak az asztalra a gyermekek vigasztalásaul, s így szól: — Ha jól viselitek magatokat, máskor is kaptok szép játékot. De jók legyetek ám. Bujjatok elő már no, elment már a krampusz. Elkergettem.

De későn jött a vigasztaló püspök. A gyermekeket erőszakkal kelle előhurcolni rejtekeikből.

A mint meglátta az anya a síri sápadtságot, mely gyermekei arcát ellepé, komolyan megijedt.

Erzsi most sem bírja összezární ajkait, Pista szeméit ijesztő vadság fogta el. Mindkettő szinte kikelt emberi képéből.

Mindenkép vigasztalná most az anya kedves gyermekeit, — mutogatja nekik a kis játékszereket, ajánlgatja nekik, biztatja, csókolja őket:— mind hiába. A gyermekek csak az ajtóra néznek, hol ismét betoppanhat az ijesztő rém.

S az ajtó csakugyan megnyílik megint, de rajta most nem a rettegett mumus, hanem az óvodai tanító lép be, ki a ház közepében találkozáva ama torzalakkal fájdalmasan sejté, hogy elkésett annak megelőzésére, mit gátolni volt szándékában.

A tanítónak aggályos tekintetén észre lehele venni, hogy sokért nem adná, ha előbb érkezett volna.

Amint belépett, rögtön pusztult a püspöknek öltözött flekó.

Remegve csimpelykeztek beléje a gyermekek, s a mi az anyának nem sikerült, a kedves bácsi végrehajtá könnyü szerével: a gyermekeket megnyugtatta; mert azon szelid bánásmód, melyet a kisdedekkel mindig éreztet, bizalmat alapít meg ezek gyöngé kebelében, minőt az örökösen zsörtölő s más részt kényeztető anya nem bírt előidézni.

Fájlalva hallá a tanító az egész történetet. Miután annyira bírá a gyermekeket, hogy a nyert ajándékokat is némileg élvezhessék, magokra hagyván őket, az anyát átszólítá a konyha tulsó oldalán levő szobába. Komoly roszalással inté az asszonyt, hogy többé ily idétlen tréfákkal ne rémitse el gyermekeit. S felvilágosításul e szavakkal rekeszté előadását:

— Lássa kedves asszonyom, igen helytelennek találom, midőn oly dolgokat, miknek vallásos érzelem- és tiszteletben van alapjuk, ily módon elferdíteni látok. Azt kegyed is tudja, hogy sz. Miklós püspököt a gyermekek védnökeül, pártfogójául tiszteli a kereszténység. De azt talán még nem tudja: mi által szerzett ő érdemet e kegyeletes tiszteletre. Elmondom hát röviden. Ezen szent Miklós myrai püspök volt, s Krisztus születése után 342-dik évben halt meg. A mily szent volt halála, olyan volt teljes élete is. Vagyonát mind a szegényeknek osztotta el. Midőn Diocletian császár alatt a keresztényeket véresen üldözték, ő is börtönbe került azért, hogy Krisztust és szent tanát állhatatosan vallotta.

430-ban Justinian császár pompás templomot építtetett neve tiszteletére Konstantinápolyban, s egyáltalán a keleti tartományokban igen számos templomot, szebbnél szebbet, szenteltek az ő nevének. Földi maradványait 1087ben hozták el Báriba Nápolyországba, szent ereklyeképen. Gondolhatja kegyed, hogy ki ennyi tisztelet tárgya volt, az arra nagyszerű érdemeket is tett. A szegények iránti nagylelkű jószívűségét, keresztény szeretetét már említettem. De leginkább a fiatalság volt az, mely kiválóan bírta az ő kegyét, szeretetét. A többek közt egy özvegynek három fiatal leányát önfeláldozó erélyvel menté meg a gyaláztatótól. Egész életén át pedig főbb öröme volt gyermekeket nevelni, tanítani, istenségre vezérelni, apró adományokkal örömet szerezni nekik, jó magokviselését alkalmilag megjutalmazni, s egyáltalán úgy bánt velök, mint nemesszívű atya bánhat csak legkedveltebb magzataival. Így lett ő a kisdedek pártfogója, ezért tisztelik emlékét is mint a gyermekek védnökeét.

Tekintse most így a dolgot, édes asszonyom. Hogyan fér meg ily szent, ily gyöngéden kegyeletes emlékkal e sajnos eltorzítás? Mikép lehet sz. Miklóst holmi krampuszszal, mumussal, rémképekkel s több efféle kifícamodott képzeleti játékokkal egy vonalba állítani? Mikép lehet annak emlékét ijesztgetésre, rémitésre torzítani, ki csak jötevője. barátja, atyja volt a gyermekeknek, kinek minden tette örömet okozott, minden szava üdvre vezérlett? Bizony jobb volna, ha ez estét arra használnák, hogy a gyermekeknek valami ajándék kíséretében eszökbé juttatnák a szent püspök jóságát, s arra intenék őket, hogy folyást iparkodjanak magokat szüleik szeretetére és jóvoltára érdemesekké tenni, mikép az azon korbéli gyermekek magokat a jámbor főpap szeretetére érdemesíték.

— Igazsága van tanító ur! — szóla némileg megszegyenülve az asszony. Erről az oldalról még soha sem hallottam a dolgot. De hiába, mi szegény emberek csak úgy teszünk, a hogy magunk is tanultuk gyermekségünkben, úgy a hogy láttuk szüleinktől. Igazat szólva, már megis sajnáltam szegény férgeket, mikor anyyira megijedtek attól a csörömpölő ludvértől.

— Csak valami rosz következése ne legyen még. — Monda aggályosan a tanító.

— De mi is lenne hát? — viszonzá az asszony. Holnapig kialuszsák ijedtségüket, s majd csak a jáléknak örülnek.

— Adja Isten úgy legyen. — Végző szavait a tanító, s jó éjszakát kívánva távozott.

Ép ekkor lépett be az atya. Az utósó szavak figyelmessé tévék. — Mondom — így szóla közbe, a tanítót üdvözölve, — ezeknek az asszonyoknak mindig hosszabb a hajok mint az eszök. Örökké valami boszorkányságban törik a fejöket.

-- Ne nehezteljen már most édes uram, mond engesztelőleg a tanító. Máskor majd szebben múlik el Miklós napja. — S eltávozott.

JELENET UGYANAZON CSALÁDNÁL.

Nyolc nap múlva.

Pista és Erzsí nem jöttek többé óvodába. Feltűnt a dolog az intézlet vezérlőjének s elhatározá magát, hogy meglátogatja a gyermekeket.

Az anya sirva fogadja őt a konyka küszöbén.

Tanító. Mi baj édes asszony? Miért nem jönnek a gyermekek az óvodába.

Anya. Oh az az átkozott mumus! — Bár megsántult volna, mikor a házba lépett! (Az asszony keservesen zokog.)

Tanító. Már minek megint ez a kifakadás? Hát mi történt?

Anya. Képzeld csak édes tanító ur, — szörnyü szerencsétlenség ért bennünket. O vajha hallgattam volna tanácsára!

Tanító. De még is, mi az hát! Beszéljen már. Egészen elrémit engem.

Anya. Oh nincs nekem többé nyugtom ez életben. Én vagyok oka gyermekim szerencsétlenségének. Erzsít másnap mindjárt kirázta a hideg, s azóta folyvást forró lázban fekszik. Talán életben sem marad szegény. Pista pedig — oh Istenem, — az szörnyőség! . . .

Tanító. Mi, micsoda, hát Pista? . . .

Anya. Oh alig merem kimondani. Mindig előttem a szegény gyerek, a mint szemeit forgatja, s összeszorítja száját, ökleit. . . Jaj nekem, jaj Istenem! olyan volt a képe, mint az a csúf álarc. . . Hallja hát; Pistát — másnap — épen azon tájban, mikor annyira megijedt, — kitörte a nyavalya. . . S most már harmadszor voll rajta.

Tanító. Szegény gyermekek! Oh! ily áldozatokat csikar ki magának egy ferde lépés, egy szerencsétlen balfogás.

A tanító bement a szobába, hogy megnézzze a szenvedőket.

Ott hevernek a játékszerek összetörve, darabokra zúzva, mint vádló maradványai a boldogtalan estének. Erzsi most is félrebeszél, Pista bágyadtan csüggeszti le fejét, mint száron tört szegfűszál. Isten különös kegyelme, ha kiépülnek.

P i s t a. (Meglátván a tanítót, feléje szalad, félutjában eltántorul.) Oh édes bácsi! vigyen el az óvodába, vigyen el magával. Ott nincs mumus, nincs krampusz, — szép képeket mutogat ott nekünk a bácsi, szép verseket mond el, szép énekeket danolunk; oh, olyan jó leszek, szépen fogok imádkozni, vigyázni, — nem leszek pajkos, csak vigyen el bácsi!

A felizgatott idegzet e hosszú beszéd után összeroskadni kényszeríté a gyermeket.

A tanító szemei könnybe lábadtak.

E r z s i meghalván kis bátyja beszédét, mintha némi eszméleltre ébredne. — Jaj a krampusz! — kiáltá el magát. Bácsi, bácsi, segíts, — mámi nem szeret!

Az anya arcairól patakokként ömlött a fájdalom.

Szegény gyermekek! — sohajta részvétellel a tanító. Mennyit kell nekik szenvedniök.

A n y a. Nem elég ez a keservem, — hát még az uramtól mennyit kell szenvednem. Nem is merek szeme elibe menni. Valahányszor csak rám néz, azt ordítja felém, hogy agyonüt, ha a gyerekek meg nem gyógyulnak!

T a n i t ó. Azt nem fogja tenni. Egyébiránt bizzék Istenben, az ő kegyelme még mindent jóra fordíthat.

A n y a. O az Isten súlyosan meglátogata engem gondatlanságomért.

T a n i t ó. Vigasztalódjék jó asszony, s viselje türelmesen keresztjét. Adná Isten, hogy szomorú példájáu mások okulnának.

Befejezés.

Hat éve annak, hogy e jelenetek történtek. A kis Erzsit ötöd napra a tanító látogatása után kivitték oda, hol testét nem nyugtalanítja többé semmi lázroham, — lelke felszállt oda, hol lidércek és mumusok helyett kis angyalokkal játszadozik. A mint az anya rádobá koporsójára az első földrögöt, azt hitte szive is

ulána szakad a sírverembe. Annyira igaz, hogy azok is mélyen, bensőleg szeretik gyermekeiket, kik nem tudják, mkép kelljen e szeretetet bebizonyítani. Az apa nem követte sírjához leánykáját: neki Pistát kelle öriznie, nehogy a nyavalya véletlen rohamának áldozatul essék. — És Pista most is martaléka a mumusokozta ijedelemnek. Koronkint előfogja a nehéztörés, s oly lázári képét mutatja a satnyult, vézna testalkatnak, mely első tekintetre is szájalomra indit. A szerető szülők mindent áldoznának e gyermekök megmentéseért: de eddig minden orvosi szer sikeretlennek bizonyult. S a sok költség, a sok izgalom, a sok bánkódás oka annak is, hogy a különben dolgos hitves pár gazdasága nem virulhatott fel ekkorig.

Egy képet mutattam fel a kevésbbő művelt családok köréből, hol a meggondolatlan bánásmód s az értetlenségből származott elferdítés, visszaélés, a legszentebb eszmékkal ily gyászos eredményre vezetett. — De hány van a műveltebb osztályok közt is oly család, mely különösen a Miklós-napi estét ezerféle alak- és változatban, igen idétlenül, babonás elferdítéssel s határozottan rontó irányban kizsákmányolja. Sokat tesz az átalános hal felfogásra természetesen az is, hogy uton utfélen, boltban, piacon, minden sarkon és utcában kínálkozik az ijesztgetésre számított döre eszköz. A játékszerboltok és bódék, a cukrásztermek és kirakatok hemzsegek efféle szörnyszülötteitől a beteg képzelődésnek. A századok óta bevett s megkonokult szokások az értalmatlanság ámitó palástját terítik a játékká aljasított, eltorzított szentebb eszmék gyakorlati alkalmazására. — Az ijesztgetés, rémitgetés mindig rontó hatással van a zsenge lélekre, a fejledező kedélyre; s ha százazrek közt csak egyet ért is néha ily feltünöbben gyászos eredmény: — de szabad-e az Isten kegye által kezünkre bizottak közül csak egyet is ily módon, ily meggondolatlan, durva, boldogtalan módon a testi lelki romlás végveszélyének kitenünk? Szabad-e csak egy ily gyöngye csemetének is megmérgezni gyökeit, hogy káprázatos rémlátvány emlékei kísérjék tán móg akkor is, midön már virágzatnak indul a felnövekedő sudár fa, vagy hogy épen sírig kisíriék az embert a gyermeki rettenelmek, mikből teljesen kibontakoznia soha nem sikerülhet? Nem jobb, célszerűbb, emberibb, bölcsebb és szentebb volna-e ily ostobaságok helyett az eszme tisztaságához hiven

a derültebb, örömdúsabb, kegyeletesb oldalakkal, s csak is ezekkel megismertetni a serdülő nemzedéket — ? Én legalább, ha hatóság volnék, európaszerte bilincset vetnék mind oly eszközökre, melyek nyilvános kitérítkezés útján mumus-, bilincsek- és láncokkal, kecskelábak- és ördögszarvakkal ijesztgetik azon zsenge kebleket, hol nem babonának és rémhiedelemnek, hanem erénynek és hitnek kellene csak felsarjadzania.

Bot, vagy cukor — ? Fricska, vagy csók — ?

Furcsa cím! mondandja tán valaki. S még is e két véglet jelöli rendszerint a gyermekek nevelésére irányzott szülői, s néha nevelői eljárást is.

A legjobb nevelők is elismerik: hogy a fenyítés, a büntetés elkerülhetlen nevelési eszköz — még a legjobb gyermekek irányában is, — mert hiába, senki sem születik a tévedésre, hibára való hajlandóság nélkül. Abban is megegyeznek, még pedig a legjelesebb, legtekintélyesebb nevelők, hogy a jutalom szinte hathatós nevelési eszközü alkalmazható, csak a kellő korlátok közt maradjon. S annál hathatósab mindkét eszköz, mind a fenyítés, mind a jutalom, minél bizonyosabb az, hogy az órzó tehetség körében fekvő nevelési eszközök legközvetlenebbül érintik a növendéket, s így sokkal gyorsabb, szembetűnőbb eredmény várható tőlök, mint azoktól, melyek akár a képzelő akár a vágyó tehetség köréből merítetnek.

Az elismert tekintélyű nevelők e meggyőződései a közönségnél, a szülőknél is meglehetősen általános viszhangra találtak már, úgy hogy alig van ember, ki tagadná, hogy a sikeres nevelésre mind a büntetés, mind a jutalom elkerülhetlenül szükséges. Csak a fenyítés és jutalom mineműségére, s az alkalmazás mikéjére nézve mutatkozik végtelen ingadozás. Rendszerint a két véglet

közt kapkodnak az emberek a nélkül, hogy figyelmökre méltatnák a szélsőségek közt fekvő tömérdek átmeneti fokozatokat.

Valódi nevelő, a szó teljes és nemesebb értelmében nem is lehet más, mint művelt, a tulságos szigortól és ingatag gyöngeségtől egyképen ment szülő, vagy legalább olyan, kinek kedélyében a leendhető jó szülőnek ezen föltételei szenderegnek. Azért igen viszás, majdnem neveléséges az, midőn olyak, kik szülők soha sem voltak, nem is lesznek, különben tán igen művelt sőt tudós emberek, — kárhoztatólag nyilatkoznak egy vagy más nevelő erélyesebb, tán szenvedélyesebb eljárása fölött, vagy épen minden nevelői képességet ellagadnak egynémely tekintélyesebb nevelőtől, csak azért, mivel azt egyszer másszor növendékei irányában kissé szenvedélyesebben is föllépni tapasztalták. A nevelés valódi titkait csak az ismerheti bensőleg, kinek alkalmja van a gyermekfejlődést a bölcsőtől, az első életperctől fogva figyelemmel kísérni, — csak ez ismerheti a köznevelési korszakot megelőzőt időben történt fejlődési mozzanatoknak nyilvánodásait, s következőleg csak ez ítélhet helyesen arról: mi célszerű és hasznos, mi hathatós és mulhatlan a gyermekek, különösen a kisebb gyermekek nevelésére nézve.

Kik csak akkor kezdik figyelmök tárgyául venni a gyermeket, mikor az már a nyilvános tanintézetek tagjául lép föl, azok nem ismerik s nem ismerhetik az előzményeket, nem tudják, nem tudhatják a gyermeki lélek és kedély fejlődési menetének fokozatait. Nekik csak úgy kell venni a gyermeket, a mit van, — de nem ismerik az ezernemű apró körülményt, melyek által a gyermek azzá lett, a mi.

De a szülők is, kiknek alkalmuk volna észlelni és tapasztalni, a bölcső titkait ellesni, a naponkint fejlődő kiseded léleknyilatkozataira vigyázni, nem mindig teszik ezt, mert vagy rá nem érnek, vagy nem értenek hozzá. Az anyákat rendszerint elfogultak-, gyöngék-, engedékenyekké teszi a tulságos anyai szeretet, s így — ha különben a kellő műveltséggel bírnak és — csak ritkán tekintik át a helyzeteket, a fejleményi mozzanatokot a szükséges higadtság és léleknyugalommal.

Igy tehát a kisebb gyermekekre alkalmazandó nevelés i esz közök kérdésében legilletékesebb tanácsadó alkalmasint oly atya

lehet csak, ki egyszersmind nevelő, s oly nevelő, ki egyúttal atya is.

Ezzel koránsem akarok magamnak valami tekintélyt arrogálni, mivel történetesen én atya is, nevelő is vagyok : de annyit merek állítani, hogy tapasztalataimat jó lélekkel tevém, s jó lélekkel adom át azok credményét az olvasónak, hogy e tárgyban még is inkább szólhatok a dologhoz, mint olyak, kik nevelési axiomáikat csupa elméletekből szedik, s mintegy a légből kapkodják.

Fölvevén tehát a kitűzött tárgyat : bot-e vagy cukor? fricska-e vagy csók? — a következőket gondoltam röviden összefoglalva elmondandóknak.

Először is két részre osztom a kérdést, s megkülönböztetem a házi vagyis magán, és intézeti vagyis nyilvános nevelést.

A házi nevelésnek főnöke az atya, — védangyala az anya. Kisebb gyermekek körül az atyát csak az irányzó, intéző szerep illeti, — a végrehajtás, a folytonos cselekvés az anya köréhez tartozik. A legkisebb gyermekek nevelése majdnem egyedül és kizárólag az anya neimes tisztje, az atyát legfőlebb a vezérelvek kitűzése illetvén. Általában véve pedig a természet józan rende oda látszik mutatni : hogy az atya a keményebb, az anya a lágyabb szerepre van hivatva. Az atya képviseli az elvet, az erélyt, a szilárdságot, s ha kell, a szigort is : az anya képviseli az alkalmazást, a kellemet, gyöndséget s ha kell — a védelmet is. Az atya a családélet megtestesült szabálya, az anya a körülményszerű módosítások eszközlője. Az atya az alaphang, azanya a dallam. Az atya kijelöli a fényt és árnyat a családi főstvényen, az anya a kellemes és egymásba olvadó színvegyületet rakja föl. Az atya olyan mint az ingatlan törzs, mely védő ágainak árnya alá helyzi a lábainál növekedő csemetéket, — az anya a kellem és szépség virágait hintegeti a sarjadó bokrozatra. Szóval, az atyától indul ki minden a család és nevelés üdvére vonatkozó rendelet, intézkedés, irányozás : az anya gyöngédebb kezeibe van letéve a végrehajtás áldása.

Igy tekintvén a két szülő föladatát azonnal belátjuk, hogy üdvösb eredmény csak is úgy várható, ha teljes összhangban működnek a legnemesebb föladatra irányuló erők, ha a tulság és túlozás, a szélsőség és végletek innen is, onnan is kerülve lesznek,

Első tekintetre is belátjuk : hogy az anyának szintugy jutott a nevelés munkájában bizonyos önálló, független és saját felelősségével járó működési kör, mint az atyának. Önkényt következik : hogy nem fogja mindjárt az apát segítségül híni ott, hol még maga és eligazíthatja a dolgot, — hogy nem fogja minden aprólékossággal megzavarni az apának más tárgyakkal elfoglalt figyelmét, hogy nem fog magasb ítéllethez folyamodni, hol maga is bíraskodhatik. De nem is fogja a gyermeket — ha még oly angyalian viseli is magát — túlságos kedvezményekkel előzönléni, melyek azt a néha tán még is szükségessé válható szigorubb eljárás vagy épen közbejövö atyai fegyelem iránt túlérzékenynyé tehetnék. Mert a nőnek, az anyának mindig némi bizalmatlansággal kell viseltetni önszemci iránt, melyek a gyermek szebb oldalait tán fokozott szépségben látják, — s mindig gondolnia kell azonesetlehetőségére, hogy azatyát valamikor föl kellend híni egy-némely hiba fenytésére, a mikor aztán azon körülmény, hogy a keményebb intézkedés csak az atyától származik, az anya pedig csak s még pedig túlságos gyöngédséget mutat, könnyen azon térre vihetné át a gyermeket, hogy az atyától idcgenkedni, vagy öt titkon szinte gyölnöni kezdje, az anyából pedig lassankint oly bábut idomitson magának, melyen idővel kénye szerint uralkodhassék.

Valamint tehát egyfelöl az atyát gyermekeivel szemközt nem képzelhetjük minden gyöngédebb vonzalom nélkül : úgy az anyáról sem tehetjük föl, hogy, noha ő képviselője a nevelésben a gyöngédebb elemnek, előforduló esetekben a szelidebbnemü, vagy ha épen kell, kivételesen, a szigorubb fenytéshez is ne nyúljon saját tekintélye föntartásának, s gyermeke üdvösb fejlődésének érdekében. Más szóval, nem képzelek magamnak jó atyát úgy, hogy örökké csak a bot legyen kezében, valamint értelmes anyát nem képzelek csupán mindig kész csókkal ajkain. Pedig vannak atyák, kik — javítási eszközképen — csak ütni tudnak, — s vannak anyák, kik minden semmiségért örökké csókolják, nyalják falják gyermekeiket vagy édességekkel tömik. Egyik ép oly túlság mint a másik.

A bot tehát és a cukor, — a fricska és a csók a két szélsőséget fejezi ki.

Ha már most azon kérdés támadna : e két véglelet közül me-

lyik még is hathatós, és üdvösebb nevelési eszköz, melyiket lehet még is inkább elvszerű eszköznek, alkalmazandó szernek elfogadni? — azt felelném : egyiket sem. Igen is. Elszigetelten, önállólag, magában véve egyik ép oly kártékony mint a másik. De még együtt véve, összehatva, egymást ellensúlyozva sem fogadom el — csupán e két végleti elemet. — E szerint tehát sem bot, sem csók, sem cukor, sem fricska, — vagyis sem kemény büntetés, sem érzékeny büntetés, sem érdekjutalom, sem kedélyjutalom?! Oh épen nem. Jó a csók is, jó a cukor is — annak idejében, megválasztva, mérsékeltén; szükséges a fenytés a büntetés, még pedig a kemény, szigorú büntetés is néha, ha nem épen fricska vagy bot alakjában lép is föl; de ész- és okszerű, határozott és erélyes legyen. Azonban mindezeket csak úgy fogadhatom el s ajánlhatom, ha a köztök fekvő minden egyéb fenytési és jutalmazási eszközökkel lépcsőzetes és öszhangzatos kapcsolatban állanak.

Nevetséges előttem oly ember, ki elszörnyülködve beszél el: hogy ez vagy amaz meg is verte a fiát! —; azok pedig épen utálatosak, kik azt kívánják, hogy a szükségessé vált büntetést hőhéri hidegséggel, keblünk minden megindulása nélkül hajtsuk végre. Annak idejében alkalmazott, ha szinte kissé szenvedélyesebb, egyetlen ütés néha többet használ száz ívnyí erkölcsi beszédnél. Még a csecsemő — igen is a csecsemő! — irányában is kell néha egy-egy kis testi fenytést alkalmazni. Vannak esetek, midőn csak a rögtöni fenytés lehet üdvössé, holott minden mesterkélt, körmönfont s kiszámított büntetések csak elszilajítják, elkerégesítik a gyermek kebelét.

De ha nevetséges az előbb említettem elszörnyülködés, ép oly nevetséges azon bárgyu követelés is, hogy a gyermek minden legkisebb dicséretes tettét, helyes magaviseletét, okesabb nyilatkozatát csóközönnöl, vagy cukorral, kalácsossal jutalmazunk. Ez leginkább anyák gyöngesége szokott lenni. De más részről igen szívtelennek találom azt, ki azt is roszaolja, ha a szülő, különösen az atya, néha meg is csókolja gyermekét, vagy néha némely rendkívüli adománnyal, például csemegével is, megörvendezteti. — Mindig középen az igazság: a semmi és sok közt számtalan fokozat foglal helyet,

Mondám imént: hogy néha büntetni, fenytetni, még pedig ér-

zékenyebben is, kell. Igen is. — Szerintem az nem ismeri a gyermeklélek fejlődésének menetét, ki az érzékenyebb büntetést — általánosan, minden esetben kárhoztatja. Csak kellő arányban legyen a büntetés — egyfelől az elkövetett vétséggel, másfelől a gyermek test-szervezete — és erőivel. Néha egy erősebb ütés a kisded testének oly részére, hol sem csontja nem törik, sem egyéb veszély nem érheti, — igen hatályos eszközül bizonyul a m a k a c s s á g korlátozására. Ha tehát azt látom, hogy az atya, vagy körülmények szerint az anya is, kissé érezhetőbbon megnyitja gyermekét, nem fogom magamat holmi érzélgéstől elragadtatni, nem fogom e tettet általában s különböztetés nélkül kárhoztatni, nem fogom a szülőt keménység-, szívtelenség-, vagy éppen durvaságról vádolni: hanem alkalmat keresendek, hogy betekinthessek a viszonyokba, megismerhessem az előzményeket, s azokat összevessem azon ponttal, melyen a fenytő szígot megérkezettnek tapasztalám. S ha azt találom, hogy ama fenytés egy talán mákacsnak s mintegy kiirthatlannak mutatkozó, gyakrabban előfordult vétség vagy hiba ellenében lön alkalmazva, a gyöngédebb, szelidebb eszközök f o k o z a t o s megkísértése s mintegy kimerítése után: tétóva nélkül helyeselni fogom a tettet, hasonló esetben magam is így cselekedendvén. Vagy ha tapasztalom: hogy a gyermek által elkövetett vétség olynemű, melynek legcélszerűbb orvossága csak az elriasztás, a visszaretentés lehet; oly vétség melyet bővebben fejtegetni, hosszadalmasan magyarázni annyit tenne, mint azt a gyermekkel még jobban megismertetni, s tán akaratlanul is jobban megkedveltetni, a helyett, hogy a körülírt undokság erkölcsi súlya visszataszító hatásra emelkednék, — ha ezt tapasztalom: minden kétségen felül jónak és üdvösnek nyilvánítandom az eljárást. — Mindig igen nagy figyelmet érdemel tehát a már alkalmazott fenytési f o k o z a t o k tekintetbe vétele, s a v é t s é g m i n ő s é g e, a hiba természete.

Ezekhez járul még a körülmények minősége is, melyek közt a hiba elkövetetik. Vaunak szülők, kik a világért sem büntetnék meg gyermeküket mások jelenlétében, de még csak feddeni, dorgálni is restelik, ezzel akarván magokra azon színt háritni, mintha ők igen gyöngéd-ézelmű, igen szeretetteljes szülők volnának. Pedig az idétlen kímélet valóságos lassu méreg a gyermek lelkének, mely lassan ugyan, de annál bizonyosabban öl. Hanem azlán

ily szülők akkor, mikor nincs lanu, mikor más nem látja, annál kiméltlenebb sőt kegyetlenkedő zsarnokok. Pedig ily eljárás annál veszedelmesebb, mivel némileg a kétszínűség, a tettetés, a képmutatás, ravaszság és kiszámított kegyetlenség színében jelenik meg a gyermek előtt. Így csökken a bizalom, meghűl a vonzalom, s elhal végre a gyermeki kegyelet.

Erre nézve mindig meg kell különböztetni a gyermek jellemét és a tény milyenségét. Vannak gyermekek, kik különben mindig kellő korlátok közt tartják szenvedélyeiket vagy illetlenségre hajlandó pajzánkodásukat a bátorságukat letartó felsz miatt, s csak akkor merészlenek valamit, csak akkor veteműlnék valamely csúfság vagy szemtelenség elkövetésére, mikor idegenek is vannak jelen, mikor a lehető fenytés ellen biztosítva hiszik magokat. — Akár csak önkénytelen kitörések legyenek ily tettek, akár kiszámított kísérletek: soha sem kell fenytés, legalább fedés nélkül hagyni. Első esetben könnyen vérrszemet kaphatna a gyermek s hasonló esetekrei következtetésnél fogva hamar ismételhethné a merényt a büntetésűli biztosság védárnya alatt. Ennek elejét venni szent kötelesség, — mert a kis vétségi csira vajmi hamar bünnövénynyé izmosodhatnék. A második eset pedig annál szigorűbb föllépést igényel, minél aggasztóbb annak meggondolása, hogy a gyermek lelkében talán már a ravaszság, és álnokság sötét szelleme működik.

A vétség milyenségét illetőleg mindig meg kell tudni ítélni: olyan-e az, melynek orvoslása halasztást tűr, vagy nem. Ha a halasztás nem jár veszélyvel, később, négy szem közt is visszatérhetni rá. De ha a tény oly természetű, hogy megkímélése a gyermek gondolatában annak csak színét is viselhetné, mintha sajnáltuk, resteltük, vagy szégyeltük volna annak rendreigazítását, vagy azon hiedelmet fészkelhetné meg a gyermekben, hogy lehetnek körülmények, melyekben ily és hasonló tény büntetlen maradhat: akkor semmi esetre sem szabad a gyógyszer rögtöni alkalmazását elhanyagolni, akárhány érzelgő néni ke roszaló pillantásának tennők is ki ezzel magunkat. S ez annál szükségesebb, minél üdvösebb oly fenytés, mely a természetszerűség elve szerint az elkövetett rosz cselekvés elmaradhatlan következménye. Leghatályosabb mindig azon büntetés, mely magából a bünből természetszerűen foly, s mely ugyanazon körben sújtja a vétkest vagy

hibást, mely körben a tény elkövetetett. S ezt annál kevésbé szabad elmulasztanunk, minél bizonyosabb, hogy oly tényekre nézve, melyek tán csak egy örizetlenebb pillanat önkénytelen kitörései vagy szüleményei, s oly gyermekeknél, kiknek becsületérzete még romlatlan, a szelídebb, alsóbb fokú fenyítés is sokkal érzékenyebb és hathatósab leend mások jelenlétében, tanúk előtt, mint a négy szem közti bár sokkal keményebb bünhesztés. S így véve a dolgot mintegy bizonyosak lehetünk a jó sikerről a nélkül, hogy mások előtt épen bothoz kellene folyamodnunk.

De ha a fenyítésnek némelykori rögtöni szükségességét s határozott üdvös voltát elismerjük: a tanúk előtti tüsténti jutalmazásnak üdvös eredménye sokkal kétségesebb. Mert itt soha sem jelölhetjük ki clove a határt, meddig fog a jutalom hatása terjedni. Ha bizonyos volna, hogy csak a nemesebb önérzet kellemes kielégítését fogja eszközölni a jutalom — legyen az csók, csemege, vagy dicséret, — akkor tétova nélkül mellette nyilatkozhatnánk. De az önérzet gyarló és csalárd kincse a gyermeknek. Magára hagyatva önkényt is jutalmazza igénytelen birtokosát, — de mesterségesen fölizgatva könnyen túlkövetelésekre vetemül. Az önérzet redőiben szendergő kis szörnyetegek lappagnak, a hiuság, önzés, büszkeség, pöffeszkedés, jutalomvágy. Ha e kis alvó szörnyeket idéltlenül fölráztuk álmukból, könnyen oly özönt bocsáthatunk a gyermek lelkére, melyben minden nemesebb tettvágy, minden szebb jellemcsira nyomorultan elfuland. — A gyermeknek azon meggyőződésre kell jutnia nevelési eszközünk helyes alkalmazása által: hogy a hiba, vétek, bűn mindig bünhődik, hogy a rossz tett mindig megtermi boldogtalan gyümölcsseit: de nem szabad azon hiedelmet táplálnia, mintha a helyes, jó tettet mindig jutalom, kitüntetés követné, vagy mintha ilyenek követelésére is jogosítva volna.

Összefoglalván a mondottakat, az derül ki végtételül: hogy bizonyos esetekben a büntetést is, a jutalmat is alkalmazni kell a kisebb gyermekek irányában. A bot és cukor csak a végleteket képviseli, s midőn botról szólunk, nem kell ám épen valami furkós botot értenünk, hanem azt körülmények szerint igen helyesen a vessző helyettesítendi.

Ezek megállapítása után figyelmet érdemel még a fenyítés módora.

Említém fönebb, hogy a büntetés körüli kegyetlen hidegség

egyáltalán roszalandó. De némelyek ép úgy roszalnak minden észrevethető indulatot, szenvedélyességet. Itt is középen az igazság, — csak hogy valamivel közelebb áll a hőség mint a fagy eleméhez. Más szóval : soha sem lehet kárhóztatni a büntető szülőnek némi melegebb megindulását, holott olynemű hidegség, mely mintegy azt látszik mutatni, hogy a büntető egyén szinte élvezetét találja a fenytésben, mindenkor utálatos és határozottan rosz. A gyermeknek észre kell vennie, hogy a büntetés alkalmazásának szükségessége az azt végrehajtónak szívét is megilleti, hogy az roszul esik neki, hogy fájdalmat érez e kénytelenség fölött, s hogy e miatt kedélyében is igen kellemetlen megindulás foglal helyet. Ez annál jótékonyabban fog reá hatni, minél inkább észreveszi, hogy e megindultság, vagy ha úgy tetszik, e szenvedélyesség, csak a fenytés idejére szoritkozik, s hogy az semmi viszszafejlesztő utánrezgést nem hagy hátra a büntetőnek keblében. Csak így fog a gyermek a rosztól ovakodni, ha látja, hogy nem őt, hanem ama rosz tettét gyűlöli a szülő, hogy nem a szülő neki, hanem ő önmagának és szülejének okozott fájdalmat, hogy az érzékenyebb bűnhődés nem a szülői kénynek, hanem saját maga rosz tetteinek szükséges és elmaradhatlan eredménye.

Félre tehát minden érzelő észrevételekkel, minden pityergő légysággal, minden pusztán elméleti álokoskodással! S félre különösen mindazon értetlenek hideg márványarcaival, vagy fontosnak látszani akaró redőkbe szedett homlokával és mondvacsinált, erőszakolt bölcselmi egykedvűségével, kik a büntető szülőben csak bírót vagy épen hajdut vagy hóhért akarnak látni, s kik nem akarják elhinni, hogy a szent hivatalától áthatott atyának szükségkép éreznie kell a gyermeke hibája miatti kellemetlenséget, főleg ha arra gondol, mivé fejlődhetnék jövőben e hiba, s hogy e miatti aggodalmában is szükségkép meg kell indulnia.

A mit a főnebbi sorokban a szülőket illetőleg elmondék, ugyanaz illeli — némi módosításokkal — a nevelőt is, főleg oly nevelőt, kinek a gyermek egészen át van adva, kire teljesen és kizárólag bizatik a gyermek erkölcsi fejlődését érdeklő felelősség, szóval azon nevelőt, ki az atya szerepét teljesen pótolni, helyettesíteni tartozik. Ily nevelő, hogy tisztének kellőleg megfelelhessen.

sen, tartozik is egészen belegondolni magát az atya szerepébe, vagyis annak minden erkölcsi jogait és kötelmeit gyakorolandja.

A módosítások, melyek eljárását jellemzendik, leginkább abban állhatnak, hogy a szigorúbb végletekig sokkal ovatosabban, ritkábban menend, mint a valódi atya. s csak is legvégsőbb, elkerülhetlen esetekben nyuland azokhoz. Mert hiába, van a gyermekben bizonyos önértzet és öntudat, melynél fogva a szigorúbb bánásmódot a valódi atyától sokkal türelmesebben s odaengedőbben fogadja, mint az azt csupán pótoló erkölcsi atyától. Ennél fogva sokkal is hajlandóbb ennek keményebb eljárását jogtalanul képzelni, mint a valódi atya bármi szigorát, — s így sokkal is könnyebben foghatja meg kobelét némi elidegenülés, bizalmatlanság érzete a nevelő iránt, mint az atya iránt. Bizalom, vonzódás hiányában pedig semmire sem mehetünk a nevelésben. Miért is ezt kockáztatni semmi esetre sem szabad.

A mi a másik végletet, a jutalom anyagi kifejezését illeti, ezt ugyan gyakrabban vagyis kevesebb aggodalommal alkalmazhatja, de még is ovatos leendő körül is. Mert nagyon helytelenül cselekednék, ha például azt gondolná, hogy a kezére bizott növendék bizalmát, szeretetét csak túlságos kedvezésekkel, ajándék- és meglepéssel, holmi édességek — vagy minduntalani csokolással nyerheti meg. Noha a kis gyermekben túlnyomó még az anyagi elem, az állati gyarlóság, még is él benne bizonyos ösztönszerű elismerés, mely az ő nemesebb felére, lelkére irányuló kedvezéseket méltányolni képes. Egy jutalmul adott kellemes séta, egy-egy kedves elbeszélés, nevelőjének leereszkedő játéka vagyis velejátszása stb. szintoly hathatós és — tartósabb ösztönzőül szolgálandó jó magaviseletének megszilárdítására, mint bármi, az érzékiségnek, különösen az ínynek hízogó, de mulékony, olvadékony adomány. Mert miután az ízlés érzéke sokkal alantibb fokon áll, mint akár a látás, akár a hallás érzéke, s miután az ezen érzékekkel nyert benyomások sokkal mulékonyabbak is, igen természetes, hogy az így eszközlött hatás is csak mulékony lehet. Sokkal hamarébb feledjük, milyen ize volt valami ételnek vagy csemegének, mint azt, minő volt ez vagy ama szép kép, tájék, történet, esemény stb. Innen van, hogy azon barátink is, kiket csupán jó asztalunkkal, izletes étkeink — és finom borainkkal tudunk magunknak lekötelezni, sokkal könnyebben cserben hagynak bennünket, mint azok, kiket

egyéb, nemesebb tulajdonaink vagy tetteink által láncoltunk szívünkhez. A vonzalmak e nemesebb irányát a gyermekben előkészíteni, fejteni, szilárdítani a nevelőnek szent kötelessége. Ezt pedig legkönnyebben saját személyiségének befolyása által teheti, mint kivel a gyermek legközvetlenebbül érintkezik.

Ha azonban oly gyermek kerülne a nevelő kezére, ki afféle anyagi jutalmakra, csemegékre stb. nagyon is rá volna szoktatva, — igen helytelenül cselekedné a nevelő, ha e szokásnak rögtön véget vetne s maga részéről semmivel sem akarná a gyermek e hajlamait többé ápolni. Ily elkényeztetett gyermek nem bírja még a szeretetnek más mérvét, mint az ilyféle anyagi bizonyítványokat. Ha tehát ezek rögtön és egyszerre elmaradnának, azt következtetné a maga korlátolt s tévutra vezetett felfogása szerint, hogy azon ember, ki eddigi megszokott s kedvelt tárgyait tőle megvonja vagy éppen eltiltja, — őt nem szereti. S mi természetesebb mint az, hogy ezen képzelt szeretetlenségre hasonló idegenkedéssel válaszolna. A gyermek természete oly bizalmas és hajlékony, olyannyira szükségeli a szeretetet, hogy mindenkihez szeretettel csatlakozik, kitől viszonyszeretettől remélhet; de őp oly határozottan fordul is el mindekitől, kiből, felfogása szerint, csalódott, kiről a viszonyszeretet semmi kézzelfogható jelét nem tapasztalá. E veszélynek nem teendi ki magát a nevelő, hanem lassankint iparkodandék tapasztalatilag meggyőzni a növendékét, hogy a szeretetnek más jelei is vannak, mint a cukor és csók, a csemege s egyébféle anyagi, érzéki jutalom, — s így lassankint, lépcsőzetesen elszoztatandja őt az eféle követelményektől.

De ha aztán sikerült neki ez elszoztatást végrehajtani, vagy ha ott, hol ez elszoztatásra szükség sem volt, csak igen ritkán alkalmazná a nevelő az említett apró anyagi jutalom-kifejezéseket, ne legyetek oly rövidlátók, oly elfogultak ti szülők vagy rokonok, hogy e miatt a nevelőt szeretetlenségről vádoljátok! — Pedig mennyiszor hallhatni hasonló panaszokat: hogy N. vagy X nem szereti növendékét, — soha egy kis csemegével meg nem örvendezteti, — soha meg nem csókolja, — soha nem dicséri meg nyilvánosan stb. — Szánandó elfogultság! — Nézzétek a gyermeket; s ha tapasztaljátok, hogy az nevelőjét szereti, ha látjátok, hogy mindenben annak kedvét keresi, hogy minden tetteire annak helyeslését várja, hogy annak egyetlen szava vagy tekintete képes

őt valami szándékolt illelenségtől visszatartani, hogy csak úgy érzi jól magát, ha nevelője jutalmazó szemével találkozott, hogy csak úgy és ott mulat jól, ha nevelője is jelen van, — ha ezt tapasztaljátok, akkor bizvást hihetitek, sőt bensőleg meg lehettek győződve, hogy a nevelő is szereti növendékét, hogy sikerült neki szeretetét más módon bebizonyítania s a gyermek viszonvonzalmát biztosítania minden nyilvános csókolkozás és csemegézés nélkül is.

Ellenben ne kárhoztassátok a nevelőt, ha néha, mikor kell, egy-egy keményebb szót ejt, vagy épen meg is fenyíti a gyermeket; mert kinek kötelme ugyanazon eredményeket elérni, melyeket a jó atya elérni tartoznék, annak kötelme mindazon eszközökhez is nyúlnia, melyek az óhajtott sükert biztosíthatják számára.

Kissé máskép áll a kérdés ott, hol a nevelő nem önállóan felelős a nevelés eredményéért, vagyis hol csak másod szereplőként működik, a sajátos nevelési gond a szülők vállaira nehezülven. Ily esetben is mulhatlan ugyan, hogy a nevelő a gyermek szeretetét, bizalmát biztosítsa magának helyes és tapintatos eljárással, valamint az is, hogy a kellő tekintélyt ne nélkülözze: de az érzékibb kedvezményeket még is minél ritkábban használandja eszközül, — a szigorúbb, keményebb testi bünteléseket pedig végkép mellőzendí. E kellemetlen köteleesség teljesítése mindig a szülőknek maradand fentartva. Más volna természetesen, ha ily a körülmények által szükségelt s halaszthatlanná lett büntetésről a szülők akár balul értett lágyság-, akár talán épen rangbüszkeségből mit sem akarnának tudni; ily esetben lehetlenné válnék a nevelés; nem maradna egyéb hátra a nevelőnek, mint vagy megválni állomásától vagy az ez iránybani teljhatalmat a szülők által jogérvényesen magára ruháztatni. Középut nincs. S még is hány szülő nem akarja ezt belátni saját, talán túlságosan szeretett magzatának legnagyobb kárára!

S most tekintsünk el a nyilvános vagyis intézeti nevelés terére.

A nyilvános kisednevelést az óvoda eszközli, — a meny nyiben az elemi tanodákban már nagyobbacska gyermekek neve-

lése s főleg tanítása levén a föladat, e térre most nem bocsátokozom.

Ha itt visszamegyünk az e cikk homlokán álló föliratra : Bot vagy cukor — , fricska vagy csók — ? elemzésünk nyomán igen határozott állításokra juthatunk.

Voltak — magam is ismertem — s talán most is vannak oly óvó-nevelők, kik máskép be sem léptek az óvó terembe, mint — bottal kezökben.

S viszont vannak, kik azt hiszik hogy a kisdedek vonzalmát csak úgy biztosíthatják magoknak, ha néha, vagy tán épen gyakrabban is holmi édességeket. cukorkákat, almát, diót,ogyorót stb. osztogatnak köztök, — vagy ha egyiket másikat ölbe véve összecsókolgatják vagy összecsiklandozzák s megnevetetik, — vagy holmi rendkívüli élvezetekkel, paprika-jancsi mutatványokkal — jól értsük : az óvodában elfadott paprikajancsi-mutatványokkal! — mulattatják, s több eféle.

Egyik ép oly végllet mint a másik, s ép azért, mert végllet, óvodában nem alkalmazható.

Nézzük közelebbről a dolgot.

Az óvoda oly intézet, hol kisebb aagyobb 2—7 éves kisdedek, fiuk és leánykák összegyűlnek, hogy gondos nevelői vezérlet alatt testi és lelki veszélyektől egyiránt menten jó megszokásokat merítsenek s mind testi mind lelki, még pedig mind erkölcsi mind szellemi erőiknek fejlesztésében részesüljenek.

A hány a gyermek, annyi az egyéniség; mennyi család, annyi nevelési modor. Igen lehető, sőt nagyon is valószínű, hogy 100—150 gyermek közt számos olyan van, ki otthon — a botra van szoktatva, vagyis kit otthon nem birnak vagy nem tudnak máskép kormányozni, mint veréssel. De bizonyosan van minden nagyobb számu gyermekeregben több olyan is, kit otthon okosabb módon nevelnek s ki a testi büntelést talán csak igen gyér kivételképen ismeri, rendszerint gyöngédebb érzése és becsület érzésének hatalma alatt állván.

Melyik már most a helyesebb eljárás — : az-e, hogy az eldurvult érzésüeknek fölállozzuk az érzékenyebbeket? vagy az : hogy amazokat ezeknek színvonalára emelni, nemesebb hatások megértésére fölemelni iparkodjunk? Bizonyára az utóbbi.

Az avatlan vagy kevésbbé művelt kedélyü meg sem foghatja: mi kártékony a szelidebb elemekhez szokott gyermekre nézve annak csak látása is, hogy másokkal keményen, túlszigorún bánnak. Ellenben kétségtelen, hogy a vaskosabb modorhoz szokott gyermek is legalább gondolkodni kezd a fölött: mi lehet annak oka, hogy annyi más gyermek sokkal szelidebb eszközöknek is enged, hogy szót fogad a nélkül hogy ütlegre kerülne a dolog; s önkénytelenül föltámad benne az alkalmazkodási ösztön, — önkénytelenül is föltámad a vágy ama szelidebb érzésüek sorába fölvétetni.

A gyermekek egymásrai kölcsönös hatása a leghathatós nevelési eszköz.

Igaz ugyan, hogy vannak gyermekek, kiknek vásottsága mindenkép ki akar fogni az emberen, kiknek rakoncátlansága semmivel sem látszik korlátozhatónak, hacsak bottal nem; s igaz az is, hogy a gyermekkel ott kell végezni, hol a csínyt elköveti, hogy a legügyetlenebb eljárások egyike az, ha az óvodában elkövetett vétségért a büntetést az otthoni fenytékre bizzuk vagy átruházzuk: de mind a mellett sem lehetetlen — minden egyéb eszközeink fokozatos alkalmazása mellett — a legvégsőt, az ütest elkerülni.

Az intézetben sokkal több s aránylag sokkal hatályosabb eszköz áll rendelkezésünkre, mint a családi körben. A feddő tekintet, a megintés, a dorgálás, az elkülönzés, a kiállítás, a megszegyenítés, a különzés, a játéktóli eltiltás, a bezárás pár óra-negyedre stb. megannyi lépcsőfokok, melyek egymásután és következetesen alkalmazva nem véthetik el hatásukat. S aztán maga az intézet, azaz, a rendszer is meghatós korlátozó erővel bír. Azon körülmény, hogy alig vagy épen nincs alkalmos roszat tehetni, már egy hathatós biztosítéka a gyermek erkölcsi magaviseletének. A példa, a gyermekek kölcsönös összehatása, ellenörködése, testületi becsületérzése s mintegy egyetemes jótállása kiegészíti ama körülmény erélyét. Így alig képzelhető, hogy az ütes szüksége valaha beálljon, s ha együnemely kiváló vad természetü gyermek irányában — kit a francia enfant diabolique-nak nevez — még is elkerülhetlenné válnék a testi fenytés, — azt csak négy szem közt — de nem bottal, hanem legfőlebb veszőcskével — hajthatni végre. E szerint a bot az óvodában min-

denesetre kárhoztatandó fegyszer; hogy azt pedig közönségesen, mindig, mint szokásos hatalompálcát suhogtassuk kezünkben, — ez teljesen megvetésre méltó eljárás, s teljes jogunk van föltenni, hogy ily ember a kisdednevelésnek még csak a b c-jét sem ismeri. S még is megtörtént, hogy ily ember, ki bot nélkül soha sem jelent meg az óvodában, sőt néha már délelőtt is ittas volt, annyira be tudta magát színleni — szegénységi okoknál fogva — egy igen magas állásu uraságnál, hogy kegyajándékban is részesült. — Hogy ily ember aztán elidegeníti azokat, kiknek erről tudomásuk van, nem csak magától, hanem az ügy pártolásától, megszeretésétől is, igen természetes.

Azonban itt is, az emlitemek fokozatok alkalmazása körül, nagy figyelmet érdemel az óvó-nevelő magatartása, külső föllépése, tekintélye, erélye. Szükséges és mulaszthatlan, hogy intéseinek, feddéseinek súlyt tudjon adni szemével, arckifejezésével, hangjával, sőt egész testének hatályosabb mozdulataival is. Azért nagyon idéttlen egynémely azon észrevétele: hogy az óvó lármás ember. A ki csak kiabálni tud, az — vad ember; de ki néha, amikor kell, nem tudna erélyesebben felszólalni, egy-egy dörgőbb hanggal a zsvajgó seregre hatni, az — gyáva nevelő.

Vannak azonban, kik ugyan a botig nem tévednek, de azért egy-egy fulcibálást, egy-egy fricskát, vagy arculesapást igen jóféle szernek tartanak. Nem fejtegetem ezt bővebben. Pusztá emlitésük és elítéli e nevelési „fogásokat.” Annál kárhoztatandóbbak ezek, minél könnyebben megtörténhetik, hogy akaratlanul is megvérezésekre vezetnek. Már pedig egyetlen egy csöpp vér is, bármi szándéktalanul előidézve, a szülők előtt rettentő vádat emel a nevelő eljárása ellen.

A mit az óvó-nevelő külső erélyéről szóltam, nem egészen vehető azon értelemben, melyet a szülő lehető és szabad szenvedélyességének tulajdoníték. A szülőnek okvetlenül kell éreznie a kényszerűség kellemetlenségét, melybe őt vőtköző gyermeke hozta. De ha az óvó, a nyilvános nevelő is mindannyiszor érezni akarná e fájdalmat, melyet a gyermek vétsége netán az atya szívében előidéz, — eunyi gyermek közt, s annyiszor előforduló alkalmaknál — végkép föl kellene magát emésztienie. Az óvónak tehát e tekintetben szenvedélytelennek kell lenni, s a büntetések bármely fokozatát alkalmazza is, keblőnek, vérének menten kell maradnia

minden megindulástól. Hanem e szenvedélytelenségét nem szabad neki külsőleg elárulnia. Azaz, külsőleg úgy kell tudnia föllépni, mintha csakugyan bensőleg is meghatotta volna őt a kellemellen érzés, csak így remélhetvén, hogy eljárásának sikere leend, miután azt hiszi a gyermek, hogy nevelőjének is fájdalmat okozott. Hogy azonban a külsőleg mutatott megindulásnak nem szabad valóznak lenni, abból is kitetszik, mivel azt csak és egyedül a vétke, a hibás gyermekkel kell éreztetnie, s képesnek kell maradnia, ugyanazon pillanatban a nem hibásak irányában teljes nyugalommal, szelidséggel és szeretettel föllépni, — mi lehetetlen volna, ha az indulat, a szenvedélyesség csakugyan erőt vett volna rajta. Már pedig ez eljárás a jó magaviseletűek iránt mulaszthatatlan, mert az ártatlant nem szabad a bűnös miatt büntetni, még csak hanggal sem.

Vizsgáljuk most a jutalomféléket.

Óvodában gyermeket ölbe venni, cirógatni, csókolgatni, főleg leánykákat — s vannak, kik leginkább lánykákkal teszik ezt — minden tekintetben helytelen, rossz, kárhoztatandó szokás. Mit sem szabad tennie az óvónak, mi őt szigorúbb szemű vizsgáló előtt csak némileg is kétes színbe állíthatná. Pedig a kis lánykák csókolgatása, ölben tartása vajmi könnyen támaszthat oly gondolatot, mely az óvónak nem nagy ajánlására szolgálna. Különben is, mi legyen e csókolgatás? Jutalom, valami kitünőbb magaviseleteért? Akkor elég lehet egyellen csók a gyermek homlokára s ezzel vége. A nyilvános nevelőnek minden gyanusíthatástól oly távol kell állnia, mint az alföldi lapálynak a Táttra csúcsától.

Következnek a csemegék, cukorkák, s más apróbb ajándékok. Ezekre valaki azt mondhatná: „jó, ha annyi pénze van az óvónak, hogy helenkint párszor egész óvodáját cukorkákkal megtraktálhatja, — ki bánja?” — De bizony bántani kell, még pedig nagyon. Annyi bizonyos, hogy az óvónevelők anyagi állása nem oly fényes, miszerint ily rendkívüli kiadásokra sokat költhessenek, s így, ha még is teszik, vagy azt kell gondolnunk, hogy nem képesek máskép a gyermekek vonalmát magokhoz kötni, — mi mindenestre ügytelenségre mutat, — vagy azt, hogy önző számítással azt, a mit így a kisdedekre költenek, egyik másik szülejétől kamatostul visszanyerni ohajtják — ujévre, névnapon, vagy más hasonló alkalmakkor, — s ez ravaszságot, üzérkedést árul el. —

Bármikép legyen, annyi bizonyos, hogy oly csemegefélék sem jutalmazó, sem ösztönző erővel nem bírhatnak. Ösztönzők nem lehetnek, mert a szájize nagyon mulékony valami, — s ha még is, úgy inkább az ismétlés, a követelés elvét állapítnák meg. Jutalom nem szolgálhatnak, mert lehetlen, hogy minden kisedd oly igen egyformán jól viselte légyen magát, hogy épen ekkora vagy akkora darabka cukrot érdemeljen mindegyik, s másodszer, mert nem képzelhető eset, melyben e csemege-jutalom természetszerű legyen, vagy is hogy a jutalmazandó tény és a csemege közt természetes összefüggés, mintegy önkénytelen következés szükségessége létezzék. Ha épen némelykor egyiket vagy másikat meg akarja lepni az óvó, — ám legyen, de ekkor is vigyázzon, hogy jól megválaszsa emberét, nehogy azon színben álljon a dolog a többiek előtt — mert a gyermek igazságérzete igen élénk és megvesztegethetlen — mintha csak azért részesítné a kedvezményben, mert szülője gazdagabb, vagy mert az is hoz valamit néha a bácsinak stb.

Az óvodában tartandó mutatványfélék, — például paprika-jancsi — mindenkép kiküszöbölendők; először: mert minden helynek megvan a maga szentsége, melytől azt könnyelműen megfosztani nem szabad; s valamint a szentegyházban nem adhatunk elő szindarabot, úgy a tanodát vagy intézetet nem szabad holmi idétlen bohóckodással megfertőztetnünk; és másodszer: mert ily dolgok — gyűjtés és kéregetés alapján történhetvén meg csak — rendszerint a szülők erszényének rovására történnek, s ismétlés esetében a nevelőt könnyen a zsarolás vádjának vagy épen azon gyanunak tehetik ki, mintha az illető komédiással kötött alku mellett magának is pár forintot meggazdálkodni akarna.

Hadd említsem meg még a kitüntető jutalmakat is. Ilyek a szorgalom-jegyek, mellcsillagok, szalagon függő érmék stb.

A szorgalom-jegyek még a többiek közt legtöbb tekintetet érdemelnek. Apró bizonyítvány-levélkék ezek, hogy a gyermek ekkor és ekkor jól viselte magát, jól figyelt, jól felelt stb. Legkivált oly gyermekek irányában lehet alkalmazásuk hasznos, kik talán e tekintetben különös ösztönzésre szorulnak, kikre nézve nagyon üdvös, ha a szülők őket folytonos ellenörködés alatt tartatják. De általános használatuaknak nem ajánlhatnám.

A csillagok, érdemjelek stb. óvodai nevelésnél sze-

rintem teljesen mellőzendők. Elnézve most azon pöffeszkedéstől, felfuvalkodástól, melyre a gyermeket az ilyfélék mihamar csábítják, vegyük csak szemügyre: természetes-e ily jutalom vagy nem? Első tekintetre azt felelhetjük, hogy nem. A gyermeknek bármi jeles magaviselete s egy felaggatott érdempénz közt nincs semmi természetes összefüggés, nincs kapocs mely szerint ily jutalom következhetnék bármely gyermeki tényből. A jutalom is, mint a büntetés, csak úgy egészen üdvös és biztos hatású, ha természetszerű. Az említettem kitüntető csillagok nem természetszerűek. Először, mert egészen más kör előtt tüntetik ki a gyermeket, mint mely előtt az érdemet szerezte; másodsor, mert sokkal kisebbek egyfelől, mintsem a gyermeket valóban jutalmazhatnák, másfelől pedig elvonják a gyermek figyelmét attól, miben valódi jutalmát kereshetné.

Nézzük sorra ezeket. — Ha az utcán találkozom harci bajnokkal, kinek mellét rendjel vagy érme disziti, azt értem: miért kaphatta a kitüntetést; olyat kelle tennie, mivel nem csak magának, hanem másoknak is hasznot hajtott; ha például arra gondolok, hogy vitézül küzdve megvédte a hazát, ezzel ő nem csak maga saját életét védelmezte, hanem másoknak is, nekem is, Péternek Pálnak is javára dolgozott, s így igen rendén lenni találok, hogy ez érdemét mások is tudomásul vehessék. De a gyermek, mikor tanult, figyelt, jó volt, sajátlag csak magának tanult, magának figyelt, magának volt jó, s mind ennek ő veendi egyedül hasznát. — Már most mit csinálunk, ha érdemét aggatunk nyakára? Oly kör előtt tüntetjük ki, mely épen nem tudja: miben állott légyen a gyermek kitünősége. A kofák a piacon s egyéb elmenők megbámulják vagy — szánólag megmosolyogják, arra gondolván, hogy azok, kik azt a szép piros szalagot odafüggeszték, nem tudják mit cselekesznek. Igen, de még is vannak, kik megbámulják, dicsőítik, — s itt van alapja a hiúságnak, büszkölkedésnek. A gyermek abban hiuskodik, pöffeszkedik, hogy kötelemét teljesíté, hogy jó volt — önmagának. De ez még nem elég. Ő összezavarja a fogalmakat, s azt hiszi, hogy a jó magaviseletnek, az erkölcsi érdemnek elégséges jutalma lehet egy darab sárgaréz! s nem veszi észre, hogy e darab sárgaréz sajátlag sokkal csekélyebb, semhogy öt kellőleg megjutalmazhatná, sokkal csekélyebb, mint az öntudat. De épen ezen öntudattól, melyben rejlik a valódi, a legnemesb jutalom, — ettől vonjuk el figyelmét,

s így ő ezt sokkal kevesebbre vagy semmire sem fogja becsülni. — Sajnálkozva látom, hogy az elemi tanodák növendékei ily cifrázatokkal jelennek meg az utcán; — de hogy némelyek ezt még az óvodai kisdedek világába is átviszik, — ezt csak mélyen fájlalni tudom.

Tizenegy éve mult, hogy a kisdedóv-képezdét s az ezzel összekötött példány-óvodát igazgatom; ez idő alatt tizenegyszáznál több kisded fordult meg kezeim alatt, — de soha sem cukrokat nem osztogattam, sem csillagokat nem tüzdelttem mellökre, sem bothoz nem nyultam, s még is kellő rendben tudtam tartani a kis csoportot: még is bizalomteljes szeretettel csüggtek rajtam a kisdedek. Azért teljes meggyőződésemet fejezem ki, midőn azt mondom: hogy nyilvános nevelés terén a végletket egykép kerülhetjük, és sem bot sem cukor nem emelheti működésünk sikerét.

O kérlek titeket, kiket illet, értsétek meg e mély meggyőződésemből merített szavaimat!

A képek.

A képzelő tehetség az embernek egyik legfontosabb tehetsége. Csak azt tudjuk, a minék képét lelkünkben bírjuk, s csak úgy tudjuk a mint képe felfogásunk előtt áll.

Minden tudásnak alapja a képzet; a képzet anyja a kép. Nem csak szemmel látott képeket ölelünk öntudatunkban: hallás, tapintás, izlés és szaglás segélyével is alkot magának képeket a lélek, képeket azon tárgyakról, melyek érzékelhetők.

A felsőbb rendű vagyis a belső érzéken alapuló képek eszmelemekből állanak össze. Ezekről most szólni nincs szándékom.

Szoritkozom most csupán azon képekre, melyeket a lélek közvetlen érzékelésből merít, — s itt is legkülönösbben csak azon benyomásokra, melyeket valódi anyagi képek előidézni bírnak.

Tanítási eszközül a képek fontosságát eléggé elismerték, de nevelési hatályuk iránt nem oly általános vagy legalább nem oly általánosan öntudatos a vélemény.

Én ezúttal, lehető rövidséggel, mindkettőre akarom kiterjeszteni figyelmemet.

S mivel a köz és magánnevelés egymást kölcsönösen segélyzi, s mivel mind a családikörben, mind a nyilvános intézetben ta-

jálható olyasmi, minek kölcsönösen hasznát vehetni, — vagyis mivel vannak dolgok, mikben az intézet a házi neveléstől, s ismét olyak, mikben viszont a családkör az intézettől tanulhat: — ez okból e tárgyra nézve mindkét nevelési tért szemem előtt tartván, szólok előb az intézetről vagyis óvodáról, s aztán térek át a házi körre vagyis családra.

A képek általi tanítás célszerűsége — az általánosan elfogadott érzékeltetési elv szerint, mindenütt el van ismervé. Ez annyira igaz, hogy azt nem csak a kisebb gyermekkorra nézve, de magunkra nézve is, kik már felnöttek vagyunk, érvényesnek tapasztaljuk. Oly tárgyakra nézve, melyek nem csupán okoskodás által alakítandók össze, melyek nem csupán az eszmék világából meritendők, szóval valóban létező tárgyakra nézve — képek nélkül soha sem jutunk tiszta képzelhez. Akármi részletesen irnak is le előttünk szavakkal valamely tájékot, várost, gépet, vagy növényt; — ha csak legalább rajzát, vagy képét nem látjuk, soha nem jövünk egészen és határozottan tisztába iránta. Még a csillagos eget is rajzba foglalják, vagy éppen mozgó gépezetek által tüntetik föl előttünk, hogy minőségét legalább képzelhessük magunknak.

Igy, s még pedig még inkább így van ezzel a gyermek, a kised — minden létező tárgyakra nézve. Neki, ki előtt még minden új, az egész természetet, mindent a mi környezi s mivel találkozhatik, vagy tárgyban, vagy legalább képben kell megismernie, — e nélkül tudása — semmi; vagy is csak azt fogja tudni, minek képét bírja lelkében.

Innen van, hogy minden jól rendezett intézetben vannak apróbb gyűjtemények és képek — az életben előforduló legszokottabb, legszükségesebb tárgyokról.

Annyi bizonyos, hogy a tudás, az ismeret annál tökéletesb, annál többoldalú és kimerítőbb lesz, minél többoldalulag érzékelhet valamit a gyermek, s azért a természeti tárgyak vizsgálása mindig előnyösebb, mint a puszta képeké, sőt némely dolgokra nézve egészen mellözhetlen. Az ásványokról például csupa képek vagy éppen csak rajzok után soha sem nyerend a gyermek tiszta s valódi képzetet.

De minthogy némely tárgyak szemlélése, s így a tárgyi érzékelés egyáltalán lehetlen, — szükségkép képek segítségével jutha-

tunk csak azok ismeréséhez. Elefántot vagy cetet, kókuszfát vagy paradizárt soha nem fogunk természetben birhatni az óvoda szük falai közt, s így ezek ismertetésében egyenesen és kizárólag a képekre vagyunk utalva. De itt is a természetes lépcsőzetet azon tárgyak képei töendik, melyeket a gyermek természetben vagy már ismer, vagy legalább könnyen megismerhet. Azért kell az intézetben a legismertebb háziállatok képeivel is birnunk, mivel ezek az összehasonlítás és következtetés utján a nem látható s csak képben érzékelhető tárgyak megismerésére, vagyis helyesjelenítésére, képzelésére vezetik a gyermeket. Mivel a gyermek már ismeri a lovat s e szerint tudja, hogy a ló képe csak hasonlít az eleven lóhoz, de ez sokkal nagyobb a képnél, — csak azért lesz képes az elefántot is a látott rajz szeriut képzelni magának.

A képekben tehát kétségtelen erő fekszik a kisedet ismereteinek gyarapítására. Csak az lehet a kérdés: mikép kelljen azokat haszonnal alkalmaznunk.

Két fő szabályt vehetünk itt vezérelvül: a fokozatosságot és a rokonságot. A fokozatosság az egyneműekre nézve a kapcsoló fonal, — a rokonság a különeműekre nézve képezendi az átmeneteket. Azon alaptörvény, hogy az ismert, könnyebb, közeli és egyszerűbb tárgyról megyünk át az ismeretlen-, nehezebb-, távoli- és összetettebbre, irányozza eljárásunkat. S így az óriáskigyórol nem szólhatok előbb, mielőtt legalább a hazai siklót nem említettem, a nyargárol nem előbb, mielőtt a tyukot és a gólyát nem ismeri a kisedet. De kis gyermek tanításában nem ragaszkodhatom a szorosán tudományos előadáshoz, nem követhetem pedáns szigorral egy tárgynak kimerítő, mindenoldalú ismeretetését, hogy mintegy szent borzalommal irtózzam az átmeneti, s némi rokonságot mutató tárgyak említésétől. Kis gyermeknél a változatosság elvét is érvényre kell emelnem, hogy újabb érdekgerjesztés által kedvét folyvást fokozzam s a már ismertet is vonzóbb színben tüntessem föl az által, mikép észrevesse a gyermek, hogy az mily érdekes lépcsőül szolgál a még ismeretlenhez. A legkülönbözőbb szempontokat, és osztályozási alapokat kell itt felhasználnom, hogy a gyermek felfogási köréhez sikeresen közeledjem. Ha például az állatok ismertetésében a szigoruan tagolt és elkülönözött tudományos rendszer-elvet követem, könnyen oly tömkelegbe vezetem a kisedet, melyet át-

tekinteni, megérteni nem képes. Ha csak az emlősök, a madarak, a halak stb. osztályait tartom szemem előtt, igen hamar fázrasztóvá s így eredménytelenné lesz ismertetésem. A gyermek egészen más bélyegekhez köti felfogási működését. Házi, vad állatok, repülő, vízbenlakó állatok stb. képeznek előtte könnyen felfogható csoportokat. S így a bárány az egérrel, a kutya a galambbal, a veréb a pillével, a csuka a cettel kerülend össze egy csoportba, mielőtt a szigoruan tudományos elkülönzés bekövetkezhetnék.

De nem csak a természetrajzi tárgyak közt áll fön ezen álméleti láncolat, - kiterjed az egyéb, bármi érdeknél fogva egymásba ölelkező tárgyakra is. Így a természetrajzi és ipari vagyis műtani, országismereti, természettani stb. tárgyak közt igen könnyű s mintegy önkényt ajánlkozó lépcsőzetek léteznek. Ha például valamely állat- vagy növényről csak azt mondom el, hogy milyen, mikép terem, fejlík, minők a részei, tulajdonai stb., ezzel még nem elégittem ki a gyermek tudvágját, nem kötöttem le érdekét; de ha elmondom azt is: mint lehet azt használni, mit készítenek belőle, e vagy ama részéből stb., - akkor biztos lehetek, hogy figyelmét, érdekét megnyertem tárgyam számára. Mert igaz az, hogy a gyermek bár öntudatlanul, de ösztönszerűleg a leggyakorlatibb bölcselő. Mindennek célját, hasznát, rendeltetését akarja tudni; s tán azért rendszerint oly száraz, nehéz és kelleetlen az olvasás tanulása, mert a gyermek ennek célját, hasznát még nem képes átlátni, érezni.

Így a gyermekkel bánásmódunkban az egész mindenséget kell felkarolnunk, a természet összes lényecinek egymásrai hatását elemeznünk. A lelkellen kö csak azon pillanat óta bir nagyobb érdekekkel a gyermek előtt, midön látja, hogy belőle azon házat építik, mely neki hajlékul szolgál. E ház építése szükségkép ama sokféle mesterembert és művest vezet elénk, kik a körül foglalkoznak. Ez természetesen a polgári foglalkozások különféleségére vezet, ez ismét a szorgalom, a munkásság becsülésének terére visz, ez ismét a találmányok- és hasznos átalakításokat juttatja eszünkbe, alkalmat nyújt az emberi ész méltánylására stb.

S itt fejlík ki előttünk a képekben rejlő nevelési erő. Ha azon téglától, mely lakunk alkatrészét teszi, ha azon kavicstól, melyből ablakunk lett, ha azon növénykétől, mely végre kenye-

rünket, ingünket és papirunkat adja, ha azon állatanyagtól, mely ruhánk posztó- és selyem-kelméit szolgáltatja stb. fokozatos és mulattató, érdekes és tanulságos módon végre kifonon a munka szeretetét, embertársam becsülését, s a mindentalkotó Istenség hatalmának ismeretét, tiszteletét: — lehelten, hogy ez a gyermek szívére, kedélyének nemesítésére, lelkének emelésére is hatást ne gyakoroljon.

S már ebből is kitetszik, miszerint nem elég, hogy az intézetben egyoldalulag csak állatok képei legyenek: kell itt — a természetszerű kapcsolat igényeinél fogva — növényeknek, mesterségi rajzoknak, s egyéb gyűjteményeknek is — minők például: eszközök, számszámok, ásvány- és magneműek stb. — találatniok, hogy előadásunkat, állításunkat célszerű mutatóványokkal, érzékelletéssel is kíséressük.

De nem csak a természetben létező tárgyak vonják magok-ra a gyermek figyelmét, hanem a mi lelkét különösebb érdekességbe hozza — az a tény, a történet. Minden a mi él, a mi-ben mozgást lát a gyermek, kétszerte leköti figyelmét. Azért az élő állat is, s volna bár csak egér, sokkal élénkebb vonzalomra talál a gyermeknél, mint a bár kitömött, vagy éppen csak leföstyött vadkan. Ha ez tömege, nagysága által figyelmet ébreszt, — amaz fürgesége, játsszi elevensége által kedvre deríti őt. Innen van, hogy elbeszéléseket is igen nagy érdekeltséggel kíséri a gyermek, melyekben életet, mozgást, tetterőt tapasztal. Ha ily elbeszéléseket egy-egy rajzkép, föstvény is kíséri és fölvilágosít, annál nagyobb lesz az érdek, az élv, az ösztön s a maradandó benyomás. Ez az oka, hogy a történeti és szenttörténeti képek oly kedves és nagy hatást gyakorolnak a gyermekekre. S ezeknél — az ismereti oldalon kívül — még nagyobb a szívképzési, a nevelési erő, mint az előbbieknél. Azért ilyféle képeket intézetnek nem kellene nélkülözni.

A képekről szólván azonban azon igen egyszerű kérdés vetődik előnkbe: mi nők legyenek hát a kiseddek tanítására alkalmazott képek?

A válasz ép oly egyszerű és természetes, mint a kérdés. A képek lehető jók, igazak is hibátlanok legyenek. Mert ha a kép rossz, hibás s nem úgy állítja elénk a tárgyat, a minő, természetesen a róla nyert képzet, fogalom is ferde, fonák, hibás leend. S ily ferde benyomás néha egész életen át kíséri s mint-

egy üldözi az emberi lelket. A rosszul rajzolt elefánt ép oly hibás képzetet hagyand hátra a gyermek lelkében, mint bármely történeli jelenet, ha azon a cselekvő egyének csak eltorzított, elferdült alakban jelennek meg.

Képeknél főtekintetet mindig az alak érdemel. Ha ez hibás, azt bármí csillogó, bármí hü színezet sem üti helyre. A körvonaloknak kell igazaknak lenni mindenek fölött, — a többit inkább mellesnek tekinthetjük. Sokkal könnyebben igazíthatom ki figyelmeztetéssel a színezet- árnyalati hibákat, s mondhatom; ennek kissé barnábbnak, pirosabbnak stb. kellene lenni, — s ezt a gyermek sokkal könnyebben képzelheti oda magának, mint hogy ha azt kellene mondanom: ennek a vonalnak itt egy kissé beebb kell görbülni, ennek a lábnak vékonyabbnak kell lenni, ez a fej idomtalan stb. Tehát mindenek fölött az alak, a rajz, — s inkább legyen csupa helyes szép rajzom, mint rosszul rajzolt, de bármí szépen színezett, füstvényem.

A kisedintézetben tehát a képek egymáshoz csatlakozása, az egymást kiegészítő sorozat, a kapcsolatos tömeg hat a gyermekre, annál is inkább mivel ezeknek legalább nagyobb része kifüggesztve lévén, a folytonos szemlélés erejével folytonosan is hat, s mintegy benyomja magát a gyermek emlékezetébe.

Nézzük már most, mikép hathat e tekintetben a családi kör?

Azt nem lehet minden családtól kívánni, hogy egész képgyűjteményt tartson minden, a kised ismeretkörének tágitására célszerű és szükséges tárgyakkól. Még kevésbbé azt, hogy minden anya vagy atya elégséges időt szenteljen e képek alapos magyarázására. Már ebből is kitetszik: mennyivel előnyösebb az intézeti tanítás és nevelés — kapcsolatban helyes házi neveléssel, mint a kizárólagos családi nevelés.

De ha fölteszszük is, hogy van oly jómodu család, mely mind megszerezheti e képeket, s hogy van oly idejével szabadon rendelkezhető anya és atya, ki e képeket — ha csak könyvekbe kötve volnának is — mindig célszerűen használni rá is ér; még mindig azon kérdés támad: nincsenek-e a család lakában oly képek is a falra függesztve, melyek a gyermeknek, mindent csak érzékeivel tanulmányozó selfogására, fogalmaira ártalmasan hathalnak? S ez az, mire különösebben figyelmet kérek.

A szülőknek néha vannak magán szenvedélyeik, gyöngeségeik, kedvenczmóik, melyeket a falra függesztett képek által is visszatükröztetve látni szeretnek. Néha meg épen teljes gondatlanság, eszmeüresség tanui ily képek. Ki méltányolni tudja, mennyire hatnak a gyermek lelkére ily korai és folytonos benyomások, az önkényt értendi: mennyi kártékonyosság, sőt veszély rejlik néha a rosszul megválasztott képekben.

Nem vagyok ugyan egy véleményen azokkal, kik a családi lakok falain csupa bibliai történeket, csupa szent képeket sze-

rétennek látni, — de azokkal sem érthetek egyet, kik ezeket végkép kiküszöbölni akarják; — azokra pedig, kik a szent képeket inkább holmi frivol rajzokkal helyettesítik, épen csak szánammal tekinthetnek. Oly kép, mely valamely magasabb eseményt idéz emlékezetünkbe, — a gyermek lelkére is csak emelőleg, képzőleg hathat. De mikép fog hatni reá oly rajz vagy füstvény, mely az emberi gyarlóságokat, vagy épen bűnöket egész meztelenségökben állítja szemünk elé?

Az egészen közönyös képeket — minők holmi lófuttatási jelenetek, nyár, ős stb. féle idomtalan allegoriák, s más efféle, most nem is érintem, — mert ezekben ha képző erő nincs is, de legalább rontó hatalom sincs. Hanem ha egy-egy szép láték, jeles író vagy hős arcképe helyet foglalhat falunkon, miért ne lehetne ott egy Krisztus is? Vagy talán ez amazokkal nem állja ki a párluzamot?

Igen, de azon falon, melyen talán Krisztus is, vagy talán csak egy-egy hős, egy-egy jeles író vagy az országfejedlem képe függ, mikép foghat helyet oly rajz vagy füstvény is, mely az érzékingerlő gyarlóságokat személyesíti? Talán ez meg épen egy vonalba való amazokkal?

O higyjétek, szülők, egy-egy rosszul választott képben több rontó elem lékszik, mint mennyit száz meg száz jó tanácsotok, kötetekre menő intéseitek helyrehozni képesek! Egy kis meztelenség, egy kis csokolódzás, mit a gyermek szüntelen szemei előtt lát lefösvé, legádázabb ellensége különben tán legszen- tebb nevelési gondolatoknak.

Azért, miután a képekben kétségtelen nevelési erő, de ép oly kétségtelenül rontó erő is rejlik, álljon családi szabályul az: csak oly képeket tární ki a gyermek elé, melyek képző hatással lehetnek, — és soha semmi oly képnek nem engedni helyet, mely a gyermek képzetét, felfogását, s ezek szerint szívét, erkölcsi érzelmét megmérgezhethé. — Ha meggondolnátok, mily súlyos felelősséget raktok magatokra ily meggondolatlan cselekvéssel, midőn a gyermek ovatlan szemé elé rontó hatású képeket állítottok, tüstént a tüzre hánynátok valamennyit.

Az a henye ellenvetés: hogy mit árthat az, hisz a gyermek úgy sem érti még! — igen kétesen bélyegezi felfogástokat. Tudnotok kellene; hogy semmi sem halad el a gyermek mellett benyomás nélkül, s a rossz benyomás, ha mindjárt nem is észrevehető, későbbben fog burjánozni lelkében okvetlenül. S akkor, mikor már érteni fogja, a mit ktsded korában annyiszor, sőt folyvást látott, következtést fog hozni izléstekre, gyöngéitekre, hibáitokra, szenvedé- lyeitekre. Micsoda színben fogtok akkor állni gyermeketek előtt? S lesz-e okotok panaszkodni, ha ama szent tisztelet és kegyelet, mely a gyermekkebel sajátja, lassankint tűnedez? —

SZIRMOK.

GYERMEKEK SZÁMÁRA.

Az itt következő cikkek nem mind kisdedeknek valók. A figyelmes szülő vagy nevelő hamar meg tudandja választani: mik illetnek kisdedeket, mik pedig nagyobb gyermekeket. Így például a „Pillangó“ noha nem mese, de külső alakjánál fogva, az e füzetben főnebb kifejtett elveim szerint nincs kisdednek szánva.

A szerző.

Kisded-dalok.

Mi atyánk.

(Kisdedek számára.)

Atyánk, Isten! ki menyben vagy,
Hallgass e kisded nyájra;
Mi megszenteljük nevedet,
Hirdetjük szájról szájra.

Legyen mienk te országod,
A szeretet országa, —
Hol gazdagon virúl erény
És áhitat virága.

Legyen meg a mit Te akarsz,
Mint angyalok körében,
Úgy itt a földön kisdedid
Alázatos sergében.

Atyánk, oh add meg, hogy legyen
Naponkint egy falatkánk,
Egészségünk és hajlokunk,
S testünkre kis ruhácskánk.

Ha vétkezünk, bocsásd meg oh,
Jóságod kegyteljében, —
S mi megbocsátunk társinknak
A béke szent nevében.

Ne engedd, hogy rossz gondolat
Rossz tette elcsábítson;
Sőt kérünk: a gonosztól szent
Kezed megszabadítson.

Dicsően így zengend neved
 Ártatlan ajkainkon ;
 Áldásod így lesz éltető
 Mindvégig útainkon.

Tavaszi dal.

Mi szépen nyilik a tavasz ,
 A zordon télnek vége ;
 Mi kellemes a napsugár ,
 Liget- s mezőnek lége.
 Új díszruhát, virúlatost,
 Ölt kert és rét magára :
 Örvendve hallgat a munkás
 Pacsirta szép szavára.

A fecske jön s vígan cseveg ,
 Rigó is kezd füttyülni ,
 És kelepelve a gólyát
 Látjuk tetőkön ülni.
 Zsibong a méh és dolgozik ,
 A hangyák is sűrögnek ;
 Vizekben hal vickándozik , —
 Léghen pillék lebegnek.

Pásztor tilinkáz a mezőn ,
 Birkák, kecskék szökkelnek ;
 Rákok, bogárcák és csigák
 Ujabb életre kelnek. —
 S e szép , e kedves kikelet
 Isten dicső munkája :
 Azért dicséri őt a jó
 Fiúk s lányok imája.

Kerti dal.

Menjünk a kis kertbe ,
 Mulassunk kedvünkre ;

Párosan ballagni ,
 Szökni , szaladgálni ,
 Körhintán forogni ,
 Kúszófán mászkálni ,
 Ez a mi örömünk ,
 Ártatlan gyönyörünk .

Itt a szabad légen
 Élünk egészségben ,
 Virág illatában ,
 Fáknak árnyékában
 A fűvön heverni ,
 És bukfencet vetni ,
 Oh be jó , oh be szép ,
 Rajta hát , kisded nép .

Gyermeköröm.

Van gyönyörű egy dalom ,
 Jó mint őrző angyalom ;
 Ha ez hangzik nyelvemen ,
 Szent öröm leng lelkemen .

Oh be szép az én világom ,
 Zsenge boldog ifjuságom ;
 Isten áldása fölöttem ,
 És szülői gond köröttem .

Merre csak tekint szemem .
 Mindütt egy jó emberem ;
 Társacskám is mind szeret ,
 Kedvemért tesz mit tehet .

S jó tanítóm tud mesélni ,
 Sok dicső dolgot beszélni ,
 Képet , rajtot felmutatni ,
 S velem játszva elmulatni .

Oh be szép az én világom ,
 Zsenge boldog ifjuságom :
 Ha e dal zeng nyelvemen ,
 Szent öröm leng lelkemen.

Költemények.

Pillangó.

„Lepke, pille, pillangó,
 Már miért vagy oly bangó?
 Hadd megfogni már magad,
 Hadd csudáljam szárnyidat.“

„Oly csinos vagy, csillogó,
 Tarka, hímes pillangó;
 Rajtad szép zománc ragyog, —
 S hidd, én kedvelőd vagyok.“

„Itt a háló, szállj be már;
 Szép doboszkám készen vár;
 Mit se félj, nem sért a kéz:
 Gyűjteményem kincse léssz.“

*

„Nem kezdtől félek én:
 De halál van tőd hegyén,
 Melylyel hogyha átszurál,
 Éltem kínos végre száll.“

„És mit ér ragyognom ott
 A doboszban mint halott?
 Csak rövid perc gyönyöröd:
 S ujra társímat öled.“

„Hadd maradjak én csak itt;
 A mező, nézd, mint virít;
 Isten napja éltetöm —:
 Kis doboszkád temetöm.“

„Oh ne ölj! Mit árt neked,
 Hogyha kis mézet szedek?
 Szebb az erdő, szebb a rét,
 Ha növelhetem díszét.“

„Hagyd, oh hagyd meg életem!
 Így lebegve hirdetem
 Én is Istenünk kegyét
 És hatalmát szerzeszét.“

* * *

„Menj, repülj, repülj tova, —
 Nem leszek már mostoha;
 Színed oly szép, oly deli,
 A viránybájt növeli.“

„Minden oly szép, úgy ragyog . . .
 Én veled versenyt futok;
 Óh örülj már, én veled
 Dicsőítem az eget!“

A hó.

Honnan jövétek röpké pelyhek?
 Szikrázó hó honnan jövé?
 Leszállsz tetőkre, völgykebelre,
 Mezők ölére hajt a szél.

Finom tollacsókák vagytok nemde,
 Kis angyalok játékszere;
 Szökelve, játszadozva hintik
 Be a menny útait vele?

Vagy kisdud szárnyaiknak pelyhe
 Vagytok s ezüstös himpora,
 A mellyet éden szent virányin
 A lengő szél elkapkoda?

De bármi légy is szép havacska, —
 Kiméld szegényke madarat,
 Számára hagyj egy gyöngé ágat,
 Hová hűs lepled nem tapad.

Hagyj egy követ, melly elfogadja
 Székül az árva gyermeket,
 Midőn imázva így rebesget:
 „Oh adjatok kis kenyeret!” —

S aztán essél finom szikrákban
 Mezőre, hegyre, házra le!
 Kagyoló fehérségű ruhácskád
 A bús idő vidám jele.

(Franciából.)

Nyári reg.

„No . . . mi az? . . . Ne bántsatok,
 Hadd aludjam még kicsit;
 Olyan álmos a szemem,
 S álmodom is valamit
 Nem kelek még, nem!”

„Elfelelted-e fiam
 Esti szép ígéreted:
 Bérctetőről nézni meg,
 Mily dicső a napkelet?
 Ébredj édesem.”

„Oh dehogy feledtem el,
 Itt vagyok már jó apám!
 Hogy ne mennék el veled,
 Most is arról álmodám
 Im, talpon vagyok.”

* * *

„Milyen szürke még az ég,
 Mily homályos a világ;

A madár sem hangicsál,
Olyan csendes minden ág.

S el is fáradok.

„Jer fiacskám csak tovább,
Majd pihensz az ormon ott“ —

,Oh de az még oly magas!

Add segédül a karod

Síkos itt az út.

S észre sem vevék, mikor

Már elérték a tetőt.

Vígan jár a szem körül,

Lát folyót, völgyet, mezőt,

Erdőt és falut.

,Ni apám, nézd a sötét

Felleg ott ketté szakadt, —

Oly piros, oly lángoló;

Tán az ég is meghasadt . . .

Oh be gyönyörű!

Mintha volna angyalok

Öltönyéből egy szalag! —

„Felleg árján fürdenek

A legelső sugarak.

Ez hajnalderű.“

Most fölébred a liget

Száz madárka zengedez.

Fölvidül az égi bolt,

Hűs szellőcske lengedez.

Árad fényözön.

,Nézd apám, hogy nyillanak

A virágok kelyhei, —

Majd zsi bongva jönnek el

A méhecskék ezrei.

Jaj, be nagy öröm!

„Mint virág , ugy nyil meg a
 Kedvnek kiseded kebeled
 Mint a méh , ugy magad is
 Benne mézedet leled ;
 És e méz : erény.

Ánde most fiam vigyázz ,
 Már közelg a pillanat ,
 A melynél nagyobb szerüt
 A természet nem mutat ;
 Jö a lángzó fény.“

„Kedves édes jó apám ,
 Hát virág s méh is vagyok ?
 De ha mézet gyűjthetek ,
 Mindent nektek átadok
 Jó apám , anyám !

„Ah de ni ! a fellegek
 Háta ott mikép ragyog ,
 Mint az olvadtott arany
 Úgy szikrázik , úgy lobog
 A tüzes csillám !

„Most , ni most csillag tolul
 A sötét kárpit mögül ,
 Tündököl , sugárt lövell ,
 S mind nagyobb-nagyobbra nől , — —
 Istenem , be szép !

„Ah , a nap !“ — Ezt mondva a
 Kis fiucska térdre hull , —
 Meghatotta kis szivét
 Ugy , hogy arera leborúl ,
 A tündéri kép.

Percre minden néma lett , —
 A madárka sem cseveg , —

Csak a hegynek oldalán
 A patak susog, csereg.
 A föld ünnepel.

De legott minden vidul,
 Füre drága gyöngy pereg,
 A hegy orma fényre gyul,
 S a vidám madársereg
 Dalra, szárnyra kel.

És dicséri róna s bérc
 A mindenség szent urát
 És ragyogva hirdeti
 Az áldásnak harmatát
 A boldog virány.

,Hála néked jó atyám,
 Hála, hogy eljöhettek.
 Oh be szép, be isteni! — —
 Mért is alszik otthon még
 Az a kis leány?!' —

Köszöntések.

I.

Üdv neked!

Ne nézd a szót, anyám!
 Tekintsd szívem csupán.
 Amaz csak hang: ez érzemény.
 Külhang hideg, — de hő a szív;
 S mi benne szól, örökre hiv
 Fiúi hála-zengemény. —
 Üdv néked oh anyám!

Ne várj virágokat: —
 Sorsuk csak hervadat.
 Nézd keblem, — ott egy nyílt virág;
 Gyökét táplálja kegyelet;
 Illatja édes szeretet;
 Kelyhében egy boldog világ.
 Szeretlek oh anyám!

Ne kérdd kívánatom.
 Tiéd gondolatom.
 Nevednek e szent ünnepén
 Csak egyet engedj mondanom:
 O légy vezérlő angyalom
 Az élet kétes ösvényén
 Soká, soká anyám!

II.

Születésnap i üdvözlét.

Egy fácska nőtt Isten dús áldásában,
 Zöldelt, virúlt, terjesztve ágait,
 S a mint fejét fölebb fölebb emelte,
 Virágözön lépé el lombjait.

Évek mulának , s ím a fa tövében
 Napfényre kél egy kisded csemete ;
 Vihartól és naphőtől egykép óvja
 Létét amannak dús ernyőzete.

S egyegy virágcsát hullat le időnkint
 Gazdag díszéből a sudár növény ,
 Hogy kisdedével illatát közölje :
 S reá mosolyg az égi hajnalfény.

Anyám ! Te vagy ez ótalomnak fája ;
 A zsenge cserje én vagyok , fiad ;
 Erényid a virágok , mikkel engem
 Diszítani nem szűnik intő szavad.

Emlékeim sorában fölmerülnek
 Jótéteményid a jelen napon ,
 S a hódolatnak legtisztább jeléül
 Neked e szent emlékim áldozom.

Istennek bölcsesége úgy intézte ,
 Hogy Te előbb lásd a napot mint én ,
 Hová is lettem volna ápolásod
 Ótalma nélkül én tehetlen lény ?

Azért o vedd éltednek ünnepére
 Éltem múltját s jövőm reményeit :
 Példád nyomán rajtam megszentelendem
 Lelked s szivednek dús erényeit.

III.

Szeretett jó anyám !

Nagy és szent nekem e nap , melyen születésed ünnepét üljük. Az örök bölcseségű gondviselés úgy rendezé a természet sorát , hogy Te előbb légy mint én , s hogy én Ne ked köszönjem lételem hajnalát.

Oh mi boldog vagyok , hogy a végzet engem **Neked** adott magzatul , hogy Isten jósága nekem illy anyát adott !

Mennyi élvezetet nyújt nekem azon gondolat , hogy nyomdokidon haladva **Édes Anyám!** erényeid , szívjóságod példáját követhetem. De ennél még magasztosabb azon önérzetem , hogy kisebb testvéreimnek viszont én szolgálhatok példányul abban : miképen kelljen **Téged** , **Anyánkat** , tisztelniök , szeretniök.

S ezt akarom is tenni véglecheletemig , hogy így tetteleg bebizonyítsam folytonosan anyai szived iránt viseltető szent kegyeletemet és szülői szeretetedre mindvégig méltó maradhassak.

Hogy ezt soká tehessem boldog családi körünkben , arra kérem a Mindenhatót , hogy **Téged** , jó **Anyám** számos éveken át vezéreljen az élet legillatosb virányain , s gyermekeid boldogságára , mindnyájunk örömére sokáig élteszen !

IV.

Kedves Nagybátyám!

Ma névnapod van , Nagybátyám !
S ezen nagyon örvendezek ,
Hogy fris egészség birtokában
S jó kedvben üdvözölhetlek.

Szeretsz te engem , jól tudom ,
Ha néha meg is csipegetsz ;
De enyhitésemül legottan
Sipkamba cukrocskákat vetsz.

Én is szeretlek , de ne hidd ,
Hogy a cukorka kedveért ; —
Van sokkal szentebb ok , a melyet
Már kis eszeckém is megért.

Bajnok valál és harcolál
A nemzet és trón üdveért , —
Azért ha mást nem nyerhetél is ,
Fejedre én tűzök babért.

Rokonszeretet e babér,
 Fogadd, o kérlek, szívesen;
 Szeress tovább is úgy mikép én
 Szeretlek őszintén, hiven.

V.

Egy főpap Keresztatyának.

A keresztnek szent jelében
 Megdicsőült hit s erény:
 A keresztség szentségében
 Árad ránk üdv s égi fény.

Ünnepélyes szent ígélet,
 Mit helyettem elmondál,
 Fűzi össze lelkeinket:
 S a kötés szilárdul áll.

A mit üdvömért ígértél —
 Mert még szólni nem tudék —
 Megújítja íme ajkam,
 Mert az már szivemben ég.

Vedd dicső Névünnepedre
 Fogadalmom szózatát:
 Szód beváltva jó keresztény
 Lészek és erénybarát.

S vedd fiúi háladásom
 Nagykegyű jóvoltodért,
 És atyáskodó szivednek
 Szívderítő tettiért.

Gyöngc gyermekteg keblemnek
 Oh ne vesd meg ohaját:
 Minden gondolatja áldás,
 Minden hangja szól imát.

Földi díszed és szerencséd
 Számosak fölött ragyog ;
 Útadra tiszteletnek
 Áldó napja mosolyog ;

Tetteidnek minden cikke
 Egyegy érdemszentelés ;
 Életednek minden perce
 Egyegy megdicsőülés :

De a legfőbb , mi számodra
 Felvirúl az ég körén :
 A Választottak babéra
 Halhatatlanság ölén.

VI.

Keresztanyának.

(Márianapra.)

Az ősz gyümölcsözésnek szép kora ;
 Virág diszével is jeleskedik ;
 Derűben úszik a reg hajnala ;
 A nap körén fényár ékeskedik.

Az ősz tűzé bájló keblére föl
 Nevednek napját o Keresztanyám !
 Legszebb virágúl tűzte azt oda :
 Oly szent e név , oly szép e nap s vidám.

Élted jelképe ímez őszi nap : —
 Virági — számos édes örömid ;
 Gyümölcsiben festődnek ragyogón
 Anyáskodó erényes tetteid.

S ez örömid — gyermekded szüm rebeg —
 Viruljanak hervadhatatlanúl,
 S ujúljanak meg mindegyik napon
 Nemes szived méltó jutalmaúl.

Ha egykor késő évid alkonyán
Tettimmal bizonyítani sikerül,
Hogy éltelen, hit, szeretet, remény
Malasztja és erényáldás derül:

O akkor én boldog leszek, mivel
Én is növelhetem szebb örömed
Azon tudattal, hogy keresztfiad
Nevére szerzék némi érdemet.

VII.

A tavasz díszben a természet
Bájosan dús ünnepélyre kél:
Emberszív virányos kikeletje
A családi öröm-ünnepély.

Városok hideg köhalmazában
Sejtenünk szabad csak a tavaszt:
Ön szivességéből a természet
Nyílt ülében élvezhetem azt.

És családi öröm-ünnepélyre
Összegyülve látom gyermekit,
A kiket lelköknek belsejében
A szülői névnap boldogít.

Én, mint a hideg város lakója,
Hadd oszszam e hő örvendezést;
Hadd vegyüljek e szent ünnepélybe,
Mint kit szíve tiszteletre kész.

Hadd legyenek pár percig e családnak
Tagja én is, üdvözölve önt,
Úgy miképen engem a természet
E virányok kebelén köszönt.

S üdvözölve szívem azt kívánja:
Hogy vidítsa önt hosszú tavasz,

Minden év és minden óra legyen
Egy újabb virulatú szakasz.

És az élet késő ős-korában
Lássa megújulni örömit,
És a nap tavasz báju sugárral
Aranyozza alkony-perceit.

Vizsgálati előbeszéd.

I.

Béla. Igen tisztelt hallgatók!

Gyermekded szíves örömmel üdvözöljük önöket, s előleg köszönjük azon szíveségöket, miszerint pár órai türelmet szándékoznak áldozni zsenge ismereteink némi jeleinek meghallgatására. Gyöngé korunk s erönk szerint csak kevés az a mivel még most fölléphetünk. Nem is azért teszszük íme kísérletet, mintha azt képzelnök, hogy mi e csekély elemi ismeretekkel, mik önökre nézve csupa ismert régi dolgok, élvezetet szerezhethünk, vagy épen kielégíthetjük önök várakozásait. Hanem teszszük leginkább azért, mivel tudjuk, hogy még annyi tömérdek dolog van előttünk, mit megismernünk, megtanulnunk szükséges. Mind ehez erö, képesség és szorgalom kívántatik. Mi tehát ez alkalommal önmagunkat akarjuk próbára tenni: valjon lakik-e bennünk némi erö és képesség, s meglátszik-e rajtunk a szorgalom nyoma, — hogy így bizalmat merítsünk saját magunkból a jövendő terjedemesebb munka meggyőzésére. Ha pedig ezenfölül önök részéről is kegyes bátortásban részesülünk: ezen reánk nézve nevezetes nap egyszersmind egyike leend legboldogabb emlékeinknek.

Géza. Tanuló társunk szavaihoz én is egy szerény kérést csatolok, melyet legkülönösebben hozzátok intézek szeretett szüleim. Fogadjátok gyöngé mutatóványait eddigi szorgalmamnak azon kegyességgel, melyet minden alkalommal tapasztalni szerencsés vagyok, s higyétek el, mikép törekvéseim napról napra öregbedni

fognak erőmmel, hogy mindinkább kiérdemeljem azon szeretetet, melyben szülői jószágok folyvást részesít.

H u g o. Egy évvel ezelőtt mint egészen ismeret nélküli gyermek jöttem ide külföldről, s így még a magyar nyelv is teljesen új szerzeményem. S talán ez egyedüli érdemem. De azért kedves nagybátyám szeretetét megérdemelni napról napra jobban fogok iparkodni.

B é l a. Így tehát kedves társaim, mielőtt munkához fognánk, kérjük fejünkre az Isten áldását.

M i n d h á r m a n :

Te nagy, örök mindenható,
Világosságnak szelleme,
Bocsáss lelkünkbe fénysugárt
Napok s világok Istene!
Hogy a mit gyöngye keblünk rejt,
Nyilváníthassuk bátoran,
Szólhassunk ótalmad alatt
Versenygve, nyiltan, vidosan.
Add, hogy láthassuk szüleink,
S jóakaróink örömét,
Növelve folyvást erkölcsink
És ismereteink körét!

II.

B é l a. Mélyen tisztelt hallgatók!

Másod ízben jelenünk meg önök előtt, hogy bizonyítsuk be gyermeki szorgalmunk eredményeit. Hét hónappal ezelőtt először kísértettük meg zsenge erőinket. Az akkori siker által felbátorítva most már több bizalommal s némi öntudattal lépünk fel, kifejtendők zsenge ismereteink csekély kincseit. Nem akarjuk követni az üres búzagalász példáját, mely épen azért, mert üres, büszkén emeli föl fejét, — sőt szerényen bevalljuk: mily kevés az még, a mit eddig kised elménk megteremhetett, ahoz képest, a mit még czentül kellend megismernünk s megtanulnunk. De inkább szeretjük alkalmazni magunkra a méhecske hasonlatát, melyről annyi szépet és jót hallottunk s olvastunk már. Mi is kicsinyek vagyunk mint a méh, és szorgalmunk gyümölcse is kevés, valamint egyegy

méhecske munkája nem sokat tesz. De együttvéve sok méh egész köpü mézet készít. Így mi is többen együttmunkálva mézet kívántunk gyűjteni. Édes különösen minmagunknak munkánk eredménye, mert örülünk, hogy mindig tovább haladunk az ismeretekben. Ha sikerülend önöknek is pár édes percet szereznünk szorgalmunk mulatványosaival, az minket igen igen boldogokká teend.

G é z a. A méhecske szorgalma figyelmeztet bennünket annak előgondoskodására is: miszerint szorgalmának célja nem csupán a jelen, de a jövő is. Azért is gyűjti össze fáradalma gyümölcsét, hogy a zordon évszakban legyen mivel táplálkoznia. Így mi is nem csak azért tanulunk, hogy a jelenben legyen okunk örendezésre, hanem leginkább azért, hogy később az életben hasznát vegyük ismereteinknek. Ezen jó föltételünk adand erőt nekünk, hogy a mit még most csak hiányosan birtunk megszerezni, ezután kettőztetett iparkodással magunkévá tehessük.

H u g o. Fogadják Önök ezen ígéretünket kegyes nyájasággal, s ezen őszinte ígéretünk kedvéért legyenek, kérjük, elnézéssel netáni hibáink és feleletink hiányai iránt.

B é l a. Mielőtt munkánkhoz fognánk, kérjük segílyt attól, ki minden segíly kútfeje.

H á r m a n :

Te nagy, örök, mindenható,
 Világosságnak szelleme,
 Lövelj lelkünkbe lényugárt;
 Napok s világok Istene;
 Hogy a mit gyöngé keblünk rejt,
 Nyilváníthassuk vidoran,
 Szólhassunk örpajzsod alatt
 Versenygve, nyíltan, bátoran.
 Add, hogy láthassuk szüleink
 S jóakaróink örömét,
 Növelve szebb erőnyeink
 És ismereteink körét!

A kis versenyzők.

Alkalmi játék két szakaszban.

Előadók :

Sándor) Testvérek.

Gyula)

Béla, barátjuk.

Jancsi, fogadott tiú.

Előadatik egy anya névnapja előestéjén.

Első szakasz.

Terem kerti lakban.

1-ső jelenet.

Sándor. (Sietve jön. Kezében ásó és locsoló. Kifelé kiált:)
Gyula! Béla! Hol vagytok? Jertek már elő! — Béla, Béla! Gyula!
— Nem hallják. — Ezek a fiúk örökké bolondoskodnak. Egyik
mindig csáköval bibelődik; a másik meg örökké rajzolóval vesző-
dik. Soha egy okos szót sem lehet velök szólani. — Gyula! Béla!
még sem jöttök? — (Kis szünet után). Ej mit; ha nem jönnek,
elmegyek én megint kertecskémbe. Keressenek, ha úgy tetszik
nekik. (el).

Béla. (Más oldalról előjön. Kezében papír és rajzón.) Mi kell
hát Sándor? (Körülnéz) Itt van la. Itt kiabál torka szakadtáig, s
mikor előjön az ember, — nincs. Soha sem hagy nyugtot. Azt
gondolja, egy emberfőt rajzolni olly könnyü dolog, mint a földet
turkálni. No hiszen várhat, mig megint rászed. (el.)

Gyula. (Harmadik oldalról beszalad; katonás öltözetben.)
Itt vagyok már! A csákömon kellett még valamit igazítanom —
No de itt senki sincs! — Furcsa. Pedig a szijam sincs még egészen
rendben. Minek is zavarják az embert?! (Igazgat kardszóján; —
asztán kikiált) Sándor, Béla, nem halljátok!?

(Kivülről hallatszik két oldalról a kiáltás:

Gyula! Sándor! — Béla! Gyula! —)

Sándor)

Béla) jönnek kiabálva: Sándor! Gyula! Béla!

Sándor. Itt vagytok hát valahára!

Béla. Olyan lármát csapsz, mintha a ház égne. Mi baj van hát?

Sándor. Baj semmi. De valami jutott eszembe.

Gyula. Ugyan mi? Talán segítesz nekem zászlókat csinálni?

Sándor. Azt is, ha te nekem segítesz koszorút kötni.

Gyula. Hát minek a koszorú?

Béla. Én segítek, ha megmutatod, hogyan kell kijavítani ezt a szemet, mert egy kissé ferdén áll.

Sándor. Nagy baj, hogy nem tudunk egy dologban egyezni, még játékainkban sem. Mindegyikünk másfelé húz. Még csak nem is mulathatunk kedvünkre. (Bélához) Te mindig a papírt rontod karcolásaidal — — —

Béla. (Sértődve) Hja barátom, én festész akarok lenni! (ingerkedve) Te meg mindig a földi gilisztákat piszkálsz ásóddal!

Sándor. (illetődve) Hja barátom én gazda leszek. A mezei gazdaság leghasznosabb foglalkozás.

Béla. A művészet pedig szépíti az életet. Nélküle ma is barlangokban laknánk mint a trogloditák.

Sándor. Igaz. De hát ennek (Gyulára mutatva) a katonásdi játéka mit használ?

Gyula. (felpattanva) Mit? Tábornok leszek, s megvédem a hazát!

Béla. Az is jó. — De hát a koszorú mire való lesz?

Sándor. Az még titok. De ha megígéritek, hogy nem fogjátok kifecsegni, elmondom.

Béla. Részemről jót állok; én tudok hallgatni. (Nyájasan Gyulához) Úgy-e bizony Gyulácska, te sem rontod el dolgunkat hasztalan fecsegéssel?

Gyula. Hát micsoda katona lenne belőlem, ha elárulnám a jelszót!

Sándor. Helyesen. A jelszó tehát most: anyánk névnapja.

Gyula. Igazán? (Ugrál örömben) Ez derék! ez derék! Mikor lesz?

Sándor. Holnap. S hogy megörvendeztessük kedves anyánkat, egy kis meglepetést gondoltam ki számára.

Béla. Ha nem bánjátok, részt venni én is szívesen ajánlkozom.

Sándor. Sőt épen rád is számítottam.

G y u l a. Mondd el hát már most: mit fogunk csinálni?

S á n d o r. Gyere hát, elmondom s mindjárt meg is mutatom (Kézen fogva Gyulát, vele elszalad.)

2-dik jelenet.

B é l a. (egyedül) Itt van ni! elszaladnak, s engem itt hagy-
nak a faképnél. Talán bizony valami különösből török a fejüket; s
én csak amolyan lógós legyek? (Elszomorodik) Ez nem szép. —
De én tolokodjam-e? Vagy megzavarjam netáni titkaikat? Nem.
Az sem volna szép. — Igen de már ígérkeztem a részvételre: visz-
szalépní gyávaság volna. — Hát ha csak szeleskedésből feledett en-
gem is elhíni? vagy éppen az öröm sietségéből? — Mindegy! —
(Elhatározással) Nem avatkozom terveikbe, ha önkényt nem hínak
meg. Ámde azért magam részéről is készülök valamire, hogy
annál nagyobb legyen a meglepetés. (el.)

3-ik jelenet.

G y u l a. (Előszalad; esákó nélkül) Hol maradsz hát Béla? —
Már megint nincs itt! Furcsa fiú ez a Béla. — Az a Sándor sem
mondott meg mindent. Valamit dugdosott előttem. Jól van jól. Meg-
tréfállak én benneteket. Azért is csinállok olyas valamit, miről
egyiknek sem szólnak.

4-ik jelenet.

S á n d o r és J a n c s i. Azután Béla és Gyula.
(Két felől jönnek.)

J a n c s i. (Kosárban külföldi virágokat hoz) Itt vannak a
virágok.

S á n d o r. Jó, hogy jössz. Mindjárt hozzáfoghatunk. De
nem láttad a fiúkat?

J a n c s i. Dehogynem. Külön-külön dolgoznak.
S á n d o r. Mit? A koszorú legyen jelképe?

J a n c s i. Nem tudom. Ezenkívül még versenyt is
tartunk.

S á n d o r. No csak ne titkolózzál te is. Meg-
tréfálsz. (félre) Alkalmassint észrevettek, hogy én is tit-
kolózom egy részben, s meg akarnak tromfolni. Dejszen abból
semmi sem lesz. (Jancsihoz) Eredj csak, hídd őket.

J a n c s i. Megyek. (el.)

5-ik jelenet.

Sándor. (egyedül) Ha valamikép sejtenék, hogy a koszorún kívül még mást is szándékozom készíteni — —? Mikép menetetődözöm? — No de hisz' nem töröm roszban a fejemet. Miért is aggódom? Tehetek-e róla, hogy legvilágosabban szeretném bebizonyítani tiszteletemet kedves anyám iránt? Ez csak nem lehet hiba. De még is! Egyik testvérem, — másik barátom. Legjobb az őszinteség. Egyesülnünk kell minden áron.

6-ik jelenet.

Sándor, Gyula, Béla és Jancsi.

Sándor. Valahára összekerülünk!

Béla. Igen ám, — de te kezdted meg a távolodást.

Gyula. Elöttem dugtostál valamit; — most én is úgy teszek.

Sándor. Nini, bizony neheztelnek! — Hagyjuk azt, s egyesüljünk.

Béla. Én már határoztam.

Sándor. No bizony, kis öreg! Úgy tesz, mintha már is a Muzeumba adott volna valami remekfestvényt!

Béla. Te meg úgy, mintha már gözekével akarnál szántani.

Sándor. Szó a mi szó, de így nem boldogulunk. Itt vannak a virágok, kössük meg a koszorút. Legyen mindnyájunknak része a munkában. Ez fűzön össze bennünket egy közös célra.

Béla. Elfogadom. De azért föltett szándékomtól már el nem állok.

Gyula. De még én sem ám!

Sándor. Ugyan úgy-e? — Tudjátok meg hát, én is a magam utján maradok.

Béla. Nem ér ez így semmit. Ünnepi öröm helyett majd még összevesznénk. Mondok valamit; figyeljetek.

Sándor és Gyula. Halljuk.

Béla. A koszorú legyen jelképe összes örömeinknek és tiszteletünknek. Ezenkívül még versenyt ajánlok. Kísértse meg mindenkünk külön is, mennyire bírja saját hajlamai szerint kifejezni ünnepélyes hódolatát. Én festész leszek, te gazda, de meg katona.

Sándor. Jó lesz bizony.

Gyula. Ejnye be jó lesz.

Béla. S így szent a béke közöttünk.

Sándor. S most kössük meg a koszorút. Jancsi hozd a kosarat.

Jancsi. Viszem.

(Mindnyájan el.)

Második szakasz.

Terem. A háttérben befüggönyözött fülke. A középtéren három asztalka. Egyik előtt Sándor áll, s üvegekben magneműeket rendezget; a másodikon Gyula zászlókészítéssel foglalkozik; a harmadik mellett Béla ül és rajzol. — Mindnyájan díszesen vannak öltözve.

1-ső jelenet.

Sándor. (rakosgatva) No mindjárt meglesz. — Jancsi!

Jancsi. (bejő) Mi tetszik?

Sándor. (súg a fülébe.)

Jancsi. Meglesz. (el.)

Sándor. Hát te mennyire vagy, Gyula?

Gyula. No ne nézz ide. (Kezével takarja munkáját.)

Sándor. Nem nézek oda a viláért sem! (oda pislog.)

Gyula. No te! én megharagszom! — Nézd csak Béla, Sándor mindig néz.

Sándor. A művész úr nagyon el van mélyedve; bánja is az most a mi dolgunkat.

Béla. (föltekint) Hadd nézzen; szivedbe még sem lát be; nem tudja, hogy mit fogsz mondani.

Sándor. De bizony belátok, még a tiedbe is; mert tudom hogy csak jót fogtok mondani.

Gyula. Az igaz.

Béla. Én is készen vagyok (fölkel).

Gyula. Hála isten, ez is megvan,

(Mindhárman összelépnek, kezet fognak.)

Sándor. Szeretet és barátság fűz össze bennünket. Fűzőn is így össze mindig az életben, valahányszor valami szent köz célra kell működnünk.

Béla. Hol nagy és közös a cél, soha se ágazzanak szét erőink; de azért mindenkinek külön erői szerint különböző módon is nyilatkozik munkássága.

2-ik jelenet.

Voltak. Jancsi a koszorúval.

Jancsi. Itt a koszorú. (Tálcán leteszi a közép asztalra.)

Sándor. Jelentted már mamának?

Jancsi. Igen, már a küszöbön van.

Sándor és Gyula (elibe mennek az anyának, kit mintegy a küszöbön fogadnak; két kezén vezetve egy zselyéire ültetik, melyet Béla tol a terem közepe tájára).

Sándor. (vezetés közben) Ne vedd rossz néven kedves jó Anyánk, hogy ide kérételek. Ez ünnepélyes óra kedvéért megbocsátod, hogy fárasztottalak.

(Asztalkájához lép s egy tálcán hozza a magneműeket, köztük egy virág, egy kis kalács és gyümölcs.)

Drága jó Anyám! Úgy képzelem magamat, mintha már felnőtt ember és jó gazda volnék, ki jó háladatos fiú is maradt szakadatlanul. Úgy képzelem, mintha a földnek e terményeit saját szorgalmam után gyűjtöttem volna. A búza, e gabnaneműek s e gyümölcsök ez ország áldását jelképezik, melyet erőm szerint előmozdítani iparkodandom. E virág azt jelenti, hogy a termelő munkát, ha szinte fáradalmas is, kellemmel, örömmel párosíthatni. Nem tehetek jobbat nevednek ünnepén, mint jövőm reményeit Neked áldozni. Vedd e kis süteményt szorgalmam ígéretéül, vedd e virágot annak jeléül, hogy kellemessé szándékozom tenni életedet. (visszalép.)

Béla. (előlép) Tisztelt Néni! én rajzot hozok; csekélyet még, kezdő kezeknek kontár munkáját csak. De én előltem is a jövőnek képe áll. Ha végzetem úgy engedi, hogy művészszelegyek, s egykor majd hazai történetünk nagyszerű jeleneteit, kedves honunk gyönyörű vidékeit ecsetelni bírom: visszaemlékszem akkor a mai napra s lefestem e családi ünnepélyt annak bizonyságaul, hogy a tisztelet, mely bennem e napon nyilatkozik, állandó és változatlan. Fogadja tehát e csekélyke karcolást mintegy beváltandó ígéretnek zálogát. (visszalép.)

Gyula. (Kezében zászló) Kedves Mamám! ha majd egykor hős vitéz leszek, diadalmam zászlóját hozom neked lábaidhoz. Akkor sem foglak kevésbbé szeretni mint most. Vedd azért szívesen fiúi szeretetem jelképeül e vidám lobogót!

(Mindhárman hátrálépnek a háttérre.)

S á n d o r. Hogy méltó módon fejezzük be szeretetünk hódolatát, felajánljuk íme tiszteletedre e koszorút, mindnyájunknak közös művét. Mindegyik virága egyegy szerencse-kívánat, mely szívünkől fakadt s feléd ömleng szünetlenül.

B é l a. A szalag, melly összeköti, egyesíti üdvkívánatink.

(Egy nyomintásra szétválnak a függönyök. Virággúla tetején az anya arcképe áll. Előtte díszveder. — Sándor és Gyula feltűzik az arckép fölé a koszorút; Béla a vederben lángot gyújt; a vederről lefüggő három piros szalag mindegyikének végét egy fű fogja, s együtt

mondják a következő versszakot :

Három szalag, három szív :

Egy láng és egy tisztelet.

Száz virág, száz üdvohaj :

Egy füzér, egy szeretet.

Három ajkon zeng a szó,

Egy és el nem válható :

Éljen, éljen, éljen!

A kertészfiú.

(Elbeszélés.)

Ha figyelmezni akarnál kedves kis fiam, elmondanék egy kis történetet. Igéred-e, hogy figyelsz? Igen? — Elkezdem hát.

Voltál már velem néhányszor a városligetben sétálni. Mielőtt oda kijutnánk, nemde hosszú fasorokon kell végig menni. Ezen széles fasori útnak jobb és bal oldalán kertek vannak. Mindegyik kertben van egy kis lak, hol leginkább nyáron át szoktak lakni az emberek. Ily kertek egyikében lakott azon kertészfiú, kiről neked most valamit elmondani akarok.

Ezen kertészfiú már nagyobbacska vala, mint te kis fiam, mert már 10 éven is túl volt, s azért lakott a kertésznél, hogy a kerti munkák körül segítsen neki, s egyúttal megtanúlja tőle, miképen kelljen a kerti munkákat végezni; mert ő kertésznek készült. S tudott is már valamit a kis fiu. — Igaz, majd el is feledném megmondani, hogy hitták. A fiut J a n c s i nak hitták.

Említtem: hogy Jancsi már tudott is valamit. Igen bizony.

Tudott gyomlálni, azaz, a haszontalan füveket kikapálgatni, tudott öntözni, virágot ültetni, utat egyengetni, fákat tisztogatni s több effélét. De mit gondolsz, mit tudott legjobban? — Engedelmeskedni. Szívesen megtett mindent, a mit a kertész bácsi, vagy a kertnek tulajdonosa rá bízott. S ezt könnyen is tehette. Mert jó emberek voltak ám ezek. Nem kívántak tőle soha olyant, mit megtenni nem birt volna.

Ezenfölül még ismert is sokfélét a kis Jancsi, mit oly gyermek nem igen ismerhet, ki kertben soha sem forgolódik. Sokféle gyümölcsfát, bokrot, cserjét és virágot és számos egyéb kerti növényt ismert, iparkodott még löbbit és többit megismerni, mivel tudta, hogy mind ennek hasznát fogja venni. De soha virágot le nem tépett haszontalanul; gyümölcsöt soha nem evett, ha csak meg nem engedték, s egyáltalán igen jó fiu volt.

Történt egyszer, hogy egy úr a városból kijött meglátogatni a kerti házban lakó urat, s kis fiát is magával hozta. E kis fiu körülbelül akkora lehetett, mint te kedves gyermekem; hat éves volt.

Szép nyári délután vala, mikor a kis Ákos kijött a kertbe az ő atyjával. Miután bementek együtt a házba, megkérte atyját a kis Ákos: engedné meg neki, kogy a kertben kissé körülszaladgálhasson. Mert városi gyermeknek jól esik ám, ha szabad levegőn hűvös árnyékban kedve szerint mozoghat. Atyja ezt megengedte, meghagyván neki, hogy semmit ne bántson. S ő ismerte fiacskáját, tudta, hogy engedetlen nem leend.

Ákos ment nagy örömmel. Az úton vesszőcskét talált. Ezt paripául használta, s nagy sebesen nyargalózkodott egyenesen Jancsihoz, ki a kapu közelében dolgozgatott. A kertészfiu nyájasan fogadta őt, s megmutogatott neki különféle virágot, melyek körül épen el volt foglalva. S Jancsi a virágokat igen igen szerette.

Ákos mindenfélét kérdezgetett, még olyat is, mire Jancsi nem tudott neki fölvilágosítást adni; a kertész bácsi pedig nem volt otthon. Egy szép virág igen megtetszett Ákosnak, s el kérte a kertészfiutól. De ez nem merte azt odaadni. Ákos tovább nyargalózkodott.

Egyszer csak megpillantja a kútát, s eszébe jő, hogy jó volna inni. Oda sietett. De föl nem érhetett a kút rudjáig, s így nem huzhatott magának vizet. A kút előtt nagy kádban víz állott. A kád pedig a földbe volt sülyesztve úgy, hogy csak mintegy arasznyi

magasra nyult föl karimája a föld fölött. Ákos kísérteni kezdé, valljon nem lehetne-e a kád karimáján keresztül a vizig lehajolnia.

Jancsi észreveszi a kis fiu szándékát, s nagy sebesen szalad feléje. Épen jókor érkezett; Ákos mindig mélyebb és mélyebbre hajolt be a kádba, s ha Jancsi derekánál fogva vissza nem rántja, legott bele esett volna. Pedig mélyen volt a viz a kádban. Oly kis fiu, mint Ákos, könnyen belefúlhatott volna,

Ákoska megijedt; annyira pedig, hogy ijedtében sirni is elfeledett. Ott benn a házban nem is gyanította az atya, hogy mily veszedelemben forgott a kis fiu. Maga a gyermek is csak most ismerte meg, hogy bizony nem volt tréfa a dolog.

E közben kilépett a két úr a kerti házból, s a szép gyöngyikevirágokat kezdték nézegetni. Ákoska feléjük indult, de meg visszatért, mert még egyre szomjas volt, s Jancsit kérte, adna neki vizet azon pohárral, melyet a kut párkányán megpillantott. — Mit gondolsz, adott-e neki? Nem bizony. De hiszen Jancsi oly jó fiu volt, s még sem adott vizet a szomjas kis Ákosnak? Nem bizony. S pedig azért nem, mert Jancsi már kissé okosabb is volt a kis gyermeknél. Megmondta neki, hogy ilyenkor, mikor annyira föl van hevülve, nem szabad inni, mert a hideg viz igen nagy betegségbe ejthetné Ákoskát. S a kis fiu is átlátta, hogy Jancsinak csakugyan igaza van. Eszébe jutott, hogy atya és anyja többször intették már ilyképen. De ő erről megfeledkezett, meglehet, ijedtében.

S most kettőztetett sebességgel vágatott atya elé a kis virgonc gyermek. Atya kérdezé: mikép mulatott? Mit gondolsz, megmondta-e mindjárt? Meg bizony. Teljes őszintén elmondott mindent, még azt is, hogy Jancsi még a vizivástól is visszatartoztatta.

Ákos atyján észre leheté venni, hogy meghökken; de fiacskájának semmi baját sem vevén észre hamar megnyugodott. Ellenben annál nagyobb szivességgel tekintett Jancsira, s igen barátságos szavakkal köszönte meg neki az ő jóságát.

Az atya és gyermeke már csak rövid időig mulattak a kertenben. Ezen közben Jancsi a kert urához lépett, s halkan kérni látszott tőle valamit. Az úr nyájasan biccentett fejével annak jeléül, hogy megegyez Jancsi kérelmében.

Mig Ákos az ő atyjától kézen vezetettve, még egyszer megkerülné a kert főutját, addig Jancsi virágokból bokrétát kötött.

Szombat vala épen. Minden szombaton szabad volt Jancsinak egy kis bokrétát kötni apróbb virágokból, hogy azzal hugát, a kis Julit, megörvendeztesse. De Jancsi most egy igen szép gyöngyikét is kötött a bokrétába, azt épen, melyet imént Ákos oly igen szeretett volna megkapni. Erre nézve kérte ki imént az urnak engedelmét. S midőn a kapuhoz ért fiacskájával a városi úr, Jancsi édesnyájasan nyújtá át Ákosnak a virágosomót, s azt kívánta neki, hogy valami kedveset is vigyen magával a kertből, ne csak a kellemetlen emléket a kútról.

Ákos atyját igen nagyon meglepte Jancsinak e szives nyájassága, s viszonaajándéku a virágért egy fényes huszast adott neki szinte azt kívánván, hogy vegyen magának rajta valamit, mit kellemes emlékül megtarthasson. —

Másnap vasárnap vala.

Jancsi nagy örömmel öltözködött. Fölvette csinosabb ruháját, melyet igen tisztán szokott tartani. Vasárnaponkint meg volt neki engedve, anyját meglátogatni, ki a városnak távolabb eső részében — a Ferencvárosban lakott. Azért örült pedig oly nagyon Jancsi, hogy Juli testvérét valami igen széppel meg fogja lepni. Tegnap este nem jött ki Julesa a szokott szombati virágért, de azt különben sem adhatta volna neki, mert Ákosnak ajándékozá. Ma sem viheli el neki. De — így gondolkozott magában — majd viszek neki mást, mincképpen hasznát vehetjük.

Jancsi tehát beindult a városba. Utközben mindig arról gondolkozott: mily sok szépet fog ő tanulhatni azon könyvből, melyet venni fog, s majd hugocskájának is elmondja azt s megmutogatja a sok szép képet. Mert Jancsi tudott ám már olvasni. 9 éves koráig mindig tanodába járt, s igen szorgalmas volt. De mivel anyja nagyon szegény özvegy vala, nem járathatta tovább a tanodába. Jancsi kisdéd kora óta nagyon szerette a virágot, s így arra határozta magát, hogy kertészszé lesz. Megvolt ott élelme a kert tulajdonosánál, sőt néha egy kis ruhácskát is kapott, mert folyvást jól viselte magát.

Elment tehát Jancsi, a jó gyermek, a városba, s oly könyvet szándékozott venni, melyben különféle állatok volnának lefestve. Mert — így gondolkozott ő — virágokat, fákat, veteményeket úgylis már sokat ismerek; hanem állatot még keveset, pedig azokat is jó ám ismerni, nekem is, hugomnak is. — Azt is tudta, hogy

erre elég ideje lesz, mert a jó kerti úr s a jó kertész bácsi megengedették, hogy vasárnaponkint, sőt hétközben is, ha nagyon elfáradt Jancsi a munkában, pihenhessen s olvasgathasson.

Jancsi egy boltba lépett, hol könyveket szoktak árulni. Igaz, majd el is feledném, hogy csak nagy nehezen akadhatott rá, mert vasárnap rendszeren be vannak téve a boltajtók. Talált mégis egy jó emberre, ki eligazította őt, hogy az udvar felől a hátsó ajtón végre bejutott a kedves boltba.

Képes könyvet kért, melyben állatok rajzai is foglaltatnak, s elővette huszasát. Fizetni akart. De ekkor mondta meg neki a fiatal ember, ki a könyveket árulta, hogy az a huszas kevés arra, hogy huszasért nem kaphatni olyan könyvet, hanem legalább még kettőt, azaz összesen három huszast kell elhoznia.

Jancsi elszomorodott; csaknem sirásra állt a kedve. Kért és ismét kért; de a fiatal ember azt felelte neki, hogy nem az övéi a könyvek, ő neki tehát nem szabad azt a könyvet olcsóbban adni. Ez a fiatal ember segéd volt a boltban; a sok könyvnek tulajdonos gazdája pedig nem volt jelen.

Jancsi szomorúsága igen nagy lett. De egyszer csak megnyílik egy ajtó, s a mellékszobából egy úr lép be. Ez volt a könyvbolt tulajdonosa. A fiatal ember — a boltossegéd — elmondta neki a fiunak kívánságát. Egymásra néztek most az úr és Jancsi, s egymásra ismertek. Mit gondolsz kis fiam, honnan ismerték egymást? Ezen úr ugyanaz, ki tegnap a kertben volt, — Ákoskának ödes atyja.

Jancsi megörült, hogy meglátta Ákoska atyját, s elmondta neki egész szándékát: miképen akart ő a huszason kedves emléket venni, melynek ő is meg kis huga is hasznát vehetnék.

A könyvárus — így hívják, fiacskám az oly embert, ki könyveket árul — tehát a könyvárus látta, hogy Jancsi igen derék fiu, szereti testvérét, és tanulni is ohajt. Tegnap pedig az ő kis fia iránt háromszorosan is bebizonyította jóságát és szivességét. Mindez igen hamar megfordult a könyvárus gondolatában, s igen nyájason szólt Jancsihoz eképen:

„Kedves jó fiu, tartsd meg huszasadot, talán azon még valami mást vehetsz, mire szükséged van. E könyvet pedig neked ajándékozom, legyen ez újabb emlék Ákos részéről.“ Azonfelül megígérte, hogy nem sokára ismét meglátogatja őt Ákossal a kertben.

Nagy volt Jancsi öröme. Szépen megköszönte az ajándékot, és sietve ment anyjához.

Képzelheted, fiacskám, mily nagy volt az anya és Julcsa öröme. Majdnem egész nap a képeket nézegették. S mivel Jancsi már olvasni is tudott, megmondta az állatoknak neveit, s azt is, mit egyik másíkról olvasgatott.

Azóta gyakran ül együtt a két kis testvér, s napról napra többet tudnak.

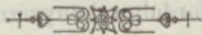
A könyvárus is megtartotta ígérétét, s Ákoskát gyakrabban elvezette a jó kertészfiu látogatására. Ilyenkor aztán ennek is megmutogatta Jancsi a szép képeket, s beszélt neki különfélét az állatokról. Ákoskának is tetszett ez, ámbár még igen kicsiny volt, mégis megjegyzett magának valamit egyik vagy másik állatról, egyik vagy másik fáról és virágról.

Jancsi pedig eltette fényes huszasát, s várt kedvező alkalomra, hogy magának vagy hugának valamit vehessen rajta.

E közben elmúlt a nyár. Midőn Ákos utószor jött a kertbe atyjával, igen szépen elbúcsuzott egymástól a két gyermek, míg majd jövő tavasszal ismét találkozandnak. — A könyvárus pedig még egy huszast adott Jancsinak, s megköszönte, hogy Ákoskára oly szépen vigyázott mindannyiszor.

S most Jancsinak két huszasa volt. Nagyon örült. Mit gondolsz, mit csinált vele? — A tél közelgetett, s Jancsi kis hugának nyakkendőt vett, minek az a télen igen jó hasznát veszi. —

Igy e jó fiu okos és derék magaviselete által nem csak örömet de hasznót is szerzett mind magának, mind testvérének; s a jó emberek, kik ismerték, mindig kedvezéssel és jó akarattal viseltettek iránta.

SZIRMOK.

GYERMEKEK SZÁMÁRA.

II.

A gyermeki kor rendszerint a tizenkettedik évig terjed ; sőt vannak növendékek , kik lassubb fejlődésöknél fogva még azontúl is a gyermekek közé sorozandók : azért a „Szirmok“ tartalma nincs épen csak a legkisebb gyermekek felfogásához mérve. Jó akaratú bírálók véleményét — valamint minden alkalommal , úgy e tárgyban is — mindig szívesen és köszönettel veszem , mert tanulni soha sem szégyen , ha szinte fejtünk már öszülne is. De egy két sornyi odavetett anathema , mint például : „e versek ki nem elégitnek bennünket ,“ „nincs bennök elég concret eszme“ stb. még vissza nem rettent engem ; mert talán az is bir valami irányadó súlylyal elöttem : hogy már ezer kisebb nagyobb gyermeknél többnek nevelésére volt befolyásom , hol csakugyan lehetett egy kis tapasztalásom : mit kedvelnek s fognak föl a gyermekek s mit nem.

A szerző.

G y e r m e k - d a l o k .

Ebéd után.

Jó izűn esett ebédünk ,	Minden a mi jó és kedves,
Ujra fölvidult szívünk,	Tőled jön o szent Atyánk :
Mely is ajkunk ima-hangján	Minden áldás , minden üdvünk
Zengi hálaérzetünk.	Egből árad el reánk.

És az étek is mely táplál ,
Főhatalmad nagy műve ;
Legyen áldva és imádva
Istenséged szent neve.

Esti dal.

Üdvözöllek est sugára,	Majd ha egykor felnövendek,
Intesz megpihenni mára ;	S munkás honpolgár leendek :
Ki egész nap dolgozott,	Dolgozom en üdvömért,
Az haszonnal fáradott.	S kedves embertársamért.

Még nagyot kisded kezemmel	Ámde én ma is azt tettem,
Nem bírok, sem csöpp eszemmel:	Mit erőmmel végezhettem ;
Gyermekmunka — tanulás,	S mert imigy nem voltam rest,
Szép- és jóban megszokás.	Megpihenni hí az est.

Futósdí.

Mikor a jó gyermek vígad,
Társaival örül, mulat,
Kézen fogja pajtáskáit,
És eljátszsa a futósdit.

Lassan lassan jó gyermekek,
Futás közben ügyeljeteK;
Orra bukni rossz mulatság,
Mást lelökni nem barátság.

Versenyt szalad egymás után,
Majd lassabban, majd szaporán;
Itt amott egy-egy elmarad,
Más iramlik és elhalad.
Lassan lassan stb.

S ki a célt első eléri,
Az a többit elítéli:
Elmondat velök verseket; —
Máskor a sor rá is jöhet.
Lassan lassan stb.

Óvodában.

Kis (fiú) vagyok de én is
(leány)
Már foglalkozom!
Óvodába el-eljárok,
És inádkozom.

Képet nézni és betüzni
Oh mi szép dolog,
Számolgatva örömben
Szinte tapsolok.

Szívesen csügg a figyelmem
Bácsikám szaván;
Szépet hallok, jót tanúlok
Éltem tavaszán.

Sorban járok és a bácsi
A játékra int;
Haza menve alig várom,
Hogy jöjnek megint.

Költemények.

Babajáték.

Kis leányka mind szereti
 A babát,
 Ölelgeti, csókolgatja,
 Mint az édes anya szokta
 Magzatát.

Kérdem egyszer Arankától:
 „Kis leány,
 Mért is csüggsz te oly örömmel,
 Olyan változatlan kedvvel
 A babán?

Úgy mulatgatsz, úgy beszélgetsz
 Ő velem,
 Mintha ő is hozzád szólna,
 Mintha lelke, élte volna,
 S értene.’

S a leányka így felelget:
 „Jó apám!
 Mindig csendes, engedelmes,
 Nem civódik, olyan kedves
 A babám;

S véle játszva tanulok is
 Valamit:
 Kis ruhácskát varrogatni,
 Kötözgetni, igazgatni
 Hajait.

S jól esik ha hordozgatom,
 Emelem;
 Mintha volna kis testvérem.
 Hát ne bánja, apa, kérem,
 Ha babámat
 Még tovább is szeretem. —

Hársfa.

Hársfa, édes! beh szeretlek, —
Mindig is úgy szeretélek, —
Ha nem volnál oly igen nagy,
Az ölemben elvinnélek.

El biz én, s a hol tanulok,
Az asztalkához tennélek, —
Vagy talán ép', a hol alszom,
Ágyam mellé ültetnélek.

Tudni vágyol: mért szeretlek,
Mért is olyan igen nagyon?
Hja barátom . . . hogyan tudnám!
Erre tán száz ok is nagyon.

Megkísértem, — várj kevéssé . . .
Hát először: hogy oly szép vagy,
Diszes, ékes, sűrű lombu,
Terebélyes, vastag és nagy.

Nem csak nagy, de nagyszerű is!
Pompás s még is olyan nyájas;
Messziről is már úgy intesz,
S tekinteted olyan bájos.

Másodszor: virágodról kell
Emlékeznem egy pár szóval, —
Olyan szende és szemérmes,
Födve ernyő-takaróval.

És az illat . . . oh az illat!
Még csak az a finom, kedves,
Ha kis szellő szárnyra kapja,
Mértföldekre is elrepdes.

Oly üdítő, erősítő,
A velőt ugy-ugy meghatja,
Hogy az ember szinte érzi,
A mint nő a gondolatja.

Hátha arra gondolok még
 Hogy virágodnak levével
 Annyi szenvedő betegnek
 Már segítél, szép szerével!

És mit szóljak árnyakodról, —
 Milyen enyhe, milyen édes, —
 Sátorodba bárki betér, —
 Nem vagy büszke, nem negédes.

Harmadszor . . . de mért folytassam . . .
 Tán már sokat is beszélek — — —
 Annyi igaz, hogy én hársfát
 Semmi másért nem cserélek.

Táu a hárfát is belöled
 Vési ki a készítője,
 És azért oly szent, szelid szép,
 Oly bűbájós a zenéje.

Nem hiába a magyarnép
 Más neven így is hí: zoldog, —
 Mert alattad ki pihenhet,
 Az valóban ritka boldog.

Mondhatom, vigyázz magadra,
 Mert ha őrizetlen kaplak,
 Gyökerestől, a hol állasz,
 Onnan a földből kiloplak.

Mert szeretlek, úgy szeretlek
 Kedves hársfa, édes zoldog,
 Hogyha csak felém legyintesz
 Illatoddal, — lelkeim boldog.

Mókuska.

Kis mókuska mit csinálsz?
 Ágrul ágra szét ugrálsz,
 Én is veled táncolok; —
 Mint te, fürge, víg vagyok. —

Zöld lombsátorkában hálsz,
 Élelmet mindütt találsz, —
 Csak úgy vár rád a dió,
 Jóízű sok mogyoró.

Hadd cserélek én veled!
 Fürge, virgonc kis evet;
 Jer tanulni betűket,
 S én majd mogyorót szedek. —

De ni ott a fa tövén
 Leskelődik egy legény.
 Mit akarhat, mit keres?
 Tán ép a mókusra les? —

Jaj bizony a víg evet
 Törébe belé esett, —
 Sí, visít, harap szegény — — —
 Már így nem cserélek én. —

Szűk kalitka lesz lakod,
 Szűk naponti falatod,
 S majd csak kínodban ugrálsz,
 Szabadulást nem találsz.

Jobb nekem! — van jó szülőm,
 Minden lépten őrizöm, —
 Ennem ad ha éhezem;
 S kedvemet is tölthetem.

Egy-egy kicsit tanulok ;
 Vígan szerte futkosok ;
 Epret, virágot szedek ;
 Senkitől sem rettegek. —

Jó az Isten, jót adott,
 Engem észszel megáldott ;
 Hogy ne venném hát hasznát ?!
 Még jövőre többet ad.

Csermely és tócsa.

Hegy tövéből jő a csermely,
 Oly vidám a csörgeteg ;
 Kavicsokkal játszadozva,
 Lejtegetve hempelyeg.

Tiszta, mint a bányá-kristály :
 Fenekén száz hal-csilár,
 Fölszínén a nap sugára
 Mint futó gyémánt-vilár. —

És utas jő, s letelepszik
 A csermelyke oldalán ;
 S a vizecske meg-megloccsan
 Égő, szomjas ajakán.

Ah mi édes, — ah mi hűvös,
 Milyen enyhe, kellemes !
 Mintha megifjítani birna,
 Oly üdítő, izletes.

*

Es tovább tovább szalad le
 A csermely s lapályra jut ;

Menne, menne, — de lehetlen
 Búslakodva szerte fut.

S lesz belőle renyhe tócsa,
 Undok békák lakhelye,
 Mindenféle ronda féreg
 S vér-nadályok menhelye. —

Más utas jö, és pihenni
 A meder partjára dől, —
 Elnyomatva, elcsigázva
 Fáradalma terhitől.

Szájához merít kezével — — —
 De mi poshadt keserü!
 Kész betegség, undorító,
 Büzös, dögleletszerü.

*

De a tócsa egyre árad,
 S túlhaladja a lapályt, —
 Addig addig furta, ásta,
 A míg lefolyást talált.

S ujlag csörgedez vidáman,
 Kavicson, porondon át, —
 Megy repesve örömben,
 Hogy talált tisztább hazát. —

S újra jött egy fáradt vándor,
 S megizlette hús vizét, —
 Ah de tüstént észrevette
 Rajt' a távol tó izét.

Bármiképen szűrögette
 A kavics e habokat:

Teljesen már vissza nem tért
A legelső jó zamat.

* * *

Igy a munkásság s erénynek
Ifju, szüz, vidám folyása
Tiszta, ízes és üdítő,
Mint a hérc kristály-forrása.

De ha egyszer tespedezni
Engedéd, — mint tó vizében
Menhelyet talál a bűnnek
Ronda férgé büz-medrében.

S bár ha újra megindítod
Lelki jobb erőid árját:
Már hiába, — nem leled föl
Első bájforrásod párvját.

Égi háboru.

„Apám, mi az, mi úgy morog
Ott fent a fellegekben?
Dajkám azt mondja: haragszik
Az Isten az egekben.“

„A d ö r g é s t Isten alkotá,
Hogy gondolj erejére;
De nem haragszik ő azért
J ó s j á m b o r gyermekére.“

„Apám, mi az, mi úgy lobog,
Cikáz a messzeségben?
Megnyilt az ég tán? hallottam,
Hogy tűz van ott az égben.“

„Tűz nincs az égben, édesem,
Csak fény és dics világa, —
S még gondolat sem éri el,
Oly nagy a távolsága.

De Isten ránk néz akkor is,
Midőn cikáz villáma,
Intvén, hogy mindig ébren van
Szemének őrsugára.“

„De most közelg a dörrenet:
Szörnyű a csattogása, —
Sűrűn elárad a villám,
Vakít a lobogása.

Apám, apám, a félelem
Elfojtja lélekzésem, —
O jaj, o jaj! most lecsapott . . .
Szörnyű a rettegésem.“

„Ne félj fiam, nincs semmi ok
Ilyenkor rettegésre;
Ha sujt az Isten, nem szorúl
Villámra, dörrenésre:

Büntetni bárhol, bármikor
Ezer mód van kezében: —
Ki nem gonosztevő, — szilárd,
S nyugodt marad szívében.

„De még is édes jó apám,
Mért a nép szójárása:
Hogy z e n g az ég, hogy m e n n y dörög,
S lesújt m e n n y k ö csapása?“ . . .

„A nép sokat s nagyot kíván
Kevés szóval kiejtani, —

S ez jól van így; — nem kell soha
S nem senkinek felelni:

Hogy a leghangosb szózatok
Mennyből szállnak szívünkbe,
S a legelzűzőbb büntetés
Égből sújt le fejünkre.“

Az árva.

Nyargal nyargal a kis urfi,
Nyargal vesszőparipán,
Végig nyargal ujjongatva
A kastélynak udvarán.

Rongy-foszlányokkal takarva
A kapuban ácsorog
Egy fiúcska, úgy kiaszva, —
Alig, alig vánszorog.

„Mit keressz te? Lódulj innen —
Roppant rajtad a piszok! —
Síró hangon szól a gyermek:
„Jaj, o jaj, árva vagyok!

„Árva? Hát mi az? Nem értelek.
„Nincs apám és nincs anyám.“ —
„Hát hová lettek? — „Meghaltak —
Senkinek sincs gondja rám.“

„Nincs-e? Hát ki ad ebédet?
„Hétről hétre éhezem.“
„S más ruhád sincs, mint e rongyok?
„Semmin, semmim sincs nekem!“

„O szegény! S tán nincs is a ki
Valamire megtanít, —
S mondaná: mi jó az Isten,
S végre is még megsegít?“

„Hallom néha emlegetni,
De ki ő? — nem ismerem, —
Mert ki arra megtanítna,
Senkim, senkim sincs nekem.“

„Szörnyűség! O te szegény, így
Nagyon nagyon árva vagy, —
Azt se tudni: hogy az Isten
Szeretelben milyen nagy!

Jer, jer, én megosztom véled
Kenyerem s ruháimat,
S megtanítlak égbe küldni
Háládó fohászodat.“

A cseresznye-kedvelő.

„Hej, cseresznye, szép piros,
Édes ízű, zamatos,
Szomjat oltó, harmatos,
Csillogó és bársonyos, —
Mért is vagy te oly csinos,
Csábiló, kívánatos,
Hogy rád nézni is kínos? —
Mért mosolygasz úgy reám,
Ha olyan fent függsz a fán!“ —

Így okoskodott magában,
 Uton, utfelen jártában
 Imre egy nyalánk fiú,
 S mielőtt csak észrevennék, —
 A fa ágain terem.
 Jó famászó, jó gimnaszta,
 Annyi már kétségtelen.
 Ámde e jeles tulajdonát
 Vajjon fogja-e dicsérni.
 A kit látunk erre térni? — — —
 Már az olyan kérdés, melynek
 Be kell várni oldatát.

S a gyümölcsös-kert gazdája
 Fel s alá jár, néz, megáll;
 Gyönyörűség minden fája, —
 S mint körül tekintene,
 Szinte csillog a szeme.
 Ámde mostan rátalál.
 A fiúra ott az ágon.
 Ritka nagy tolvajmadár —
 Így gondolkozik magában.
 És kezében a pálcácska
 Félelmetesen suhong.
 S Imre fent a fán busong. —

Jöszte, jöszte kis vendégem,
 Szól a gazda, — jer le csak;
 Hadd tekintsek a szemedbe,
 Hadd pillantsak a zsebedbe, —
 Máskor is tán láttalak!

Imre úr mit tudna tenni, —
 A magas polcáról leszáll.
 S gazd' uram előtt megáll.

Jaj, be megnyúlt a pofája —
 Olyan savanyú a szája ,
 Mintha vacsorát volna benne ,
 És nem édes jó cseresznye. —

„No fiú, így szól a gazda :
 Lássuk, mit szereztél ?
 Valld ki, hányat ettél ?
 Valld ki bátran, rajta, rajta ,
 Ilyen olyan nyaldi-fajta !“

„Még csak egyellen szemecskét“ —
 Szól vigyorgva a gyerek.
 „Ejnye kakas csípje meg, —
 Még csak egyetlen szemecskét !
 No de semmi, — elhiszem ,
 Csak civódás ne legyen
 E miatt közöttünk.“

Imre erre bátoran
 Fölkiált : „Egy szem cseresznye
 Semmi kár, hol ennyi van !“

„Persze, persze, mond a gazda ,
 Egy szem még nem a világ, —
 De azért él az igazság.
 Tudd, hogy e kert birtokom ,
 S nékem volna most jogom
 Tégedet megzabolni — — —
 De ruhádtól megrabolni
 Nem kívánlak egy szemért.
 Mid van is ? sipkád, kabátod
 Mind ez sokkal többet ér ,
 Mint egyetlen kis cseresznye.
 Volna ugyan neked hátad ,

És kezemben szép hajlékony,
 Nem is vastag, nem is vékony,
 Szép suhongó mogyoró.
 De nekünk nem kell bíró,
 Elvégezzük szép szerével,
 S elmehetsz Isten hírével.'

„Egy szemért te adsz egy szálát
 A kabátodnak ujjából, —
 Épen annyi mint a fáról
 Egy szemecske szép gyümölcs.
 Egy szál még nem a világ.
 Egy cseresznye: egy fonál, —
 Mennyi szemese, annyi szál,
 Így az alku nemde áll.’

„Oh kegyed mi szörnyü bölc —
 Vizsonozza a legényke —
 Mit vétett ruhám szegényke?
 Mert ha szálát így kifosztja, —
 Minden szemért egy fonalkát —
 Vajmi könnyen rongyra osztja.
 Már így meg nem egyezünk.’

„De bizony csak így kell lenni,
 Más barátom, nincs mit tenni.
 A cseresznyém te elvetted,
 S vajmi biztos helyre tetted;
 A kabátból én a szálát
 Kihuzom tehát;
 Elteszem, s ha sok lesz együtt,
 Összefonjuk, összeszöjük,
 S lesz belőle új kabát.’

„Dejszen abból semmi sem lesz,
 Nem vagyok olly hájfejű.
 Hallja hát, kérésem ez:

Légyen ön nemes szivü ;
 Én elismerem hibámat —
 Hát legyen nekem bocsánat,
 S így vitánknak vége lesz.“

„Most az egyszer elbocsátlak ;
 De ha újra lopni látlak :
 Itt marad majd a kabát.
 És tanuld meg azt fiúcska ;
 Hogy tömlöcbe fogsz kerülni ,
 Hogy ha nem fogod becsülni —
 Lenne bár csak szalmaszál —
 Más ember tulajdonát.“

Király és apród.

(Ballada.)

I.

Megy a király s a hadsereg ,
 Orgyilkolást boszulni megy ;
 Utcélja délvidék —
 Olaszhon , a hol emberek
 Szívében átkos gyűlölet ,
 Vezuvban láva ég.

A zászló színe fekete,
 Rajt' Endre gyászos esete ,
 A mint megfojtatik ;—
 Ezért oly nagy a közború ,
 Sereg s király oly szomorú , —
 Mert szívök vérezik,

Halad szilárdul a sereg,
Mögötte tenger és hegyek,
S nép mely meghódola.
Minden lépése győzelem,
Előtte nincsen félelem,
Sőt üdv örömdala.

Csak egy van mi ellenszegül,
S mindig nagyobb- nagyobbra gyül:
A megdagadt folyó.
Nincs híd, nincs rév, mely átvezet,
Elönt mezőt és réteket
A habzó Volturno.

„Ki az, ki itt talál utat,
S nekünk biztos irányt mutat?”
— Így szól Lajos király.
„Nehéz, veszélyes vállalat, -
De ki megoldja, hírt arat,
S kegyünk fejére száll.”

Csalában edzett sok vitéz
E szón dübbenve összenéz: —
A viz csalárd elem.
Ferenc apród clöugrat:
„Éljen királyom, így riad,
Hazám és nemzetem!”

„Lchessck én az útbuvár,
Engedd uram, s a zajló ár
Ha eltemet talán;
Meg ne sirasson jó szülöm; —
Három fő kincs a kísérom:
Isten, király, hazám!”

II.

Eltűnt a hős-szívü levente. —

Hab habra jön, hab habra nő.
Ezer szem függ bámulva rajta;
Hányódik mint vész-üzte sajka;
Meddig, hová fog érni ő?

De bátoran küzd a hullámmal;
Most im a víz-középre ér.
Bokréta, mente most is leugnek, —
Ajkán a hangok egyre zengnek:
Folyvást Istent s hazát dicsér.

De ah, amott kereng az örvény!
Megkapta már gyűrűzete
Mindig tovább tovább sodorja —
Most . . . most le a mélységbe vonja
O jaj, elérte végzete!

Szegény fiú! — Ezrek szemében
Sajnálkozás könnyűje ül.
Ám nincs könnyű Lajos szemében:
De pezsg erő önérzetében;
Szívén királyi láng hevül.

Legott a víz sodrába vágtat
Az ifju, hős, dicső király.
Mentésre már kezét kinyújtja
De őt magát a hab lesujtja —
S ezernyi jaj az égbe száll.

Mély csönd. — Egy szív sem mer dobogni: —
Lajos alább s alább merül.
De leng fölötte ég segélye: —

Mentő ernyőül viz színére
A hő király-palást terül.

Ő mentve van. — S megmentve véle
Ferenc a hőszivü buvár.
Lajos belékap mentéjébe ,
S elhossa a társak körébe ;
Megszégyenül a gyilkos ár.

S megharsan győzedelmi ének ,
Diesőitések üdvála :
,Éljen Magyarhon fejedelme , —
Övé szivünk minden szerelme ,
Népének ő védangyala !“

S bámulva lát Olaszhon népe
— Mi felfogásán túl halad —
Királyt , ki önmagát áldozza
Jobbágyaért ; — s úgy viszonozza ,
Hogy zeng az áldás , hódolat.

És szól Lajos : ,Bajnok leventém ,
Szolgálatod hön köszönöm ;
Utat — folyón át nem találtál ,
De — százezer szívhez mutattál ;
S királynak ez legfőbb öröm.‘ —

És szól a tábor , szól az ország :
Ily tett örök nevet szerez ;
Egy é r t te élted nem kinéled ,
Azért tiéd e z e r n y i élet : —
Testvéred így boszulva lesz.‘ —

Éberség.

Ébren élni, ébren lenni
 Napjainknak gyönyöre, —
 Mindent éberséggel tenni
 Emberlétünk díszköre.
 De alunni, álmódzni,
 Holdsugáron kalandozni,
 Mikor tenni kellene:
 Ez lelkünk szégyenjele.

* * *

Kél a nap; — dicső sugárin
 Felvidulnak a hegyek,
 A mezők, erdők s virányok: —
 És én ekkor ébredék.
 Hegyre vagy a síkra állva
 Lelkem bámul és csodálja:
 Isten művei mily nagyok. —
 Most, ah most ébren vagyok.

Este milliárdnyi ponton
 Fénylenek a csillagok; —
 Szívem telve e csudával:
 És én ébren maradok.
 Végre álom száll szememre,
 Ködhomály borul lelkemre, —
 S ekkor mit sem élvezek;
 Mig nem újra ébredék.

*

Gyakran játszva leng előttem
 Tarka képek fátyola,
 S megnyílik fényes regéknek
 És mesék tündérhona.

Járok, bolygok andalogva,
 Babonában ámolyogva, —
 Éj ölen ábrándozom, —
 Kábaságban álmodom.

De sugár lövell lelkembe, —
 S oh mi más lesz a világ.
 Szétbomolnak, szétfoszolnak
 A gyémántos paloták.
 Fénylik hit s tudás világa,
 Tárul a való országa.
 Tűnnek az aranyhegyek
 Lassan lassan ébrednek.

Megtekintem a természet
 Műhelyének titkait;
 Látom nagyszerű erőknek
 Szentelt működéseit.
 Megnyil tudomány kilincse,
 Hulladoz vakság bilincse; —
 Lelkesülök, tapsolok, —
 Mert most már ébren vagyok.

A bogárcák és virágok
 Alkotása elragad, —
 Es a bányán s tűzhegy-aknán
 Keblem árja megdagad.
 Megkap a vihar járása,
 Csillagok s villám futása, —
 Buzdulok és élvezek, —
 Mindig éberebb leszek.

Elttekintek messzeségbe,
 Ős idők rejtélyibe;

Holt s fenálló nemzeteknek
 — Leng előttem szelleme :
 Fény, dicsőség ár-apálya,
 Vész, csaták vér-borzadálya
 Hódolok s megrettenek —
 Uj- s ujabbra ébredek.

S ismét más sugár deríti
 Lelkem csöndes templomát :
 Nyitva látom a művészet
 S ész-iparnak csarnokát.
 Mennyi munka szerzeményc,
 Mennyi kincsek gyűjteményc ;
 Gúla, kép, tornyok, szobrok . . .
 Édes-ébren bámulok.

Minden oly csudával teljes :
 Bérc, fővényszem, tengerek,
 Csattogány, felleg, s orozslán,
 Föld rengése — s emberek.
 S mindütt e g y szellem hatalma,
 Egy vezérkéz diadalma, —
 S én imára borulok
 Teljes-éberem vagyok.

*

Tiszta képek fényvilága
 Elragadja lelkemet,
 Mindent napderűbe állit.
 A csapongó képzelet.
 Senki sem sir bánatában, —
 Minden ember élv-karában, —
 Mindenütt csak kincshalom
 O mi szépet álmodom.

S jő a koldus és kopogtat
 Csönd-lakomnak ajtaján, —
 Nyög, nyöszörg, kér, — szenvedések
 Hangja jajgat ajakán ;

Fájdalom, boldogtalanság
 Ül az arcán s nyomorúság; —
 De én meg sem hallgatom
 Mélyen, mélyen aluszom.

S fölriaszt a vész haraugja —
 Száz torok kiált: tüzet.
 És ezer kéz jő mozgásba,
 Ment, segít és hord vizet.
 És saját hév száll szivembe,
 Köny tolul száraz szemembe
 Még is jók az emberek: —
 Részvevésre ébredek.

S három árva kisedével
 Jö az éhezö anya, —
 Kín-sohaj szakad kebléből;
 Elhamvadt a kis tanya.
 Rátekintek bús arcára,
 Félmezzellen magzatára, —
 És megosztom falatom —
 Oh mert már nem álmodom.

S uj csapás jö ostorával: —
 Vizben áll egész vidék;
 S ezreknek bús szemében
 A nyomor könyűje ég.
 Járok, mentek csónakomban,
 Gyermek, agg csügg már nyakamban,
 Istenem hálát adok, —
 Hogy ily éberem vagyok!

Ah mi édes, szívvidító —
 Ezrek ajkáu háladal, —
 Hogy a vész már elvonúla
 Minden borzadalmival.

S oh magasztos érzemények!
 A szeretet szellemének
 Szűmben én is áldozok
 Éber és boldog vagyok!

De mi az? Dicső hazámnak
 Vérben ázik mezeje
 Dúlni jött az ellenségnek
 Győzedelmes ereje!
 Nem, nem; — ki a harcmezőre,
 Hadd legyenek honomnak öre, —
 S míg dicszászló nem lobog, —
 Megpihenni nem fogok!

* * *

Isten! adj erőt szívemnek,
 És szememnek napderüt,
 Munkásságot szellememnek
 Fáradhatlant, észszerüt:
 Hogy meglegljem a tudásnak
 Tiszta szent forrásait, —
 S érzéketlenül ne lássam
 Embertársam bajait; —
 Hogy mi jó a tudományak
 Fölmerül aknáiból,
 És mi szépet fölhogászok
 Szívem mély hullámiból:
 Mindazt általános kincsül
 Birja a felebarát, —
 S üdvömön kívül leginkább
 Ápolgassam a hazát.
 Add, ne légyen közveszélyben
 Semmi híjam az erélyben.
 Mindig emberül tegyek,
 Gáton, éberem legyek!

Elbeszélések.

I.

A kis rajzoló.

Hosszu téli este volt. Béla elfáradván játékaiban, így szólt hozzám: „Édes apám, kérek, beszélj megint valamit. Szépen fogok figyelmezni.“

S én leülve melléje ekkép kezdtem elmondani a kis rajzoló történetét.

Pesten az üllői uton — a merre az Orcikert felé mennek — kisdéd házban lakott egy szegény család: apa, anya és egy 8 éves fiú, kit Ferinek híttak.

Az apa napszámra járt segíteni oly helyeken hol házat építenek, — az anya szinte eljárt mosni, súrolni, hogy ő is keressen valami kis pénzt; Feri pedig iskolába járt, s mikor onnan haza jött, mindig szépen otthon maradt, s vigyázott, hogy a kis szobában hol laktak, valami baj ne történjék.

Feri pedig igen jó kis fiú volt. Nem járt ő játszani az utca közepére, s ha néha el is hítták pajtásai, csak azt felelte: jobb nekem itthon.

S igaza is volt a fiúnak. Mert játék közben a többi gyermekek gyakran összepörlekedtek s rútol megtépték egymást. Ruhájokat is összepiszkolták sőt el is szaggatták. Feri pedig vigyázni akart ruhájára, mert szülei szegények voltak, s nem vehettek minduntalan újat. De még az is megtörtént: hogy az utcán játszó gyermekek, valakinek ablakát vigyázatlanul bedobták, s ilyenkor aztán a szülőknek kelle megfizetni a kárt. Feri szülőire nézve pedig igen sajnós lett volna, ha csekély keresményökből még kárt is kellett volna megtérítniök pajkos gyermekök miatt. Ezt Feri el

akarta kerülni, nehogy haszontalan költséget okozzon szegény szülőknek. Sőt még oly eset is adta elő magát, hogy egyik vagy másik gyermek nem tudott elég gyorsan elszaladni az útról, mikor kocsi érkezett és így a lovak lábai s a kocsi kerekei alá került, a mikor is keze vagy lába összetört. Mily bánat és szomorúság az a szülőknek, ha gyermeköket összezúzva kell látniok, s csak hosszas gyógyítás után kerül meg a szenvedőknek épisége s egészsége, vagy talán soha sem lesz többé éptagu, hanem egész életére csonka, bóna marad a gyermek! E jó flú ily bajtól is meg akará óvni kedves szülőit.

De igaz — tudod-e még fiacskám, hogy hitták e jó fiút? — Ferinek. — Jól van.

Most hát vigyázz fiam; elmondom, mit szokott csinálni a jó Feri, mikor egyedül volt otthon.

Legkedvesebb mulatsága a rajzolás volt. Hol csak darabka papírra szert tehetett, azonnal tele rajzolta különféle alakokkal. Szegény szülőtől gyakran kért papírt és rajzont, de azok nem igen birtak venni, s így a szegény Feri igen sokszor ült szomorúan az udvarban vagy a kapu előtt, s igen nehezen esett neki, hogy erős kívánságának eleget nem tehet. —

Egy nap délutánján a kis Feri szinte oly szomorúan ült a ház kapuja előtt és szemeiből könnyek gördültek orcáira. Azért sirt pedig a jó fiú, mivel szép darab papírját, melyet a szomszéd fiától kapott ajándékban, egy fiatal macska ellopta, játszott vele s körmeivel összehasisotta. Most tehát megint nem volt mire rajzolnia; pedig már egy hét óta nem rajzolhatott semmit.

A mint Feri ott ül magánosan és siránkozva, arra sétál egy fiatal úr, ki igen csinosan volt öltözve. A gyermek sirásán megindult szíve. Megáll, s kérdezi tőle: „miért sirsz, jó gyermek? mi bajod van?“

Feri föltekinte az idegenre, s felele: „Ah édes uram, a macska eltépte papíromat, s most nem tudok rajzolni.“

„Rajzolni?“ — kérdezé ismét azon úr, s igen meg volt lepette a kis fiúnak ily beszéde által. — „Hát tudsz te rajzolni?“ így folytatá kérdéseit az idegen. —

„Tudok biz én — felelt a kis Feri; — s még többet is tudnék, ha több papírom volna.“

„Hát kitől tanultál“ — kérdezé ismét amaz, s mindinkább kezdett csudálkozni a gyermek feleletén.

„Tanulni?“ — szólt a kis fiú, — és szinte elbámult e kérdésen. „Nem tanultam én senkitől, csak úgy magam rajzolgatok. Hija, ha még volna is valaki ki tanitana engem!“ — s nagyot sohajtott e szavai után.

Az ismeretlen felszólította most a fiút: nem akar-e neki valamit mutatni eddigi rajzaiból? F e r i szívesen ráált, s bevezette őt a szobába.

A szobában igen egyszerű bútorzat vala. Néhány szalmaágy, egy füstetlen asztal s pár régi szék, ez vala minden, mit az idegen úr a szobában láthatott.

Az asztal alatt egy doboz állt, melynek teteje gondosan le vala zárva. Ezt vette elő F e r i s nagy vigyázattal emelte le tetejét. —

A dobozban különféle papírdarabkák, kisebbek, nagyobbak, voltak egymásra rakva, s ezeket bontogatta F e r i s terítgette az asztalra ismeretlen vendége elé.

Figyelmes szemmel nézegette a rajzokat az idegen, s úgy látszott, hogy azok tetszének neki. Nem talált ugyan valami igen szép munkára azokban, de ily kis fiútól, ki még nem is tanult semmit, többet közöttök igen helyeseknek talált. Mikép is lehetne valami igen jót várni, oly rajzólótól, kinek még csak azt sem mondta meg senki: hogyan kelljen a rajzvonásokat tenni, s hogyan lehessen utánózni valamit a mit látunk. S még is igen sokféle tárgy fordult itt elő. Volt itt ház, fa, virág, kutya, ló, katoná, szék, asztal, gyertyatartó, kakas, pille, könyv, kard, puska, harang, lapát, kalapács, szóval mindenféle, mert a mit F e r i meglátott s mi neki megtetszett, azt lerajzolni legott megis kísérté s az vala legfőbb, hogy mind igen tisztán és csinosan voltak megőrizve.

Átlátta az idegen, hogy ezen fiúnak kitünő hajlama van a rajzolásra, s ha jó tanítóra akadna, talán igen derék főstész lehetne belőle.

Beszédbe ereszkedett tehát F e r i vel, s megtudta tőle, hogy szívesen tanulna rajzolni és fősteni, ha volna oly jó ember, ki tanítná őt.

Ekkor az idegen csinos könyvecskét vett elő oldalzsebéből s annak egyes lapjait megmutogató F e r i nek.

A fiú elbámult, s csaknem kiugrott bőréből örömeben, mikor egymásután megpillantotta a gyönyörű rajzokat és képecskéket, melyek e könyvben valának. Mert ezen úr főstész volt, ki mindig hordozott magával rajzkönyvet, hogy a hol csak valami szépet meglátott sétái közben, azt azonnal levehesse.

Igy már igen sok szép tájéket, épületet s több efélet rajzolt és főstött a könyvecskébe. Most is azért indult az Orcykertbe, hogy ott valami szép fát vagy virágot lemásoljon. Midőn a művészek ily módon lerajzolgtják a feltünőbb természeti tárgyakat, azt szokták mondani: hogy t a n u l m á n y t csinálnak.

Mikor F e r i már végig nézegette a képeket, megkérte őt a főstész, hogy előtte kissé vesztog állana.

Kevés perc múlva ismét oda nyújtá a főstész F e r i nek a könyvet, s ez ott nagy csodálkozva egy fiút látott lerajzolva, ki hozzá egészen hasonlított.

„Ejnye, hiszen ez én vagyok!“ — kiáltott föl F e r i. S úgy is volt. Azaz, nem ő maga volt ott a könyvben, hanem az ő kép-mása. A főstész ezen rövid idő alatt lerajzolta őt.

„Nos fiú, szeretnél-e így rajzolni tudni?“ — kérdezé őt az idegen.

„Hogy szeretnék-e? — szólott F e r i. — de mennyire! Hm, jobban szeretném, mint azt a három emeletes nagy házat, hol most szegény apám dolgozik“

„Légy kis türelemmel F e r i, — monda neki a főstész; — nem sokára ismét meglátogatlak. Addig is vedd e két darab papírt, meg ezen rajzont, és kísérts valamit rajzolni — mig eljövök.“ —

F e r i nem tudott hová lenni nagy örömeben. Nevetett, tapsolt, ugrándozott, megcsókolta a főstésznek kezzeit, és soká nézett utána, mikor az Orcykert felé távozott. —

Sopánkodva várta haza szülőit, hogy minél előbb elmondhassa nekik nagy szerencsáját. —

E nap épen szombat volt. — Munkáról hazajöttökben találkoztak az utcán F e r i nek apja a becsületes Mátyás, és anyja a jó Kata. Beszélgettek napi keresményökről. Mindegyiknél volt egy kevés pénz, miből holnap jó ebédet főzhetni reméltek. —

És eszökbe jutott jó kis fíjok, ki annyira szeret rajzolni, s bizonyosan most is otthon van, s nem pajkoskodik az utcai pajtásokkal. Megegyeztek, hogy örömére tesznek valamit. Az apa rajzönt, az anya papírt vett Feri számára. — Így közeledtek lakásukhoz. —

Feri a kapu előtt várta őket. S a mint megpillantá szüleit, messzünnen eléjük szaladt, hogy elmondja nekik nagy örömét. —

S itt újabb öröm várakozott reá. A megtakarított garasokból szülei is hoztak neki kedves ajándékot.

Másnap vasárnap levén Ferinek nem volt szorgosabb dolga mint szép papírait rendezni, s azokra rajzolgatni.

Egy ívet négy részre osztott, s mindegyik részre más más tárgyat rajzolt; — egyikre templomot toronynyal, másikkra házat, harmadikkra fákat, s a negyedikre lovat. Mire ezt elvégezte, dél lőn. —

Ebédután jutott eszébe, hogy az ismeretlen jóltevő még tán ma is eljöhetne, s majd épen azon papíron nem lesz semmi nyoma szorgalmának, melyet az ajándékozott. Kihelyesítette tehát rajzóját, s újra dolgozni kezdett, — s pedig künn az udvarban egy fának árnyékában. Két nagy lapos kő volt ott, egyikre deszkadarabot tett, mely asztalul szolgált, — a másikkra pedig ráült és így szorgalmatoskodott.

Nem sokára csinos öltözetű fiatal úr lépett az udvarra. Ez a tegnapi vendég volt, a főstész.

A mint Feri őt megpillantá, eléje szökellt s megcsókolta kezeit. Ez pedig nyájasan üdvözölte őt és szüleit.

Hoszasabb beszélgetés után abban egyeztek meg a főstész s a szegény napszámspár: hogy Pályur — így hitták a főstészt — magához veszi Ferit, iskolába járatja, ad neki élelmet és ruhát, s a mellett a rajzolásban és főstésben is tanítja, — tőle egyebet nem kívánva, mint azt: hogy jól viselje magát és szorgalmas legyen.

Mikor ezt a fiúnak tudtára adák, igen nagyon elszomorodott. Szeretett ugyan rajzolni tanulni, de szüleit is erősen szerette, és sehogy sem tudott megbarátkozni azon gondolattal, hogy azoktól elváljon. De ezek magok is nyugtatólag beszéltek hozzá,— mert

hiszen nem fog elmenni más városba, — itt marad Pesten, hol szülei is laknak; aztán, meg is fogják őt látogatni gyakrabban, meg ő is akármikor eljöhet szülei látogatására, sőt ha tetszik, az egész vasárnapot mindig ő velök együtt töltheti el.

Mindezek összevéve végre rábirták Ferit, hogy ő is bele egyezett a dologba, sőt Pály urnak szives jóságát előleg meg is köszönte.

Más nap reggel kelle megtörténni az elköltözésnek. — Feri igen nyugtalanul aludt, sőt az éjnek legnagyobb részét sirva virasztotta át. Igen fájt neki az, hogy jó szülőitől meg kell válnia. S ámbár hitte, hogy jóltevője valóságos nevelő atyja lenend, mit az ünnepélyesen meg is ígért,— mégsem tudott szüleire gondolni a nélkül, hogy könnyűi ki ne csorduljanak. Végre abban nyugodott meg, hogy a jó Isten különösen szereti és segíti a jó gyermekeket, ha engedelmesek, szorgalmasak és jámborok; ő pedig ezután is olyan lesz mint eddig volt, s így a jóságos Isten őt el nem fogja hagyni.

Igy viradt föl a hétfő, — ezen nevezetes nap Feri életében. —

A jó szívü főstész eljött, s átvette Feri szüleitől. Ezen óra igen komoly volt mindnyájokra nézve. Feri szíve erősen dobogott; zokogva csimipelkezett atyja és anyja nyakába, s úgy tetszett neki, hogy lehetlen lesz elválnia tőlök. A szegény szülöket is elfogta a sirás, — mert hiszen oly jó volt mindig az ő gyermekök. A főstész szinte megilletődött a köz megindulásban, és szemében könnyek ragyogtak.

Végre szeliden megfogá Feri kezét, s így szólt hozzá: „Te jó fiú vagy, édesem, s nehezen esik szülőidtől megválnod; — az igen természetes. De lásd valamikor még is csak meg kell válnod tőlök, s talán úgy válnál meg akkor, hogy képöket sem vihetnéd el magaddal. Azonban, ha jól megtanulsz fősteni, leveheted arcképöket, — s mily szép lesz, ha kedves szüleid képé mindig magadnál tarthatod.“ —

E beszéd látszólag hatott Ferire. Még egyszer búcsuzott és aztán kiszakaszkodott szülei karjaiból, sirva tekintve hátra gyakrabban, a mint távoznak a háztól.

Új helyzetében igen jó dolga volt azután Ferinek. Tanodába járt, mindenfélét tanult, és a rajzolásban különösen ügyes lett.

Mikor már felnőtt, és jól tudott fősteni, elment utazni. Bejárt mindenféle országokat s mindenütt tanult valamit, mi által a maga művészetében még nagyobb ügyességre vitte a dolgot.

Visszajövén hazájába annyira ment már, hogy sokkal jobban és szebben tudott fősteni, mint egykori jóltevője és tanítója. De épen azért igen háladatos volt iránta mindig, mert ennek köszönhette, hogy ily ügyes ember lett belőle, s a nélkül tán ő is csak szegény napszámosná lett volna. Ő és Pály úr a legjobb barátok maradtak. —

Szorgalma és ügyessége által szép keresetnek örvendett, úgy hogy sokkal több pénzre tett szert, mint mennyire egymagának szüksége volt. S épen ez által lett képessé megmutatni azt, hogy ő nem csak gyermekkorában volt jó fiú, hanem még most is az.

Szülei időközben elöregedtek, és elgyengültek. A szűk napszámból soha sem tehettek félre annyit, hogy öregségökben könnyebben élhetnének. Sanyarú és keserves lett volna életök. De az Isten megvigasztalta őket, és pedig jó gyermekek által.

Ferenc, ki már most híres és tehetős főstész volt, mindenképen segítette őket, hogy ne kelljen fáradságos munkával vesződniök öreg napjaikban. Csinos lakást tartott nekik, jó ruhával bőven ellátta őket, s élelmökről is bőkezűleg gondoskodott. Gyakran meglátogatta őket; mindig vidor ebédvel ünnepelték meg együtt azon vasárnap évfordulóját, melyen a jóltevő baráttal az ő jövőendő sorsa iránt egyezkedtek.

Igy azon örömben részesült Ferenc, melynél nagyobb nem létezik gyermekre nézve, hogy t. i. szülőinek vigasztalója, gyámola, háladatos jó fia lehetett. Pály úr pedig szinte egyikét élvezé a legnagyobb emberi örömöknek, midőn tapasztalá, hogy az ő jószívűségét ily szép eredmény jutalmazá.

Ferenc főstésznek szobájában három kép volt, melyet néhány maga-főstötte szent képen kívül különös tiszteletben tartott: atyjáé. anyjáé, s a jóltevő emberbaráté. —

II.

A vizsla.

1840-ben történt.

Szép szeptemberi délután volt, midőn Ligety fiai vállalkra vetett puskáikkal kifelé indultak a faluból.

Hová is mehetett a két fiatal legény? Az egyik 16 a másik alig 15 éves. Tán csak nem törik fejüket valami veszedelmes vállalaton! Tán csak nem akarják a közel hegység medvéit vagy farkasait fölzaklatni? Isten mentsen! Ezuttal ők csak foglyokra készülnek.

S csakugyan dús fogoly-vadászatot reménylenek ma a sűrű tarlóban, mert délben hozta a hírt az egyik hajdu, bogy nagy számu foglyokra akadt; sőt még a helyet is kijegyezte, hol tartózkodnak.

A furfangos hajdu ezzel magának is iparkodott mulatságot csinálni, mert azonnal nagy mohón vezetőül, kalauzul is ajánlkozott. Ott is van ő a vidám társaságban s örökös biztatásaiból láthatni, hogy emberül akar megfelelni kalauzi hivatalának.

De nézzük hát, kimből áll ez a társaság.

Itt van Szilvady úr, a szomszéd falu egyik birtokosa, ki nagyszerű vadásztáskát cipel oldalán, mintha nem csak foglyokat, hanem amúgy melleleg legalább egypár nyulat is szándékoznék elejteni. Csak attól lehet tartani, hogy az oldalzsebéből kifityegő hatalmas dohányzacskó sallangjai messzünnen elrezzentik a vadat, ha még is puskája lövése gyorsabb nem lesz az iramló nyulnál, vagy repülő fogolynál. Mert hej, régi praktikus ám ez a Szilvady bácsi; futtában úgy meglövi a nyulat, hogy rá sem ér bukfencet vetni. Aztán tréfás ember is az öreg úr; oly mesékkal tartja fiatal barátit, olyan vadászkalandokat beszél nekik, hogy szinte megpukkadnak neveltökben. Most is épen azt beszélte nekik, hogy egyszer egy előtte szaladó nyulat homlok on lőtt, de egyenesen homloka közepére talált! — „Hogy, mikép volt az lehetséges?” — kérdik a fiúk hamiskodó hitellenséggel. — „Hát

rá kiáltottam: megálj te! — úgy mond Szilvády ur, — s épen mikor visszanézett, akkor löttem agyba!”

Nagyszerű hahota követte a tréfás ötletet.

De igaz, el is feledném a társaság többi tagjait fiatal olvasóimnak bemutatni.

Itt van tehát Ligety Béla és Dénes; két egészséges, mint szokták mondani, tenyeres talpas legényke, kik a mellett, hogy a tanoda padjain szorgalmasan ültek, nem feledék el testöket célszerű mozgással és gyakorlatokkal folyvást edzeni. Ők többször szoktak a szünhónapok alatt vadászatra rándulni, legtöbbsnyire apjuk társaságában vagy Szilvády urral, kit tréfás ötletei miatt is nagyon szerettek, vagy néha valamelyik gazdatisztel, ha épen nem volt oly sűrűtős gazdai munka.

Itt van végre Jancsi a hajdu; furfangos legény, ki valahányszor el szeretne menekülni a munkások unalmas felügyelésétől, mindjárt talál egy fogolyfészket vagy nyulat a bokorban, csak hogy vadászni mehessen. Úgy van vele, mint az egykori cigány a nyulsülttel, ki nagyon dicsérte, hogy jó pecsenye az a nyulhus, s mikor azt kérdezték tőle, vajjon evett-e már? azt felelte, hogy látta, mi jó izűn ették az urak! — Jancsi is váltig dicsőíti, hogy micsoda fölséges multság az a vadászat! — pedig hát legfőlebb mint hajtó vagy rezzentő szokott részt venni ebben a fölséges multságban.

S hogy semmit el ne feledjek, megmondom: hogy velök van Szaglár is a jeles angol vizsla.

Tehát négyen vannak mindössze: Szilvády ur, Béla, Dénes és Jancsi.

Hogy az urfiak magokban soha nem mentek vadászatra, ez részint azért történt, mivel ők nem tudták oly jól a vad szokott tanyáit, részint azért, hogy történhető baj vagy kellemetlenség esetében ne legyenek egészen magokra hagyatva a kissé virgonc ifjak. Mert hej veszedelmes fegyver az a puska! Sok megjárta már vele. Töltés után mindig meg kelle vizsgálniok a fegyvert: vajjon helyesen van-e az töltve, nehogy valami mulasztás vagy elhirtelenkedés miatt magokat vagy másokat veszélynek tegyék ki.

Ilyenféle eseteknek is bővében volt Szilvády ur, s olyakat beszélt el fiatal hallgatóinak, hogy szemök, szájak elállt.

Csak hogy ilyenkor nem kacagtak, hanem annál többször könny-be lábadtak szemeik. Mert vajmi szomorú volt azt hallani, hogy ekkor meg ekkor az egyik testvér a másikat lőtte agyon vigyázatlanságból, vagy hogy ez meg ez a szeleverdi ifjanc mellette álló legjobb barátjának kilőtte szemét, vagy hogy az elrepedt puska egyiknek másiknak elvitte két három ujját vagy egész kezefejét, a mint a fegyvert elsütötte, s több eféle. Aztán Szilváy ur ha neki melegegett, oly érzékenyen is tudta előadni a dolgot, hogy fiatal hallgatónak erében szinte megfagyott a vér.

Ily vadászkalandi előzmények és tapasztalatok után aztán nem is csodálhatni, ha Ligety ur mindannyiszor kellő óvatosságra intette fiait, sőt Szilváy ur is, kiváló jókedvűsége mellett is mindig komoly figyelemmel kísérte az ifjak minden lépését.

Mindamellettt azt hitte az öreg ur, hogy nem kell végkép elriasztani az ifjakat a fegyverrel bánástól. Mint mondám, Béla már 16, Dénes majd nem 15 éves volt, s e szerint elérték azon kort, melyben a fegyverkezeléssel is már megismerkedhettek. „Okkal, móddal!“ szokta mondani az öreg Ligety, mit Szilváy aztán azzal toldott meg: „Csak ne hű bele Balázs módjára!“

Az öreg Ligety Gábor talpig derék becsületes ember volt s igen helyes nézetekkel bírt a nevelésről. Megkivánta még pedig szigorúan, hogy fiai minden kötelességöket pontosan végezzék, tanulmányaikat soha el ne hanyagolják, holmi haszontalan dévajkodással ne töltsék idejüket: hanem aztán örült is neki, ha gyermekei illedelmes mulatságban részt vesznek. De soha sem engedte meg, hogy a mulatságot célnak tekintsék, hanem csak eszközül kivánta vétetni, eszközül arra, hogy a kipihent s fölvidult lélek annál serényebben foghasson megint a munkához.

Derék, okos ember volt az a Gábor úr! A fiúknak a szünhónapok alatt is kelle olvasgatniok s magokat egyéb hasznos dolgokban gyakorolniok, s nem volt szabad ezen időszakot pusztán henyelési időszaknak tekinteni, melyben a hazakerült gyermeknek egyéb foglalatossága ne legyen, mint az istenadta napot barangolva, unatkozva tölteni. Hej, ha valamelyiket amolyan léha mitsemtevésen rajtakapott, volt aztán hadd-el-hadd. Azaz, hogy ő biz azért nem fogta meg a furkósbot úgynevezet

boldog végét, hanem csak egyet mondott s kettő lett belőle. Ha egyszer elkiáltotta magát amúgy deákos módon: Paniperda! (kenyérvesztegető!) — ez aztán elég is volt az urficskáknak; mert a dörgő szót a szemeknek oly villáma kísérte, mely eléggé gyantattá, hogy a vihar sincs messze. De bele is okultak az ifjak ebbeakorholási módba oly szerencsével és sikerrel, hogy már több éve nem hallatszott a jó atya ajkairól a vészteljes: paniperda.

Annál nagyobb volt Ligety ur öröme, s annál szivesebben látta fiainak mulatságait is, minél inkább tapasztalá, hogy szigorú de jó szándéku intései nem maradtak eredmény nélkül. Lelke is örült a jó öreg urnak, hogy fiai amúgy derekasan kivigadják magokat.

A fő multság pedig, mely iránt az öreg ur legtöbb rokonszenvet érzett, a vadászat. Fiatalabb korában szenvedélyes vadász volt. Egész heteket töltött néha kacsavadászon; szabad ég alatt éjelezett mocsárok, ingoványok közelében, egészségtelen kigözlögések közt; gyakran térdig érő hínárban, sár-vízben, iszapban gázolt egy-egy kacsát vagy vadludat hajhászva. Meg is adta az árát. A sok áthülés, átázás és átfázás úgy bele vette magát csontjaiba, hogy most gyakran a legvadabb fájdalmak gyöttrik szegényt, a köszvény csak úgy téri lábszárait. De azért most is szikrázik a szeme, ha valami jeles vadászkalandot, valami szerencsés fogást emlegetnek előtte. Sőt mikor leginkább kinozza őt a köszvény, s már semmi és senki nem bírja enyhíteni fájdalmait, kedves barátja Szilvady elmond neki egy-egy vadásztörténetet a régi jó időkből, s a jó Ligeti bácsi úgy neki lelkesedik, hogy csaknem felugornék székéről — ha lehetne. De ekkor egy-egy hatalmas hasgatás lábában arra inti, hogy vesztég maradjon.

Ezen kitünő előszeretetnek kell tehát tulajdonítani, hogy fiaiban a vadászati kedvet nem akarja egészen elfojtani, sőt azt mint férfias multságot — mikép ő nevezni szokta — jó szemmel nézi és ápolja. Azonban még is vigyáz annyiban az öreg ur, hogy e kedv a fiukban szenvedélylyé ne fejlődjék. S erre alapos okai vannak. Először alkalmatlan vendége, a kérlelhetlen köszvény emlékezteti, hogy jobb a vadkacsa a tálban, mint a mocsárban,—

másodszor meg egy sajtószzerű történet vette el kedvét néhány év előtt a vadászattól.

E történetet épen most van alkalmunk Szilvady uram szájából hallani, mert a mint a foglyok tanyája még igen távollevőnek látszott, Béla megkérte az öreg urat: mondaná el, hogy is volt csak az a szomorú esemény, mely atyjának vadászti szenvedélyét annyira lelohasztá.

És Szilvady úr ezt beszélte el röviden:

„Hát biz öcsém, furcsa kis kaland volt az. Átrándultunk egyszer a Bánkaiék erdejébe — tudod amoda abba a púpos, girbe-görbe országba — (Erdélyt értette), mégpedig medve-vadászatra. Hej fölséges mulatság az a medve-vadászat, valódi fejedelmi harc! Hanem az egyszer megkeserült apád kedve. Apád meglötte a mackót, — hatalmas vad volt — mondhatom hogy párját sem azelőtt sem azóta nem láttam. Apád hát meglötte ökelmét, s azt hitte, hogy vége neki. De ekkor szerencsétlenségre a hajtók nagy zajgással előtörték a sűrüből. Haj rá, haj rá! kiállák győzedelmi örömmel. A mackó nagyot szusszant, akkorát, hogy tölgyfát is képes lett volna elfujni. A hajtók ittas örömben ezt észre nem veszik, s egy 15 éves pórsuhanc elbizakodva neki rugtat a heverő mackónak, s botjával nagy okatlanul agyba- főbe veri. A medve sem veszi tréfának a dolgot, fölkerekedik, s utósó erőködéssel megragadja a fiút s baloldala bordáiról úgy letépi a húst, hogy könnyen meg lehetett volna számlálni, megvan-e mind a tízenkettő. Ekkor aztán kifujta páráját, de óriási talpának éles karma még mindig ott akadt a bordák közt. A fiú ordított, jajgatott. Végre kiszabadítottuk a döglött medve karmai közül. Mióta apád ezt látta, nincs kedve a vadászatra.“

„De hát miért nem szeret atyánk e dologról beszélni is?“
kérdé D é n e s.

„Miért? — felele Szilvady, — már azt magam sem tudom, hanem csak gyanitom. A szerencsétlen eseménynél még rosszabbul hatott rá alkalmasint az — valamint rám is — hogy láttuk, minő sülyedt egynémely ember állapota, hogy legiszonyubb fájdalmait is kész feledni — egy kis pénzért!“

„Hogy, hogy?“ — kérdi mind a két fiu egyszerre.

„Hát csak úgy, öcsém, hogy Bánkay ur búfeledésül egy fé-

nyes huszast nyomott a fiú markába, — halljátok egy huszast! s a suhanc azonnal felhagyott minden fájdalom-nyilatkozással, — sőt még mosolygott is! fanyarul, az igaz, — de mosolygott — a huszasnak, meztelen bordái rovására!

A fiúk komolyan összenéztek, s áldák szivökben a gondviselést, hogy őket oly kedvező körülmények közé helyezte. Mert mekkorának kell lenni a nyomornak ott, hol az ember egy huszas kedveért képes feledni a legiszonyúbb fájdalmakat!

Mondám már, kedves olvasó, hogy Ligety ur ily előzmények és saját szomorú tapasztalásai után nem akarta fiaiban a vadászást szenvedélylyé fejleszteni, de még is megengedte, sőt szerette e multságot, leginkább az egészséges mozgás tekintetéből. A csupa járkálásnál pedig azért hitte ajánlatosbnak a vadászatot, mert mindaz, mit bizonyos célra irányozva teszünk, sokkal jobban foglalkodtatja az embert. Így a vadászat is nem csak a lábakat hanem a lelket is folyvást működteti. Az a folytonos figyelem, érdek, vigyázat, ovatosság nagy feszültségben tartja a lelket. Hol lesz a vad? hol fog felugrani vagy fölrepülni? ügyes lesz-e a lövés? — ezek mind megannyi okok, melyek a lelki erőket örökös éberségben tartják.

Ily céllal járó sétáknak különben is nagy barátjai valának a Ligety-fiúk. Többször eljártak ők lepkészni, rovarászni, fűvészní, csigát, követ és kővületeket szedni, s mindannyiszor igen kellemesen és hasznosan tölték el napjaikat.

Most is tehát a kettős célt, a járást és vadászást tartván szemeik előtt, Béla és Dénes jó kedvvel követték a kalauzó Jancsit, mint már sokszor tevék; s ha ilyenkor jól kifáradtak, s derekasan megizzadtak, soha nem panaszták fáradtságukat, mint némely finnyás urficskák, kik szinte irtóznak a sétától, ha az némi fáradozással van összekötve.

De a foglyok tanyája valahogy nem akart közeledni. Elöttök fűrgélkedik Szaglár a derék angol vizsla, legszebb kutya az egész vidéken, de hiába szaglál, hiába kutat, — nem akad nyomra.

Időközben Szaglár jeles tulajdonságaival mulattatják egymást a kis társaság tagjai. S a kutya valóban oly kitűnő tulajdonokkal bírt, hogy e miatt az egész környéken ismerték és szerették.

Többek közt egy ízben egy kis gyermeket mentett meg a haláltól. Ez így történt. Egy szegény pórasszony munkára menvén kivitte magával kis gyermekét is a mezőre, mert nem volt kire hagynia. A jó asszony szorgalmas munkája közben nem figyelhetett mindig a kisedre, s nem is gyanította, hogy baja eshessék. A gyermek ide oda ballagcsálván kissé távolabb is barangolt s az árok széleig jutott. Ott ügyetlen lépést tett, s belebukott az árokba. Ez pedig sárral vízzel mintegy felényire volt megtelve. A szegény gyermek oly szerencsétlenül bukott alá, hogy arcával a sárba borulván, száját egészen betapasztotta az iszap, s így nem is kiálthatott. Hiába kapálódzott kis kezecskéivel, — nem birta magát kiszabadítani, sőt kezei is, minél jobban erőködött, annál mélyebben sülyedtek a sárba. Menthetlenül meg kelle fulnia.

De Szaglár épen akkor szaglált az árok szélén s megpillantá a fetrengő kisedet. Neki állt s nagy elővigyázattal s legkisebb sérelem nélkül kihuzta a gyermeket a pocsolyából. Mire a megrettent anya s a közelgő vadászok észrevennék, már az árok partjára fekteté a gyermeket, s a vízben jól megáztatván hosszú füleit, azokkal a kised szájáról oly ügyesen lemosogatta az iszapot, hogy a lélekzésnek akadálytalan utat nyitott.

Ezen ép oly mulattató, mint szivreható esemény Szilvády urnak egyik kedvenc történetkéje, s most talán már tizedszer beszélte el az ifjaknak; mert ez a nyáron történt, mikor Béla és Dénes távol voltak a városban tanodai pályájokon. S ujra megereedt a nyelve Szaglár dicsérgetésében. Elmondta mint örült az elrémult szegény asszony gyermeke megmentésén, mint csókolta örömeiben összevissza Szaglárt, mint áztatá örömkönnyeivel a derék kutya amugy is nedves bozontos füleit.

Annyira neki melegedett Szilvády ur, hogy épen egy másik történetkét akart előadni Szaglár életéből, midőn Jancsi hajdu arra figyelmezteti a vadász urakat, hogy nincs már messze a foglyok tanyája.

Szétváltak tehát vadászszokás szerint, hogy egymástól kelő távolságot tartva járják végig a tarlót, s legmélyebb csönd követte az előbbi élénk társalgást.

De csakhamar észrevették, hogy a vizsla valamit áll.

Ovakodva közeledének tehát ama pont felé, hol Szaglár fe-

szült figyelemmel látszott valamit szemmel tartani. Mindegyik kézen tartá fegyverét, hogy a netán fölröppenő foglyokat lövés nélkül el ne bocsássák.

Hiába mondogatá a hajdu: hogy messzebb van még ama bozót, hol ő a fogolyfészekre akadt. De Béla úgy vélekedék: hogy itt meg mások lehetnének.

„Vagy tán kivándoroltak ősi lakhelyükből” — jegyzé meg tréfásan Szilvady bácsi. Azonban nem sokára egész komolysággal fölkiált: — „De már ennek fele se tréfa!” Mert Szaglár szokatlanul kezdé sürgölődni, közben közben egyet vakkantott, mintha gyorsabb lépésre akarná inteni az érkezőket, — sőt néha néha úgy látszott, mintha nyalogatna valamit.

A vadászok meg nem foghaták, micsoda különös dolog lehet ez, s azért kettőzötetett sietséggel iparkodtak a helyszínére érni.

Végre odaértek. S mit láttak! Bámulat és ijedtség fogá el a jószívű fiúkat, Szilvady ur nagyot pödörített bajuszán, fejét csóválta, s meglátszott rajta, hogy sajnálkozni s boszankodni is szeretne egyszerre. Sőt Jancsi sem állhatá meg, hogy föl ne kiáltson: — „Ez már még is csak szörnyűség!”

Mi volt tehát az a szörnyűség, mely Béla és Dénes szívért annyira megdöbenté s a jó öreg ur homlokát is redőkbe szorítá? Vajjon micsoda jelenetnek vagy tüneménynek lettek tanúi?

A tarló és rét közötti határárok egyik cserjéjében ott fekszik vagy inkább fetreng egy összevérezett fiú, ki csak halk nyögéssel adja fájdalmának jeleit.

Vajjon ki lehet a szerencsétlen? Minő balság érhetette szegényt? Alig tíz éves, s már ily véres esemény áldozata!

A vadászok tüstént rá ismertek. A számtartó fiacskája ő — a 9 éves Dani.

Egész kezét elöntötte a vér; három ujjá össze van zúzva, s nem messze tőle egy szétpattant rozszant pisztoly hever — balcsatának és — bünének tanújele.

E pisztoly megfejt mindent. A körülményeket csak később fogjuk hallani. A baj már megtörtént: most mindenek előtt segítni kell.

S a vadászok, ifja, örege csakugyan emberül hozzá látak a segítyezéshez.

Jancsi elszaladt egy közeleső érhez s kalapjában friss vizet hozott; Béla és Dénes megmosták a sebeket és zsebkendőiket nyujták kötelékül; Szilvady ur pedig oly ügyesen kanyarítá a kendőket a sebes kéz köré, mintha évekig gyakornokoskodott volna sebészi műhelyben. Értett hozzá az öreg ur; volt neki módja tapasztalást tenni és ügyességet szerezni számos vadászkaland alkalmával.

A kis társaság annyira el vala foglalva a szenvedőnek ápolásával, hogy észre sem vettek volna egy a kissé távol eső úton közeledő szekeret. De Szaglár ugatással és futosással figyelmezteté őket. Azonnal kiáltottak a szekeresnek, hogy várja be őket. A két ifju lehető legnagyobb kimélettel cipelte a magánkívül fekvő Danit a szekérig, melyen szerencsére egy kis sarju volt, s így Dani igen lágyan párnázott fekhelyet nyert.

Hogy a dolog zajt ne üssön, s különösen azért, hogy Dani szülőit előkészíthessék a szerencsétlen eseményre, a fiúk saját szobájokba vitték Danit, és Dénes saját ágyába fektette őt. — Szaglár pedig mindig ágya mellett örködött.

Elküldtek azonnal a sebészért a szomszéd helységbe, addig is, míg az megérkeznek, magok ápolták az ifjak a beteget folytonos hideg borogatásokkal.

Időközben föleszmélt Dani és siralmas hangon adta elő szomorú történetét.

A falubeli vásott pajtások, a kántor Lacija, az ispán Gyulája, a kerékgyártó Miskája, a korcsmáros Andrisa s több mások, gyakran ki szoktak szökni egy-egy üreges kulcsossal, meg egy-egy kis löporral — a magok módja szerint mulatni. Hogy eféle kulcsokhoz meg a löporhoz nem a legegyszerűbb úton jutottak a fickók, azt elgondolhatod fiatal olvasóm. Csenték. Ily csent jószággal persze csak loppal, bujkálva, amúgy suttyonban lehet mulatni, annál is inkább, mert a lövöldözés odvas kulcsossal egyenesen és határozottan meg volt tiltva. De mit törődtek a vásott fickók a tilalommal! Csak azért is tették, mert tiltva volt. —

Gyakran megesik, hogy nem az adja meg az árát, a ki csábit, hanem az, kit csábitnak. Így járt Dani is. Miből aztán az a tanulság: hogy a csábitó szavai előtt okos ember bedugja a fülét.

De Dani hallgatott a pajtások mézes-mázás csalogatásaira, s mikor apja a mezőn, anyja pedig a kertben vagy a házi gazdaság körül el volt foglalva, ki-kiosont a mezőség valami félre eső tájékára a szép cimborasággal, s élte világát kedve szerint. Volt kelete a lövöldözésnek! Minél öblösebb volt a kulcs, persze hogy annál nagyobbat pufogott, s a fickók nem tudtak hova lenni örömlükben.

De egyszer az egyiknek — a kántor Lacijának — jutott valami eszébe, s azt hitte, hogy nagyon okosat gondolt. Azt gondolta t. i. hogy jó volna, ha már egyszer valami nagyobb szerű fegyverrel is tennének kísérletet. Csupa puskával nem ér semmit a háború, így gondolkozott ő; — az a derék, ha bele-bele mordul az ágyu; így ni: bum, bum, drum, drum! Az ő háború-játékuknak is kellene hát egy ágyu, — a kulcsok közt vajmi derék ágyu lehetne — egy pisztoly! Ezt gondolta Lacika. S a mit gondolt, meg nem maradt benne, kifúrta volna az oldalát. Elmondta pajtásainak a remek ötletet;¹ azoknak meg csak úgy szikrázott rá a szemök.

Még az is eszébe jutott a furfangos Lacinak, hogy látott ő egyszer a Dani apjának kamarájában egy régi rozsdás pisztolyt, mely talán az 1809-ki francia háboru óta sem volt használatban. Ez jó lesz, gondolá; akár a nagyidai cigányok vitézségét is utánozhatni vele. Megsugta a pajtásoknak, ezek összenéztek, s egyszer csak közfelkiáltással rohanták meg Danit, hogy teremtsen elő azt a fegyvert! Dani szabódott, szabódott, de amugy kellett lenni, mint a ki nem akarja mindjárt mutatni, hogy ezt a gondolatot mintha csak az ő agyvelejéből vágták volna ki. Csak hamar rá állt, kicsente a pisztolyt a kamarából, elhozta s megvolt a diadal.

Épen ma volt a napja, hogy ezt a szerencsétlen hős tettet véghez vitte.

Megtöltötték a pisztolyt a lopott lőporral, de valahogy nem akart elsülni. Addig addig furkálták szurkálták gombostüvel a be-

rozsdásult likját, hogy végre kibujt rajta a löpor néhány szeme. Most már kétségtelen volt a siker, s az egész cimboraság visszafojtott lélekzettel várta a dicső eredményt.

Egymásután pattogott már vagy három négy kulcslöveg, de mi volt ez mind a nagyszerű hanghoz képest, melynek most kelle bekövetkeznie. Csupa apró csatári tüzelés volt az, haszontalan puffogás; most kelle jönni a javának, a nagy ostromágyúnak most kelle megszólalni, melyre a nyulak mind szétriadjanak a bokorból, ha t. i. volnának.

Meg is szólalt az ostromágyu t. i. a rozsdás pisztoly; nagyszerű is volt a hangja: de nem a nyulak, hanem a fiúk, a jó cimborák riadtak szét s futottak eszök nélkül — hazafelé.

Mert a mint elsült a pisztoly, szét is vetette csövét a löpor, el is vitte Dani három ujját, — s a mint ez elordította magát, szónak sem álltak többé a derék pajtások, hanem ott hagyták őt magára, egyedül fájdalomával és rettegésével,

Igenis rettegésével. S nem ok nélkül tartott a gyermeköce a további következményektől. Mert apja katonaviselt ember vala, ki épen nem értette a tréfát ilyesekben. Ha úgy véletlenül megtalálja fiát ily állapotban, aligha előbb jól el nem nadrágolta volna, mielőtt azt kérdené: hát mi a baj?

Ebből is láthatjuk, hogy Béla és Dénes gondoskodása épen nem volt fölösleges arra nézve, hogy Dani szüleit jó lesz előbb értesíteni a dolgról valami okos, kiméletes módon. Mert Dani anyja nagyon ijedékeny lévén talán el is ájult volna a hír rögtöni hallatára; apja pedig nagyon lobbanékony létére aligha előbb nem menydörgött mint sajnálkozott volna.

Ezt az egész történetet Dani csak nyögve és töredékesen adta elő, csak a későbbi tudakozódások nyomán lehetett azt úgy összeállítani, a mint én most elmondtam.

Végre megérkezett a sebész, s emberül hozzálátott a sebgógyításához.

De bizony azon nem lehetett oly könnyen segíteni. Csak most jött a fekete leves. Az úgynevezett ostromágyu után még a fegyver 'élének' is meg kelle tenni a magáét. Azaz: Dani három ujját tövén kellett levágni.

A fiú t. i. már vagy egy óráig feküdt úgy a cserjében, mi-

dön a vadászok megtalálták őt. Mig haza mentek is telt idő, mig a sebész megérkezett, szinte eltelt vagy két óra, s így a seb ereje elhatalmasodott. Az egész jobb kezét az üszög fenyegette; hogy tehát meg lehessen menteni a kezét, le kelle vágni az ujjakat! Ez a fájdalom még szörnyebb volt ám mint a szerencsétlen lövés szagatása. Akkor csak pillanatnyi volt a fájás, most egyenkint egymásután kelle éreznie, mint szedik le az éles késsel ujjainak roncsolt ízeit.

Meg is emlegeti teljes életében az ostromágyu büszkeségére feltolakodott rozsdás pisztolyt!

De hát a jó cimborák hová lettek? Itt is az történt, a mi mindig, mikor valakit cserben hagynak. Sehogy sem akartak belekerülni a csávába. Miattok akár ott vesztetett volna szegény Dani. Ki a padlásra, ki a pajtába bujt el; a kántor Laciját meg épen csak másod napra találták meg — mit gondoltok hol? — a toronyban a harangok alatt.

Azonban mit sem használt a bujkálás; kikapta mindegyik a magáét, a mint illet. Egyiknek így, másiknak amugy jutott ki; de a legérzékenyebb büntetés még is az volt, hogy a helybeli lelkész által nyilvánosan megdorgáltatván egy teljes évig végkép eltiltattak attól, hogy egymással csak társalogjanak is. Számüzve maradtak egymástól egy egész évig, s a legártatlanabb játékban sem vehettek részt. De nem is vettek ezután többé kezökbe kulcsfegyvert soha.

Hogy visszatérjünk Danihoz, talán nem kell mondanom, mennyi aggságot szerzett ez esemény szüleinek. S becsületére Daninak meg kell vallanom, hogy a kiállott testi szenvedéseken fölül leginkább is az gyötré szívet, hogy jó szüleire ily bánatot hozott. Mikor már gyógyuló félen voltak ujjai s mit sem fájtak, néha órákig elsiránkozott a miatt, hogy engedetlenségével apját anyját ennyire megszorította.

Később aztán bal kézzel tanult irni s derék ember lett belőle. A lecke használt.

Szaglár pedig, a derék vizsla, mely nélkül talán ott vesztett volna Dani, s mely nagy részvéttel látszott nézni a műtétet, mikor a fiú ujjait levagdalták, mindig igen érzékenyen simult hoz-

zá, oly annyira, hogy fele idejét nála szokta tölteni. Később is, valamikor meglátta, csonka ujjait szokta nyalogatni.

Béla és Dénes pedig komoly tanulságot merítettek ez eseményből, melyet a városban tanuló társaiknak is elmondtak, s nem minden siker nélkül, mert azóta ott is megszűnt a kulcslövöldözés, melyet egy-két pajzán gyerkőc azelőtt minden tilalom dacára is gyakorolni szokott, s közmondássá vált a tanodában: Nem gyermek kezébe való az ágyu, — haszinte csak pisztoly volna is!

Természettudományi egyveleg.

Talán nem teszek kedvetlen dolgot kedves fiatal olvasóimnak, ha egyes apróbb természettudományi tárgyakat összefoglalva mintegy keretben (rámában) nyujtok áttekintésül, melyből okulást és mulatást egyképen merithessenek.

Tekintsünk föl először is a fölleges égre, mely nyaranta oly gyakran ijeszti a gyermeket villámaival.

Olvasd el, kedves növendék, ezen füzet 43-dik lapján az „É g i h á b o r u” című versecskét, meglátod: mennyiben van okod a villámtól rettegni.

Most azonban a villám különös, majd nem csudálatosnak látszó hatásáról följegyzett sajtószzerű ismertetéssel nyitom meg ez egyveleget.

Igen érdekesekek azon hatások, melyeket a villámtól sujtottakon néha észrevesznek. Oly nyomok és jelek maradnak néha az agyonsujtottak testein, melyekből egyenesen azt lehet következtetni, hogy a villám oly hatást is képes előidézni, minőt a daguerreotyp vagy is fényírászat, az az, a csupa világosság általi képrajzolás, gyakorol; mert bizonyos közelebbi vagy távolabbi tárgyak rajzai, képei mutatkoznak a villámtól sujtottak testein. Már a híres Franklin is említést tesz egy emberről, ki háza ajtaja előtt állt, midőn a villám egy átellenes fába lecsapott, s állítja, hogy ezen embernek mellén a lesujtott fa rajza vala szem-

lélhető épen mintha rézmetszvény lett volna. — Orioli egy hölgyről tesz említést, ki hatalmas zivatar után saját lábán fődözte föl egy virágnak rajzát, mely közelében az ablakon állt. — 1825-ben az ádriai tengeren horgonyozó „Buon Servo” nevű hajón egy matróz épen azon pillanatban ült az előárbocon tövénél, midőn a villám lelövellt. Az árbocon egy patkó függött. Az agyonsujtott matróz testén semmi más nyoma nem látszott a sérülésnek, mint ama patkó határozott korrajza. Hasonlag egy Zante előtt horgonyozó hajó egyik agyonsujtott matrózának mellén a 44-es szám tűnt fel. Honnan jött e szám az ő mellére? A kötélzetben függött fémből készült ily számjegy, melylyel a holtnak mellén látható számrajz teljesen egyezett. Ugyancsak Zante szigetén egy villámsujtott fiatal ember vállán különböző karikákat találtak, melyek tökéletes korrajzai valának azon arany pénzeknek, melyeket kis nyalábban magánál tartott, holott e nyalábkán a tűz vagy égetés legkisebb jele sem vala észrevehető.

S most bocsássuk le szemeinket a fölleges égről saját lakhelyünkre a — földre, s nézzünk körül a növényvilág újabb termései közt.

Először is a szappannövényt említem meg. Ennek hazája egész Kalifornia, mely Északamerika nyugoti partjain terjed el. A növény legfőlebb egy lábnyi magasságra nő. Levelei November közepe táján jelennek meg. Az egész országban mosásra használják, s a legjobb szappannál is többre becsülik. A mosást pedig így eszközlik: Lehámozzák a szappannövényt s a beáztatott kelméket, vásznat, szövetet stb. a növény belével dörzsölik, ép úgy mint nálunk azt szappannal tenni szokták. — Így gondoskodik a jótevő természet minden éghajlat és tartomány szükségéről. Az isteni gondviselés a legcsekélyebb dolgokban is észrevehető.

Ennél még sokkal érdekesebb a tejfa. Ezt egy Wallace nevű angol utazó fődözte föl nem rég a délamerikai Amazon- és Fekete folyó (Rionegro) partvidékein, Para közelében. Ezen fa Európában még egészen ismeretlen. Belőle tej foly, nagyobb mennyiségben, mint valami fejős tehén tölgyeiből. Ez így megy véghez. A fa kérgét felhasítják, melyből aztán fehér nedv ömlik, oly módon mint a mézga vagy gutta percha, vagy mint nálunk a

juharfa leve, mikor megfúrják a fát. Azon fehér fanedv a legjobb tejhez vagy is tejszínhez hasonlít s theával vagy kávéval keverve igen jóízű. Figyelmet érdemel még az is, hogy ezen növénytej sokkal táplálóbba a tehén-tejnél, s ha kissé megsűrűdik, oly nyúlós, hogy ragasztani, enyvezni lehet vele. — A növénynedvek, minők a kaucsuk, gutta percha és ezen fatej, úgy látszik, mindig nagyobb jelentőséget fognak nyerni az ipar körében.

Az ipar említése eszembe juttatja az Algirban nem rég fel-födözött zaharai csipkét. E néven a cactus opuntia törzsét nevezik, mely bútorkká feldolgozva Párisban általános bámulatot vont magára. Első, ki e fát feldolgozó, Toussaint (mondj: Tusszén) nevezetű elbocsátott spahi-altiszt volt. A fa szép színe, s gyönyörű alakzatai nagy figyelmet gerjesztének. A fa hajlékony, és átlátszó, mintha csupa kötőszemekből állana, úgy hogy durva csipkéhez hasonlít. Innen kapta nevét. Azonfelül igen szép erezetű, s csudálatos szövetű ábrái által azon előnyt nyújtja, hogy a bútrok disztivényes összealkotásánál különféleképp szer-teágzó és bonyonlodott alakzatait mindenféleképp összerakhatni, miből aztán igen csinos és meglepő ábrák támadnak a bútrok föl-színén. Természetes, hogy ilyenféle bútork-darab igen drága még s csak a gazdagok csináltathatják.

E mellett a növényvilág egy új példánya érdemel figyelmet, mely újabb időben Angliában kezd meghonosulni. Ez az úgyneve-zett P a m p a s z-fű (Gynerium argenteum,) melynek hazája Dél-amerika. Ott ama végtelennek látszó térségeken, melyeket pam-pasznak neveznek, virul e sajátzerű diszfű egyéb számos füne-műek között. E növény alakra nézve hasonlít a bambuszhoz, s embernagyságnyira nő. Levelei kemények, igen keskenyek, szélei-ken érdesek és szürkés-zöld színűek. A széleken éles fogacskák lé-teznek csaknem oly kemények, mint a reszelőéi. Virágai $1\frac{1}{2}$ — $2\frac{1}{2}$ lábnyi hosszú bugákban jelennek meg, s hasonlók a közönsé-ges kákáéihoz, de ezüstfehér színűek. E növény a londoni égalj-ban igen szépen virul; sem fagy, sem hideg eső nem árt neki. A londoni kertművelő-társulat kertjében létező példány a talajtól a virágok hegyéig 11 lábnyi, átmérője a talajon 9 láb, levelei 8 lábnyiak; 17 virággal bir, melyek mindegyike 2 lábnyi hosszú. Mondják, hogy igen kellemes tekintetet nyújt. A tenyésztés mód-jára nézve még nincsenek tisztában; magvakat még nem nyertek

töle, mert igen későn virágzik e növény, úgy hogy a magvak még nem érhetnek. Ki tudja, nem fődözik-e föl később hasznos oldalát is, noha eddig csak diszoldalát ismerik és méltányolják.

Ezen kisebbszerű növényekről térjünk át egy újabban feltalált óriás-fára. Kaliforniából ültettek át egy nevezetes példányt Angolhonba. Hazájában a fa kopár hegyek lejtőjén tenyész, a tenger színe fölött mintegy 5000 lábnyi magasságban. Eleinte mindjárt 90 darabot találtak egy mérföldnyi területen. Magasságuk 250 — 320 lábnyi, átmérőjük 10 — 20 lábnyi. Az évgyűrűk szerint ítélve azt hiszik, hogy e fák legalább 3000 évesek.

De nem csak a növények, hanem az állatok közt is vannak óriások; ilyen a többek közt az ösgyík. Pár év előtt huszonegy férfiú ebédelt — egy gyík hasában. Hawkins, ki a sydenhami kristálypalotában több özönvizelőtti szörny csontvázát állítja össze, az Iguanodont is fölállítá. Ennek magassága 12 láb 5 ujjnyi, hossza 30 láb, legnagyobb szélessége 13 lábnyi. Sátort alkottak tehát a gyíkváz belsejében, hol a 21 ember kényelmesen elfért.

A délamerikai növényvilág főnebb említett egy különösb példánya rokon gondolatok során át elvezet a forró égöv egy más pontjára, hol a növényzetnek hasonlólag csudálatos és gazdag példányai diszelgnek. A kókuszt és bambuszt termő vidékekre lépünk s a fákon hemzsegni látjuk a különféle majomfajokat. Egy angol utazó — Sullivan — azt állítja, hogy a vadnépek egyenesen a majmoktól tanulták a hidépítést. Ott t. i. hol az európai polgárisodás még nem honosíthatta meg a mi építészeti ügyességünket, bambuszlécek- és törzsekből szoktak hidakat építeni. Sullivan, különösen Ceylon szigetén megleste, mi módon szoktak a majmok a folyókon átmenni. Ha ezek oly vízhez érnek, melyet kölykeik nem birnak átugrani, fára akaszknak úgy, hogy farkaiknál fogva egymásba csimpelkeznek. Ha így már hosszú sort vagy is láncot képeznek, elkezdik e láncot mozgásba hozni, azt előre hátra lóbbálván, míg a láncolat végén levő majom a hintaszerű lóditás segélyével elérheti a tulsó part valamelyik fáját. Ekkor azt erősen megragadja, s így félkörben lefüggő lánchíd támad, melyen a nőstények keresztül sétálva kölykeiket átcipelik. Ha a víz szélessége ily egyszerű eljárást nem enged, akkor a láncot mindkét parton képezik, s addig addig lóbbálják

magokat egymás irányában, míg a víz közepe táján a levegőben érintkező majmok egymásba akaszthatják farkaikat. Az eleven hid ekép is elkészül, s a májomfiak hasonló módon szállítatnak át az ohajtott vidékre.

Ugyanezen Ceylon szigetén egy más angol utazó nevezetes észleléseket tőn az elefántra nézve, melyet iparüző munkásságban látott elfoglalva. Az erdők irtása egyike a legfőbb dolgoknak, midőn valamely területet művelés alá venni, termővé tenni akarnak. Ily alkalomkor nagy hasznát veszik az elefántnak, t. i. a fagyökök kiszakítására alkalmazzák. Az elefánt nyaka köré lánc van fűzve, melynek végén nagy kampó van. Ezt az irtással megbizott ember a fagyökerekbe horgolja, a láncot kellőleg meg rövidíti vagy hosszabítja a mint a szükség kívánja. Ezt az elefánt nem csak türelmesen bevárja, hanem könnyíti is, előlábainak csaknem térdeire bocsátkozván. Ez meglevén, neki akaszodik az óriási állat erejének teljes súlyával melylyel 100 embernél is többet bír. Roppant tömegű, ezoréves gyökereket szakít ki a földből, szabályos időközökben egyet-egyet rántva, úgy hogy a gyöklömegek ropogva, széttördelten pattannak ki a földből, jobbra balra szét-hányván s a légbe röpitvén a földrögöket. Valahányszor egyet kiszakított, hátra tekint az elefánt, mintha meg akarna győződni fáradozása sikeréről és élvezni munkájának örömét. Annyi bizonyosnak látszik, hogy a szelidített elefánt okossága csaknem föl-ér egynémely emberével, s az is kétségtelen, hogy gondolkodik, itél, következtet — már a maga munkakörében — és tapasztalatait hasznára fordítja. Más alkalommal ugyanazon utazó látott egy elefántot hidépítés körül mint kőművest dolgozni. Igenis mint kőművest. A faragott köveket oly ovatos ügyességgel rakta egymásra és egymás mellé, mint bármi ember. Vissza-visszalépett, vajjon kellő helyen fekszik-e a kő, s ha ez nem volt úgy, az utósó, gyöngédebb, könnyed mozdításokat is megtette rajta. Végre mintegy helyeslőleg tett néhány gyöngé koppintást ormányával a kő tetejére, épen mint a kőművesek szoktak tenni a kalapácscsal. Ha többen dolgoznak, egész sorban lépnek vissza, hogy munkájokat összesen megvizsgálják; hol egyik, hol másik szemeket zárják be, jobbra balra hajtogatják fejüket, vaskos füleikkel egyet-egyet lebbengetnek, s így vetik művöket általános

vizsgának alája. — A szokott munkákhoz tartozik az is, hogy szálfákat hordanak a vizből a partra s ott rendszeren össze és felrakják. Csak hogy emberségesen kell velök bánni és sokkal jobban, mint egynémely dolgoztató bánik ember munkásaival, különben könnyen boszut is állanak. Ily szálfákat hordó elefántnak gazdája egy palack rumot ígért estelire fáradsági jutalmul, s megtagadta tőle. Az elefánt nagy kedvelője a szeszes italoknak; a család megbosszantá őt. Éjnek idején kirozott óljából s valamennyi fát visszadobott a vízbe. Ha most a gazda zsarnokilag lép föl ellenében, tán még több bajt is idézett volna maga fejére. De volt annyi esze, hogy átlátta hibáját. Útleg helyett a megígért palack rumot reggeliül nyújtá dolgozó állatjának, estelire ismét hasonló adagot ígervén. Az állat dolgozott óriási erőlködéssel, mindent helyreépített, s este a gazda beváltá ígérését. Így a béke ismét helyre állt.

A négy lábúak ez óriásáról tekintsünk a kétlábúak óriásához a nyarga- vagy is struchoz. Nem szándékozom most egész természetrajzát adni, csak néhány vonást kívánok érinteni. Különösségei közé tartozik, hogy szemei pillákkal birnak s hogy igen gyorsan tud szaladni. Latin nevét — *struthio camelus* — onnan vette, mert távolról tevéhez hasonlít. 7—8 lábnyira nő, sőt van 9 lábnyi magas is, s ilyenkor mintegy 100 fontot nyom. Teste lágú fekete tollakkal borított, fark és szárnytollai fehérek és selyemszerűek. E tollainak hossza 2—3 lábnyi, szélességök $1\frac{1}{2}$ —1 lábnyi. Félénk állat; seregesen él, de veszély közeledtével azonnal megszalad. Elesége leginkább datoly-szilvából áll s másféle magnemüekből. Valamint más madarak, úgy ez is nyeldes köveket, fémeket és más kemény anyagokat, de csak azért, hogy ezek segítségével előmozdítsa az emésztést. Az arabok azt állítják róla, hogy sohasem iszik. — A nyarga 10—16 tojást rak fészkébe, melyek mindegyike 3 fontnyi súlyos. Akkorák sötét nagyobbak mint egy gyermekfej. Színök sárgás-fehéres és habolt. Fészke egyébiránt nem egyéb mint a fűvénybe vájt gödör, mely fölött a madár költés idejekor szinte nyargalni látszik, miután hosszú lábszárai miatt csak rá guggol. A költésre nézve némi téves vélemények uralkodnak. Némelyek azt állítják, hogy éppen nem költ s kizárólag a nap sugaraira bizza fiainak kiköltését; mások ellenben

azt mondják, hogy de bizony költ s üli tojásait. A valóság abban látszik állani, hogy a forróbb tartományokban legfőlebb éjente üli tojásait, a hivesebbekben pedig mindkét ivar, him és nőstény költ úgy mint a galambok. Sőt azt is gyanítják, hogy a nyargák közösen rakják tojásaikat s közösen költik ki, azaz több madár együvé rakja tojásait egy fészekbe. Innen van, hogy néha 50 tojást is találni egy gödörben. Az is nagyon jellemző, hogy a fészekgödör körül mindig néhány tojás hever, melyek arra valók, hogy a kibujt fiaknak azonnal élelmül szolgáljanak. — A nyargát könnyen lehet löni; de az arabok azt nem teszik, nehogy a tollak megromoljanak. Inkább több napig üzik, kergetik, míg elfárasztván őt bunkósbotokkal verik agyon. Hálóval, kutyákkal is fogják el. — A tojások igen jó izüek s annyi anyagot szolgáltatnak, hogy egyetlen tojás három négy ember éhét is csillapítani képes, A tojás elkészítési módja is nagyon sajátságos. Egyik végén lyukat furnak belé, aztán tűz fölött addig pergelik és habarják, míg megsűrűdik, mint a vajrénye vagy rátotta. A foktájakon, azaz, Afrika déli csucsvidékén a nyargatojással adót fizetnek a gyarmatosok. A nyarga bőrét kicserzik s használják mint másutt a borjubőrt. Végzetül még azt jegyzem ide, hogy a nyarga üldöztetés esetében legelőbb is fejét iparkodik biztosságba helyezni, mint testének legkényesb és legérzékenyebb részét. Innen származhatott ama monda: hogy a nyarga, midőn fejét homokba vagy bozót közé dugja, azt képzeli, hogy már most nem látja őt senki, mivel ő nem lát semmit. — Hasznavehetőség tekintetében tehát három dolog igényli figyelmünket: a tollak, a tojások és a bőr. Husát is megeszik ugyan, de az nehéz emésztetü.

MTA
KIK

